

Žoze Saramago

Sedam Sunaca i Sedam Mesečina

Sa portugalskog preveo Dejan Stanković

Don Žoaó, peti kralj ovog imena, ove će noći pohoditi odaje svoje žene, Dona Marije Ane Žozefe. Kraljica je, pre dve godine, dovedena iz Austrije da da naslednika portugalskoj kruni, ali, evo, sve do danas, nije zatrudnela. Po dvoru i naokolo, već je počelo da se govorka da je kraljica, po svemu sudeći, nerotkinja. Ta optužba se, naravno, poverava samo najbližima i dobro se čuva da ne dođe do neprijateljskih ušiju i zlih jezika. Da je krivica do kralja, nikome ne pada na pamet. Kao prvo, jalovost nije muška, nego ženska mana (zbog nje su žene, uostalom, i prezrene toliko puta), a kao drugo, ako za to uopšte i ima potrebe, tu su i materijalni dokazi. U kraljevstvu već obilato ima vladareve kopiladi, a uz Božju pomoć, biće ih i više. Pored toga, ne treba kralj da preklinje nebesa za porod, nego kraljica i to, takođe, iz dva razloga. Prvenstveno, jedan monarh, povrh svega portugalski, nema šta da moli za ono što, na kraju krajeva, jedino on može da da. Osim toga, ženi, onoj koja po prirodi nosi plod, prirodno pada dužnost da za plod preklinje, kako u organizovanim devetodnevnim tako i u sporadičnim molitvama. Kako bilo da bilo, tu izgleda ne pomaže ni upornost kojom kralj (osim kada ga u tome sprečavaju kanonske zabrane ili fiziološke prepreke) dva puta nedeljno zdušno ispunjava svoj kraljevski i bračni zadatak, a, izgleda, ni strpljivost i samoprekornost kojom se kraljica predaje potpunoj nepokretnosti, posle suprugovog povlačenja iz postelje, da ne bi uznemiravala zajedničke sokove u svojoj plodonoj utrobi. Njenih je, izgleda, nedovoljno, da li zbog nedostatka strasti ili kratkoće vremena i hrišćanske moralne uzdržanosti. Vladar ih ima čitavu bujicu, kako to već i priliči muškarcu koji još nije navršio dvadeset i dve godine. Dakle, ni od jednog ni od drugog, sve do dana današnjeg, stomak Dona Marija Ane nije počeo da raste. Ali, Gospod je veliki.

Gotovo isto toliko velika je crkva Svetoga Petra u Rimu čijim se zidanjem, evo baš sada, kralj bavi. To je građevina bez podruma i temelja, posadena na solidnu ploču stola, presolidnu za teret koji nosi. Parčići minijaturene bazilike čekaju da budu sklopljeni, kada na njih dođe red, po drevnom principu muškog i ženskog, u ceremoniji koju izvođe četvorica za to zaduženih dvorjana. Kovčeg iz kojih ih vade miriše na tamjan. Grimizne tkanine, u koje su uvijeni, svaki za sebe, da se ne bi slučajno izgrebalo lice statue o ivicu stuba, presijavaju se na svetlu debelih voštanica. Građenje je dobro uznapredovalo. Već su svi zidovi čvrsto užljebljeni i stubovi koji nose venac stoje uspravno. Na vencu je latinskim pismenima uklesano ime - Paolo V Borgeze. Ta slova kralj je već odavno prestao da primećuje. Ipak se njegove oči, i dalje, često i sa užitkom zaustave na rednom broju V iza papinog imena, jer to je isti onaj broj koji prati njegovo sopstveno ime. Skromnost bi kod jednog kralja bila velika mana. On polako uglavljuje proroke i svetitelje u njihova ležišta, povrh venca. Svakome od njih duboko se pokloni sluga, dok razvija nabore dragocene kadife. Evo, jedne statue ponuđene na dlanu. Evo, jednog proroka izvrnutog potrbuške i jednog svetitelja okrenutog naglavačke. Na ovakve, sitne nezgode niko i ne obraća pažnju. Kralj je tu da odmah uspostavi red i dostojanstvenost, kakva i priliči svetim stvarima, pažljivo uspravivši i postavivši parčiće na njihovo mesto. Statue, sa svojih mesta povrh venca, ne vide Trg svetog Petra u Rimu, nego kralja Portugala i dvorjane, njegove slugu. Vide daščani pod i kapke koji vode ka kraljevskoj kapeli. Sutra će, za vreme jutarnje mise, ukoliko u međuvremenu ne budu zamotani u kadife i vraćeni u kovčeg, videti kako kralj svesrdno prati službu Božju sa celokupnom svojom svitom. Tu jedino više neće biti ovih plemića koji su sada ovde, pošto je kraj nedelje i na druge dolazi red da služe kralja. Tačno ispod podijuma na kome sada stojimo, postoji drugi takođe zaklonjen kopcima, ali kako nije ukrašen, podseća na kapelu ili nekakvu ćeliju u kojoj kraljica, sama, prisustvuje bogoslužanju. Međutim, čak ni molitva u ovakvome

svetome prostoru ne pomaže joj da zatrudni. Jedino još nedostaje da se postavi Mikelandelova kupola. Zbog svoje glomaznosti, model ovoga kamenog remek-dela, kao kruna građevine, uživa poseban tretman i stoji sklonjen u posebnom kovčegu. Dvorjani pritrčavaju da pomognu kralju. Uz gromoglasni tresak muški i ženski žljebovi su kliznuli na svoja mesta i građenju je kraj. Kada bi ovaj gromki prasak, što odjekuje po kapeli, uspeo da proдре kroz prostrane sale i dugačke hodnike do soba kraljičinih, ona bi znala da njen muž samo što nije krenuo u pohode.

Dok ona mirno čeka, kralj se priprema za noć. Svlače ga sobari i odevaju u odore shodne prilici i stilu. Predaje se odeća iz ruke u ruku, uz veliku ceremoniju, kao kada se rukuje svetim relikvijama pri blagosiljanju devica. Sve se odigrava u prisustvu mnoštva slugu i paževa; jedan koji otvara škrinju, jedan koji nosi luč, jedan koji brine o plamenu, dvojica koji ni da se mrdnu, pa onda dvojica koji ih imitiraju, i još toliko njih za koje se ne zna ni šta rade, ni zašto su ovde. Napokon, posle tolikih zajedničkih napora, kralj je spreman. Jedan od plemića namešta poslednju kopču dok drugi ispravlja izvezenu kragnu i već za koji trenutak vladar će se uputiti u kraljičine odaje, gde krčag čeka da bude napunjen.

No, evo ga ulazi Don Nuno da Kunja, biskup inkvizitor, i vodi sa sobom jednog starog franjevca. Pre nego što priđe kralju i objasni razlog posete, mora biti obavljen uobičajeni ritual sastavljen od komplikovanih naklona, pauza i uzmicanja. To su samo protokolarne dužnosti, neophodne da bi se pristupilo kralju, ali sve je neophodno obaviti dolično i kako treba, uprkos iznenadnosti biskupove posete i vidljivoj drhtavici koja trese uzbuđenog fratra. Tada se povukoše u stranu Don Žoao V i inkvizitor, pa ovaj započe: „Onaj što stoji tamo je fra Antonio de San Žoze, sa kojim sam razgovarao o zlom udesu Vašega veličanstva. Rekao sam mu da kraljica, naša gospodarica, nikako da ostane u drugom stanju. Njega sam molio da se zauzme za Vaše veličanstvo pred Bogom, ne bi li vam Gospod podario naslednika. Ovaj sveti čovek mi tada reče da će Vaše veličanstvo imati dece, naravno, ako to želi. Ja ga zamolih da mi objasni šta znače te tako nejasne reči, jer svima j e dobro poznato da su baš sinovi ono što Vaše veličanstvo toliko priželjkuje. On mi odgovori, napokon jasnim rečima, da ako Vaše veličanstvo obeća da će podići manastir u gradiću Mafra, Bog će Vam zasigurno podariti naslednika." Tako reče i začuta Don Nuno, pa sav uprepodobljen dade znak fratra da se približi.

Kralj zapita: „Da li je istina to što izusti Njegova eminencija, da ću ako dam obećanje da ću podići manastir u Mafri imati dece?" Fratar odgovori: „Istina je, gospodaru, ali samo ako manastir bude franjevački"; i zapita kralj: „A kako ti to znaš?" Na to, fra Antonio reče: „Znam, a kako sam doznao ne umem da objasnim. Ja sam samo onaj čijim se usnama istina koristi da dođe na videlo. Treba samo verovati i više nisu potrebna nikakva objašnjenja. Sagradi li Vaše veličanstvo samostan ubrzo će imati naslednika; ne sagradi li, Bog će, već o tome doneti svoj sud." Jednim gestom otpustio je kralj uprepodobljenika i ovaj se povuče. Onda upita Don Nuna: „Da li je čestit ovaj fratar?" Biskup odgovori: „Nema čestitijeg od njega među franjevcima." Tada Don Žoao, peti po imenu, uveren da je ono što se od njega traži vredno truda, podiže glas, ne bi li ga jasno čuli svi prisutni i ne bi li, koliko sutra, doznali svi u gradu i čitavo kraljevstvo: „Dajem svoju kraljevsku reč, da ću podići franjevački manastir u gradu Mafra ako mi kraljica dadne sina za godinu dana, računajući od dana današnjeg". „Neka Bog čuje reči Vašeg veličanstva", rekoše svi, a da nikome nije bilo jasno ko se tu stavlja na probu, da li sam Bog, da li čestitost fra Antonija, da li kraljeva moć, ili, na kraju krajeva, kraljičina sumnjiva plodnost.

Za to vreme, Dona Marija Ana razgovarala je sa markizom od Unjona, portugalskom plemkinjom i dvorskom damom. Već su pretresle današnje verske dužnosti; posetu manastiru Konceisao dos Kardaiš i bosonogim karmelićankama, devetodnevne molitve za svetog Franciska Šavijera, koje počinju sutra u crkvi Svetog Roka. Razgovor kraljičin i markizin je živ, a kada se spomenu imena svetiteljska, postane bogobojažljiv.

Pomenu li se muke i žrtve pojedinih Božjih ljudi i žena, čak i kada je samo reč o postovima i nošenju košulja od kostreti, njihov govor se ispuni strahopoštovanjem. Kralj, koji se već najavio, već dolazi uspaljenog duha, podstaknut mističnim spajanjem telesnog zadatka i obećanja datog Bogu, posredstvom njegovog vernoga sluge fratra Antonia. Kralj je ušao u pratnji dvojice dvorjana koji ga oslobodiše gornjih haljina a isto učini i markiza sa kraljicom, uz pomoć druge dame, grofice, ne manje važne dvorske dame, koja je sa kraljicom došla iz Austrije. U odaji se sakupila silna svita. Mnoge naklone čine Njihova veličanstva jedno drugome i ceremonija nikako da se okonča. Napokon se povlače dvorjani, na jedna vrata, a dame na druga. U predvorjima će čekati dok dužnost ne bude obavljena i ne budu pozvani da isprate kralja do njegovih odaja, onih koje su pripadale njegovoj majci za kraljevanja njegovbga oca. Potom će doći dame da ušuškaju Dona Marija Anu pod perjani jorgan, koji je donela iz Austrije i bez koga ne može da spava ni leti ni zimi. Baš zbog te perine, koja guši čak i za februarskih mrazeva, Don Žoao V ne provodi po čitavu noć sa kraljicom. Istini za volju, u prvim danima braka bilo je drugačije. Svežina iskustva nadjačavala je neprijatnost koja nije mala. Moramo priznati da nije lako ležati sa kraljicom pokrivenom preko glave, kupati se u sopstvenom i njenom znoju i tako krčkati mirise i izlučevine. Dona Marija Ana, nije iz toplih krajeva i ne podnosi ovdašnju klimu. Ona se noću čitava pokrije ogromnim i predebelim pokrivačem, i tako miruje kao neka krtica koja je, na svojoj putanji, naišla na stenu pa se misli u kojem li će pravcu da nastavi sa kopanjem.

I kralj i kraljica nose dugačke košulje. Kralju se po podu vuče samo izvezeni porub, a kraljici dobrih pola dlana više, da se ne vidi ni prst ni krajičak stopala, jer ipak je od svih nepriličnih situacija ova najnezgodnija. Don Žoao odvodi Dona Marija Anu u postelju za ruku, kao što kavaljer vodi damu na balu. Pre nego što se uspnu uz basamake, kleknu, svako sa svoje strane kreveta. Tu izgovore molitve, ne bi li se zaštitili od umiranja bez ispovesti u trenutku putenog čina i da im ovaj novi pokušaj bude plodonosan. Po ovom pitanju Don Žoao V ima dvostruke razloge za nadu: poverenje u Boga i u sopstvenu muškost, a to udvostručuje i veru sa kojom se obraća Bogu moleći da mu podari uspeh. Što se Dona Marija Ane tiče, može se pretpostaviti da ona moli za isto, ukoliko nema nekakve druge, tajne misli.

Već su legli. Ovaj krevet dopremljen je iz Holandije kada je kraljica došla iz Austrije. Kako je bio naručen za kralja, koštao je sedamdeset i pet hiljada kruzada. Nema u Portugalu zanatlija takvog majstorstva koji bi umeli da naprave ovakvo umetničko delo, a i kada bi ih bilo, bez sumnje, bi bili manje plaćeni. Na prvi pogled i ne zna se da li je taj veličanstveni predmet napravljen od drveta, pošto je sav optočen dragocenim okovom, našaran i porubljen zlatnim reljefom, a o baldahinu koji bi dostojno mogao stajati nad papinom glavom, da se i ne govori. Kada je krevet ovde postavljen, još ni stenica nije bilo u njemu, toliko je bio nov. Docnije su se, od korišćenja i toplote tela stenice nariojile u krevetu. Otkud su ti stvorovi došli, da li iz same palate ili iz grada, ne zna se, ali je potpuno jasno da se zbog tolikog bogatstva materijala i ornameta drvetu ne mogu prineti zapaljene krpe da bi se oterala gamad, a drugog leka nema. Preostaje samo da se plaća svetom Aleksiju po pedeset groša godišnje ne bi li on oslobodio kraljicu od napasti i svrabeža. Onih noći kada ovamo dolazi kralj, stenice se, zbog nemira i pokretanja dušeka kasnije razmire. To su krvopije koje vole spokoj uspavanih tela. Tamo u kraljevoj postelji drugi roj gamadi čeka na svoju porciju krvi, koja makar što se njih tiče, izgleda da nije ni gora a ni bolja od one, iz varoši, plave ili obične.

Dona Marija Ana pruža ka kralju svoju vlažnu i hladnu ručicu, koja se, iako je podgrejana pod jorganom, brzo ohladi u ledenom vazduhu sobe. Kralj je već obavio svoju dužnost, a predanost i stvaralački naboj sa kojim joj je prišao ispunjava ga nadom. Ljubi kraljicu kao buduću majku; samo da nije precenio fra Antonija. Dona Marija Ana povlači uzicu zvonceta i, sa jedne strane, ulaze kraljevi dvorjani, a sa druge njene dame. U teškoj atmosferi lebde različiti mirisi od kojih je neke lako prepoznati; to su oni bez kojih teško da se može dogoditi dugo očekivano čudo. Onakvo drugačije, bezgrešno začće, što se dogodilo Devici Mariji, a o kome se toliko govori, dogodilo se samo jednom, za primer; samo da bi se znalo da Bogu, ako on to tako poželi, muškarci i nisu neophodni, mada bez žena baš nikako ne može.

Uprkos ispovednikovom upornom umirivanju, kod Done Marije Ane se sada javlja silovit osećaj krivice. U ovakvim trenucima, pošto se kralj sa svojom svitom povukao i pošto su dame, koje je služe i prave joj društvo sve dok nije spremna da zaspi, otišle na počinak, kraljici se uvek čini da bi morala da se pridigne iz kreveta i da obavi poslednje molitve. Ipak, kako su joj lekari savetovali da miruje, mora da se zadovolji beskrajnim mrmljanjem dok sve sporije i sporije vrti brojnice, sve dok je ne uhvati san usred jedne "Zdravo Marije blagoslovene među ženama" (to je Marija kojoj je sve išlo tako lako). „Blažen bio plod utrobe tvoje Isus“; a od svoje namučene utrobe nada se samo jednome detetu: „Blagi Bože samo jednog sina mi daj“. O ovoj nenamernoj gordosti nikada se nije ispovedila, jer je tako daleka i nesvesna. Čak toliko daleka, da ako bi se prizvala svesti, mogla bi se zakleti da se uvek obraćala Bogorodici i njenoj utrobi. To su vrtlozi podsvesti, baš kao i oni neobjašnjivi snovi koje sanja onih noći kada kralj dođe u njen krevet. U tim snovima ona prelazi preko Dvorskog trga, hodajući ispred klanica, podižući suknje pred sobom i gazeći ljigavo blato koje smrdi na ljudske izlučevine. Za to vreme, duh njenog devera, infanta Don Fransiška, koji je nekada stanovao u sobama koje su sada njene, pojavljuje se i igra oko nje na štulama, poput crne rode. Ni ovaj san nikada nije poverila ispovedniku; uostalom, šta bi on i mogao da joj kaže kada ni sličan slučaj nije pomenut u „Uputstvu za savršenu ispovest“. I tako spava u miru Dona Marija Ana, nevidljiva pod planinom perja, dok stenice polako izlaze iz žljebova i poruba, bacajući se sa baldahina ne bi li što pre stigle do plena.

Don Žoao V, takođe će sanjati ove noći. Videće u snu, kako se sa njegovog uda uzdiže razgranato drvo, načičkano precima Hristosovim, sve do samog Hristosa naslednika svih kruna. Potom nestaje drveta i na njegovom mestu uzdiže se, moćni manastir, visokih stubova, zvonika, kupola i kula. Da je samostan franjevački, zaključuje po odoru koji nosi fra Antonio, koji otvara, par po par, crkvene dveri. Ne nailazi se često na suverene koji sanjaju ovakve snove, no u Portugalu ih je uvek bilo i previše.

U Portugalu je uvek bilo čudesa. Doduše, još je rano da se govori o ovome koje se sprema i koje, u stvari, i nije baš neko čudo, nego više jedna Božja usluga. Jedan saosećajni i plodotvorni pogled bačen na jalovu utrobu daće porod u pravom trenutku. No, sada je vreme da se govori o pravim i proverenim čudima, koja potiču iz istog nepresušnog franjevačkog izvora čudesa, što je dobar znak da će se isplatiti obećanje koje je dao kralj.

Uzmimo za primer poznati slučaj smrti fratra Migela de Asunsiona, izabranog guardijana trećeg reda franjevačkog, čijem su se izboru, što ćemo samo usput pomenuti, mada nije bez važnosti, silno protivili vernici iz Santa Marija Magdalene. Protivili su se sve zbog nekakve mračne zavisti zbog koje bi se parnice, žalbe i tužbe vukle i dan danas. Niko ne zna kada i da li bi sve to, uopšte, ikada bilo razrešeno da iznenadna smrt fratrova na sve nije stavila tačku. Jedno je sigurno. Fratar, naravno, nije umro od slomljenog srca nego od nekakve maligne groznice, tifusa ili tifoida, ili već nekakve bezimene kuge, kako se već često događa u gradu u kojem ima malo izvora pijaće vode i gde sluge ne misle dvaput pre nego što zahvate vodu iz pojila za konje. U svakom slučaju fratar Migel je bio toliko dobar čovek da je čak i posle smrti zlo uzvratilo dobrim. Za života on se bavio dobročinstvima a kada je umro počeo je da proizvodi čudesa. Kao prvo, pokazalo se da lekari nisu bili u pravu kada su, plašeći se truleži i smrada, insistirali da se leš, bez odlaganja, sahrani. Ne samo da njegovi posmrtni ostaci nisu počeli da trule, nego su danima ispunjavali crkvu Majke Božje, gde je telo bilo izloženo, najumilnijim mirisom. Umesto da se ukrute, njegovi udovi ostali su savitljiviji, baš kao da je još uvek živ.

Ostala čudesa, druga po redu (ali od prvenstvenog značaja) bila su čuda u pravom smislu reči; tako da se sjatio narod iz čitavog grada da prisustvuje neverovatnim pojavama i da se njima ovajđi. Potvrđeno je da su tada, u istoj toj crkvi progledali slepi i prohodali kljasti. Tolika se svetina okupila da se pesnicama tuklo i noževima bolo u crkvenoj porti, ne bi li se u hram ušlo. Neki su tom prilikom izgubili i život koji im više nikada neće, ni pomoću čuda, biti vraćen. Možda bi čak i ti životi bili vraćeni, da posle tri dana, zbog prevelike larme koju je pravila svetina, fratar nije tajno iznesen iz crkve i još tajnije

sahranjen. Tek pošto ih je napustila svaka nada da će biti izlečeni, makar dok se ne pojavi neki novi svetac, nemi i kljasti, u tešenju, tapkali su jedni druge po leđima (naravno samo oni kljasti koji imaju ruke). Zbog osećaja nemoći i očajanja vrištali su, psovali i prizivali sve svece sa neba, sve dok sveštenici nisu izašli iz crkve da blagosiljaju gomilu. Tada se masa, nemajući boljeg izbora, ovime zadovoljila i razišla.

Iskreno i bez stida, priznajmo da je ovo jedna lopovska zemlja. Što oko vidi, to ruka drpi. Silna je vera u Boga, ali često joj ovaj dobrim ne uzvрати, tako da se i crkve pljačkaju bez straha i obzira. Tako nešto se dogodilo prošle godine u Gimaraíšu, takođe u crkvi Svetog Franje, koji je prezirao zemaljsko blago za života, i koji je sada u večnosti dozvolio da ga pokradu. Ali, tu red uspostavlja uvek budni sveti Antonije, koji se naljuti na svakog onoga koji pokuša da ukrade iz njegovih crkava i kapela, što se, kao što smo već rekli, dogodilo u Gimaraíšu, a potom, kao što ćemo videti, i u Lisabonu. Elem, u tom gradu, provalnici su se popeli uz merdevine na crkveni prozor, gde ih je svetac dočekaо i toliko ih poplašio da se kradljivac sa vrha merdevina strmoglavio na zemlju. Doduše, ni jednu kost nije polomio, ali je ostao paralizovan i prikovan za tlo. Njegovi ortaci su pokušali da ga odnesu sa mesta zločina, jer čak i među lopovima ima dobrih i plemenitih duša, ali bez uspeha. Ovo nije nikakav jedinstven slučaj. Slično se dogodilo i sa Ines, sestrom svete Klare, tačno pre pet vekova, godine hiljadu dvesto i jedanaeste, u doba kada je sveti Franja još uvek hodao zemljom. Međutim, to nije bio slučaj prave krađe, jer su Ines pokušali da otmu i odvoje od Gospođa Boga. Dakle, ostao je lopov prikovan za tlo kao da ga to sama ruka Božja pritiska ili kao da ga kandže đavolje vuku iz dubina pakla. Tako je ostao sve do jutra, dok ga ljudi iz susedstva nisu pronašli i bez ikakvog napora podigli i odneli na oltar pred sveca. Tada je svetac počeo da se znoji. Sakupili su se sudije i činovnici da potvrde i zabeleže čudo koje se sastojalo iz dva dela; znojenja drvene figure i oporavka pljačkaševog pošto mu je čelo obrisano krpom natopljenom svečevim znojem. I tada ustade lopov ozdravljen, spasen i pokajan.

Ipak, ne razreše se svi zločini tako lako. U Lisabonu, na primer, dogodilo se jedno drugo, sada već dobro poznato čudo i još uvek niko nije uspeo da utvrdi ko je kriv za krađu koja je čudu prethodila. Istina, sumnjalo se na određenu osobu koja na kraju i ne bi bila kriva jer su joj namere bile poštene. Dogodilo se da je kroz zastakljeni krov kapele provalio lopov, ili lopovi, u manastir Svetog Franje Šabregaškog, i sa glavnog oltara digao tri kandila pobegavši spretno, istim putem. Činjenica da su kandila otkaćena sa kuka i odnesena u sigurnost pomrčine, a da uprkos tumananju, koje je nesumnjivo izazvalo veliku buku, niko nije dotrčao da vidi o čemu se radi, navodila bi na sumnju da je provalnik imao saučesnike, da u tom trenutku svi sveštenici nisu bili zauzeti svojim svakodnevnim dužnostima, prizivanjem pastve zvonjavom na ponoćnu misu. Tako se lopov izvukao neprimećen. Slobodno je mogao još veću galamu da napravi, zauzeti fratri ga ne bi čuli. To već navodi na zaključak da je provalnik dobro poznaо kućni red. Kada su se fratri vratili u crkvu, zatekli su u njoj mrtvi mrak. Dežurni brat već se pomirio sa kaznom koja mu je neizbežno sledila (zbog grubog propusta koji je napravio ni sam ne znajući kako) kada je putem dodirivanja i mirisanja utvrđeno da crkva nije u mraku pošto je nestalo ulja, (njega je bilo svuda po podu), nego zato što su nestala srebrna kandila sa oltara. Da se svetogrđe odigralo pre samo nekoliko trenutaka bilo je jasno, jer su se lanci, na kojima su lampe nekada visile, još uvek blago ljuljali šapućući jezikom bakra: „Za malo smo se izvukli! Za malo smo se izvukli..." Neki fratri su se odmah razjurili po okolnim ulicama, podeljeni u nekoliko patrola. Da su uhvatili lopova teško je i zamisliti šta bi sa njim uradili u svoj svojoj milosti, ali od kradljivca i saučesnika, ako ih je uopšte i bilo, ni traga, ni glasa. Ponoć je već bila prošla i mesec je bio na zalasku. Fratri su dahtali i huktali jurcajući po mirnim ulicama dok se napokon nisu, praznih ruku, vratili u manastir. Ostatak bratije, uveren da se drski lopov još uvek nalazi u crkvi, vršio je detaljan pretres hrama, od hora do sakristije. I tada, dok je čitavo bratstvo jurilo predato mahnitoj pretrazi, spotičući se o sopstvene sandale i skute, podižući poklopce sanduka i otvarajući ormane, jedan ostareli fratar, poznat po svojoj čestitosti i bogobojažljivosti primetio je da ruka lopovska nije oskrnavila oltar svetoga Antonija uprkos dragocenoj srebrnariji filigranske izrade. Fratar je ostao zabezeknut, isto kao što bismo se i mi zabezeknuli da smo tada bili tamo, jer je bilo sasvim jasno da je provalnik ušao kroz otvor na krovu i da je, da bi došao do kandila na glavnom oltaru, morao da prođe baš

kroz kapelu svetog Antonija. Besneći u verskom zanosu, fratar se okrenu ka svetom Antoniju i počeo da ga grdi kao slugu uhvaćenog u lenčarenju: „I ti si mi nekakav svetac. Samo svoje srebro paziš, dok ti ostalo pred nosom odnose. Za nauk bi trebalo da ostaneš bez svega." Reče to fratar i uđe u kapelu skidajući ne samo srebro, nego i oltarske tkanine i sve ostalo. Kada je ogoleo oltar, prešao je na figuru svečevu, koja odmah ostade bez oreola i krsta, a i dete Hrista bi mu iz ruku oteo stari fratar, da se tu nisu pojavila ostala braća da ga spasu. Njihovo mišljenje je bilo da je kazna preteška i ubediše razbesnelog starca da makar dete Hristosa ostavi u rukama očerupanog sveca. Starac razmisli o molbi ostale braće, pa reče: „Ako, neka Hristos ostane tu, da garantuje da će kandila biti vraćena." Pošto je već bilo dva sata po ponoći, a čitava zbrka trajala već nekoliko sati, fratri su se povukli na spavanje. Neki od njih ozbiljno zabrinuti i u strahu da će se uvređeni sveti Antonije osvetiti.

Sledećeg jutra, oko jedanaest sati, zakuca na vrata manastira jedan student. Odmah se mora objasniti da je taj student žarko želeo da bude primljen u franjevački red i u manastiru je provodio svaki slobodan trenutak. Ovo vam je rečeno prvo zato što je istina, a istinu uvek vredi reći, a drugo, da bi se ugodilo onima koji vole da nagađaju čudne puteve kojima događaji ponekad krenu. Elem, zakuca dotični student na dveri i reče da želi da govori sa igumanom, te dobi dozvolu da bude uveden u igumanovu ćeliju. Tada student poljubi igumanov prsten, ili možda pojas, ili skut, taj detalj nikada nije u potpunosti razjašnjen, pa reče da je čuo da se po gradu govori da se kandila nalaze u jezuitskom manastiru Kotovija, na Svetom Roku, u Gornjem Gradu. Iguman je isprva sumnjao u informaciju koja dolazi od studenta, kojeg bi sigurno smatrao za prevaranta, da mu nije bila poznata njegova želja da se zakaluđeri, iako ove dve stvari često idu zajedno. Takođe mu je bilo neverovatno da neko preda ono što je ovde ukradeno, u Kotoviji, koja je čitavu milju daleko, u manastir koji je toliko različit i kod jezuita koji gotovo ništa zajedničko nemaju sa franjevcima. Jedni su u crnom, drugi u smeđem, a to je još i najmanja razlika, jer po ljusci se ne poznaje voće, i ne upozna se sve dok se ne proba zubima. Ipak, smatrao je da je mudro proveriti studentovu informaciju, pa je jedan veoma oprezan brat poslat, u pratnji već pomenutog studenta, za Kotoviju. Išli su pešice i u grad ušli kroz kapiju Santa Kruš. Da čitalac ne bi bio uskraćen ni za jedan jedini podatak, vredi navesti putanju kojom su išli dok nisu stigli do cilja svoga putovanja. Pošto su prošli pored crkve Svete Stefanije, išli su duž crkve Svetog Arhandela, za sobom ostavili crkvu Svetog Petra i istoimenu kapiju, pa su se uputili ka reci pre no što su skrenuli na levo, kroz Morsku kapiju. Sve su ovo imena i mesta koja više ne postoje. Izbegli su Novu trgovačku ulicu, koja i dan današnji vrví od zeleniša, i, okrnuvši Trg Rosio, popeli se na Svetog Roka. Tako su napokon stigli u manastir Kotoviju, gde su zakucali i ušli. Uveden pred rektora, fratar objasni: "Ovaj ovde student, sa kojim sam došao, doneo nam je vest, da se kandila, ukradena prošle noći sa oltara naše crkve, nalaze ovde". "Tako i jeste. Kako je meni rečeno, izgleda da je oko dva sata prošle noći neko glasno zalupao na vrata i kada je vratar zapitao ko je i šta želi, glas je odgovorio kroz ključaonicu, da je neophodno hitno otvoriti vrata, ne bi li nekakve stvari bile vraćene. Kada mi je vratar javio neobične novosti, ja naredih da se dveri otvore i pred kapijom nađosmo oltarska kandila pomalo okrnjena i sa pomalo oštećenim ornamentima. Ona su ovde pred vama. Ako im bilo šta fali, možete biti sigurni da su u ovakvom stanju i pronađena". „Da li ste videli ko ih je ostavio"? „Bogami, nikoga nismo videli, iako su neki od otaca izašli na ulicu, no tamo nikoga nije bilo."

Tako su kandila vraćena na oltar u Šabregaš, a sada svako može da misli šta mu je volja. Da li je to student provalio u crkvu i tako sproveo u delo drsku strategiju, pomoću koje je na kraju i ušao u manastir i zamonašio se kao franjevac? Da li je on ukrao i vratio kandila, u nadi da će ga dobrota namere osloboditi ovoga groznog greha kada dođe dan strašnog suda? Da li je to sam sveti Antonije, koji je počinio toliko čudotvorstava u prošlosti, sada učinio i ovo čudo pošto mu je oduzeto njegovo srebro, u svetome besu staroga monaha, koji je izgleda dobro znao šta radi? Isto tako, znaju šta rade i čamdžije i brodari sa Teža, koji, kada svetac ne ispuni njihove molitve, preduzmu mere i kazne ga potapanjem u reku, naglavačke. Nije fizička neprijatnost ono što muči sveca, jer je jasno da svaki svetac, koji je dostojan svoga imena, diše pod vodom kao riba, nego je bruka, što svi mogu da vide njegove preskromne donove i jadni osećaj da je ostao bez srebra, a zamalo i bez maloga Isusa, to što čini, od svetog Antonija, najvećeg čudotvorca među svim svecima (među kojima je posebno poznat po svojoj sposobnosti da povрати izgubljene stvari).

Na kraju krajeva, sa studenta bi pala svaka sumnja da se nije ponovo upleo u još jednu, isto tako sumnjivu epizodu.

Kao i u toliko sličnih slučajeva koji su prethodili, jer franjevci su vrlo obdareni da izmene, izvnu i iskrive prirodni red stvari, čak je i neposlušna kraljičina materica morala da se pokori ozbiljnosti i autoritetu čuda. Utoliko više što je franjevački red molio za manastir u Mafri još od hiljadu šesto dvadeset i četvrte. U to vreme kralj Portugala bio je Filip, Španac, kojega verski redovi u Portugalu baš i nisu interesovali, te je uporno odbijao da da dozvolu tokom svih šesnaest godina kraljevanja. No, zahtevi za manastir nisu prestali, pa se tu uplela i lokalna gospoda. Ali, po svemu sudeći, izgleda da je u međuvremenu opao uticaj onih koji su koliko juče molili za manastir (ako se tako može govoriti o događaju koji se odigrao pre šest godina, hiljadu sedamsto i pete). Kraljevski visoki sud odbio je još jednom istu molbu, jasno pokazujući kako slabo uvažava materijalne i duhovne interese crkve, navodeći da u kraljevstvu već ima isuviše monaških redova i ostalih problema izazvanih ljudskom mudrošću. Sudije Visokoga suda nisu objasnile na koje i kakve probleme izazvane ljudskom mudrošću misle, ali sada će morati da drže jezik za zubima i da se manu mračnih misli, pošto je fratar Antonio de San Žoze obećao da će, ako bude bilo manastira biti i prestolonaslednika. Zavet je dat, kraljica će se poroditi i franjevci će, ovoga puta, biti pobednici, kao što su do sada toliko puta bili velikomučenici. Sto godina čekanja nije i nije neka žrtva za onoga ko računa na večni život.

Već smo videli kako je student javno oslobođen sumnje povodom oltarskih kandila. Sada ne bi bio red da se kaže kako su fratri, uz pomoć svete tajne ispovesti, saznali za kralj ičinu trudnoću i pre nego što je sama kraljica postala svesna i mogla da se poveri kralju. Isto tako, ne bi bio red da tvrdimo da je Dona Marija Ana, inače jedna veoma pobožna gospođa, pristala da čuva tajnu dok se ne pojavi bogom izabrani glasnik, čestiti fratar Antonio. Takođe, sada niko neće reći da će kralj brojati mesece od dana kada je dao zavet do dana kada će dete biti rođeno i uočiti da je ciklus i više nego pun. U stvari, u do sada rečenom, sada ništa više neće biti dodato i neka niko ne okrivljuje e franjevce, naravno, ukoliko se ponovo ne budu uplitali u mračne intrige.

Svake godine silan narod pomre od upornog prežderavanja zbog čega se, mada je ponekad samo jedan udar dovoljan da otera u grob, moždane kapi često ponavljaju jedna za drugom. Ako unesrećeni i preživi, onda ostane ukočen sa jedne strane, iskrivljenih usta, a ponekad i bez glasa, a da pri tome osim povremenog puštanja krvi nema leka koji bi ga izlečio. Sa druge strane još je više onih, koji, još i lakše umru od preslabe ishrane tokom svoga tužnoga života preživljenoga na sardini, pirinču, i zelenoj salati, a da meso vide samo kada je Njegovom veličanstvu rođendan. Daj bože, mnogohvaljeni, da reka bogato dadne ribe i da salate i drugog zeleniša bude na pretek i da u grad dolaze pretovareni seljaci i njihove podjednako vredne seljanke. Daj Bože da uvek bude makar po malo pirinča. Ovaj grad, više nego bilo koji drugi, liči na nekakva ogromna usta koja se prežderavaju sa jedne strane i gladuju sa druge. Tu se ne zna za sredinu između masnog podvaljka i zbrčkanog vrata, naduvenog crvenog nosa i onog jektičavog, između ljiskave i ispošćene guzice, između prepunog trbuha i onog zalepljenog za kičmu. Ali, karneval je, baš kao i sunce nad nama, stvoren da svi ljudi podjednako u njemu uživaju.

U vreme karnevala veselje je na sve strane. Ko ima, prežderava se piletine i ovčetine, kolača i uštipaka. Bezobrazluka i nevaljalstava, u doba poklada, kada je tome vreme, ima na svakom ćošku. Kače se repovi na leđa prolaznika, prska se vodom iz klistira; ko se najmanje nada ispljeskan je po turu vezovima smrdljivog divljeg luka, pijanči se, podriguje i povraća, zvekeću šerpe i sviraju gajde. Ali ne završe baš svi valjajući se po podu uličica i gradskih trgova. I to samo zato što je grad zagađen, prekriven đubretom i izmetom, prepun divljih pasa i mačaka luralica, a odvratno blato pokriva tlo čak i kada ne pada kiša. Sada je u toku Veliki post i vreme je da se plati za sva preterivanja. Valja kažnjavati duše sve dok tela ne počnu da daju znake lažnog pokajanja. Sladostrasnička tela iz ovoga odvratnog svinjca zvanog Lisabon.

Pokajnička procesija samo što nije počela. Kaznimo naša tela postom i kinjimo ih uzdržavanjem. Od slabe ishrane razbistravaju nam se misli. Podnošenje muka prečišćava nam dušu. Pokajnici, svi do jednog muškarci, su na čelu povorke. Odmah za njima idu fratri noseći ripide sa likovima

Bogorodice i razapetog Hrista. Za njima se pojavljuje biskup, pod bogatim baldahinom i za njim ikone koje prati beskrajna armija duhovnika, kaluđera, popova i svih onih kojima je do spasenja sopstvene duše. Neki od njih su već sigurni da im nema spasa, dok će druge neizvesnost mučiti sve do samog dana Strašnoga suda. Neki su, opet, sigurni u to da je svet lud od samog nastanka. Probija se procesija kroz svetinu, i dok prolazi, ljudi se bacaju na zemlju, grebu po licu, čupaju sopstvenu kosu i busaju u grudi, dok biskup blagosilja na levo i na desno, a đakon mlati kadionicom. Lisabon zaudara. Zaudara na trulež, a miris tamjana daje nekakav smisao ovome smradu kvarnosti ljudskih tela, jer duša je blagomirisna. Kako je i običaj, sa prozora posmatraju žene. Pokajnici idu polako vukući lancima i bukagijama sputana stopala ili noseći teške željezne poluge na plećima, kao da su skinuti sa krsta. Bičuju sami sebe kožnim kamdžijama na čijim su krajevima tvrde voštane kugle načičkane srčom. Pokajnici koji se bičuju, nastupaju kao vrhunac spektakla, pošto niz njihova leđa teče prava krv. Njihovi prodorni krici istinski su rezultat, kako bola, tako i zadovoljstva, što i nije tako čudno kada znamo da neke od njih, sa prozora, posmatraju ljubavnice. Oni ne učestvuju u pokajničkoj procesiji toliko zbog spasenja duše, koliko zbog putenoga zadovoljstva, onoga već okušanog i onoga koje će doći. Na kapuljačama ili samim bičevima pokajnici nose trake raznih boja. Svaka od njih ima svoju sopstvenu boju tako da njegova izabranica, sa svoga prozora, gde stoji prepuna sažaljenja, a možda i zadovoljstava, (one vrste zadovoljstva koje će tek mnogo kasnije biti nazvana sadizmom), ukoliko ne prepozna ljubavnika po licu ili figuri, može da ga prepozna makar po tračici ružičaste, zelene, žute, ljubičaste, crvene ili neoplave boje. Teško je razaznati, kroz šumu ljudi i ripida, među svetinom koja klikće od strave i uzbuđenja i kroz neprekidno ritmičko sricanje litanija, dok se baldahini ljuljaju i slike svetaca sudaraju, koji od pokajnika je vaš obožavalac i rob, koji se je zbog vas stavio na muke. Pokajnici se polako kreću, i pošto su izgubili moć govora, riču kao raspomamljeni bikovi. Ako žene i naložnice uoče da se pokajnik ne bičuje sa dovoljno žara i da se rane ne otvaraju po leđima tako da svi vide potoke krvi, čitavi horovi ženskih glasova daju se u vrisku koja vraća snagu u iznemoglu ruku nateravši ga da se svesrdnije kažnjava. Tek kada čuju kako puca bič, i kada vide kako teče krv, kao što je tekla iz rana Spasiočevih, njihova tela počnu da reaguju pod suknjama i bele butine počnu da se grče i opuštaju u ritmu procesije. Prolazi pokajnik, ulicom, ispod prozora svoje izabranice, a ona ga posmatra odozgo. Ona je verovatno u društvu majke, rođake ili dadilje, tolerantne babe ili stare tetke, a svi bez razlike znaju, blagodareći skorašnjim ili davnašnjim uspomenama, o čemu se radi i da to sve i nema mnogo veze sa Bogom, već da je je u pitanju puteni nagon i kopulacija. Uspaljenost na prozoru odgovara uzbuđenju na ulici. Muškarac kleči na podu krvavo se udarajući, fanatično se tresući od bola, a žena stoji na prozoru razrogačenih očiju i otvorenih usta, kao da će mu se napiti krvi. Procesija se zaustavlja, da bi se obavio ovaj ritual, biskup balgosilja i posvećuje. Žena oseća onaj predivni osećaj opuštanja u udovima. Muškarac nastavlja dalje, ali sada već sa određenim olakšanjem, pošto više nema potrebe da se bičuje sa tolikom žustrinom. Sada je red na druge da zadovolje potrebe svojih naložnica.

Kada se jednom započne sa samokažnjavanjem i ispošćavanjem, mora se nastaviti sve dok Uskrs ne donese kraj patnjama. Ono čemu, po svojoj prirodi, ljudsko biće teži, mora da sačeka dok ne stigne odobrenje od svete majke crkve. U toku je Velika nedelja pa je i sama smrt Isusova blizu. Može biti da se zbog fosfora kojim je prebogata riba, pojedena tokom posta, javlja požuda. A možda je to i zbog nesrećnog običaja da se ženama dozvoljava da same idu u crkvu tokom Velikog posta, mada su ostatkom godine dobro čuvane kod kuće, ukoliko nisu prostitutke ili žene iz najnižih klasa. Plemkinje, na primer, napuštaju kuću jedino kada idu u crkvu i to samo tri puta tokom života; da budu krštene, venčane i opojane. Za sve ostale slučajeve tu je kućna kapela. Navedeni običaj pokazuje kako je nepodnošljiv Veliki post, vreme iščekivanja najavljene smrti. Dok se muževi trude da se osiguraju da njihove supruge ne obavljaju ništa drugo osim verskih dužnosti, žene gledaju na Veliki post kao na doba godine kada će uživati malo slobode. Mada ni jedna ne ide ulicom bez pratnje, da ne bi izazvala skandal, one sa sobom

vode devojke sa istim željama i potrebama, koje takođe valja zadovoljiti. Na putu između dve crkve ženi je dozvoljeno da se susretne sa određenim muškarcem a služavka koja je čuva, biće, na sličan način, nagrađena za saučesništvo. Kada se potom sretnu u crkvi, pred oltarom, obema je jasno da Veliki post i ne postoji i da je čitav svet, na svu sreću, lud od samog nastanka. Lisabon vrvi od podjednako obučених žena, zagrnutih preko glave maramama i šalovima koje spreda imaju samo uzani otvor, dovoljno širok da se kroz njega šalju tajni znaci očima i usnama, trikovima za iskazivanje zabranjenih osećanja i nedolične požude. Po ulicama grada, u kome na svakom uglu stoji crkva i u svakoj četvrti postoji po manastir, prolećni vetar duva i uzvrteo je svačiju pamet, čak i da nema ni daška vetra, stvorio bi se od uzdaha onih koji otvaraju svoju dušu u ispovedaonicama ili po skrovitim mestima primerenijem za nekakve drugačije vrste ispovesti. Preljubnička strast; to je igra na ivici zadovoljstva i pakla, pogotovo u ovo vreme kada ogoljeni oltari i molitva izazivaju, baš kao i svuda prisutni, greh. Za to vreme, ako je dan, njihovi naivni muževi (ili se samo prave naivni) uživaju, ili se makar prave da uživaju, u svom popodnevnom odmoru. Ako je noć, kada se ulice i trgovi volšebno ispune svetinom koja miriše na luk i lavandu, i kada se žumor molitve začuje kroz otvorena vrata crkava, već su mnogo opušteniji, jer pred njima nema više mnogo čekanja. Evo, već se čuje kako lupaju vrata i odzvanjaju koraci po stepenicima. To su se gospođa i sobarica vratile i sa njima možda i crna robinja, ako su je vodile sa sobom. Kroz pukotine na vratima titra svetlo fenjera. Muž se pravi da se baš sada budi, supruga se pretvara da ga je probudila. Ako on bilo šta upita, odgovor mu je unapred poznat. Vratila se mrtva umorna, bolnih krsta, oteklih stopala i nažuljanih kolena, ali je duhovno smirena. I pominje se tu magični broj sedam, „Sedam sam crkava obišla“, kaže ona tako zaneseno kao da se oseća krivom ili zbog preterane bogobojažljivosti ili zbog nekakvog monstruoznog greha koji je počinila. Kraljicama su ovakve prilike da rasterete dušu nedostupne, posebno ako su u drugom stanju, i to od svog zakonitog muža, koji im se u sledećih devet meseci više neće ni približiti, što je uzeto kao generalno pravilo mada ga se neki i ne pridržavaju. Dona Marija Ana, ima isuviše razloga za povlačenje u osamu. Ona je odgajena u Austriji sa manijakalnom predanošću veri, a ipak je svesrdno sarađivala na strategiji koju je osmislio stari franjevac, koja ako ne dokazuje, onda makar ostavlja utisak, da je plod začet u njenoj utrobi isto toliko sin kralja Portugala koliko i samoga Gospoda Boga.

Dona Marija Ana povukla se u svoje odaje rano i molila se u horu sa svojim družbenicama, da bi potom, već pokrivena svojom perinom, počela da se moli u beskraj. Njene dvorske dame borile su se sa snom, sve dok se napokon nisu povukle iz odaje. Sada nad njome bdi jedino svetlost kandila. Dežurna dama, koja provodi noć na niskom kauču uz kraljičin krevet, uskoro će zaspati. Ona će slobodno sanjati, ako tako želi, ali snovi koji promiču iza njenih očnih kapaka i nisu od neke važnosti. Za nas su važne uzbuđene misli koje, čak i sada, pred sam san, muče Dona Marija Anu. Setila se sada, na ivici sna, da će na Veliki četvrtak morati da ide u manastir Presvete Bogorodice, gde će kaluđerice pred njom razviti sveti pokrov Hristosov pre nego što bude iznesen pred vernike. To je pokrov na kome se jasno prepoznaje naslikani lik Hristosov. Moje dame i gospodo, važno je znati da je ovo jedan jedini istinski sveti pokrov koji postoji u čitavom hrišćanskom svetu, baš kao i ostali sveti pokrovi koji će biti izloženi u isto vreme na toliko razlieitih mesta. No, pošto se ovaj nalazi u Portugalu, mora biti da je baš on najistinskiji od svih i samim tim i jedinstven. Dok tone u san, Dona Marija Ana zamišlja kako se nadvija nad presvetu krpu, ali teško je reći da li je bogobojažljivo ljubi ili ne, zato što je, baš sada, iznenadno, ophrvava san. U tom snu, čini joj se da se kočijom vozi natrag u palatu po mrklome mraku, u pratnji kopljonoša. Najednom se tu pojavljuje čovek na konju. On dolazi iz lova, i prate ga sluge na mulama. Sedla su im okićena mrežama prepunim ptica i zveri. Misteriozni konjanik sa puškom u ruci, jaše ka kraljičnim kočijama. Potkovice besnog hata udaraju po kaldrmi; vrcaju varnice i dim izbija iz konjskih nozdrva. On munjevito obara kraljičinog slugu i sa mukom se zaustavlja pred kočijom. Tu pod svetlom baklji, ona prepoznaje lice infanta Don Franciska. Iz kakvog li on carstva snova dolazi i zašto li joj se stalno pojavljuje u snu, kao nekakav razbojnik? Konj je uznemiren, sigurno od klaparanja kočije i kopita po kaldrmi. Kraljica primećuje, poredeći svoje snove jedan sa drugim, da joj infant u svakom sledećem snu prilazi malo bliže. Šta bi on to hteo? Šta li to ona sama želi?

Veliki post je za nekoga san, a za nekoga bdenje. A onda je prošao Uskrs, probudio sve i vratio žene u mrak njihovih odaja i u teskobu njihovih sukanja. Još se pronađe po neki muž rogonja, ali sada takvi dobro podivljaju kada uhvate suprugu u grehu kada tome nije vreme. U ovo doba godine, kanarinci po crkvama u svojim krletkama okićenim cvećem, pevaju izludeli od ljubavi, dok popovi drže propovedi o svetijim stvarima. Na dan Svetog Vaznesenja njihova pesma uzdiže se do nebesa. Od pomoći njihovog cvrkuta zavisi da li će se tamo uspeti i naše molitve. Nama bi možda najbolje bilo da se ne molimo.

Ovaj odrpanac, za koga se, iako je bosonog, po maču i jednoj odeći, odmah zaključuje da je vojnik, zove se Baltazar Mateuš, zvani Sedam Sunaca. Otpušten je iz vojske kao beskoristan, jer mu je amputirana desna šaka, iz zgloba, pošto ju je smrskalo topovsko đule, u boju na brdu Žereš dos Kabaljeros. To je bila ona ambiciozna vojna koju smo povelili prošlog oktobra, sa jedanaest hiljada soldata, i koja se okončala gubitkom dve stotine naših ljudi i takvim porazom da su se preživeli trčeći povlačili pred španskom konjicom koja je nadirala iz pravca Badažosa. Tada smo se povukli u Olivencu, sa ono malo plena iz Barkarote, ali bez volje da u njemu uživamo. Zaista nije vredelo marširati deset vrsta na tamo, i potom trčati još toliko nazad samo da bismo, za sobom, na bojištu, ostavili brda mrtvih i polovinu Baltazarove šake. Samo zato što je imao puno sreće, ili zato što je oko vrata nosio amajliju, vojnika se rana nije zagadila i postala gangrenozna, niti su mu popucale žile od stiska udlage. Zahvaljujući hirurškoj spretnosti, bilo je dovoljno rasklopiti zglobov, tako da kost nije morala da se preteteriše. Partljak su mu obložili lekovitim biljkama i kroz dva meseca rana je već potpuno zarasla, toliko je bio zdrav Baltazar. Pošto gotovo ništa nije uštedeo od svoje vojničke plate, Baltazar Sedam Sunaca prosio je po varoši Evora, dok nije sakupio dovoljno novea da plati kovaču i saraču za gvozdenu kuku, zamenu za izgubljenu šaku.

Tako je proveo zimu ostavljajući pola novca koji bi isprosio na stranu, čuvajući pola od druge polovine za predstojeći put, a ostatkom plaćajući hranu i vino. Već je stiglo proleće kada je uspeo da plati poslednju ratu saraču i da podigne svoju kuku, a uz nju i šiljak, naručen iz kaprica pa sada može da bira između dve različite leve ruke. Kožne delove, zanatlija je majstorski zakačio za gvozdenu kuku a parovima kajiševa različite dužine naprava se je vezivala i za lakat i za rame, da bi se bolje držala, Baltazar je krenuo na put baš u ono vreme kada se je proneo glas da će trupe iz Beire ostati tamo gde su, umesto da dođu upomoć vojsci iz Alenteža, gde je glad bila veća nego igde. Vojska je bila u stanju raspada. Dronjavi i bosonogi, vojnici su krali od seljaka i odbijali da idu u boj, a mnogo ih je prebeglo neprijatelju i pobeglo svojim kućama. Izbegavajući drumove, dezertteri su pljačkali da bi se prehranili i silovali žene uz put, jednom rečju svetili se na nedužnima, koji su se nalazili u jednakom očaju. Osakaćeni Baltazar išao je prema Lisabonu kraljevskim drumom, ostavivši za sobom levu šaku delom u Portugalu, a delom u Španiji, a sve zbog rata koji je trebalo da odluči ko će sesti na Španski presto, nekakav Karlo - Austrijanac ili nekakav Filip - Francuz, a nijedan Portugalac. Ali takva je vojnička sudba. Krenuo je iz Evore i prošao kroz Montemor. Ne vodi sa sobom ni pratioca ni pomoćnika, ni fratra ni đavola, jer za prošnju, dovoljna mu je, ova jedna ruka što mu je preostala.

Ide polako, ne žuri mu se. Nema nikoga da ga čeka u Lisabonu, već u Mafri, koju je napustio pre mnogo godina, kada je otišao u kraljevske pešadince. Ako ga se otac i mati još uvek sećaju, čekaju ga i veruju da je živ, pošto nemaju vesti da je poginuo ili ga opet ne čekaju jer veruju da je mrtav jer nema vesti da je živ. Na kraju, se sve razjasni. Sunčano je, kiše nije bilo, sve je procvetalo i ptice pevaju. Baltazar nosi gvožđa i torbi zato što, sa vremena na vreme, ponekad čitavim satima, oseća kao da mu se šaka još uvek nalazi tu na kraju ruke, i ne želi da sebi uskrati te srećne momente kada se oseća čitav i ceo baš kao i Karlo i Filip, na svojim prestolima, (na kraju će prestola sigurno biti za obojicu kada se rat okonča). Kada ne gleda u pravcu patrljka Sedam Sunaca je zadovoljan, dok oseća svrab u određenoj tački, na samom vrhu kažiprsta i dok zamišlja kako tu tačku češka palcem. I kada, ove noći, zaspi, ako sebe samog bude ugledao u snu, videće se kao da mu ništa ne fali i kako umornu glavu oslanja na dlanove obe šake.

Baltazar ima i drugi dobar razlog da gvozđa drži u torbi. Brzo je shvatio da mu, kada su mu gvozđa nameštena na ruku, posebno šiljak, niko ne daje milostinju, ili mu daju vrlo malo, iz poštovanja prema maču koji mu visi o pojasu. Danas svakojaki nose mač, čak i crnci, robovi, ali retko ko ostavlja utisak znalca koji će ga potegnuti baš sada, ako to bude potrebno. Osim kada je previše putnika u grupi, teško je ignorisati zloslutnu figuru koja se je isprečila po sred puta zaprečujući prolaz i moleći milostinju za jadnoga vojnika, koji je izgubio ruku a, samim čudom, ne i život. Putnik strahuje da bi se ova molba mogla pretvoriti u napad pa novčići odmah padnu na ispruženi dlan. Baltazar je srećan da mu je makar ova desna šaka preostala.

Pošto je prošao kroz Pegoeš, zašao je u prostrane borove šume, tamo gde tlo postaje peskovito. Zubima je zavezao za patrljak ruke šiljak, koji, isto tako, može da posluži kao bodež, ako bi bilo neophodno, a u ta vremena bilo je zabranjeno nositi takvo ubojito oružje, kao što je bodež. Baltazar, takoreći privilegovan mogućnošću da bude duplo naoružan, bodežom i mačem, tako i nastavi putem kroz senku drveća. Nešto kasnije biće prinuđen da ubije jednog od dvojice razbojnika koji su hteli da ga opljačkaju, iako im je rekao da sa sobom nema novca; ali posle krvavog rata, u kome je umrlo toliko naroda, ovakvi događaji i nisu vredni spomena osim zbog toga što je Baltazar, potom, zamenio šiljak kukom, da bi odvuкао leš sa puta i tako isprobao korisnost oba oruđa. Razbojnik koji je uspeo da utekne pratio ga je još par milja kroz šumu, dok nije odustao, iz daljine uzvikujući uvrede i kletve, ali kao da ni sam nije verovao da one imaju ikakvog dejstva.

Kada je Sedam Sunaca stigao u Aldegalegu već se je smrkavalo. Jeo je malo prženih sardina, popio čašu vina i kako nije imao novca za konak zavukao se u nekakav senik, pod nekakva kola, gde je i prespavao, uvijen u kaput, ali sa levom rukom naoružanom šiljkom, na gotovs. Prenocio je u miru. Sanjao je o bici na Žerešu ali ovoga puta Portugalci su izvojevali pobedu jer ih je vodio Baltazar Sedam Sunaca, koji je u desnoj nosio levu, odrubljenu, šaku kao nekakav moćni talisman, protiv koga Španci nisu mogli da se odbrane ni štitom, niti mađijom. Kada je otvorio oči još se nije ni prvi zrak zore pojavio na horizontu. Bolela ga je leva ruka, što i nije čudo pošto mu je cele noći gvožđe pritiskalo patrljak. Odvezao je šiljak sa ruke i koristeći svu svoju maštu, razbuktao u mrklom mraku pod volovskim kolima, zamislio da, iako ne može da ih vidi još uvek ima dve šake. I to obe čitave. Smotao je torbu pod levu mišicu, sklupčao se pod svojom pelerinom i nastavio da spava. Ako ništa drugo, uspeo je da preživi rat, pa ako je i izgubio deo tela, život je, ipak, sačuvao.

Ustao je s prvom zorom. Nebo je bilo potpuno čisto i providelo se je sve do poslednjih i najbledih zvezda u dajini. Bio je divan dan za ulazak u Lisabon, a da li će odmah nastaviti put ili će se malo zadržati u gradu, to će već videti kasnije. Zavukao je ruku u torbu i iz nje izvukao par razvaljenih čizama, koje tokom celog puta iz Aleinteža nije obuo, a da ih je nosio, sada bi, posle toliko dugog puta morao da ih baci. Nekako je uspeo da navuče čizme desnom rukom koja je već naučila nove trikove, samo se pomažući, još uvek, nespretnim patrljkom leve. Da mu sada nije čizama, ne bi više bio u stanju da hoda, od silnih žuljeva i plikova po stopalima. A bio je itekako naviknut da hoda bosonog, prvo kao seljak a potom i kao vojnik, kada donova nije bilo ni za večeru a kamoli za čizme. Nema jasnijeg života od soldatskoga.

Kada je stigao na reku sunce je već bilo visoko. Bila je plima i čamdžija je izvikivao poslednji poziv za ukrcavanje na brod za Lisabon pre nego što će isploviti. Dok se je peo na brod, u torbi su zveckala gvozđa a kada se je nekakav pametnjaković našalio da bogalj u torbi nosi potkovice, sigurno da se zaštititi od uroka, Baltazar ga samo pogleda popreko i desnom rukom iz torbe izvadi bodež. Ako to, na bodežu, i nije bila prava, skorela krv, izgledala je kao prava. Šaljivdžija skenu pogled i pomoli se svetom Kristiforu zaštitniku od zlih susreta i ostalih nesreća na putu ne zucnuvši sve do Lisabona. Nekakva žena koja je sa svojim mužem sedela do Baltazara, razmotala je svoj ručak i više reda radi, nego iz stvarne želje da hranu sa nekim podeli, ponudila je ostale putnike. No kad je vojnik u pitanju, to je već bila druga stvar, pa je

navaljivala sve dok on, napokon, nije prihvatio. Baltazaru nije bilo milo da jede pred drugima ovom jednom, desnom, rukom iz koje je trapavo klizeo hleb i ispadali parčići hrane. Međutim žena je hranu rasporedila po velikom parčetu hleba, pa je njemu, uz pomoć prstiju i peroreza, koji je izvadio iz džepa, nekako pošlo za rukom da spretno i pristojno jede. Po godinama, ta žena i njen muž su mogli da mu budu roditelji. Nije to bilo flertovanje na reci, nego iskreno prijateljstvo i naklonost prema povratniku iz boja, osakaćenom za ceo život.

Brodar je razvio malo trouglasto jedro i kako vetar, tako i plima, pogurali su brod preko reke. Veslači, dobro ispravani i razbuđeni rakijom, veslali su snažno i bez žurbe. Kada su dobro isplovili, i kada ih je ponela snažna struja, sve je počelo da izgleda kao putovanje u raj, kroz odbлесак sunca na reci u pratnji dva jata delfina koji su krstarili ispred broda, tamnih i sjajnih leđa iskrivljenih u luk kao da im se nebo čini blizu pa žele da ga dokuče. Na drugoj strani reke, još uvek u daljini, video se Lisabon kako se proteže izvan gradskih zidina. Video se je zamak na visu, crkveni tornjevi kako se uzdižu nad čitavom zbrkom krovova i niskih kuća pod njima. Brodar htede da ispriča nekakvu zanimljivu zgodu, koja se je dogodila još koliko juče, naravno, ako je iko zainteresovan da je čuje, a svi su bili, jer razgovor je lep način da se skрати dugo putovanje. Elem, bilo je to ovako, počе majstor: "Doplovilo je nekoliko Engleskih lađa, eno ih tamo, na sidrištu pred kupalištem, koje nose vojsku u Kataloniju, pojačanje trupama koje su već tamo i sa njima je stigao jedan brod koji odvozi grupu kažnjenika u prognanstvo, na ostvro Barbados, i sa kažnjenicima oko pedeset žena lakoga morala, ne bi li se tamo oformila kolonija, jer u takvim krajevima probisveti vrede isto koliko i čestiti. Kapetan tog broda, izgleda nekakav opasan đavo, naredio je da se žene iskrcaju u Li-sabonu, a ja sam ih video i mogu reći da uopšte nisu loše." Smejao se je brodar, kao da je pravio nekakve sopstvene planove i proračune o mogućnostima transporta belog roblja. Smejali su se, grohotom, i njegovi veslači. Baltazar se teglio kao mačka na suncu, a žena, koja je jela, pravila se da nije ništa čula, dok njen muž nije znao da li da se smeje ili da ostane ozbiljan. Jadni čovek iz udaljenih, pasivnih krajeva, gde od rođenja pa do smrti, kako u stvarnom životu a tako i u mašti svaki dan liči na prethodni. I tako pomućenih misli, bez nekog objašnjivog razloga, iznenada upita vojnika. "Koliko je vama godina, gospodine?" "Dvadeset i šest", odgovori mu Baltazar.

Pred njima je ležao Lisabon, čije su kuće i zidovi sada već izgledali visoki. Brod je udario o obalu, brodar je, pošto je spustio jedro, vešto manevrisao brodom uz kej. Veslači sa strane obale su istovremeno podigli vesla, dok su se oni, sa druge strane, trudili da brod ostane miran. Kada je konopac bačen na obalu izgledalo je kao da su se dve obale reke, odjednom, spojile. Zbog oseke kej je bio prilično visok. Baltazar je pomogao ženi sa korpom i njenom mužu da izađu a šaljivdžija je spretno iskočio iz broda bez i jedne jedine reči.

U pristaništu se vršio istovar sa mnogih karavela i ribarskih brodova. Nadzornici su se drali i psovali crne robove, koji su u parovima vukli teške korpe iz kojih se cedila voda, ostavljajući komadiće riblje krljušti po njihovim licima i leđima. Izgledalo je kao da se čitav Lisabon sjatio na pijaci uz reku. Sedam Sunaca je osećao kako mu voda teče na usta. Izgledalo je, kao da sva ona glad sakupljana četiri duge, ratne godine, sada provaljuje kroz brane uzdržavanja i samokontrole. Osećao je, kako mu se želudac grči u čvor, dok je instinktivno očima tražio ženu sa hranom. Kuda li je ona otišla, sa onim svoji mirnim mužem, koji verovatno sada merka ženske u prolazu pokušavajući da pogodi da nisu Engleskinje lakog morala, jer svaki čovek ima prava na svoje snove.

Sa malo novca u džepu, samo nekoliko bakarnih novčića koji su zvonili mnogo manje nego gvožđa u torbi, sam u nepoznatom gradu, Baltazaru je valjalo smisliti šta dalje raditi i kuda ići. Mogao je da nastavi u Mafru, gde će biti teško samo jednom rukom raditi u polju, koje zahteva dve, ili da se uputi na trg gde bi, na račun prolivene krvi, još i mogao da isprosi poneki novčić. To su mu predložili još u Evori, pritom ga savetujući da mora biti uporan dok prosi i da laska potencijalnim dobročiniteljima, a nije isključeno da, i uprkos svemu tome, izgubi glas ili padne mrtav ne videvši ni jednu jedinu paricu. Kada

ništa ne upali, uvek se može okrenuti esnafskim dobrotvornim društvima ili manastirima, gde se na kapiji uvek deli čorba i po kriška hleba. Osim toga, čovek koji je izgubio samo levu šaku i nema mnogo razloga za žalbu, jer još uvek ima desnicu da njome prosi i levicu sa šiljkom, da njome zastraši darodavce.

Sedam Sunaca prešao je preko pijace. Prodavačice ribe hvalile su svoju robu vičući i, da bi privukle pažnju prolaznika, mahale su rukama po vazduhu, uz zveket alki, narukvica, lanaca i krstova napravljenih od Brazilskog zlata, baš kao i glomazne i teške minduše, koje su kruna čitavog jednog bogatog dekora koji ulepšava ženu. U sred sveg toga nereda i đubreta, prodavačice su izgledale čudnovato čiste, kao da ih je zaobilazio miris ribe koju su okretale po rukama. U taverni, koja stoji odmah uz zlatarsku radnju, Baltazar je kupio tri pečene sardine i komad neizbežnog hleba i uputio se prema Kraljevskoj palati, duvajući u vruću hranu i jedući uz put. Ušao je u kasapnicu okrenutu ka trgu, samo da nahrani oči, gledajući odrane svinje, volove i čitave goveđe i svinjske polutke kako vise sa kuka. Tu je, sebi samom, obećao gozbu sa pečenjem, čim sakupi dovoljno novca, a da pritom nije ni pomišljao da će na istom tom mestu, uskoro, dobiti posao, zahvaljujući, kako prijatelju koji će ga preporučiti, tako i svojoj kuki koja je korisno oruđe za tegljenje mesnatih polutki, ispiranje creva i škembića, i čerečenje mesa i slanine. Kada se izuzme krv, kasapnica je bila čisto mesto, obloženo belim keramičkim pločicama i ako vas kasapin ne pokrade na kantar, na drugi način vas i ne može prevariti, jer po kvalitetu i proteinima ništa nije ni prineti mesu.

Ono tamo je Kraljevska palata. Palata je tu, ali kralj nije, pošto je otišao u lov u brda. Sa njim su infant Đon Fransiško i ostala braća, mnoštvo slugu i prečasnna braća Jezuiti, otac Žoao Seko i otac Luiš Gonzaga, koji sigurno nisu pošli u lov samo radi jela i molitve. Može biti da je svoje stare učitelje kralj poveo sa sobom da mu osveže znanje iz matematike i latinskog. Sa sobom je poneo svoju novu pušku, koju je posebno za njega napravio Žoao De Lara, dvorski puškar, remek-delo, svo okovano u srebro i zlato. Kada bi je izgubio brzo bi mu se vratila u ruke zbog natpisa urezanog duž cevi, krupnim, latinskim slovima, kao na pročelju bazilike Svetog Petra u Rimu. Natpis kaže: „MOJ GOSPODAR JE KRALJ DON ŽOAO V NEKA GA ČUVA BOG“. Neka posle neko kaže da puška ume da govori samo kroz otvor cevi jezikom olova i baruta. To, istina je, važi za obične puške, kao što je bila ona koju je, u ratu, koristio Baltazar Mateuš zvani Sedam Sunaca, koji se baš sada nalazi na sred glavnog trga, gde, nenaoružan, stoji i posmatra svet koji prolazi: nosiljke i fratre, kočije i trgovce. Dok gleda kako se mere bale i kovčezi namah ga uhvati nekakva nostalgija za ratom i, da nije znao da tamo nikome nije potreban, vratio bi se u Aleintežo bez razmišljanja, čak i uprkos tome što ga tamo verovatno čeka smrt. Potom je prisustvovao bogoslužju u crkvi Svete Bogorodice od Oliveire, gde se upustio u laki flert sa jednom usamljenom gospođom, kojoj se očigledno dopao. To je uobičajen način da se prekrati vreme za vreme službe Božje, kada su žene na svojoj strani crkve, a muškarci na svojoj i onda se tu razmenjuju zavodljivi pogledi, tajni ljubavni znaci maramicom, napućenim usnama i migovima. Još bi svašta oni tu radili da nije greh sklapati tajne paktove i ljubavne randevue u hramu Božjem. Kada je žena bolje osmotrila Baltazara, dronjavog, od dugog i teškog putovanja, i neuglednog, jer nije imao novca da kupi svilene tračice i ukrase, odustala je od daljeg oćijukanja.

Izašao je iz crkve i uputio se širokom ulicom prema trgu Rosio. Ovo je izgleda dobar dan za žene, pomislio je kada je iz uske, pobočne uličice izbilo tuce, ili čak i više žena koje su crni goniči štapovima terali napred. Skoro sve su bile plavokose, sa bledim, plavim, zelenim ili sivim očima. "Ko su ove žene?", upitao je Baltazar ali i pre no što je od čoveka koji je stajao kraj njega dobio odgovor, pogodio je o čemu je reč. To su bile Engleskinje koje su terali natrag na njihov brod, sa kojega ih je svojevolljni kapetan bio prognao. Morale su biti oterane na ostrvo Barbados umesto da ostanu na ovoj dobroj zemlji portugalskoj, koju inostrane kurve toliko vole. To je zanimanje koje se podsmeva Vavilonskoj konfuziji, pošto u njihovu radnju može da se uđe ćutke i izade nemo, a ako je progovorio novac, sve je rečeno. Čamdžija je rekao da ih je oko pedesetak a ovde ih nema više od jednog tuceta. "Šta li se je dogodilo ostalima?" Čovek do njega objasni: "Već su ih dosta uhvatili, ali nisu uspeli da ukrcaju sve, jer su se neke jako dobro

sakrile i sada već sigurno znaju da li ima razlike između Portugalaca i Engleza." Baltazar je nastavio svoji putem. Usput je obećao svetom Bentu da će mu dati voštano srce ako mu obezbedi da makar jedared u životu oproba jednu Engleskinju, plavokosu i zelenooku, i po mogućstvu, visoku i lomnu. Na dan Svetog Benta ide silan narod na crkvena vrata da od sveca moli da ne fali hleba, a devojke, koje bi želele da se dobro udaju, mole mu se svakoga petka. Zbog čega onda jedan vojnik, Baltazar, ne bi mogao da zamoli Svetog Benta za jednu Engleskinju, samo jednom u životu, čisto da ne umre u neznanju.

Baltazar Sedam Sunaca kružio je ulicama i trgovima celo popodne. Pojeo je čanak supe na kapiji manastira Svetog Franje Gradskoga, raspitao se o esnafima koji najbolje dele milostinju. Tri manastira je dobro zapamtio, radi daljnjeg ispitivanja: Svete Bogorodice od Oliveire, koji je juče već oprobao, Poslastičarski esnaf Svetog Eioija, kujundžijski esnaf i treći Esnaf izgubljenog čeda, koji ga je, po nečemu podsećao na njega samoga, mada se veoma slabo sećao da je ikada bio dete, još manje izgubljeno.

Pala je noć i Baltazar je krenuo je u potragu za konakom. Već se bio sprijateljio sa jednim bivšim vojnikom, starijim po godinama i po iskustvu, koji se zvao Žoao Elvaš, u ovom trenutku po profesiji podvodač. Radio je noću, i po ovakvom toplom vremenu posao se je obavljao pod nadstrešnicama naslonjenim na manastir Svete Esperance, okrenutim prema maslinjaku. Tako će Baltazar, sa vremena na vreme konačiti kod Elvaša, a tamo će uvek moći da sretne nova lica, uvek nekoga spremnog na razgovor bez svađe i nepravilika. Ipak je za svaki slučaj, pod izgovorom da mora da odmori desnicu od teškog gvožđa, nosio na levoj ruci gvozdenu kuku, doduše nikada šiljak, pošto nije hteo da plaši svoga domaćina i njegove pajtaše tim ubojitim oruđem. Bilo ih je šestorica pod nadstrešnicom i niko nikome nije činio zlo.

Dok se ne zaspri, obično se pričalo o zločinima. Ne o sopstvenim, jer svako zna za sebe a samo Bog sve vidi i zna, nego o zločinima gospodskim, koji su gotovo uvek prolazili nekažnjeno čak i kada se znao vinovnik, a u slučajevima misterioznih zločina niko se baš i nije posebno trudio da otkrije počinitelja. Moćnici se nisu plašili pravde. Lopovčici i obične siledžije, ukoliko bi se drznuli da optuže nekoga od gospode, odmah bi se našli iza rešetaka, gde im je čorba uvek bila zagarantovana, baš kao i govna u kojima su živeli. Dotle je to došlo, da su nedavno otpustili, iz gradskog zatvora, stotinu i pedeset sitnih kriminalaca, zajedno sa onima koji su trebalo da budu proterani u Indiju, a nikada tamo nisu otišli, sve zajedno preko pet stotina ljudi. „Tolika je gužva i glad bila u zatvoru, da je izbila nekakva kuga da nas sve pobije i morali su da puste te ljude, a među njima i mene. Ovaj grad vrvi od kriminala", reče jedan od prisutnih. "Umire se više ovde, nego u ratu. Tako, barem, kažu. Šta ti na to veliš, Baltazare?" "Ja znam koliko se umire u boju, to sam video, a koliko se umire u Lisabonu nisam video, pa ne mogu da poredim. Ali ko je bio svedok i ovde, i u ratu, je Žoao Elvaš, pa pitajte njega." Žoao ništa ne reče nego sleže ramenima.

Razgovor se vratio pređašnjoj temi. Pričalo se o nekom zlataru, koji je proburazio nožem nekakvu udovicu kojom je hteo da se oženi, ali ga je ona odbila. Da bi je kaznio, zato što je odbila da mu udovolji, ubio ju je, i od pravde se sklonio u manastir Svetoga Trojstva. Takođe su čuli priču o nekakvoj nesrećnoj ženi, koja se je povlačila po bračnim stranputicama sve dok je njen muž nije rasporio jednim potezom mača. Potom o sveštenom licu, koji je upetljavši se u nekakve ljubavne intrige, zaradio tri veličanstvena ožiljka. Sve ovo dogodilo se u vreme Velikog posta, doba uzavrele krvi i mračnih strasti. Izgleda da ni avgust mesec nije mnogo bolje doba, jer koliko prošle godine, u ovo doba, pronađeno je telo mlade žene, raskomadano u petnaest, šesnaest čereka. Tačan broj parčica nikada neće biti utvrđen, ali po svemu sudeći, prethodno je bila divljački premlaćena po osetljivim delovima tela, stomaku i butinama. Komadi mesa odranog sa kostiju ostali su razbacani po gradu, a rasparčani udovi, razbacani delom po tvrđavi a delom po varoši i to neskriveni, tako da su ubrzo i pronađeni. Nisu se potrudili ni da ih zakopaju, niti da ih bace u more i izgleda da su ostavljeni na videlu da namerno skandalizuju narod.

Nato je Žoao Elvaš upao u reč: "To je bila jeziva klanica i izgleda da je nesrećnica bila raskomadana živa, jer nema toga koji bi lež čerečio na takav način. Neki od pronađenih delova bili su otkinuti sa najnežnijih delova tela i samo je najgori prokletnik i bezbožnik mogao da počini takav zločin. Tako nešto čak ni u ratu nisi video, Baltazare, mada ja i ne znam na šta si ti sve u ratu nailazio." Na ovo se nastavi onaj koga su u priči bili prekinuli: "Ostatak je pronađen mnogo kasnije. Tada je pronađena njena glava i jedna šaka na Žunkeiri, i potom jedno stopalo na Boavišti. Prema ovim delovima tela sudeći, to je bila dobro negovana i lepa žena, ne starija od osamnaest, dvadeset godina. U torbi u kojoj je bila glava, nađena su i creva i grudi, oljuštene kao pomorandže, i telo jednog deteta, svega tri ili četiri meseca starog, udavljenog svilenim koncem. Čak i u gradovima poput Lisabona, gde ima toliko zločina, nista slično još nije viđeno."

Žoao Elvaš dodao je nekoliko detalja ovoj priči: "Sam Kralj je naredio da se raspiše nagrada od hiljadu kruzada, za onoga koji pronađe zločinca, ali evo već je od tada prošla puna godina dana zlikovac još nije pronađen. Uskoro su svi uvideli da je potraga beznađna. Ubica nije bio običan krojač ili obuçar, jer oni samo znaju da seku džepove, a telo ove žene bilo je rasparčano sa takvom spretnošću i znanstvom, i bez i jednog pogrešnog reza na telu rasparčanom kost po kost, da su hirurzi dovedeni na uviđaj, zaključili da se radi o stručnjaku za anatomiju i čak su priznali da ni oni ne bi to umeli tako stručno da izvedu. Sa druge strane zida, iz manastira, čulo se je pojanje kaluđerica koje i ne znaju od čega su sve pošteđene, jer začeti dete, greh je za koji se skupo plaća. Onda zapita Baltazar: "Da li je ikada otkriveno ko je bila ubijena žena?" "Kako identitet žrtve, tako i zločinca, do dana današnjeg su tajna. Njena glava je visila danima, okačena ispred sirotišta ne bi li je neko prepoznao, ali uzalud." Tada progovori jedan od prisutnih protuva, čija je brada bila više bela nego crna i koji sve do sada nije ni reč progovorio: "Mora da je reč o ljudima koji nisu iz Lisabona, jer kada ovde nečija žena nestane, komšiluk odmah započne sa ogovaranjem. Meni izgleda da je reč o ocu koji je odlučio da ubije ćerku koja je zgorela i potom je, u komadima, iz daleka doneo na muli i razbacao po gradu a tamo gde živi, mora da je sahranio svinju umesto ćerke i rekao komšijama da je umrla od velikih boginja ili neke druge pilepčive bolesti, tako da nije morao da otvara sanduk. Ljudsko biće je za sve sposobno."

Ljudi se umiriše nesposobni da primire bes. Od kaluđerica, sa druge strane zida, ni glas se nije čuo. Baltazar reče: "Više se milosrđa nađe u ratu." "Rat je još uvek nevin." reče Žoao Elvaš. I pošto više nije bilo ničega što bi se dodalo na priču, svi su, u miru, zaspali.

Dona Marija Ana danas neće ići na Auto-da-fe. Kraljica je u žalosti za svojim bratom, Josifom, carem Austrije. On je bolovao samo nekoliko dana od velikih boginja, od kojih je i umro, a imao je svega trideset i tri godine. No, ovo nije razlog zbog kojeg kraljica ne obavlja svoje javne dužnosti. Jadne bi bile države u kojima bi vladarkama, koje su inače odgajane da podnose mnogo veće nevolje, tako malo trebalo da posustanu. Kraljica, takođe, još uvek pati od jutarnjih mučnina, iako je već dobro zašla u peti mesec trudnoće. Ali, čak ni ovo opravdanje ne bi bilo dovoljno da je oslobodi od učešća u ceremoniji koja tako produhovljava sva ljudska čula, vid, sluh i miris. Ato-da-fe uzdiže duh i učvršćuje veru prolaskom povorke kažnjenika, mirnim čitanjem njihovih presuda, posmatranjem izmrcvarenih grešničkih tela, mirisom sprženog mesa dok ih obuhvataju plamenovi i kada ono malo masti što im je preostalo pod kožom posle dugih meseci tamnovanja, počne da kaplje po žaru lomače. Razlog što Dona Marija Ana ne može svemu ovome da prisustvuje je to što su joj tokom poslednjih meseci, uprkos trudnoći, tri puta puštali krv, što je na sve ostale mučne simptome drugog stanja od kojih pati, pridodalo i ogromnu slabost. Lekari su odlagali puštanje krvi što su duže mogli, isto kao što su odlagali da joj saopšte da joj je umro brat, jer su se trudili da je zaštite u ovim, prvim mesecima trudnoće. Iskreno govoreći, atmosfera u palati nije nimalo zdrava. Nedavno je kralja, od rđavog vazduha, spopalo glasno podrigivanje zbog koga je on, brže bolje, tražio da se ispovedi. To mu je odmah i omogućeno, samo zato što ispovest čini dobro duši, a ne zato što bi mu to zbilja pomoglo. Podrigivanje je prestalo tek onda kada su mu proterali zapešena creva. Prosto rečeno, palata je ovih dana bila još tužnija nego obično, pošto je kralj proglasio osmodnevnu

strogu žalost za sve na dvoru. Naredio je crninu za sve državne činovnike, u trajanju od šest meseci, baš kao što je i on sam zagrmio crnu pelerinu da pokaže koliko žali za pokojnim carem, svojim šurakom.

Kako bilo da bilo danas se u vazduhu oseća veselje. Veselje možda i nije prava reč, jer je reč o zadovoljstvu koje dolazi iz velike dubine, možda baš iz same duše. Stanovništvo Lisabona se izvlači iz svojih kuća, silazi sa okolnih brda i okuplja na trgu. Tu će biti svedoci suđenju Jevrejima i lažnim pokrštenicima. Gledaće kako se na muke stavljaju veštice i jeretici, zajedno sa drugim kriminalcima; slučajevima koje je teže klasifikovati, kao na primer sodomija, silovanje, razvrat i prostitucija (kao i ostali prekršaji za koje je kazna proterivanje ili lomača). Stotinu i četvoro će biti kažnjeno danas, pedeset jedan muškarac i pedeset tri žene. Većina ih dolazi iz Brazila, zemlje u kojoj dijamanta i greha ima na pretek. Inkvizicija će izručiti dve osuđenice civilnim vlastima radi pogubljenja. To su dve žene čija je krivica nesumnjivo utvrđena, i sastoji se od čitavog mnoštva uporno ponavljanih bogohulnih dela, te tvrdoglavog odbijanja da se priklone zakonu i da pristanu da se odreknu jeresi koja je za njih ostala istina, uprkos tome što su javno raskrinkane. Skoro su dve godine prošle od poslednjeg javnog spaljivanja u Lisabonu pa je Rosio prepun naroda. Praznik je dvostruki: nedelja i Auto-da-fe. Nikada se neće znati da li je narodu lisabonskoni draži Auto-da-fe ili borbe bikova, mada je samo korida preživela do danas.

Po prozorima koji gledaju na trg, načičkale su se žene, nakindurene i nafrizirane „po nemački“, u čast kraljičinu, narumenjenih lica i vratova i napućenih usana, neprekidno se brinući da li su lepo našminkane, da li se veštački mladež drži u uglu usana, da bubuljica slučajno ne proviruje ispod slojeva pudera, dok im oko budno prati obožavatelja, koji uzdiše dole na trgu. Ogromna je zapara i osveženje se može naći u čaši limunade, lončetu sveže vode ili kriški lubenice, jer, na kraju krajeva, ne moraju baš svi da pomru od vrućine gledajući kako drugi gore na lomači. Ako stomak traži nešto solidnije na trgu ne fali semenki i oraha, kolača i urmi. Kralj će sa svojom braćom infantima i sestrama infantkinjama, po završetku procesije, ručati u palati Inkvizicije za prebogatim trpezom velikog Inkvizitora. Biće tu i kokošije supe, punjenih prepelica i telećih grudi, pašteta i jagnječeg pečenja sa šećerom i cimetom, mesa kuvanog po Kastiljanski, sa svim što sleduje, od pirinča do šafrana, pa kremova i uštipaka, kolača i svakojakog voća. A naš kralj je toliko trezven da ni vino ne pije, jer najbolja lekcija je dobar primer. Prisutni ovakav primer, naravno, vrlo cene, što, opet, ne znači i da se na njega ugledaju, makar što se tiče vina.

Primer, koji će zasigurno biti korisniji duši nego prežderanom telu, biće danas dat na trgu. Počinje procesija. Na čelu domenikanci nose ikonu svojega sveća zaštitnika. Prate ih inkvizitori u dugačkoj povorci, a za njima se pojavljuju osuđenici, njih stotinu i četvoro. Svaki nosi po upaljenu sveću i svako ima ličnog pratioca. Atmosfera je otežala od mrmljanja i molitve. Po različitim ogrtačima i kapuljačama vidi se ko će umreti, a ko će biti proteran, mada za to postoji još jedan znak koji nikada ne laže. To je visoko uzdignuto raspeće, okrenuto leđima prema onima koji će umreti na lomači i blagim licem Božjim ka onima koji će biti pošteđeni. Na taj simboličan način osuđenima se daje do znanja koja ih sudbina očekuje, ukoliko već to nisu uspeli da shvate po boji svojih ogrtača, koji su takođe nepogrešivi znaci. Žute mantije sa crvenim krstom svetog Andrije su za one čiji gresi nisu toliki da bi morali da umru. One druge, sa plamenovima okrenutim naniže, takozvanim naopakim vatrama, su za one koji su priznali i odrekli se greha, izbegavši tako smrt. Sa druge strane, zloslutne, sive odore, sa figurama grešnika oko kojih se vije kolo demona i plamena, jezikom simbola govore da će dve žene koje ih nose ubrzo goreti na lomači. Propoved je držao firatar Žoao doš Martiroš, franjevački velikodostojnik, koji je tu počast sigurno zaslužio više nego bilo ko drugi, jer je on taj čije je molitve Bog uslišio podarivši kraljici trudnoću. Može biti da će ova pridika biti korisna za spas duša baš kao što su od njegovih molitvi korist izvukli kako dinastija, kojoj je obezbeđen naslednik, tako i franjevački red, kome je obećan manastir.

Gomila urla, besno vređajući kažnjениke. Žene, nagnute sa svojih prozora, obasipaju ih pogrdama, derući se na sav glas. Fratri, za to vreme, brbljaju između sebe. Povorka liči na džinovsku zmiju koja,

ispravljena ne može da stane na trg, pa se uvija i zavrće kao da na taj način želi da stigne svuda i da spektakl bude jednako dostupan čitavom gradu. Taj tamo, zove se Simeon de Oliveira, čovek bez zanimanja i imanja, koji je tvrdio da je svešteno lice pri svetoj Inkviziciji te je služio misu, ispovest i propoved, a u isto to vreme otvoreno priznavao da je jeretik i Jevrejin. Tako je stvorio dosada nevideno zamešateljstvo. Da stvar bude još gora, s vremena na vreme predstavljao se kao otac Teodor Pereira de Souza ili kao fratar Manuel de

Konseisao, a nekada kao Balsor Karneiro ili Manuel Lankaštre. Ko zna kakva je sve još imena on imao, a sva su bila prava. Trebalo bi da svako ima pravo da sam sebi izabere ime, a potom ga promeni koliko god puta želi, ako mu tako prija. Samo ime ne znači baš ništa. Onaj tamo je Domingos Alfonso Lagareiro iz Portela, koji se pretvarao da ima vizije ne bi li ga smatrali za sveca. Sprovodio je nekakva isceljenja blagosiljanjem, čarobnim rečima i znacima, i raznoraznim drugim vradžbinama. Možete misliti. Kao da je on prvi koji se takvim trikovima bavi. A onaj tamo, e to je otac Antonio Teišeira de Souza sa ostrva Sao Žorž, koji je proglašen krivim za podvođenje žena, što bi u prevodu sa crkvenog jezika značilo da ih je zavodio i koristio. To je bez svake sumnje, započinjalo prilikom ispovesti a završavalo se grešnim aktom u sakristiji, i tako sve dok nije uhvaćen. On će biti zauvek prognan u Angolu.

„A ovo sam ja, Sebastiana Maria de Jezus, jednu četvrtinu pokrštena Jevrejka. Ja imam vizije i otkrovenja koje je sud proglasio lažnima. Ja čujem nebeske glasove, a objašnjeno mi je da je to đavolja rabota. Ja verujem da sam ja, može biti, jedna svetica, baš kao i ostali svetitelji, možda čak i bolja, jer nikakve ja razlike ne vidim između njih i mene. Međutim, okrivili su me da je ta bogohulna ideja posledica monstruozne gordosti koja vređa samoga Gospoda. Rekli su mi da sam kriva za bogohuljenje, jeres i zlu gordost. Naterali su me da poreknem svoja uverenja i da prekinem sa svojom jeresi i skrnavljenjem. Obećali su mi da ću, za uzvrat, biti kažnjena samo javnim bičevanjem i proterivanjem u Angolu na osam godina. Presudu sam čula, ali nisam čula ništa o svojoj kćeri, Blimundi. Gde li je ona sada? Blimunda, gde si sada? Ako nisi i ti uhapšena za mnom, sigurno si došla ovde da vidiš šta se događa sa tvojom majkom. Videću te kćeri gde god da bila u gužvi. Neka te vide moje oči, jer usta su mi vezali, ali oči nisu. Neka skoči moje srce u grudima ako je Blimunda tamo u gomili, koja me pljuje i na mene baca đubre i kore od lubenice. Oni su zavedeni. Jedino ja znam da svako može postati svetac ako to želi, ali mi je zabranjeno da im to što znam kažem. Evo, moje srce mi je dalo znak. Srce je duboko uzdahnulo. Samo što nisam ugledala Blimundu, samo što nisam. Eno je! Blimunda! Blimunda! Blimunda, dete moje! Ona me je videla, ali ne sme da mi se obrati. Mora da se pravi da me ne poznaje. Mora da se pretvara da prezire sopstvenu majku koja je proglašena za vešticu i prognana, mada je samo jednu četvrtinu pokrštena Jevrejka. Ono do nje je otac Bartolomeu Lorencu. Nemoj da govoriš Blimunda. Samo me gledaj tim tvojim svevidećim očima. Ko je taj visoki stranac do Blimunde? Ni ona ne zna ko je, ni odakle dolazi taj čovek. Šta li će biti sa njima? Sta se dogodilo sa mojom moći? Ja sam nekada imala sposobnost da vidim takve stvari. Sudeći po dronjcima koje nosi, po izmučenom licu i po odsečenoj šaci, vojnik je. Zbogom Blimunda, kćeri moja. Zbogom da te više nikada ne vidim.“ Blimunda šapnu ocu Bartolomeu: „Eno je moja mati.“ Onda se okrete visokom strancu, koji je stajao tik do nje, i upita ga: „Kako se Vi zovete?“ Čovek joj spremno odgovori, tako joj dajući za pravo da mu postavlja takvo lično pitanje: „Baltazar Mateuš, zvani Sedam Sunaca“. Sebastiana Marija de Žezus već je promakla zajedno sa povorkom. Prošli su i svi ostali osuđenici i procesija je načinila pun krug. Ko je bio osuđen na javno batinanje već je izbatinan. Dve žene koje je trebalo spaliti već su izgorele na lomači. Jedna od njih prethodno je zadavljena, pošto je poželeva da umre kao hrišćanka, a druga je živa ispečena pošto je odbila da porekne svoja verovanja čak i u trenutku smrti. Pred lomačom započela je igranka i veselo su igrali muškarci i žene. Kralj se povukao. Video je šta je bilo za videti, jeo, pa otišao. Sa njim su otišla i njegova braća infanti, šestopregom u pratnji kraljevske garde. Sunce se spušta velikom brzinom, ali je vrućina još uvek nepodnošljiva. Visoke zidine karmaskog manastira bacaju senku na trg. Tela dvaju žena srušila su se među ugarke, gde će se pretvoriti u pepeo. Kada padne noć, taj pepeo razneće vetar tako da ni na dan Strašnoga suda tela grešnici neće moći da se saberu i podignu iz mrtvih. Svetina se polako razbija i odlazi kućama noseći u sebi obnovljenu veru u Boga, a na donovima pepeo i komadiće ugljenisanog mesa.

Možda čak i koji ugrušak krvi, ukoliko sva krv nije isparila u ognju. Nedelja je Božji dan. Ovo je trivijalna primedba, pošto svi dani pripadaju Bogu, dok mi svoje polako trošimo. Neki od nas su već i poslednji svoj dan izbrojali, goreći na lomači u ime istog toga Gospoda. Blimundine reči zasigurno su ledeno zvučale onima, koji su bili toliko blizu da ih čuju. „Eno je moja mati“, rekla je ona bez uzdaha, suze ih kakvog drugog znaka sažaljenja. U narodu još uvek postoji sažaljenje uprkos silnoj mržnji, vređanju i batinanju. Opet, ova, koja je voljena kćer, kao što smo videli po milini sa kojom ju je majka gledala, nije imala ništa drugo da kaže nego: „Eno je moja mati.“ Onda se okrenula ka čoveku kojega vidi po prvi put u životu i pitala: „Kako se Vi zovete?“ Izgleda da joj je to bilo važnije nego to što joj majku, posle dugih meseci tamnice, muka i zlostavljanja, sada javno kažnjavaju. Nema toga imena koje bi sada spaslo Sebastianu Mariju de Žezus osuđenu na progonstvo u Angolu, gde će preživeti ostatak svog života, i gde će je, može biti, tešiti, kako duhovno, tako i telesno otac Antonio Teišeira de Souza, koji je ii takvim rabotama, još ovde u Portugalu, stekao pozamašno iskustvo. Na kraju, ovaj svet i nije tako tužno mesto, čak ni za osuđenike. Ali, po povratku kući, iz očiju Blimundinih počele su da liju suze kao iz dva planinska izvora. Ako bude ikada ponovo videla svoju majku, to će biti kada je budu ukrcavali na brod za Angolu, ali i tada samo iz daleka, jer lakše je kapetanu engleskog broda da pusti kurve da hodaju po gradu nego osuđenoj majci da poljubi sopstvenu kćer. Samo kada bi joj prislonila obraz uz obraz. Blimundin bleđi obraz uz majčino izborano lice. Tako blizu, a tako daleko. „Gde smo to mi? I ko smo?“ Otac Bartolomeu Lorencu odgovori: „Mi nismo ništa u poređenju sa likom Božjim, a On zna ko smo. Mani se toga Blimunda. Ostavi Božja prostranstva Bogu i ne prelazi Njegove granice, već ga obožavaj sa ove strane večnosti. Gradimo svoje sopstveno mesto, mesto čovečije. Tek kada ga potpuno izgradimo Bog će poželeti da nas poseti i tek tada svet će biti stvoren.“ Baltazar Mateuš, zvani Sedam Sunaca, ne progovara, samo tu i tamo pogledava Blimundu. Svaki put kada mu ona uzvрати pogled, on oseti grč u stomaku. Nikada ranije nije video oči poput njenih. Oči su joj neke neodređene boje, koja se menja iz sivog u plavo ili u zeleno, sve zavisi od svetla koje dolazi spolja ili pak misli koje se roje unutra. Ponekad čak postanu crne kao najcrnja noć ili blještavo bele kao alabaster.

Baltazar nije došao u ovu kuću pošto je bio pozvan, nego zato što ga je Blimunda upitala za ime, a on joj odgovorio. Nikakva dodatna objašnjenja niti pozivi nisu bili potrebni. Čim je procesija okončana i đubre očišćeno sa trga, Blimunda je krenula kući, a za njom i sveštenik. Ušavši u kuću za sobom je ostavila otvorena vrata tako da je Baltazar mogao da uđe. On je i ušao. Pop je zatvorio vrata i upalio uljanicu dok su se kroz jednu pukotinu na zidu probijali zraci crvenog zalazećeg sunca, poslednji što su još uvek stizali u ove visoke delove grada, dok je donji grad već potpuno osvojila pomrčina. Sa zidina čulo se dovikivanja vojnika. To bi, u nekoj drugoj prilici Baltazara podsetilo na rat, ali u ovom trenutku on je video samo Blimundu, bolje rečeno njeno telo, vitko i visoko, baš kao tela onih Engleskih profuknjača koje je video onog dana kada je stigao u Lisabon. Blimunda je ustala sa stoličice, založila vatru na ognjištu i pristavila kazanče sa supom. Kada je supa provrila usula ju je u dve čase koje je postavila pred dvojicu muškaraca. Služila ih je o tišini. Ni reči nije izustila sve od onog pitanja Baltazaru „Kako se Vi zovete?“ Sveštenik je prvi završio sa jelom, ali je ona sačekala da Baltazar pojede svoje da bi njegovom kašikom pojela svoju supu. Kao da je u tišini postavljala nekakvo drugo pitanje. Stavila je na svoje usne kašiku koju su dodirivale usne ovoga čoveka tako da je postalo njegovo ono što je njeno, a sada je učinila svojim ono što je njegovo i tako sve dok nije izgubila osećaj za tvoje i moje. Blimunda je ovime rekla „Da“ i pre nego što je upitana. Dakle, proglašavam vas za muža i ženu. Otac Bartolomeu Lorencu sačekao je da Blimunda pojede ostatak supe iz kazančeta, pa je onda blagosiljao nju, kazanče i kašiku, stoličicu i vatru na ognjištu, uljanicu i krparu na podu i Baltazarov patrljak od šake. Potom je otišao.

Baltazar i Blimunda sedeli su u tišini čitav sat. On je ustao samo jednom da doda drva na vatru, a ona se pomerila, takođe, jednom da bi potkresala fitilj na lampi. Sada pri jačem svetlu Baltazar prikupi snage da upita: „Zašto si me pitala za ime?“ Blimunda mu odgovori: „Zato što je moja mati želela da zna, a želela sam i ja“. „Kako ti znaš šta je to ona želela, kada nisi mogla sa njome da razgovaraš?“ „Znam, a ne znam da objasnim kako. Ne pitaj me pitanja na koja ne umem da odgovorim. Ponašaj se kao što si se ponašao dok si me pratio kući, bez pitanja. A sada, ako nemaš gde da prenočiš, ostani ovde“. „Moram u

Mafru. Imam tamo porodicu: oca, majku, sestru." „Ostani ovde do polaska. Nikada nije kasno da odeš u Mafru". „Zašto ti želiš da останem ovde"? „Zato što tako mora biti". „Tako me nećeš ubediti da останem". „Ako ne želiš da останеш, a ti onda idi. Ja ne mogu da te nateram da останеш". „Nemam snage da odem. Ti si na mene bacila nekakve čini". „Nikoga ja nisam opčinila. Ni reč nisam rekla, niti sam te dotakla". „Gledala si mi u dušu. Ako останem tu, gde ću spavati"? „Sa mnom." Legli su zajedno. Blimunda je bila devica. „Koliko imaš godina", upita Baltazar. „Devetnaest", odgovorila je i dok je govorila postala je nekako starija. Kanulo je malo krvi na ponjavu. Umočivši dva prsta u tu krv Blimunda se prekrsti i krvlju nacрта krst na Baltazarovim grudima, kraj srca. Bili su goli. Sa ulice čula se svađa, zveketanje mačeva i koraci ljudi u trku. Potom se sve smirilo. Krvarenje je prestalo.

Kada se Baltazar probudio sledećeg jutra, kraj sebe je ugledao Blimundu kako žvaće hleb, ležeći čvrsto zatvorenih očiju. Nije otvorila oči sve dok nije završila sa jelom. Kada ih je otvorila, oči su joj bile sive. Tada ona reče: „Nikada neću gledati u tvoju dušu."

Ništa nije lakše nego staviti hlebac u usta. Od hleba nema boljeg leka kada nas muči glad. Hleb hrani telo i od njega živi seljak. Neki zemljoradnici se, opet, bolje ovajde od drugih. To su oni koji od trenutka žetve, pa sve dok hleb nije pojeden umeju bolje da unovče svoj rad. U Portugalu nikada nema dovoljno žita da utoli ogromnu glad portugalskog naroda za hlebom. Portugalci kao da drugo ne umeju da jedu. Tako stranci koji žive u Portugalu, u nameri da zadovolje naše potrebe, dovoze iz svojih postojbina i drugih zemalja flote od stotinu brodova natovarenih žitom, kao što je ova koja upravo uplavljava u Težo, ispaljujući počasni plotun dok se približava Lisabonu. Valja pokazati carinske papire guverneru, jer ovoga puta brodovi nose trideset hiljada džakova žita iz Irske. Takva ogromna isporuka pretvoriće nestašicu u višak žita na tržištu, bar na određeno vreme. Ambari i skladišta prepuni su pšenice. Trgovci su u nevolji da pronađu prostore za skladištenje žita te kače plakate po gradu da privuku pažnju onih koji imaju prostora da izdaju, a bogami izgledaju spremni da plate koliko god im se zatraži. Uvoznici su se našli u drugačijoj nevolji jer je cena žita pala zbog iznenadnog viška. Da stvari budu još gore počelo je de se priča o skorom dolasku holandske flote koja nosi više-manje isti tovar. Međutim, potom se proneo glas da je holandske brodove na izlasku iz tesnaca napala francuska flota te su cene, koje su pretile da padnu jos više, ostale na svome. Ali, ukoliko to bude neophodno, izgoreće u centru grada nekoliko skladišta sa žitom, te će nestašica odmah potom, zbog žita izgorelog u požaru biti proglašena, iako svi znaju da pšenice ne fali već je obilato ima. To su tajne trgovačkog zanata, koje domaći uče od stranaca. Naši trgovci su se sve u svemu pokazali kretenima, jer ostavljaju strancima da organizuju uvoz iz drugih zemalja. Izgleda da su zadovoljni time što kupuju žito od stranaca, koji se vajde o našu prostotu i bogate na naš račun, tako što kupuju po cenama za koje nikada nećemo doznati koliko su niske i prodaju nam po cenama za koje znamo da su previsoke. Mi im uzvraćamo ogovaranjem.

„Smeh i suze žive jedan do drugog, spokoj je blizak uzbuđenju, a prvi sused straha je olakšanje, dok se životi ljudi pa i čitavih nacija nalaze negde između ovih krajnosti." Tako je Žoao Elvaš započeo svoju priču o spektakularnoj odbrambenoj liniji koju je mornarica bila uspostavila duž čitave obale, sa kraja na kraj Lisabona i koja je stajala u stanju pune pripravnosti dva dana i dve noći, dok su pešadija i konjica, podignute na uzburu, zauzele položaje na zemlji. I to zato, što se proćuo glas da se francuska armada uputila u ovom pravcu u nameri da osvoji grad. Sama pomisao na mogućnost invazije pretvara Lisabon u tvrđavu Diu, a svakog plemića ili plebejca u njenog legendarnog branioca Duarta Pašeke-Pereiru. Ali, na kraju se ispostavilo da je armada, u stvari, ribarska flota natovarena usoljenim bakalaram kojega je u to vreme, sudeći po munjevitoj brzini po kojoj je rasprodat, bila nestašica. Ministri su novosti doćekali sa kiselim osmehom. Tako su i raspustili vojsku i konjicu, a narod se grohotom smejaao.

„Ukratko rećeno, bruka bi bila mnogo veća da smo se nadali bakalaru a doćekali Francuze, nego što smo spremno čekali francusku invaziju, a doćekali sanduke bakalara. Sedam Sunaca se složio: „Postavi se ti na mesto onih što su na obali oćekivali bitku. Ti makar znaš kako u tim trenucima udara srce vojnićko

dok u sebi misli. Šta li će biti od mene? Hoću li se živ iz svega ovoga izvući? Vojnik se pred mogućom smrću sav udrveni. I posle da dozna da se umesto Francuza na obalu iskrcava sušena riba. Kada bi Francuzi znali za ovu priču još više bi nam se smejali." Tad Baltazara ponovo počne da obuzima nostalgija za ratom, ali se tada seti Blimunde i poželi da ponovo preispita koje li su joj boje oči. To je rat koji on nije sa sopstvenim sećanjem, mešajući jednu boju sa drugom, veoma sličnom. Njegove oči nisu u stanju da razluče koje su boje njene, čak i dok gleda u njih. Ove su ga misli brzo oslobodile svakog karasevdaha koji je pretio da ga obuzme. "Mora da postoji neki način da se unapred sazna ko li to dolazi i sa kojim namerama. Galebovima, na primer, sve to bude jasno čim slete na katarku broda koji plovi, dok, sa druge strane, mi kojima je to mnogo značajnije, ne znamo ništa." Na te misli se nadovezao Žoao Elvaš: „Galebovi imaju krila. Anđeli takođe, ali galebovi ne govore, a za anđele ne znam, pošto ih nikada nisam video."

Otac Bartolomeu Lorencu prelazio je preko trga. Dolazio je iz Kraljevske palate, gde je bio po molbi Baltazarovoj, koji je želeo što pre da sazna da li ima prava na ratnu penziju i da li jedna obična šaka desnica vredi državne penzije. Žoao Elvaš, koji nije znao sve o njegovom životu, okrete se ka Baltazaru: „Ovog popa, što nam prilazi, zovu Letač, ali krila mu još nisu narasla dovoljno da poleti, pa ne može da odleti i da špijunira lađe što plove i njihove namere." Baltazar nije imao vremena da mu ogovori pošto mu sveštenik, koji se zaustavio nedaleko od njih, dade znak da se približi. Elvaš ostade u čudu kada vide da njegov prijatelj uživa naklonost crkve i države i već počeo užurbano da konta kako bi i on, raspušteni vojnik, mogao tu da izvuče neku vajdicu. Dok je razmišljao, Elvaš, čisto da ne sedi besposlen, ispruži ruku moleći za milostinju, prvo nekakvog finog gospodina koji mu je i udeli, a potom iz čiste rasejanosti, jednog kaluđera koji je prolazio sa svetim relikvijama i nudio ih prolaznicima na celivanje. Nesmotreni Elvaš je tako ostao bez ono malo milostinje što je prethodno dobio, pa je sočno opsovao, jer, oprost mi Bože ako grešim dušu, poznato je da nema ništa bolje za oslobađanje duše od dobre psovke. Za to vreme, otac Bartolomeu Lorencu objašnjavao je Baltazaru: „Razgovarao sam sa nadležnim sudijama o tvome slučaju i oni su obećali da će razmotriti tvoju molbu i čim donesu odluku o njoj, obavestiće me." „Kada mislite da će se znati šta je odlučeno, oče", pitao je Baltazar sa naivnom znatiželjom onoga koji je tek stigao na dvor i ne zna kako tamo stoje stvari. „To ti ne mogu reći, ali, ako se oduži, ja ću gledati da o tome razgovaram sa Njegovim veličanstvom, čiju naklonost i pokroviteljstvo uživam“. „Vi čak i sa kraljem možete da razgovarate“, upita zabezegnuto Baltazar, dok je za sebe mislio: „On sa kraljem razgovara, a poznaje Blimundinu majku koju je osudila Inkvizicija. Kakav li je to čudan pop?", dobro pripazivši da ove poslednje reči ne izgovori naglas. Otac Bartolomeu nije ni pokušao da mu odgovori na ovo pitanje, već ga je samo gledao u oči. Stajali su tako jedan naspram drugog, sveštenik nešto niži rastom i nešto mladolikiji, mada su bili istih godina. Pop je imao dvadeset šest godina, a kao što već znamo isto toliko je imao i Baltazar. Ipak, njihovi životi nisu mogli biti različiti. Sudbina Baltazarova bila je argatovanje i rat. Rat je za njega sada gotov, ali teški fizički rad tek počinje. S druge strane, Bartolomeu Lorencu rođen je u Brazilu, odakle je u Portugal došao kao momčić obdaren visokom inteligencijom i odličnim pamćenjem, tako da je već sa petnaest godina mnogo obećavao i puno toga i ispunio. Umeo je da recituje Vergilija, Horacija, Ovidija, Kvinta Kursija, Svetonija, Mecenu i Seneku sa početka i sa kraja, ili odakle god poželite. Takođe je umeo da objasni sve moguće basne. Grčke, rimske i moderne, a i da rastumači sva naravoučenija. Znao je da prepozna autore svih mogućih knjiga stihova, kako antičkih tako i modernih od hiljadu i dvestote godine naovamo. Ako bi mu neko zadao temu, umeo je odmah da uzvрати stihovima improvizovanim u trenutku i na licu mesta. Takođe je umeo da objasni ili odbrani svakojaku filosofiju, čak i najzamršenije detalje svih filozofskih učenja, da tumači Aristotela, naširoko i nadugačko kao i da da odgovor na svako pitanje vezano za biblijske spise; kako Stari, tako i Novi zavet. Umeo je da napamet odrecituje po redu ili na preskok sva četiri Sveta jevanđelja kao i poslanice svetoga Pavla i svetog Jeronima. Znao je napamet podatke i citate vezane za svakog proroka i svakog svetog kralja. Umeo je napamet da navede Psalme Davidove, Pesmu nad pesmama, Knjigu Mojsijevu i Knjige careva, isto kao i Knjige Ezrine koje i nisu mnogo kanonske, što nas navodi na pomisao da on i nije bio tako pravoveran kao što je izgledao na prvi pogled. Njegov genije, neverovatan intelekt i memorija bili su plod zemlje iz koje Portugalci umeju da izvlače samo zlato i dijamante, duvan i

šećer, raznorazna bogatstva džungle i još koješta, što čeka da tek bude pronađeno. Brazil je zemlja budućnosti i vekova koji će tek doći, to je jedan drugi svet. Govoreći o Brazilu ne smemo propustiti da govorimo o evanđelizaciji ondašnjih Indijanaca koje će nam, bez svake sumnje, doneti večnost.

„Moj prijatelj, Žoao Elvaš, mi baš reče da Vas zovu Letač. Recite mi, oče, zašto li su Vam dali takav nadimak?“ Sveštenik je počeo da hoda a vojnik ga je pratio. Tako su, hodajući na razmaku od dva koraka, promakli pored kraljevske palate i tamo niže, gde se trg otvara ka reci, sveštenik sede na jednu stenu, dade znak Baltazaru da sedne do njega, i započe da odgovara na njegovo pitanje, baš kao da je tog časa bilo postavljeno. „Zovu me letačem pošto sam leteo“, reče. „Oprostite mi na nepoverenju“, reče Baltazar sumnjičavo, „ali lete ptice i anđeli, a ljudi samo u snovima, a san je varka“.

„Ti ranije nisi živeo u Lisabonu“, upita sveštenik. „Nisam, poslednje četiri godine sam proveo ratujući. Pre toga sam živeo u zavičajju, u Mafri.“ „Eto vidiš, a ja sam leteo, ima tome dve godine. Prvo sam napravio jedan balon koji je izgoreo, potom jedan koji se uzdigao sve do visokog plafona kraljeve palate i na kraju jedan koji je izašao kroz prozor da ga niko više nikada nije video“, „Jeste li leteli lično, ili su samo baloni leteli“, upita Baltazar. „Leteli su baloni, a to ti je isto kao da sam i ja sam leteo“. „Nije isto kada leti balon i kada leti čovek.“ „Ljudsko biće prvo puzi, pa prohoda, pa potrči, a tek jednog dana će leteti“, reče otac Bartolomeu Loreneo i najednom pade na kolena jer ugleda kako pronose sveti sakrament, koji su očito nosili na pričest nekakavom uglednom bolesniku. Sveštenik koji je nosio naforu hodao je ispod baldahina kojeg su nosila šestorica. Pred njim su bile fanfare, a za njime su išli monasi u crvenim odorama, noseći sveće i relikvije neophodne da se obavi pričešće. Izgleda da je nekakva duša bila nestrpljiva da napusti ovaj svet i samo joj je ispovest i sveta pričest nedostajala da je odveže sa ovozemaljskog sirdišta i pusti da je vetar, što duva sa pučine ili iz dubine vaseljene, odnese u večnost. Baltazar takođe kleče na pod, osloni gvozdenu kuku na tlo i prekrsti se desnom rukom.

Otac Bartolomeu Loreneo već je bio na nogama i užurbano je hodao ka obali, a Baltazar ga je pratio u stopu. Sa jedne strane, nosači su istovarali jedan brod trčeći niz dasku sa broda na obalu i noseći ogromne bale slame na leđima. Sa druge strane, dve crne robinje praznile su nokšire svojih gospodara, izbacujući u reku govna i mokraču sakupljanu čitavog dana ili možda cele nedelje. I baš tu između dva prirodna mirisa, slame i govana, otac Bartolomeu priznade: „Čitav dvor i svi dvorski pesnici podsmevali su mi se. Jedan od pesnika, Tomaš Pinto Brandao, nazvao je moj pronalazak besmislicom bez budućnosti. Da nije bilo Njegovog veličanstva i njegove zaštite i pokroviteljstva, ne znam šta bi bilo sa mnom. Hvala bogu da je kralj imao poverenja i vere u moj pronalazak i da mi je dozvolio da nastavim sa svojim eksperimentima na imanju Sao Sebastiao de Pedreira, koje pripada vojvodi od Aveira. To je smirilo intrigante i tračare, koji su se zlonamerno nadali da ću probati da poletim sa zidina zamka i polomiti obe noge. Meni nije padalo na pamet da ih time razveselim, jer moj pronalazak ima više zajedničkog sa svetom Inkvizicijom nego sa zakonima geometrije“. „Ja Vam se, oče Bartolomeu, u te stvari ne razumem. Ja sam bio seljak, pa potom vojnik i prosto ne mogu da poverujem da onaj koji se nije rodio sa krilima može da poleti“. „Tu kuku što nosiš na ruci, nisi ti sam izmislio. Prvo se pojavila potreba a potom i ideja, jer bez ideje se ne mogu spojiti gvozde i remeni u jednu napravu. Isto važi za ove brodove koje sada vidiš kako plove po reci. Bilo je vremena kada nije bilo jedara, a pre toga nije bilo ni vesala, a pre toga čovek nije umeo ni da plovi po vodi. Vidiš, ta sila potrebe koja je od čoveka, inače suvozemnog stvora, napravila mornara, napraviće ga i letačem. Onaj, koji je na brod stavio jedra otisnuo se na vodu i tamo i ostao. Leteti znači otisnuti se u vazduh i ploviti tamo gde nema oslonca. Valja nam oponašati ptice, koje se u vazduhu isto tako dobro snalaze kao i na zemlji“. „Znači, želja da letite vas je povezala sa Blimundinom majkom, koja je posedovala čudne moći“. „Da, naćuo sam da je ona imala vizije o ljudima koji lete uz pomoć platnenih krila. Onih koji tvrde da imaju vizije, hvala Bogu ima koliko hoćeš, ali ono što sam ćuo o njenim vizijama zvućalo je tako uverljivo, da sam jednog dana, naravno u potpunoj diskreciji, odlućio da je posetim, Tako smo postali bliski prijatelji“. „I da li ste doznali ono što ste želeli?“ „Doznao nisam, ali sam razumeo da je njeno znanje, ukoliko je to zaista znanje, drugaćijeg kova. I da sam

ja morao da se borim sa sopstvenim neznanjem da se ne bih prevario.“ „Meni sve liči da su oni, što tvrde da letenje ima više veze sa svetom Inkvizicijom nego sa zakonima geometrije, u pravu. Da sam na Vašem mestu, otvorio bih četvore oči. Ne zaboravite da su zatvor, prognanstvo i lomača cena koja se često plaća za ono što čovek čini. Doduše, Vi kao svešteno lice, sigurno znate više o tome nego, ja, običan redov.“ „Pazim se ja, a šta mora biti, biće.“

Okrenuše se i sada su koračali natrag, istim putem. Vojnik kao da zausti da kaže nešto, a onda se uzdrža. Sveštenik sluteći da Baltazar želi nešto da pita, reče: „Nešto te muči?“ „Želeo bih da znam, zašto Blimunda, svakoga jutra pre no što otvori oči, jede hleb?“ „Znači spavao si sa njom?“ „Mi živimo pod istim krovom, oče.“ „Budi oprezan, jer vi živite u grehu i bolje bi vam bilo da se uzmete.“ „Njoj nije do udaje, a ni ja ne znam da li bih se ženio ili ne bih. Šta ako se ja odlučim da se vratim u zavičaj, a ona odluči da ostane ovde u Lisabonu. Zašto bismo se onda venčavali? Ali, nije to ono što sam Vas pitao, nego zašto Blimunda izjutra pre no što otvori oči jede hleb?“ „Ako jednoga dana doznaš, doznaćeš od nje. Od mene doznati nećeš.“ „A Vi znate razlog?“ „Znam“. „I baš nećete da mi kažete?“ „Neću. Samo ću ti reći da se radi o ogromnoj misteriji. Letenje je sitnica u poređenju sa Blimundinom tajnom.“

Tako su, razgovarajući u hodu, stigli do štala konjskih trgovaca, kod same gradske kapije. „Ja idem do imanja vojvode od Aveira da vidim svoje mašine. Ako želiš, možeš poći sa mnom. Mazga može da nosi obojicu“. „Krenuću sa Vama, ali pešice, kao što i dolikuje jednom pešadincu“. „Ti si prirodan čovek. Ne veruješ ni u potkovice na muli, a kamo li u krila na Pasaroli“. „Je li Pasarola ime Vašoj mašini?“ „Tako su je nazvali zlobnici.“ Izašli su iz grada i uputili se preko brežuljaka. Baltazar je držao korak sa mulom. Doduše, po ravnom mula je išla brže, ali na prvoj uzbrdici ili nizbrdici vojnik bi nadoknadio izgubljeno. Mada ni kap kiše nije pala od aprila, znači, već čitava četiri meseca, brda su bila smaragdno zelena, zahvaljujući mnogim izvorima čija se vođa koristi za navodnjavanje polja i povrtnjaka na obodima grada. Prošavši pored manastira Svete Marte i potom pored Konventa svete Žoane Princeze, izbili su u široku dolinu među maslinjake. Ovde je zemlja bila plodna, ali nije bilo prirodnih izvora čijom bi se vodom navodnjavala polja. Problem je rešen dermovima i dolapima, koje su vukli magarci vezanih očiju da bi im se činilo da idu pravo a ne u krug. Oni, baš kao i njihovi gospodari, nisu znali da se i idući uvek napred stigne na isto mesto, jer zemlja liči na veliki točak dolapa koga noge ljudi, koji po njoj hodaju, okreću u krug. Iako Sebastijana de Žezuš nije sa nama da nam pripomogne svojim otkrovenjima, jasno nam je da kada ne bi bilo ljudi da hodaju po njoj, zemlja stala u mestu. Kada su stigli do kapije imanja, nije bilo ni traga ni glasa ni od vojvode od Aveira, niti od njegove posluge. Njegovo imanje prisvojila je kruna, a parnica zbog povratka imanja vlasniku još uvek je u toku. Parnice tog tipa su neverovatno spore i vojvoda, koji trenutno živi u Španiji, gde je takođe vojvoda ali od Banjosa, vratiće se u zemlju tek kada dobije natrag svoje imanje. Kad su stigli, sveštenik je sjahao sa mule, izvadio ključ iz džepa i otključao kapiju, baš kao da ulazi u sopstvenu kuću. Odveo je mulu u hlad, vezao je i pred nju bacio slame i boba i ostavio je tako rasterećenu da se odmara i da repom rasteruje roj muva i obada, koji je obletao sveži kontigent hrane pristigle iz grada. Kapci na svim vratima i prozorima vile, bili su zaklopljeni, a imanje zapušteno i neobrađeno. Dugačka zgrada, koja je stajala sa strane središnjeg dvorišta, nekada je bila skladište za žito ili konjušnica ili pak vinski podrum. Šta god da je nekada bila, na to sada više ne liči, jer ako je bila magacin za žito, fale korpe, ako je služila kao konjušnica, gde su alke za vezivanje konja, a vinskog podruma nema bez buradi. Jedna od vrata bila su zakatančena i otvarala su se jednim ključem izrezbarenim tako da liči na arapsko pismo. Pop razmandali i otvori vrata i pred njima se ukaza unutrašnjost kućerine, koja i nije bila tako prazna kao što se na prvi pogled činilo. Tu su bila platna za jedra, koturovi bakame žice, ploče od gvožđa, letvice, svežnjevi pruća, a sve to naslagano i razvrstano kako treba i dolikuje. U sredini, na neraščišćenom prostoru stajalo je nešto što je izgledalo poput ogromne školjke iz koje žice vire na sve strane, odnosno kao nekakva korpa tek napola ispletana, pa joj se se kostur vidi i krajevi vire.

Baltazar je ušao za sveštenikom. Radoznalo je posmatrao sve pred sobom, a da baš ništa nije razumeo. Može biti da je očekivao nešto drugo, možda balon ili gigantska vrapčija krila ili džakove perja, ali ovo što je sada bilo pred njim zasigurno nije ono što je očekivao. „Znači, to je to?“ I otac Bartolomeu Lorenzo odgovori: „Da, to će biti to“, te otvori jedan kovčeg iz kojeg izvuče svitak hartije koji razmota. Ugledaše crtež jedne goleme ptičurine. To bi sigurno bila Pasarola, toliko je Baltazar sam mogao da zaključi i pošto je na crtežu jasno raspoznao pticu, nekako je i sam počeo da veruje da će svi ti materijali jednoga dana, kada budu sklopljeni, kako treba, moći da lete. Više za svoj račun nego za Baltazarov, jer ovaj tu nije video ništa više od obične ptice, a to mu je bilo sasvim dovoljno, sveštenik počeo da objašnjava crtež u detalje, prvo smireno, a potom sve uzbuđenije i uzbuđenije. „Ovo ovde su jedra koja služe da seku vetar i koja se pomeraju prema potrebi. Ovo je kormilo kojim se usmerava ova leteća barka, naravno ne sama od sebe, nego vođena veštom rukom i znanjem pilotovim. Telo broda, od pramca do krme liči na morskú školjku, a tu su i mehovi koji služe ukoliko padne vetar, što se tako često događa na moru. Ovo su krila bez kojih leteći brod ne bi bio u ravnoteži. O ovim sferama ne mogu da ti govorim pošto je to moja tajna. Dovoljno je samo reći da bez njih brod ne bi poleteo. To je deo mašine o kojem još nisam sve potpuno razjasnio. Na ovaj žičani krov biće zakačene ćilibarske kugle, pošto ćilibar odlično reaguje na toplotu sunčevih zraka, proizvodeći baš ono što je potrebno. Ovo je busola bez koje se putovanje i ne može zamisliti, a ovo su konopci kojima se vezuju jedra kada su savijena, isto kao i na morskim brodovima.“ Tu se sveštenik na nekoliko minuta ućutao i onda dodao „Kada sve bude sklopljeno i podešeno, poleteću.“ Baltazar je bio toliko impresioniran crtežom, da mu nisu bila potrebna nikakva dodatna objašnjenja, jer pošto niko ne može da vidi šta je to unutar ptice, niko ne zna šta je to što joj daje sposobnost da leti, a ptice ipak lete. To je zato što imaju oblik ptice. Jednostavnije ne može biti.

„A kada će to biti“, upita Baltazar. „E, to još ne znam“, odgovori pop „jer nemam nikoga da mi pomogne, a ne mogu sve sam. Ima tu posla, a samo moja snaga nije dovoljna.“ Tu se sveštenik ućuta, pa potom zapita „A, da li bi mi ti pomogao?“ Na to, Baltazar ustuknu zabezeknut. „Ja o letenju ništa ne znam. Ja sam običan seljak. Osim da kopam njivu, učili su me samo kako se ubija. I još, povrh svega, imam samo ovu, jednu šaku.“ „Sa tom šakom i kukom, nema toga što ti ne možeš da uradiš, a ima mnogo toga što kuka može bolje da uradi nego gola ruka. Gvozdena kuka ne boli kada se njome dohvati gvožđe ili metal. Niti boli, niti joj sečivo ili vatra mogu nauditi. Ja ti tvrdim da je sam Gospod Bog kljast, a opet je stvorio svet.“ Baltazar se uplaši od tih reči i brzo se prekrsti da ne da vremena đavolu da završi započeto zlodelo. „Šta to govorite oče? Gde to piše da je Bog kljast?“ „Ne piše nigde, ali ja ti kažem da bogu fali leva ruka. Sa njegove desne strane i uz desnu ruku sedaju izabrani, a Božju levicu niko nikada nije pomenuo ni u Bibliji, niti u bilo kojim drugim svetim spisima. Niko ne sedi sa Božje leve strane, dakle tamo nema ničega, tamo je praznina, odsustvo, ništa. Znači, Bog je jednoruk.“ Tu sveštenik duboko uzdahnu i zaključi: „Fali mu levica.“

Baltazar je pažljivo slušao. Pogledao je na crteže i na materijale raspoređene po podu i slegnuvši ramenima rekao: „Ako je Gospod samo jednom rukom stvorio svet, onda ovaj jednoruki čovek može da sveže jedra i žice da jednoga dana polete.“

Sve u svoje vreme. Za sada, otac Bartolomeu Lorenzo nema dovoljno novca da kupi magnete, koji su po njegovom mišljenju neophodni da bi brod poleteo. Da stvar bude još gora, tih magneta nema u Portugalu, nego se moraju uvesti iz inostranstva. Za to vreme, Baltazar radi u kasapnici na Dvorskom trgu. Za taj posao treba da zahvali ocu Bratolomeu, njegovim vezama i poznanstvima. Posao mu je da na ledima prenosi komadine raznoraznog mesa; po govedu četvrtinu, desetine prasića, dva po dva jagnjeta. Ovo se sve prenosi sa kuke na kuku, dok krv lije niz džakove u koje je meso uvezano. To je prljav posao, ali se isplati jer sa vremena na vreme ponešto pretekne, svinjski papak, parče škembeta, a ponekad, hvala Bogu, kada je kasapin u lepom raspoloženju, bude tu i komad ovčetine ili govedine zavijen u list kupusa. Tako se Baltazar i Blimunda hrane nešto bolje nego obično.

Trudnoća Done Marije Ane privodila se svome kraju. Stomak nije mogao da raste više no što je narastao, a koža ne može da se rastegne više no što se rastegla. Kraljičin trbuh je, jednom rečju, ogroman. Liči na najveću galiju iz Indije ili krstaricu iz Brazila. S vremena na vreme, i sam kralj se raspituje kako teče navigacija mladoga princa, da li se već ukazuje na vidiku, da li ga prati dobar vetar i mirno more, i da li ga na njegovom putu nisu napali gusari. Uzgred budi rečeno, nedavno su Francuzi oteli šest naših trgovačkih i jedan ratni brod. Ali, još i gore od ovoga se može očekivati, kada znamo kakvi nas nesposobnjakovići vođe i kakvu jadnu oružanu pratnju obezbeđujemo našim konvojima. Povrh svega izgleda da sada isti ti Francuzi nameravaju da napadnu i opljačkaju ostatak naše flote, negde na liniji Pernambuko-Baija, ako već ne špijuniraju naše lađe, koje mora da su već isplovile iz Rio de Žaneira. Toliko smo toga mi, Portugalci, otkrili, kada je još bilo šta da se otkrije, a sada nas drugi gledaju kao neke užrojane bikove koji više ne umeju da učestvuju u koridi, osim slučajno. Dona Marija Ana je takođe uredno obaveštavana o svim ovim događajima, koji su se odigrali pre nekoliko meseci, u vreme kada je čedo u njenoj utrobi bilo obično parče želatina, punoglavac, glavati mali stvor. Čudo jedno kako to da svi ljudi i žene, bez razlike, dok se nalaze tamo negde u utrobi dobro zaštićeni, mogu biti potpuno indiferentni u odnosu na ovaj svet. Ne zanima ih da li će među nas jednoga dana stići kao kraljevi ili vojnici, kaluđeri ili ubice, nekakve Engleskinje na Barbadosu ili pak osuđenice na lomaču. Jedno je sigurno, uvek dođu kao nešto, a nikada kao sve, a isto tako nikada kao ništa. Na kraju krajeva, moguće je pobeći od svega, osim od sebe samoga.

Sa druge strane, nije baš sve tako crno za portugalsku navigaciju. Pristigla je ovamo, pre nekoliko dana, jedna naša lađa iz luke Makao. Vratila se srećno, uprkos dugom putu koji je prevalila. Odavde je isplovila ima tome dvadeset meseci, u ono vreme kada je Baltazar još uvek bio u ratu. Makao se nalazi daleko, mnogo iza indijske luke Goa, tamo negde čak u Kini, zemlji koja prevazilazi sve druge u bogatstvu i dragocenostima koje se tamo jeftino nabavljaju. Osim toga Kina ima izvrsnu klimu, tako da tamo boleštine i slabotnje gotovo da i nema. Tako nema potrebe ni za lekarima i hirurzima. Tamo se umire samo prirodnom smrću, od starosti, u ono doba kada priroda prestane da nas štiti, jer ni priroda ne može da nam zauvek pruža zaštitu. Lađa je natovarena u Kini samim dragocenostima, potom je pristala u Brazilu da rasproda robu i natovari se duvanom, šećerom i silnim zlatom. Zato su ostali usidreni u Riju i u Baiji dva i po meseća. Zatim se otisnula i plovila pedeset i šest dana, dok nije stigla dođe. Može se smatrati pravim čudom, to što uprkos tako dugom i mukotrpnom putovanju niko od posade nije umro, niti se razboleo. Drugim rečima, isplatilo se sve one mise koje su svakodnevno držane u crkvi Gospe od Milosti, za siguran povratak broda. Brod se celim putem, sigurno pridržavao kursa uprkos glasinama da pilot nije vešt u navigaciji, kao da je tako šta moguće. Eto zato kažu ljudi da nema tako isplativog posla kao što je trgovina sa Kinom.

Tek da stvari ne budu savršene stigla je vest da je izbio građanski rat u Brazilu, između naseljenika u Pernambuku i Resifu i da se svakodnevno vode bitke. Neke od njih su izgleda vrlo krvave i čak se dotle stiglo da su spaljivane plantaže duvana i šećerne trske što bi, ako se nastavi, moglo da prouzrokuje velike gubitke za krunu. I dobre i loše vesti se, u za to pogodnim trenucima, prenose kraljici, no ona, kao da je se sve to uopšte ne tiče, pluta u polusnu poodmakle trudnoće. Jednostavno je otupela na sve uticaje iz sveta oko nje, tako da, bilo da joj prenose novosti ili da ih od nje čuvaju, na kraju sve izađe na isto. Od onog veličanstvenog osećanja koje je obuzelo kraljicu u trenutku kada je otkrila da je blagoslovena, skoro da ništa nije ostalo, osim izbledele sećanja koje liči na blagi povetarac u poređenju sa tornadom gordosti koji je divljao po kraljičinoj duši tokom prvih nekoliko nedelja trudnoće. U to doba, ona se osećala kao one drvene figure koje stoje na pramcu broda, ali ne vide šta se krije na horizontu, pa im je potrebna pomoć teleskopa i osmatračnice. Kod svake trudnice, kako kraljice, tako i plebejke, postoji jedan trenutak u kome ona ima utisak da je gospodarica svekolike mudrosti, čak i one koja se rečima ne može iskazati. Potom, dok joj stomak raste i naduvava se i dok preživljava svakoake tegobe vezane za blagosloveno stanje, njene su misli vezane isključivo za porođaj, a nisu baš sve te misli srećne niti bezbrižne. I dok kraljicu muče crne misli u pomoć pritrčavaju franjevci u strahu da ne izgube obećani samostan. Svi franjevci ove provincije služe mise i neprekidno se mole, kako organizovano, u grupama, tako i

samostalno. Mole se da princ dođe na ovaj svet srećno i na vreme, da bude živ, zdrav i bez vidljive ili skrivene mane i da bude muško. Muškarčić bi isključio i ono malo mogućnosti za nesporazume sa kraljem, i što je najvažnije od svega, muški naslednik bi bio ogromno zadovoljstvo za kralja.

Don Žoao Peti moraće da se zadovolji devojčicom. Nije baš uvek moguće imati sve što se poželi. Koliko puta se dogodi da molimo za jedno, a dobijemo drugo. Baš u tome leži misterija molitve. Mi molitve uputimo sa jednom namerom, a one same izaberu sopstveni put i ponekad čak i uspeju da propuste napred druge molitve, docnije upućene. Nije redak slučaj da se dve različite molitve spoje u jednu kombinovanu, koja ne liči ni na jednu od molitava od kojih je nastala. Na taj način se objašnjava rođenje devojčice, iako su se svi molili za muškarčića. Devojčica je zdrava, a sudeći po glasnom plaču i pluća su joj u najboljem redu. Čitavo kraljevstvo je neverovatno srećno, i to ne samo zato što se rodio naslednik krune i što je kralj proglasio trodnevno slavlje za sve podanike, nego zbog sporednih efekata koje su silne molitve izazvale. Dakle, posle osam meseci neprekidne suše, pala je i prva kiša. Samo su mnoge molitve za princezu mogle da proizvedu ovakvo čudo. Princezino rođenje označeno je dobrim predskazanjima koja znače napredak za naciju. Sada pljušti tolika kiša da nema nikakve sumnje da dolazi od samoga Boga, koji se oslobađa silnih molbi koje su do njega stigle. Seljaci su se već prihvatili motike i kopaju po pljusk. Oslobađaju raskvašenu zemlju, baš kao što se deca oslobađaju kada dolaze na ovaj svet. Kako oranica ne ume da plače, ona uzdiše pod udarcima motike i čeka da je obilje ove blagotvorne vode, koja pada sa neba polako kao nevidljiva prašina, pripremi za novu žetvu. Ova vrsta porođaja je jednostavna, ali ni nje ne može biti bez onoga što je nužno za svaki porođaj; semena i napora. Svi su ljudi kraljevi i sve su žene kraljice, a njihov rod je krvi prinčevske.

Opet, ne sme se gubiti iz vida postojanje velikih razlika. Princeza je krštena na Veliku Gospojinu, dan koji nije mogao biti bolje izabran. Tu je kraljica, već mnogo vitkija. Odmah je jasno da ni sva deca prinčevske krvi nisu jednaka. Pompa na krštenju jednoga princea različita je od ceremonije na krštenju drugoga. Ovoga puta čitava je Dvorska kapela, kao i cela palata, okićena zlatnim draperijama, a dvorani su obučeni sa toliko stila da je gotovo nemoguće razaznati im lica i figure od tolikih lokni i ukrasa. Kraljičina svita uputila se ka dvorskoj kapeli. Za kraljicom hoda vojvoda od Kadavala, koji za sobom vuče šlep dugačkog ogrtača. Vojvoda korača pod bogatim baldahinom koji nose aristokrate najviših titula i državni savetnici. U vojvodinom naručju nalazi se infanta, princeza zamotana u najfinije lanene čipke, vezana u mašnice i okićena tračicama. Za baldahinom korača stara kontesa od Santa Kruša, naimenovana dadilja infantina, a za njome sve kraljičine dvorske dame. Među njima, neke su prave lepotice, a neke baš i ne. Na kraju ide nekolicina markiza i sa njima vojvodin sin. Oni nose peškir, osvećenu so, ulje i sve ostalo potrebno za krštenje, tako da niko ne ide praznih ruku.

Krštenje je služilo sedam biskupa, kao sedam planeta od zlata i srebra pred oltarom. Infanta je krštena imenom Maria Šavijer Franciska Leonor Barbara. Uz to ide i neizbežno Dona. Tako mala, nose je u naručju svu balavu, a već je Dona. Kakve li će joj sve počasti budućnost doneti? Već nosi krst ukrašen brilijantima, vredan pet hiljada kruzada, poklon od kuma i strica infanta Don Fransiška. Isti taj Don Fransiško je svojoj snaji, kraljici na dar dao jednu šnal i par brilijantskih minduša, koje su koštale čitavih dvadeset pet hiljada, a vrede svaki groš jer su pravo remek-delo francuske izrade. Toga dana i sam kralj je odustao od svih počasti koje mu sleduju. Njegovo kraljevsko veličanstvo je svojim prisustvom uveličalo proslavu, i to ne iz svoje lože, nego iz kraljičine, da bi pokazalo koliko ona poštovanja zaslužuje. Tako je sedela srećna majka uz srećnoga oca, doduše na nešto nižem prestolu. Grad je bio osvetljen te noći. Baltazar je sišao u grad sa Blimundom da vidi svetla i varoš okićenu zastavama i ukrasima koje su esnafi postavili za tu priliku. Bio je umorniji nego obično, valjda od prenošenja onolikog mesa za proslavu. Boli ga leva ruka od tegljenja i dizanja. Kuku je skinuo i nosi je u rancu, dok ga Blimunda drži za desnicu.

Pre nekoliko meseci, umro je, svetačkom smrću, fratar Antonio de San Žoze te više nije u mogućnosti, ukoliko se ne pojavi u kraljevim snovima, da ga podseti na obećanje dato franjevcima. Ali,

što se toga tiče, možemo biti mirni. Poslovice kaže: Ne zajmi siromahu, ne uzimaj na zajam od bogataša i ne obećavaj ništa kaluđerima." Don Žoao je kralj koji drži zadatu reč. Manastira će biti.

Sve od prve noći koju je proveo ovde, Baltazar spava na desnoj strani dušeka. Na taj način može, kada se noću okrene ka Blimundi, da je zagrl i da je miluje rukom niz telo, od vrata do struka ili čak i niže, ako to poželi u vrelini noći i sna. Njihova veza je nezakonita pošto oni to tako žele; i njihov brak, pošto nije ozvaničen pred oltarom, ne vodi računa o pravilima i običajima. Ako se njemu prohte - želi i ona, a ako ona poželi - želi i on. Može biti da je takvo ponašanje delo neke mnogo dublje, svete tajne nego što je crkveno venčanje. To bi, na primer, mogao biti krst na grudima nacrtan krvlju izgubljene nevinosti. Ležali su na leđima, uz žutu svetlost uljanice, oboje goli kao od majke rođeni. Blimunda je sa postelje, među nogama, dohvatila malo krvi i nacrtala krst na njegovom srcu. To bi mogao biti čudni ritual koji ih je vezao. Možda je greh to i priznati, a još veća jeres tako nešto učiniti. Mnogo je meseci prošlo od prve noći koju su proveli zajedno. Već su ušli u novu godinu. Čuje se kiša kako dobuje po krovu i kako snažno udara vetar što duva preko reke. Iako je zora blizu, nebo je još uvek u potpunom mraku. Baltazara to ne može prevariti, jer se on uvek budi u isto vreme, još pre no što će se razdaniti. To je navika stečena za nemirnih dana i noći ratovanja. On tako leži budan, dok se senke povlače otkrivajući stvari i ljude. Grudi mu se nadimaju, razdanjuje se i prvi sivkasti zraci sunca probijaju se kroz pukotine na zidu. Baltazar odahne sa olakšanjem, jer dan je tu. Ovaj uzdah budi Blimundu i zatim se čuje drugi poznati zvuk. To Blimunda jede hleb. Čim završi sa jelom, ona otvori oči i okrene se ka Baltazaru; nasloni glavu na njegovo rame, a svoju levu ruku stavi na ono mesto gde njemu nedostaje šaka. Ruka dodiruje ruku, puls kuca uz puls i oseća se život, a ne smrt. No, današnji dan neće početi na uobičajen način. Već danima Baltazar pokušava da dozna zbog čega Blimunda jede hleb u zoru, pre no što će otvoriti oči. Pitao je Blimundu i raspitivao se kod oca Bartolomea Lorenca, ali ništa do danas nije doznao. Blimunda mu jedared reče kako je to navika koju je stekla još kao dete, dok je sveštenik odbio da mu da bilo kakvo objašnjenje, ali je priznao da se radi o misteriji toliko velikoj da prema njoj letenje izgleda kao beznačajna sitnica. Danas će znati o kakvoj je to tajni reč.

Kada se Blimunda probudila, ispružila je ruku da dohvati svoju torbicu sa hlebom, ali nje nije bilo na uobičajenom mestu, pored jastuka. Tu ona počne da pipa po podu, da zavlaci ruke pod jastuk, ali ništa nije uspeła da pronađe. Tada se oglasi Baltazar: „Ne traži više - nećeš ga naći.“ Blimunda pokrivši oči stisnutim pesnicama zavapi: „Daj mi moj hleb Baltazare, tako ti Boga i duše ti tvoje!“ „Prvo ćeš morati da mi objasniš kakve su to tajne što ih kriješ od mene.“ „To ti ne mogu nikako reći“, zavrišta ona i pokuša da se otkotrlja sa dušeka. Baltazar je u tome osujeti snažnim stiskom zdrave ruke oko pasa. Tu ona počne divljački da se bacaka te on prebaci jednu nogu preko nje i pritisnu je uz pod, te pokuša da joj silom skloni pesnice sa očiju. Tada ona započne da vrišti u panici: „Ne radi mi to!“ Urlik je bio toliko snažan da se on uplaši i pokaja zbog svoga nasilništva, te je pusti iz stiska. „Daj mi hleb“, reče Blimunda, „i reću ću ti sve.“ „Zaklinješ se?“ „Zašto da se zakunem? Zar nije dovoljno samo jedno da ili ne.“ „Na, evo ti hleb pa jedi“, reče Baltazar i izvuče torbicu sa hlebom iz svoga ruksaka, koji mu je služio kao jastuk. Blimunda je pokrila lice dlanom dok je polako žvakala hleb. Kada je završila, otvorila je oči uz dubok uzdah. Siva svetlost poprimala je plavičaste tonove u uglovima sobe. Ovako bi mislio Baltazar da je naučio da misli na poetski način, pošto ovakve misli više priliče dvorskim kuloarima ili manastirskim dvoranama. Umesto toga, Baltazar je osetio vrelinu svoje sopstvene krvi u trenutku kada se Blimunda okrenula ka njemu, sa očima tamnim i dubokim u kojima su sevali nagli odsjaji zelenog svetla. Kakve sada veze imaju tajne. Sada je vreme da se prover i ono što se već dobro poznaje, tajne Blimundinog tela. No, te stvari biće ostavljene za neku drugu priliku, jer je ova žena sada naumila da obavi ono što je obećala, „Sećaš li se prve noći koju smo proveli zajedno i kako si tada rekao da sam gledala unutar tebe.“ „Sećam se.“ „Te noći, ti niti si znao šta govoriš, niti si razumeo moje reči kada sam ti obećala da nikada neću gledati unutar tebe.“ Baltazar je još uvek pokušavao da razume te reči kada začu druge, još neverovatnije: „Ja umem da gledam unutar ljudi.“

Baltazar se pridigao nervozan i sumnjičav: „Ti se to šališ sa mnom. Niko ne može da vidi šta se krije u ljudima.“ „A ja, eto mogu.“ „Ništa ti ne verujem.“ „Prvo si hteo da znaš i rekao si da se nećeš smiriti dok ne saznaš. Sada, kada sam ti rekla, ti mi ne veruješ. Može biti da imaš prava da se tako ponašaš, ali onda mi u buduću ne otimaj moj hleb.“ „Verovaću ja tebi, ali ako mi kažeš šta, na primer, ja sada osećam.“ „Vidiš, ja ne vidim ništa, osim kada mi je prazan stomak a, osim toga, zarekla sam se da u tebe nikada neću gledati.“ „Ja sam siguran da se ti šališ sa mnom. Kako da ti poverujem?“ „Sutra kada se probudim, neću ništa jesti. Izačićemo zajedno i ja ću ti reći sve što budem videla. Ali, u tebe neću pogledati a ti ćeš izbegavati moj pogled. Dogovoreno?“ „Dogovoreno,“ odgovori Baltazar. „Ali, ako je sve to istina, kako si se ti domogla takve moći?“ „Sutra ćeš videti da ti govorim istinu.“ „Plašiš li se Inkvizicije? Drugi su za mnogo manje skupo platili.“ „Moje moći nisu nikakva jeres ni vradžbina. Moje oči su potpuno obične.“ „Tvoja rođena majka je javno izbatinana i prognana zato što je govorila o svojim vizijama i otkrovenjima. Da nisi ti njena učenica?“ „Nije to isto. Ja vidim samo stvari koje zaista postoje na ovom svetu. Iza toga ja ne vidim ništa, ni bajanja, ni hipnozu. Ja samo vidim stvari.“ „Ipak si se potpisala svojom sopstvenom krvlju i na mojim grudima ostavila krvavi znak krsta. Da to nisu veštičja posla?“ „Da je krv nevinosti voda krštenja otkrila sam onda kada sam prvi put bila tvoja. Osetila sam te u sebi i obožavala sam sve što si činio.“ „Kakve ti to tačno moći poseduješ?“ „Ja vidim šta se krije unutar tela, a ponekad i šta leži ispod zemlje. Mogu da vidim kroz kožu, a ponekad i kroz odeću, ali sve to vidim samo na prazan stomak. Ovu moć izgubim za mesečeve mene, ali mi se potom brzo vrati. Sve bih dala da prokletu moć nemam i da je nikada nisam ni imala.“ „Zašto to?“ „Zato što ono što koža skriva i nije za gledanje.“ „A dušu? Da li si ikada videla ljudsku dušu?“ „Ne. Dušu nisam.“ „Može biti da duša, na kraju krajeva, i ne stanuje u telu.“ „To ne znam i ne mogu ništa da kažem, pošto je nikada nisam videla.“ „Možda je duša nevidljiva.“ „Možda. A sada me pusti da ustanem. Skloni tu svoju nogu i pusti me da idem.“

Čitavog dana Baltazara su mučile sumnje. Da li je zaista vodio taj razgovor sa Blimundom, ili je to bio san. Posmatrao je velike životinjske telesine obešene o gvozdene klaničke kuke i naprezao oči, ali nije uspevao ništa da vidi osim neprovidnog, odranog mesa. I dok je posmatrao čereke raspoređene po kasapskoj tezgi ili parčiće mesa na tasu vage, poverovao je da je Blimundin dar više prokletstvo nego blagoslov, jer životinjske iznutrice i nisu baš osobito prijatan prizor čak ni za one koji ih čereče, seku i prenose, što je bio Baltazarov posao. To je, bez svake sumnje, slučaj i sa ljudskim iznutricama, jer je čovek takođe od krvi i mesa. U stvari, ovo što vidi ovde, samo potvrđuje ono što je video na bojištu, a to je da je ukoliko se želi videti šta se skriva u telu neophodno upotrebiti nož, sekiru, đule, ili oštro sečivo sablje, bodež, bajonet ili metak da bi se probila lako ranjiva koža. Tek onda provire kosti, pojave se creva i krv koja nije za blagosiljanje jer nije krv života nego krv smrti. Iako su Baltazarove misli zbrkane, ovo su stvari koje bi nam on saopštio samo kada bi bio u stanju da stavi u red ono što se dešava u njegovoj glavi. Ne vredi ga pitati o čemu misli jer bi on, potpuno iskreno i verujući da govori istinu, odgovorio da ne misli ni o čemu. A opet, on je uistinu mislio o svim ovim stvarima i još o mnogo čemu dok se prisećao svojih sopstvenih kostiju. Kostiju koje se bele vireći iz raskomadnog mesa i sopstvene amputirane šake koja pada na pod, i hirurg je nogom gura u stranu. Drugi vojnik, koji je posle njega stigao na hirurški sto, bio je nekakav jadnik čija je sudbina izgledala još mnogo grđa, jer, ukoliko se i izvukao živ, ostao je bez obe noge.

Čovek bi voleo da upozna razne misterije. Ali čemu to, kada je dovoljno velika misterija probuditi se izjutra i pored sebe imati ženu, uspavanu ili budnu. Ženu koju je vreme tu donelo i koju će verovatno vreme jednog dana i odneti u nekakav drugi krevet. Možda u neki drugi skromni dušek ispružen na podu ili u luksuznu postelju sa čipkom i intarzijom. Sudbina je promenljiva. Da li bi bilo ludilo ili đavolsko iskušenje pitati je „Zašto ti Blimunda jedeš hleb zatvorenih očiju? Da li je videti tako kao što ti vidiš ogromna nesreća ili je to samo osećaj koji još ne možemo da podnesemo?“ „I ti, Baltazare, o čemu ti to sada razmišljaš?“ „Ni o čemu ne mislim i ne znam da li sam ikada o nečemu razmišljao“. „Dodaj onda tu tablu slanine ovamo.“

Niti je spavao on, niti je spavala ona. Zora je već svanula, a oni su još uvek ležali u krevetu. Baltazar je ustao da pojede malo čvaraka i da popije čašu vina, a onda se vratio u krevet. Blimunda je ležala u miru čvrsto sklopljenih očiju produžavajući svoje gladovanje da joj vid postane bistriji i oči oštrije i probojnije kada napokon ugledaju svetlost dana. Danas će ona videti, a ne samo gledati. Prošlo je jutro i došlo je vreme ručku. Blimunda napokon ustade gledajući kroz trepavice. Ona nije ručala da bi videla, a

Baltazar sede da jede pošto on sve i da ne jede opet ništa ne bi video. Potom izadoše na ulicu. Dan je miran kao da se baš ništa čudno ne dešava. Blimunda ide napred, a Baltazar odmah za njom, tako da ga ona ne vidi, ali da on nju može čuti dok mu govori šta vidi.

A rekla mu je sledeće: „Žena koja sedi na basamaku pred onim vratima nosi u sebi muško čedo. Detetu je pupčanik dva puta zamotan oko vrata i možda će živeti, a možda umreti još u majčinoj utrobi, to već ne znam. Ova zemlja po kojoj hodamo, je od crvene gline, a ispod nje je beli pesak, pa crni pesak, pa šljunak, i na samom dnu granit. U njemu je golema rupa puna vode, a u vodi kostur nekakve ribe veće od čoveka. Starac što je prošao pored nas ima, kao i ja, prazan stomak i slabi mu vid. Vidiš li onoga mladića koji me posmatra? Od neke grozne bolesti istrulela mu je ona muška stvar, i iako je umotana u krpe sa nje se cedi gnoj. On se, uprkos svemu, smeška i od muške sujete pogledava žene. Ne dao mi Bog da ti ikada budeš tako gord. I dao mi Bog da uvek budeš zdrav i čist kad legneš kraj mene. Onaj tamo kaluđer u crevima ima jednu dugačku glistu zbog koje mora da jede za dvojicu ili trojicu, mada bi se on isto tako prežderavao sve i da nema tog crva. Sada gledaj onaj par koji kleči pred olatrom svetog Krispima. Ti vidiš kako se krste i tuku po grudima kažnjavajući se. A ono što ja vidim je vreća crva i tumor koji će čoveku doći glave. On još ne zna, ali će uskoro saznati, no tada, kao i sada, biće prekasno jer je tumor neizlečiv.“

„Kako da ti verujem kada ja ništa od toga ne mogu da proverim niti da vidim svojim očima“, upita Baltazar. Umesto odgovora, Blimunda reče: „Iskopaj ovde rupu svojim šiljkom i naći ćeš srebrnjak.“ Baltazar je poslušao i, zaista, iskopa par. „Nisi bila u pravu Blimunda, para je zlatna.“

„Još bolje. Nije trebalo da se upuštam u nagađanje, jer uvek pomešam srebro i zlato. U svakom slučaju ja sam ti rekla gde ćeš naći novčić i da će biti vredan. Šta bi još hteo? Rekla sam ti istinu i još si se ovajidio. Kada bi sada ovuda prošla kraljica, ja bih ti rekla da je ponovo trudna, ali je još uvek rano da se kaže da li nosi muško ili žensko čedo. Moja je majka uvek govorila da je zlo kod žena da kada im se materica jedared razvuče odmah teži da se ponovo napuni. Izgleda da se približava mesečeva mena jer me oči peku i priviđaju mi se nekakve žute mrlje. Kao da vidim žute vaške kako se roje i ujedaju me za zenice. Preklinjem te spasenjem tvoje duše da me povedeš kući i da mi daš da jedem, a onda da me staviš u postelju u legneš kraj mene, jer ovako ne mogu da te gledam. Videću ono što je u tebi, a to ne želim. Jedino što sada želim je da te posmatram, tvoje tamno lice zaraslo u bradu, umorne oči i ta usta tako tužna, čak i dok ležiš kraj mene i želiš me. Vodi me kući, a ja ću ići za tobom, ali ću gledati u pod pred sobom jer sam se jednom zarekla da nikada neću gledati unutar tebe. Neka me Bog kazni ako ikada to učinim!“

Podignimo sada naše oči da vidimo infanta Don Fransiška kako puca sa prozora svoje palate ka obali reke. Mornari stoje uspravno, raspoređeni po palubama svojih brodova, da bi se videlo kako je princ dobar strelac. Ako pogodi, popadaće mornari na palubu krvareći, a samo jedan ili dvojica zaista i poginuti. Kada metak promaši, mornari se provuku samo sa slomljenim udovima. Na prozoru palate infant veselo pljeska dlanovima dok mu sluge pune oružje. Možda neki od njegovih slugu ima rođenog brata, dole među nesrećnim mornarima, ali sa ovolike udaljenosti to je teško utvrditi. Čuje se novi pucanj. To znači još jedan poginuli mornar dole na reci. Komandir se ne usuđuje da naredi mornarima da se sklone, jer se plaši da ne razljuti Njegovo kraljevsko veličanstvo. Kako god bilo, manevri moraju biti izvedeni bez obzira na žrtve. Ideja da se komandir ne usuđuje da razljuti Njegovo kraljevsko veličanstvo je naivno razmišljanje nekoga ko događaj posmatra sa velike daljine. Mnogo je verovatnije da kroz

njegovu glavu nikada nisu ni prošle humanističke misli kao: „Onaj kurvin sin mi pobi mornare koji su se spremali da isplove u nova istraživanja po Indiji ili Brazilu." Umesto toga on im je naredio da oribaju palube. Nećemo više o ovome da se ne bismo uvukli u mučna ponavljanja jer, na kraju krajeva, jednog mornara pre ili kasnije negde na širokom moru sustigne metak nekakvih francuskih pirata. Znači, bolje im je da ih ta sudbina snađe ovde, jer, mrtvi ili ranjeni, makar su u svojoj zemlji. Govoreći o francuskim piratima bacimo pogled do dalekog Rio de Žaneira, koji su isti ti Francuzi osvojili bez i jednog metka, posto su portugalske branitelje mora i obale zatekli na odmoru posle ručka. Tako su se Francuzi u miru usidrili gde im je bilo najzgodnije i zatim iskricali na obalu, a da im nikakav otpor nije pružen, baš kao da su na sopstvenoj teritoriji. Čak im je i guverner izašao u susret izdajući zvanično naređenje da niko ne sakriva ništa pred osvajačima. Guverner mora da je za ovo imao dobre razloge, u najmanju ruku dobro se uplašio. Francuzi su u džakove potrpali i odneli sve što im je palo pod ruku. Za višak silne robe, koji nije mogao da stane na brod, organizovali su rasprodaju na glavnom trgu. Mušterija za robu ukradenu u proteklih nekoliko sati, hvala Bogu, nije falilo. Francuzi, koji nikako ne poštuju portugalsku vlast, zapalili su zgradu poreskih vlasti i otišli u okolne šume da kopaju, jer su im Jevreji pokazali, gde su neki od gospode zakopali zlato. Sva ova čuda i pokore počinilo je ne više od tri hiljade Francuza, nasuprot deset hiljada naših. Da je guverner sarađivao sa Francuzima potpuno je jasno, a takođe je jasno da među Portugalcima nikada nije nedostajalo izdajnika. Što se izdajnika tiče, nije baš sve onako kako na prvi pogled izgleda. Na primer, vojnici iz regimente Bejra, za koje smo već rekli da su prešli na neprijateljsku stranu, u stvari nisu izdali nego su samo otišli tamo gde ima nešto da se pojede. Drugi su utekli svojim kućama. Ako je to dezerterstvo, to je ono što se redovno događa onome ko ne vodi računa o vojsci. Onaj koji želi da ima vojnike spremne da umru za otadžbinu mora da ih nahrani i odene. I dokle god su vojnici živi i dok ne tumaraju naokolo bos i odrpani, bez discipline i obuke, neće im biti draže da likvidiraju svog sopstvenog pretpostavljenog nego kastiljanskog soldata. Ako nam je do smeha, setimo se slučaja francuskih brodova. Neki su tvrdili da su ih videli kod Peniša, drugi su se opet kleli kako su ih spazili tu blizu, kod Algarva. Sve su kule na Težu dignute na uzbunu i mornarica se pripremila za odbranu prestonice, uz reku, čak do Santa Apolinije. Kao da je moguće da nas francuski brodovi napadnu sa leđa niz reku, ali predostrožnosti sa Francuzima nikada nije previše. Kako smo veoma siromašni u brodovima, zatražena je pomoć od holandskih i engleskih lađa, koje su bile tu pri ruci. Ove zajedničke snage raspoređene po zamišljenoj liniji fronta spremno su čekale dolazak neprijatelja. Baš kao i u već pomenutom slučaju bakalara, ovoga puta radilo se

o vinu iz Porta, a francuska armada bilo je u stvari englesko trgovačko brodovlje na svom uobičajenom zadatku. Dobro su se oni nasmejali na naš račun. Ima puno toga zbog čega se stranci sprdaju sa nama, ali i mi sami umemo dobro da se nasmejemo na sopstveni račun jer, budimo iskreni, naša glupost iz daleka se vidi i to bez čudnovatih moći Blimundinih. Uzmimo, na primer, samo poznatu epizodu onog sveštenika koji je išao po bordelima ispovedajući prostitutke. Tako je on pružao njima svoje usluge, ali nije ni odbijao njihove. I tako je taj sveštenik redovno ispovedao po bordelima (pritom ne propuštajući priliku da se ovajdi sa strane) sve dok ga jednom nije potkazala policiji jedna od kurvi od koje je uzeo mnogo više nego što joj je zauzvrat pružio. Panduri su, sa urednim sudskim nalogom, došli do kuće u koju se sveštenik baš bio uselio sa nekakvom nedužnom ženom. Provalili su unutra i u silnoj zbrci, dok su ga oni tražili po jednom krevetu, pop se krio u drugom. To mu je dalo vremena da se sjuri niz stepenice, pesnicama raščišćavajući put, i utekne. Go-golcat naš je sveštenik jurio niz ulicu udarajući na levo i na desno. Bilo je osam sati izjutra, dan je tek počinjao i to sa silnim smehom, jer je ulicom kao zec trčao go pop, bežeći pred pandurima. Još površ svega ona mu se stvar bila i pridigla, pa su svi mogli da vide kako je dobro bio obdaren. Odmah je bilo jasno da tako dobro naoružanom muškarcu ne priliči da služi Boga po oltarima nego žene po krevetima. Njegova je ogromna alatka uistinu šokirala nesrećne stanovnice čitave ulice, a još je više žene koje su se, ne očekujući ništa, tog jutra, u crkvi mirno molile. U sred njihove molitve utrčao je zadihani pop, go kao Adam, ali pokriven grehovima. Oltarska zvona su zazvonila i na jedan on se pojavio, na dva sakrio, a na tri nestao da ga nikada više ne vide. Blagovremena intervencija sveštenstva te crkve imala je značajnu ulogu u izvođenju čuda nestajanja, jer su ga popovi odenuli i pomogli mu da utekne preko krovova. Ova priča nema šta da nas čudi pošto su franjevci iz

Šabrega poznati po tome što odvođe ženske u svoje ćelije i tamo se sa njima zabavljaju. Naš je pop makar bio toliko pošten da je sam išao peške do bordela, gde su ga čekale grešnice željne oprosta greha. Sada je još jasnije da se sve nalazi između greha i kazne, i da ne izlaze grešnici na ulicu samo u vreme Velikog posta. Koliko li su samo grešnih misli morale da ispovede stanovnice donjeg grada i vernice u starogradskoj crkvi toga dana, zbog toga što su sa užitkom gledale kako privlačnog, golog popa jure panduri, derući se „U'vatite ga! U'vatite ga!" O kakvom je hvatanju reč i kakve su im se tajne misli tada motale po glavi? Deset „Zdravo Marija“ i deset „Oče naš“ i milostinja od deset groša, ponuđeni su našem zaštitniku svetom Antoniju.

Svako gleda ono što može da vidi i što mu sopstvene oči dozvoljavaju, a to je, skoro uvek, samo mali deo onoga što bismo želeli da vidimo. Ponekad ispadne drugačije kao u Baltazarovom slučaju. On radi u klanici na Dvorskom trgu i bilo je gotovo neizbežno da izađe na trg sa ostalim kasapskim momcima i majstorima mesarima da gleda dolazak kardinala Nuna da Kunje, koji je tu došao da od kralja primi crvenu kapu. U njegovoj pratnji je papski izaslanik u grimiznoj odori, navezenoj zlatom. Tu su i pozlaćene ripide i zlatne zastave sa kardinalovim grbom, izvezenim sa obe strane. Kardinal je došao u bogatoj kočiji a pratila ga je još jedna, prazna, koja služi samo da izazove poštovanje. Tu je i kočija sa ličnim sekretarom, ađutantom kardinalovim i privatnim kapelanom, koji je tu da pridržava kardinalov šlep, kada na to dođe red. Dve otvorene kastiljanske kočije dovoze lakeje i paževe, dok napred trči dvanaestorica gardista pešadinaca, što zajedno sa svim kočijašima sačinjava svitu vrednu poštovanja. Ne smemo zaboraviti da spomenemo livrejisanog slugu koji ide na čelu povorke noseći zlatnu jabuku. Tu je i neizbežni narod koji se u ovakvim prilikama skuplja na ulici da se proveseli, kako već i priliči događaju i da posmatra silno plemstvo u pratnji kardinalovoj. Svita je prvo išla do kardinalove kuće, a posle ga pratila do Dvorskog trga, gde Baltazar već ne može da uđe, niti tamo može da prođe njegov pogled. Da je Blimunda sa svojim čudnovatim očima sada ovde, ona bi videla kardinala kako se penje ka dvoru između dve vrste postrojenih gardista i kako ga tamo u sali za prijem, pod baldahinom, dočekuje kralj kojeg kardinal blagosilja svetom vodicom. U drugoj sali kleči kralj na jednom plišanom jastuku, kardinal na drugom do njega i tu pred njima ispred bogato ukrašenog oltara, dvorski kapelan služi misu sa svom priličnom pompom i ceremonijom. Čim je bogoslužjenje okončano, papski izaslanik uručuje papsku bulu kralju, koji je zvanično prima i odmah zatim vraća izaslaniku da je ovaj naglas pročita. To je tako samo da bi se zadovoljio protokol, jer kralj bi naravno i sam umeo da pročita latinski napis. Potom kralj iz ruku papskog nuncija prima crvenu kardinalsku kapu i polaže je na glavu kardinalovu. Ovaj je opet sav uprepodobljen od silne bogobojažljivosti, jer je ovo ipak težak zadatak za jadnog čoveka na koga je pao izbor da bude jedan od najintimnijih Božjih saradnika. Ceremonija ovim nije završena. Prvo kardinal odlazi da se preobuče, pa se ponovo pojavljuje u crvenoj odori, kako to i priliči njegovom položaju. Još jedared ga kralj prima pod svoj ceremonijalni baldahin, gde kardinal dva puta skida i ponovo stavlja na glavu svoju novu kapu. Isto radi i kralj sa svojim šeširom i potom skidajući šešir po treći put, silazi niz četiri stepenika da zagrlji kardinala. Tada obojica stave kape na glavu i sedaju, jedan na malo višu a drugi na malo nižu stolicu i kratko porazgovaraju. I već je vreme za rastanak. Podižu se i spuštaju šeširi i kardinal se upućuje ka kraljičnim odajama da obavi isti ritual i na kraju odlazi u dvorsku kapelu gde se peva „Tu Deum laudamus". Hvaljen bio Gospode što moraš da izađeš na kraj sa svim tim ceremonijama.

Čim je stigao kući, Baltazar je ispričao Blimundi šta je sve video i pošto je bila najavljena bakljada, sišli su na trg odmah posle večere. Baklji i nije bilo mnogo, a i to što ih je bilo, vetar je skoro sve pogasio. Međutim, to i nije važno. Važno je da je kardinal dobio svoju kapu. A ona će poslužiti na uzglavlju njegovog kreveta i ako se On slučajno probudi noću da je tajno i sa ponosom posmatra, ne treba mu to zameriti, jer svi smo mi, živi ljudi, bar pomalo sujetni. U slučaju da kapa, specijalno naručena i donesena iz Rima, nije još jedan zlobni pokušaj da se iskuša kardinalova skromnost, njegovoj se istinskoj skromnosti treba iskreno pokloniti. Istinska skromnost je biti spreman da se operu noge nekakvom siromašku, a to je naš kardinal, baš kao i kraljica i sam kralj, već činio i činiće i u buduću. Donovi Baltazarovih čizama već su iznošeni i bušni, a noge su mu odvratno štokave. Time on ispunjava osnovni uslov da kardinal ili kralj kleknu pred njega i da mu svojim lanenim peškirimama u srebrnim lavorima, ružinom vodicom operu noge.

Tu su naravno i drugi uslovi koje Baltazar takođe zasigurno ispunjava, jer on je siromašniji nego ikada. Poslednji uslov je da je čestit čovek koji ne čini zlo. Što se tiče penzije koju je tražio, od nje još nema ni traga ni glasa i po svojoj prilici zalaganje njegovog zaštitnika, oca Bartolomeu Lorenca, nisu dala vidljivog rezultata. Sa posla u klanici uskoro će biti oteran, bez pravog razloga. Hvala Bogu, supa se još uvek deli kao milostinja pred samostanskim vratima. Zaista je teško umreti od gladi u Lisabonu, a i narod je na sve naviknut, pa mu ne treba mnogo da preživi.

U međuvremenu rodio se infant Don Pedro, na čijem su krštenju, pošto je drugorođeno dete, služila samo četvorica biskupa, ali je imao tu čast da ga krsti kardinal koji u vreme njegove starije sestre još to nije bio. Stigle su i vesti da je prilikom opsade Kampo Majora, neprijatelj pretrpeo velike gubitke, dok je od naših samo nekolicina poginula. Doduše, ne bi nas začudilo kada bi koliko sutra, stigle vesti da je, u stvari, mnogo naših vojnika izginulo, a neprijateljskih malo, ili da je izginulo mnogo vojske na obe strane. Tako će verovatno i biti kada se na dan strašnog suda budu svodili završni računi. Baltazar priča doživljaje iz rata a Blimunda ga sluša držeći ga za gvozdenu kuku kao da je prava ruka. On se priseća svoje sopstvene kože dok dodiruje Blimundinu.

Kralj je otišao u Mafru da odabere mesto za novi samostan. Izabrao je brdo zvano Alto da Vela sa kojega se vidi more i koje obiluje vodom za zalivanje budućih manastirskih voćnjaka i bašti. Ovdšnjim franjevcima poljoprivreda ide od ruke. Svetom Franji Asiškom, za razliku, bilo je dosta ono što bi pronašao u divljini. No, on je bio svetac, a već je i umro. Zbog toga, pomolimo se.

Sada u svojoj torbi Sedam Sunaca nosi još jedan komad gvožđa. To je ključ imanja vojvode od Aveira. Pošto mu je pošlo za rukom da nabavi magnete koji su mu nedostajali, ali ne i tajne supstance, otac Bartolomeo Lorenzo je mogao da nastavi sa radom na svojoj letelici. Na taj način sproveden je u delo ugovor po kome je Baltazar proglašen njegovom desnom rukom, pošto leva baš i nije važna. Prema sveštenikovom tvrđenju ni sam Bog nema levu ruku a on se valjda razume u to, pošto je detaljno proučio ta osetljiva pitanja. Pošto je njihov dotadašnji dom prilično daleko od imanja vojvode od Aveira i nije zgodno svakodnevno putovati tamo i ovamo, Blimunda je odlučila da pođe za svojim čovekom i napusti svoju kuću. To i nije bila neka velika šteta. Krov kuće i tri obodna zida bili su skloni padu, dok četvrti zid nije mogao biti solidniji, jer je to u stvari bila zidina tvrđave na koju je kućerak stajao naslonjen vekovima. Kuća je ostala prazna i biće tako sve dok neko ne prođe tuda i ne primeti: „Vidi prazna kuća!“ Ni godina dana neće proći a kućerak će se potpuno srušiti i ništa neće ostati od izbe u kojoj je živela Sebastijana Marija de Žezuš i u kojoj je Blimunda po prvi put ugledala svet prepun čuda, jer ne treba zaboraviti da se rodila praznog stomaka.

Ono malo imetka što su imali, preselili su odjednom. Jedan zavežljaj nosila je Blimunda na glavi, a drugi Baltazar na plećima, i to bi bilo sve. Odmarali su se u više navrata uz put, tiho i bez reči, kao što su i putovali, jer nisu imali ništa jedno drugom da kažu. Čak su i jednostavne reči suvišne kada se menjaju naši životi, a još su suvišnije kada se menjamo mi sami. U uglu stare konjušnice razmotali su svoj dušek i pokrivač, a uz postelju su postavili klupu i sanduk. Tako su obeležili svoju novu teritoriju. Onda su prostor podelili ponjavama okačenim o žice i tako stvorili privid prave kuće u kojoj mogu da budu sami. Kada bi, na primer, došao otac Bartolomeu Lorenzo, ukoliko nije bila zauzeta pranjem ili kuvanjem, što ju je vezivalo za kuhinju, ili pomaganjem Baltazaru prinoseći mu alatke i materijal, Blimunda bi se povukla u svoj intimni kutak, koji svaka žena, pa čak i ona koja je sklona najluđim avanturama, priželjkuje da ima. A o pravim avanturama, ovde će tek biti reči. Navučene zavesе, takođe, služe kao ispovedaonica. Ispovednik sedi sa spoljne strane, a ispovedani, jedan po jedan, kleče sa unutrašnje, tačno tamo gde su već toliko puta zgrešili, jer njih dvoje su preljubnici (ako ova reč i nije teža nego sam greh koji označava). Ovaj im je greh odavno otpustio otac

Bartolomeu Lorencu, a on sam na duši nosi sopstveni i to mnogo ozbiljniji greh, gordost i ambiciju. On namerava da se, jednoga dana, vine u nebo, gde su se do sada samo Isus Hristos i Bogorodica uzdigli, a osim njih nekolicina odabranih svetaca. Dok Baltazar sakuplja materijal rasut po podu, Blimunda prilikom svake ispovesti izgovori glasno, tako da je on čuje: „Nemam ni jedan greh da ispovedim.“

Da se obavi sveta dužnost odlaska na misu nedostaje crkava u okolini. Ipak, kako to često biva, otac Bartolomeu Lorencu razapet između svojih duhovnih i svetovnih dužnosti na dvoru, ne posećuje ih svakodnevno, tako da nema ko da raspali plamen hrišćanske duše koja kod Baltazara i Blimunde nesumnjivo postoji. On zanesen svojim gvoždima, ona zauzeta vatrom i vodom, a oboje opsednuti onom strašću koja ih vuče da se bace na dušek, prečesto zaborave na verske obaveze, a još ređe se sete da taj greh ispovede. To nas navodi na pomisao da te njihove duše možda uopšte i nisu hrišćanske. Bilo da se povuku u svoju konjušnicu, ili da se izvale na travu uživajući u suncu, jedino što ih okružuje je ogromno, zapušteno imanje. Voćke su podivljale, staze zarasle u makiju, a tamo gde je bila bašta buja korov i kopriva. Baltazar je veći deo bašte već raskrčio mačem, a Blimunda je motikom povadila korenje u nadi se da će vremenom bašta dati ploda i nagraditi njihov trud. Ima tu i trenutaka odmora. Na primer, kada Baltazara počne da muči svrabež, on položi glavu Blimundi na krilo, a ona ga otrebi od vašaka. Ne treba da nas iznenađuje ponašanje ovih ljubavnika i konstruktora vazduhoplova, ukoliko je primereno ovim rečima govoriti o osobama iz te epohe, baš kao što danas više nije primereno koristiti reč mir, već treba reći primirje. Blimunda, jadnica, nema nikoga da joj trebi gamad iz kose. Baltazar se zaista trudi, ali nema dovoljno ruku da uhvati vašku, jer prstima jedne ruke nije moguće istovremeno pridržavati Blimundine uvojke boje meda i uhvatiti insekta. Taman on razdvoji pramenove kose, a oni se sklope i sakriju plen. Svako, u ovom životu, ponekad ima sreće.

Na poslu, takođe, ima problema. Ko misli da je bez leve šake lako, grdno se vara. To što Bog može sve da postigne samo jednom rukom razumljivo je, jer on je Bog, ali čoveku obe šake trebaju. Nije uzalud rečeno: „Ruka ruku mi je, obraz obadvije.“ Koliko je samo puta Blimunda morala da opere prljavštinu sa Baltazarove nadlanice, jer on sam to nikako ne može da obavi.

Takve su ratne nesreće, a Baltazarova nesreća sitnica je u poređenju sa usudom onih nesrećnika, koji su u ratu ostali bez obe ruke, ili bez nogu ili onih delova koji čine muškarca. Još je teže onima koji nemaju kraj sebe neku Blimundu da im se nađe pri ruci, a najteže onima koje je, zbog zadobijenih rana, žena ostavila. Kuka je odličan instrument za natezanje žice ili pletenje trske, a šiljkom se odlično otvaraju rupe na platnu za jedra. Ipak, materijal slabo sluša kada nema dodira ljudske kože, kao da ga je strah od povratka u onaj haos koji bi nastao kada bi nestalo čoveka i njegovog reda na koje su se nežive stvari već vrlo dobro navikle. Zato mu povremeno Blimunda pritrči u pomoć i tek tada prestane pobuna stvari. „Odlično da si tu“, kaže Baltazar, ili on to samo prenosi ono što osećaju stvari.

Ponekad se Blimunda probudi pre zore, i pre no što će pojesti svoju krišku hleba polako, pazeći dobro da pogledom i ne okrzne Baltazara, razgrne zavese i podrobno pregleda letelicu i isproverava da nema nekakvih prikrivenih mana i nevidljivih pukotina u metalu. Čim obavi pregled, Blimunda sedne i pojede svoj jutarnji hleb. Žvaćući polako, ona, malo po malo, postane slepa kao i sav ostali svet koji vidi samo ono što se videti da. Posle prvog od ovih pregleda Baltazar reče ocu Bartolomeu Lorencu: „Ovo gvožđe ništa ne valja. Skroz je popucalo iznutra.“

„Kako ti to znaš“? „Videla je Blimunda.“ Sveštenik se na to nasmeši, pogleda jedno pa drugo i reče: „Ti si Sedam Sunaca jer vidiš po danu, a ti Sedam Mesečina pošto vidiš po tami.“ I tako je Blimunda bila krštena Sedam Mesečina, i to baš krštena jer kada ti sveštenik nadene ime to je pravo kršteno ime, a ne nekakav nadimak. Te noći, Sunce i Mesečina spavali su zagrljeni, dok su zvezde putovale nebeskim svodom pitajući se gde li su oni.

Ponekad, dođe otac Bartolomeu Lorenzo da ovde oproba svoje propovedi, jer ovdašnji zidovi proizvode izvrstan eho. Ovde svaka reč lepo zazvoni, ali bez onog preteranog odjekivanja koje pojačava zvuk, sve dok reč ne izgubi značenje. Mora biti da su baš ovako zvučale reči proročke izgovorene u pustinji ili na gradskim trgovima, gde u blizini nije bilo zidova o koje bi se odbijale, pa nisu podlezale zakonima akustike. Tamo izrečene reči, nisu zavisile od zidova od koje se odbijaju, niti od ušiju koje ih slušaju, već samo od usana sa kojih dolaze. Ne zaboravimo da je ovo religija mesnatih anđelčića i svetaca, odevenih u prebogaće odore, koji šire ruke i gledaju ka nebu. Oni žele da nam kažu, da je patnja isto toliko užitak koliko je i užitak patnja, te da ne vode svi putevi u Rim, već u carstvo telesne naslade. Naš se duhovnik grdno muči sa dikcijom, da li zbog prisustva leteće mašine ili zbog samožive nezinteresovanosti auditorijuma. Možda je odsustvo svete crkvene atmosfere ono zbog čega njegove reči danas ne lete, rečenice prepliću i govor postaje zbrkan. Prosto da čovek ne poveruje da je to onaj isto otac Bartolomeu Lorenzo kojega su po blagovoljivosti poredili sa ocem Antoniom Vieirom, onim koji je sada u carstvu nebeskom, gde ga je poslala sveta Inkvizicija. Otac Bartolomeu vežbao je za propoved koju će držati pred kraljem koji, sa svojom svitom, boravi u letnjakovcu Salvatera de Matoš. Osim toga, pozvan je da propoveda pred dominikancima na dan Svetog Josifa. Prema tome ko ga sve poziva, i ko sve želi njegove usluge, izgleda da i nije tako loše biti smatran za ekscentrika i nositi nadimak Letač, jer ne propoveda svako pred dominikanskom bratijom. O kralju i da ne govorimo. Njegovo veličanstvo je još tako mladáno da se još uvek igra igračkama, pa je to izgleda razlog zbog kojeg otac Letač uživa njegovu zaštitu. Kralj, još uvek mladić, još više od igre sa igračkama ceni zabavu sa kaludericama po konventima. Zbog te igre one ostaju trudne jedna za drugom, ili po nekoliko u isto vreme, tako da će jednoga dana kada se bude pisala istorija našega kralja dečurlija stvorena na ovaj način biti brojana na desetine. Šta bi bilo od jadne kraljice da nije njenoga ispovednika jezuite, Antonia Šteifa koji je uči strpljenja, i onih snova u kojima se infant Don Fransiško pojavljuje terajući mule natovarene mrtvim mornarima. Šta bi bilo sa ocem Bartolomeom kada bi sada ovde banuli dominikanci, koji su naručili propoved, i ugledali tu zajedno vazduhoplov i kljastog Baltazara, vidovnjakinju Blimundu i propovednika kako punom parom veze blage reči, a može biti krije misli koje čak ni Blimunda ne bi dokučila sve da gladauje čitavu godinu dana.

Otac Bartolomeu Lorenzo je završio svoju propoved i bez prave želje da sazna kakav je duhovni uticaj ona izvršila na publiku pita: „Dakle, da li vam se dopalo?“ Ostali ga uveravaju: „Naravno da nam se dopalo!“, ali ne zvuče baš uverljivo i po svemu sudeći njihova srca nisu razumela ni reči od onoga što su čuli, a ako nisu razumeli to znači da to što kažu i nije laž nego nerazumevanje. Baltazar se vratio svome čekićanju, a Blimunda metenju otpadaka trske. Mada je izgledalo da se bave neodložnim poslovima, sveštenik nije uspeo da se uzdrži, pa reče kao da je iz sebe izbacivao nešto što ga je već dugo mučilo: „Ovako nikada neću poleteti.“ Njegov glas je zvučao umorno. Ugledavši ga tako očajnog, Baltazar je odjednom uvideo svu uzaludnost svojih napora. Automatski je odložio čekić na tlo, a onda uplašen da ne ostavi utisak čoveka koji se lako predaje, reče: „Moramo da sagradimo peć i da počnemo da kalimo gvozde. U suprotnom, iskriviće se Pasarola od sopstvene težine.“ „Nema veze ako se iskrivi, važno je da se Pasarola odlepi od zemlje i poleti, a to nikako ne može biti dok ne nabavimo eter“. „Šta je to eter“, upita Blimunda. „To je ono što drži zvezde na nebu“. „A kako ćemo ga dohvatiti“, čudeći se, upita Baltazar. „Koristićemo se znanjima alhemije. Problem je, što ja to znanje nemam. Vi, naravno, o ovome ne smete nikome ništa reći, šta god da se dogodi“. „Pa šta nam onda preostaje da uradimo?“ „Ja uskoro idem u Holandiju, zemlju učenih ljudi, gde ću gledati da savladam umetnost dobavljanja etera iz vasiona, da bismo ga posle ubrizgali u kugle, jer bez toga mašina nikada neće poleteti“. „Kakva je korist od tog etera“, nastavila je Blimunda sa pitanjima. „Eter je deo opšteg principa kojim Sunce privlači tela i bića, pa čak i stvari koje nemaju dušu ka sebi, odmah pošto se oslobode ovozemaljske težine“. „Recite, oče, to običnim rečima, da i mi možemo da razumemo“. „Da bi se mašina vinula u vazduh neophodno je da Sunce privuče ćilibar koji se nalazi na žicama na vrhu. Potom će ćilibar privući eter smešten u kuglama, a onda će taj eter uticati na magnete, koji će za sobom povući gvozde iz baze letelice. Jedino tako biće nam moguće da poletimo, i to uz pomoć vetra ili vazduha iz mehova, ukoliko vetar padne. Naravno, kao što sam već rekao sve to nema smisla ako nemamo eter.“ Na to ga Blimunda prekinu: „Ako Sunce privlači

ćilibar, a ćilibar privlači eter, a ovaj magnet, a magneti metal, letelica će poleteti ka Suncu i niko neće moći da je zaustavi.“ Tu zastade u govoru i onda, kao za sebe upita: „Šta li je unutar Sunca?“ „Nećemo nikada ići do Sunca. Da bi se izbegao taj sudar služice jedra razapeta na vrhu broda, koja ćemo otvarati i zatvarati po potrebi. Tako da ćemo se, uz malo sreće, zaustaviti na željenoj visini.“ Tu i on zastade na trenutak, pa zaključi: „A što se tiče unutrašnjosti Sunca, bolje je prvo da poletimo i potom će sve teći samo po sebi, dokle god smo odlučni da uspemo i dok nas prati Božja milost.“

Ovo se događalo u vreme obeleženo sekiracijama. Monahinje Svete Monike su se pobunile protiv kraljevske odluke da se zabrani poseta manastiru svima, osim bliskoj rodbini monahinja, do drugog kolena. Time je kralj želeo da stavi tačku na nebrojene skandale prouzrokovane neovlašćenim ulascima raznoraznih plemića, a i običnih građana u manastir. Te su posete imale strašne posledice. Isti onaj trenutak potreban da se pročita jedna „Zdravo Marijo“, dovoljan je da „Božje zaručnice“ ostanu u drugom stanju. To što slične avanture sebi može da priušti Don Žoao V, ne znači da to može da radi kome god padne na pamet. Naredio je biskup opaticama da se smire i poslušaju kraljevsku volju, pod pretnjom ekskomunikacije, ali sve uzalud. Tri stotine razbesnelih časnih sestara, izbeumljenih idejom da bi mogle biti odsečene od sveta, tražile su da kralj povuče svoju naredbu. I samo da bi dokazale kako razbesnele ženske ruke mogu da razvale stamene dveri, izašle su sve zajedno na ulicu, vukući sa sobom igumaniju. Noseći raspeće pred sobom, išle su tako ulicama, sve dok se nisu sudarile sa monasima manastira Grasa, koji su ih preklinjali da se, u ime pet rana Isusovih, urazume i okončaju pobunu. Tu, na ulici razvila se teološka diskusija između monaha i mohahinja. Pobuna je naterala sudije da odu do kralja i pitaju da li se on slaže da monaški red bude raspušten. Dok su se vršili pregovori stiglo je i podne. Nestrpljive da svoj problem reše što je pre moguće, kaluderice su bile na nogama još od same zore. Dok su iščekivale da stigne odgovor od kralja, starije sestre su posedale na pod, dok su uzbuđene mlade iskušenice i dalje stajale sve zajedno moleći se, što je po vrelini letnjeg dana dobar način za duhovno uzdizanje. Širom otvorenih očiju posmatrale su sestre svet, narod koji je tuda prolazio i posmatrao nesvakidašnji događaj i slobodno čavrljale sa kim im je bilo volja. To su užici koji monahinje nisu mogle sebi da priušte običnih dana, pa su čak ovaj izlazak na ulicu iskoristile da obnove pokidane veze sa svojim tajnim posetiocima, koji su se za tu priliku sjatili sa svih strana. Tako su, uz očijukanje i tajne znake prstima i maramicom, utanačeni novi ljubavni sastanci. Došlo je vreme i ručku, pa su ogladnele časne sestre pojele kolače koje su donele u svojim torbicama, jer zna se, ko ide u rat nosi provijant. Pobuna je okončana tako što je kralj povukao naredbu, čime su se stvari vratile na staro. Oduševljene sestre Svete Monike vratile su se u manastir pojući bogougodne himne. Da stvari još bolje stavi na njihovo mesto biskup se izvinio sestrama, ali ne lično već je poslao čauša, u strahu da ge ne sustigne neko zalutalo tane, jer je poznato da su pobune kaluderica najopasnije od svih pobuna. Ove su žene, često osuđene na doživotnu manastirsku čamotinju protiv svoje volje, pošto porodica na taj način želi da sačuva neokrnjeno imanje za muškog naslednika. Ne samo da su zauvek zatočene iza manastirskih dveri, nego im se tako uskrati čak i ono malo zadovoljstva koje pruža držanje za ruke kroz rešetke ili ljubavni sastanak i topli zagrljaj. Ove stvari su blagoslovene i poznato je da ne vode prokletstvu i paklu. Sunce privlači ćilibar, a svet privlači zatočeno ljudsko telo. Na koncu konca svako mora, makar za utehu, da vidi malo koristi od ovog života, pa makar morao da iskoristi i ono malo što je preostalo iza onih što su se rodili da imaju sve.

Sledeća sekiracija pred nama je Auto-da-fe. Doduše, za majku crkvu to i nije neka briga. Crkva u tome vidi izvrstan način da se ojača vera u Boga. Nije briga ni za Njegovo veličanstvo kralja koji je, pošto je spaljena nekolicina veleposednika iz Brazila, prisvojio njihova ogromna imanja i odande, u zdravlju i veselju, izvlači ogroman profit. Mnoge neprijatnosti videće samo oni kojima sleduje bičevanje, progonstvo, poniženje ili spaljivanje na lomači. Na opšte iznenađenje, ovoga puta samo će jedna žena biti spaljena i to zbog nemoralnosti, a po spaljivanju njen će portret biti naslikan i okačen u crkvi pored portreta svih onih koji su isto tako spaljeni, ugljenisani i u pepeo pretvoreni i potom metlom očišćeni sa trga. Ono što najviše iznenađuje je da patnja i muke na koje su stavljeni jedni, izgleda da uopšte ne dotiče druge. Jedinu zaključak, koji se iz ovoga može izvući, je da ljudska bića vole da se muče, ili pak da više poštuju duhovne žrtve nego telesno očuvanje. Bog zasigurno nije znao šta radi kada je stvarao Adama i

Evu. Šta se može reći o slučaju predane kaluđerice za koju se kasnije utvrdilo da je Jevrejka, pa je osuđena na doživotnu robiju; ili o nedavnom slučaju žene iz Angole koja je ovamo stigla preko Rio de Žaneira i odmah optužena da je Jevrejka; ili o slučaju trgovca iz Algarva koji je tvrdio da svakom čoveku sleduje spasenje i to prema njegovoj veri, te da su sve vere jednake i da Isus Hristos vredi koliko i Muhamed, a Jevandjelje koliko i Kabala, slast koliko i gorčina, i greh koliko i časnost. Šta reći o slučaju mulata iz varoši Kaparika po imenu Manuel-Mateuš, (nije nikakav rod Baltazaru) poznatim pod nadimkom Saramago, o čijem se poreklu baš ništa ne zna. Zna se samo da su ga njegove vradžbine dovele dotle da bude mučen, da mu bude suđeno i da bude proglašen krivim za jeres, zajedno sa tri devojke okrivljene za slična nedela. Šta reći o svim tim jereticima i još stotinu i trideset optuženika izvedenim pred Inkviziciju. Mnogi od njih će, uskoro, negde u Angoli, praviti društvo Blimundinoj majci, ako je još živa.

Sedam Sunaca i Sedam Mesečina, dva tako ljupka imena da bi bila živa šteta ne koristiti ih, nisu sišli do grada da posmatraju Auto-da fe. Skoro svo ostalo stanovništvo sjatilo se da gleda spektakl. Iz pismenih svedočanstava očevidaca i zvaničnih spisa koji su preživeli mnoge zemljotrese i požare, doznajemo čemu su sve toga dana bili svedoci i ko je sve bio osuđen na mučenje, ko na progonstvo a ko je bio spaljen na lomači. Elem, tu su bili crkinja iz Angole, mulat iz Kaparike, monahinja Jevrejka, prevaranti koji su prurušeni u sveštenike služili misu, ispovedali i propovedali a da za to nisu imali nikakvo ovlašćenje, nekakav sudija iz Arajolosa za koga je utvrđeno da ima jevrejske krvi, kako sa očeve, tako i sa majčine strane, sve u svemu nekih stotinu četrdeset i sedam prestupnika. Sveta Inkvizicija daleko zabacuje svoju mrežu u nameri da nam priušti što više zabave a na taj način, takođe, poštuje želju Isusovu, koju je on izrekao Svetom Petru, rekavši da želi da bude ribar za ljude. Velika je tuga Baltazarova i Blimundina, jer nemaju mrežu dovoljno veliku da njome pohvataju zvezde i dovuku ih dole zajedno sa eterom koji ih, kako tvrdi otac Bartolomeu Lorencu, drži na nebu. Otac Bartolomeu Lorencu ih uskoro napušta, a ni sam ne zna da kaže kada će se vratiti. Pasarola koja je na početku ličila na zamak u izgradnji, sada liči na tvrđavu u ruševinama ili Kulu vavilonsku čije je građenje naglo prekinuto bez upozorenja. Žica, trska i platno stoje razbacani u neredu. Njih dvoje čak ni za utehu više ne mogu da otvore sanduk i proučavaju nacrt Pasarole, jer ga otac Bartolomeu Lorencu nosi sa sobom na put, a odlazi koliko sutra. On će putovati lađom, a to putovanje ovoga puta neće biti ništa opasnije nego bilo koje drugo pomorsko putovanje, jer je napokon proglašen kraj rata sa Francuskom. Povodom sklapanja mirovnog ugovora organizovana je čitava povorka sudija, pisara i državnih činovnika na konjima. Pratili su ih trubači i dobošari, a onda gardisti pešadinci koji su nosili srebrne jabuke na ramenima i tek za njima sedmorica velikodostojnika, pod punom ratnom opremom, od kojih je poslednji nosio mirovni ugovor. Ugovor je prvo pročitao na Dvorskom trgu, pod prozorima kraljevske palate, odakle je kraljevska porodica mogla da gleda sa visine na trg prepun sveta. Pošto je ugovor pročitao pred kraljem, pročitao je još jednom na trgu pred katedralom, i, na kraju, na trgu Rosio. Sada kada je zaključen mir sa Francuskom, red je na zaključenje mira sa ostalim državama. „Ko će sada da mi vrati moju šaku“, pitao se Baltazar sebi u bradu. „Ništa ti ne brini nas dvoje imamo zajedno tri ruke“, tešila ga je Blimunda.

Otac Bartolomeu Lorencu blagosiljao je vojnika i vidovitu ženu a oni su mu poljubili ruku, ali u poslednjem trenutku, pred sam polazak sve troje su se zagrlili, jer prijateljstvo je jače od ceremonije. Otac Bartolomeu Lorencu reče: „Zbogom Blimunda i zbogom Baltazare. Čuvajte jedno drugo i pazite mi Pasarolu, jer ja ću se jednog dana vratiti sa tajnom supstancom koju idem da dobavim. To neće biti ni zlato niti dijamanti, nego vazduh koji sam Bog diše. Čuvajte dobro ključ koji sam vam poverio, i kada odete do Mafre, dođite sa vremena na vreme ovde, da vidite kako stoje stvari sa mojom letelicom. Ovde uvek možete ući i izaći, ne pitajući nikoga za dozvolu, jer je kralj meni poverio ovo imanje i upoznat je sa onim što mi ovde čuvamo.“ To reče, zajaha svoju mulu i ode.

„Otac Bartolomeu Lorencu mora da je već negde na pučini. Kako ćemo se mi sada zabaviti do polaska u Mafru? Zašto ne bismo otišli na koridu, to je jako zanimljivo. U Mafri nikada nema borbe

bikova“, predloži Baltazar. „Ove godine ulaz je jako skup, jer je Dvor tražio ogromne pare za zakup trga. Zato nemamo para da idemo na sva četiri dana festivala, ali na poslednji možemo da odemo.“ Poslednji dan je veliko finale i tribine su podignute svuda oko trga, čak i sa strane gde je reka, tako da se samo palube najviših brodova mogu videti sa trga. Baltazar i Blimunda našli su sebi dobra mesta. Nisu došli među prvima, nego im je Baltazarova kuka očistila put, kao onaj top donesen iz Indije i sada se nalazi na kuli svetog Gijoma. Kada oseti tapkanje po ramenu čovek se okrene i ima šta da vidi. Prosto mu se učini da gleda niz topovsku cev. Trg je okružen jarbolima sa zastavicama na vrhu a niz njih vise pramenovi traka koji leluju na vetru. Ulaz u arenu označava drveni portal obojen tako da izgleda kao mermer. Tu su i stubovi ofarbani u boju kamena iz Arabide, koji nose pozlaćeni friz. Glavni jarbol pridržavaju četiri gigantske figure obojene u razne jarke boje i bogato okićene pozlatom. Na zastavi, napravljenoj od komada lima, sa obe strane naslikan je sveti Antonije kako pobedonosno stoji sred srebrnog polja okružen prebogatom blještavom dekoracijom. Na ogromnoj tabli naslikane su raznobojne peruške, a umetnikova veština tolika je da izgledaju stvarne i daju posebno svež izgled dekoraciji. Tribine i terase naćikane su narodom. Posmatrači, čiji ugled i položaj to zahteva, sede u posebnim, izdvojenim ložama, dok kraljevska porodica predstavlja posmatra sa prozora. Osamdesetak poslužitelja odevenih u mavarskom stilu, sa kapama na kojima je izvezen grb Lisabona, polivaju trg vodom. Svetina je sve nestrpljivija da vidi bikove na trgu. Poslužitelji su završili sa zalivanjem i pripreme su napokon okončane. Trg je čist i mokra zemlja odiše svežinom. Sve izgleda kao da je čitav svet iznova stvoren. Posmatrači jedva čekaju da počne pokolj. Uskoro, ista ova zemlja biće zalivena krvlju i sluzi, mokraćom i balegom. Nadajmo se da se niko od prisutnih neće usрати od straha i tako se izbrukati pred čitavom varoš i kraljem. Uđe prvi bik, uđe drugi, uđe treći, ušla su i osamnaestorica toreadora pešaka, kojima je gradski senat platio velike pare da specijano za ovu priliku dođu iz Španije. Potom su uzjahali pikadori sa svojim kopljima, dok su pešaci boli bikove u hrbat bodežima ukrašenim šarenim papirnim kićankama. Jedan od pikadora razbesneo se, jer mu je bik srozao ogrtač na zemlju, pa je nasnuo na životinju i proburazio je kopljem. To je jedini način da se osveti okaljano čast. U arenu je ujurio i četvrti bik, pa peti i šesti, pa deseti, dvanesti, petnaesti, dvadeseti, sve dok trg nije postao jedna ogromna klanica. Žene se grohotom smeju, veselo se prse i pljeskaju dlanovima. Prozori palate šarene se kao grane u punom cvatu, dok dole bikovi ginu jedan za drugim. Njihove telesine izvoze na niskim kolima u koje je upregnuto šest konja, a znamo da se šestopreg koristi samo za kočije kraljevske porodice i visoko titulisanu aristokratiju. Opet, izgleda da u ovom slučaju to nije znak velike počasti koja se ukazuje mrtvim bikovima, već nam jasno daje do znanja koliko su teške te mrtve životinje. Jedini koji znaju koliko su zaista teški punokrvi bikovi su konji koji tegle kola. Sa druge strane, konji imaju sreće, oni u areni nastupaju sveže istimareni, ogrnuti izvezenim tkaninama i grimiznom kadifom i sedlima bogato ukrašenim srmom i glavama okićenim srebrnim resama i kićankama. Za to vreme, bik izboden šiljcima i proburažen kopljima bezglavo juri dok mu se creva vuku po prašini. Na to, muškarci u delirijumu još snažnije stežu delirične žene, a ove se sve jače bez stida i srama pripijaju uz njih. Tu ni Blimunda nije izuzetak, a što bi i bila? Ona se privila uz Baltazara kome je sva krv jurnula u lice. Od potoka krvi koji teku iz polumrtvih životinja njemu se vrti u glavi. Prizor od kojeg su mu navrle suze na oči i koji mu se urezao u pamćenje je slika klonule bikove glave, iz čijih poluotvorenih usta visi zadebljali jezik koji nikada više neće okusiti ovozemaljsku pašu, već samo onu travu satkanu od dima koja raste na onom goveđem svetu za koji se ne zna je li raj ili pakao. Ako ima pravde, biće raj, jer većeg pakla od ovoga kroz koji sada prolaze nema. Može li biti većeg pakla od onih vatrenih ogrtača koji se sastoje od raznih raketa i prangija i koji se prebaćeni preko leđa nesrećnog govečeta zapale sa obe strane pa tako gore, pršte i pucaju okaćeni o živo meso bikovo. To vam je kao da ga živog peku. Razluđena životinja tada jurca sa kraja na kraj arene dok Don Žoao V i njegovi podanici aplaudiraju toj stravičnoj smrti. U ovoj igri biku nije pružena mogućnost da se brani, niti da ubije dok umire. Čitav trg miriše na spaljeno meso, ali ovaj miris ne smeta nozdrvama naviknutim na miris ugljenisanog mesa sa druge priredbe, spaljivanja veštica. Praktično gledano, bik uvek završi na nečijem tanjiru što njegovom tužnom kraju daje nekakav smisao, dok iza Jevrejina spaljenog na lomači ne ostane baš ništa, osim ako je imao šta imovine da ostavi naslednicima.

Poslužitelji sada unose, i postavljaju na središte arene, ogromne ofarbane glinene figure koje uzdižu ruke ka nebesima. Kakva je to sada neukusna šala? Pita se neko ko ovakvom spektaklu nikada ranije nije prisustvovao. „Šta li može ostati iza glinenih lutki osim gomile skršenog crepa koji se lako metlom očisti? Zar tako divna predstava da bude upropašćena tako jadnim krajem“, protestuju nezadovoljnici. „Donesite još neku od onih plamenih ponjava pa da se svi slatko nasmejemo zajedno sa našim kraljem. Retke su prilike kada se Njegovo veličanstvo i njegov narod ovako dobro skupa zabavljaju.“ Tada u arenu utrčavaju dva bika. Odmah shvativši da ih tu ne čeka ništa osim beznogih, trbušastih glinenih strašila, razjareni bikovi na figurama iskale svoj nagomilani bes. Terakota prsne i gle čuda, stotine oslobođenih zečeva jurne na sve strane. Narod utrči u arenu da juri zečeve i mlati ih motkama, istovremeno prateći jednim okom bikove koji su im tu negde za petama. Za to vreme svetina se grohotom smeje. Utom iz dve od razbijenih figura u vazduh je prhnulo jato golubova. Ptice lete dezorijentisane treskom i naglim bljeskom sunca. Klepeću krilima, uzleću, gube visinu i udaraju u gornje tribine gde ih hvataju grabljive ljudske ruke. Narod i nije mnogo zainteresovan za mogućnost ukusnog obroka, u obliku punjenog goluba na primer, već ih više zanima kakvu li poruku ptice nose na hartijicama pričvršćenim za vrat. Neke od njih glase: „Iz tavnice se izbavih, ali me sudbina u tvoje ruke baci.“ Ili: „Do tebe su me donela moja krila mlada, jer ko visoko leti taj nisko pada“, ili, „Ako je volja gospodnja da je mom životu kraj, rukama dostojanstvenim život mi okončaj.“ No ne snađe baš sve ptice ova tužna sudba. Neki od golubova ustraju prateći uzlaznu spiralu ka Suncu, a potom nestanu negde iza krovova blešteći poput zlatnih utvi.

Sledećeg jutra, rano, još pre svitanja, Baltazar i Blimunda, uprtivši na leđa svoje ruksake sa nešto malo odeće i hrane za put, napustili su Lisabon u pravcu Mafre.

Vratio se kući izgubljeni sin i sa sobom doveo nevestu. Nije došao praznih šaka. U stvari, jednu šaku nema, ostavio ju je negde u boju, a drugom čvrsto stiska Blimundinu ruku. Da li se vraća bogatiji ili siromašniji no što je otišao i ne vredi pitati. Svako za sebe zna šta ima, a niko nije svestan prave vrednosti svoga imetka. Kada je Baltazar otvorio vrata pred sobom i pojavio se pred svojom majkom, Martom Marijom, ona ga zagrlila od sveg srca i stisnu ga snažno, gotovo muškom snagom. Baltazar je nosio svoju kuku i bilo je bolno i dirljivo videti kako komad iskrivljenog gvožđa nepomično leži na staričinom ramenu i koliko nedostaje onaj dodir žive ruke, koja prstima prirodno prati krivine tela koje grli. Oca mu nije bilo kod kuće. Radio je u polju. Baltazarova jedina sestra već je bila udata i imala je dvoje dece. Njen muž zove se Alvaro Diogo, a zovu ga Dunder, po njegovoj zidarskoj profesiji. Mora da postoji dobar razlog da čitava porodica bude prozvana Sedam Sunaca, čak i ako je to samo nadimak. Blimunda je stajala pred vratima sakrivena iza visokog Baltazara pa je starica nije isprva ugledala. Baltazar se sklonio u stranu, u nameri da predstavi svoju nevestu, ali mu to nije pošlo za rukom jer je njegova majka bila suviše uzbuđena i zatečena hladnim i praznim osećajem koji proizvodi gvozdena kuka položena na rame. Onda je ugledala lice žene koja je stajala na pragu. Jadna starica je bila rastrzana između tuge koja ju je snašla kada je ugledala svog osakaćenog sina, i nemira koji je unela pojava te, neke druge, žene. Blimunda je iščekivala pravi trenutak da zakorači u kuću. Stojeći sa one strane praga čula je staricu kako pita kroz suze: „Šta se to dogodilo sa tobom, dragi moj sine? Ko ti je to učinio?“ Kada je Blimunda napokon prešla preko praga, u kući je već bilo mračno. Uljanica je gorela, a Marta Marija je prigušeno jecala. „Mati, ovo je moja žena Blimunda de Žezu.“

Pravedno bi bilo da je pri upoznavanju dovoljno doznati nečije ime, i potom vremenom otkriti ko je on ili ona u stvari, ako je to uopšte moguće dokučiti. No, običaji nalažu drukčije. „Ko su tvoji roditelji? Kada si rođena? Čime se baviš?“ Tek pošto dobijemo odgovor na sva ova pitanja, mislimo da znamo sve o osobi pred sobom. Sa mrakom stigao je kući i Baltazarov otac Žoao Fransiško, sin Manuela i Zakinte, rođen ovde u Mafri, u istoj ovoj kući, odakle se može kamenom dobaciti do crkve Svetoga Andrije i viskotske palate. Tu je proživio čitav svoj vek. Žoao Fransiško je visok čovek, baš kao i njegov sin, mada sada pomalo pognut, kako pod teretom godina tako i pod težinom svežnja drva koji je doneo na leđima. Dok mu je Baltazar pomagao da sa leđa skine teret otac ga je posmatrao izgovorivši samo: „Moj

sin!“ Otac je već spazio da sinu nedostaje leva šaka, ali njegov zaključak je bio jednostavan: „Šta se tu može. Kad je išao u rat.“ Potom spazi Blimundu i shvativši smesta da je reč o snaji, pruži joj ruku na celivanje. Svekrva i snaja zajednički su zgotovljavale večeru dok je Baltazar pripovedao o ratu i boju u kojem je izgubio šaku i o svim ovim godinama koje je proveo van kuće. Naravno, ni jednom rečju nije spomenuo poslednje dve godine i svoj boravak u Lisabonu, vreme za koje otac i majka nisu znali ni da li je živ ni šta se sa njim zbiva. Prvu vest o sinu roditelji su primili tek pre nekoliko nedelja. Iz pisma, koje je na Baltazarovu molbu napisao otac Bartolomeu Lorenzo, otac i mati su napokon doznali da im je sin živ i da namerava da se ubrzo vrati kući. Deca umeju da budu strašno surova prema roditeljima. Kada su živi i zdravi, negde daleko, njihovo ćutanje zvuči kao smrt. Još im nije rekao ništa o Blimundi, kao ni kada su se uzeli, a ni starci nisu ništa pitali. Da li zato što se nisu setili koja pitanja da postavljaju ili zato što im je bilo draže da ne znaju, tek, oni su bili zbunjeni čudnovatom devojčinom pojavom, njenom kosom boje peska (ili bolje reći boje meda), očima koje su bile zelene, sive ili plave dok su gledale u svetlo a poprimale boju zemlje i mutne vode ili čak postajale crne kao ugarak kada bi na njih pala senka. Sa vremena na vreme zavlada je tišina kao da im je bilo nezgodno da razgovaraju. „Ja nisam upoznala svojega oca. Mislim da je umro još pre moga rođenja. Moja majka, proterana je u Angolu na osam godina, a tek su dve prošle. Ja ne znam da li je još uvek živa, jer odande ne stižu nikakve vesti.“ „Blimunda i ja bismo želeli da ostanemo ovde u Mafri“, reče Baltazar. „Nadam se da ćemo pronaći dobru kuću.“ „Nema potrebe da tražite kuću, u ovoj ima dovoljno mesta za četvoro. U dobra vremena živelo je ovde i mnogo više čeljadi“, reče otac i potom upita: „Zašto je Blimundinu majku osudila Inkvizicija?“ „Oče, Blimunda nije ni Jevrejka ni pokrštenica. Do toga sa svetom Inkvizicijom došlo je zbog vizija koje je njena majka tvrdila da ima i zbog otkrovenja i glasova koji su joj se javljali.“ „Nema te žene koja ne čuje glasove i kojoj se ne javljaju vizije. Mi čujemo glasove i vizije po čitav dan, za to nije potrebno biti veštica.“ „Moja majka nije veštica, a nisam ni ja“. „I tebi se priviđaju stvari?“ „Ni više ni manje nego bilo kojoj drugoj ženi majko.“ „E, pa onda budi moja ćerka.“ „Biću majko.“ „Kuneš li se da nisi Jevrejka, niti pokrštenica?“ „Kunem se oče.“ „Ako je tako, budi dobrodošla u kuću Sedam Sunaca.“ „Nju već zovu Sedam Mesečina.“ „Ko ti je nadenuo to ime?“ „Sveštenik koji nas je venčao.“ „Pop koji daje takva imena mora da je neka čudna zverka“, reče otac i prasnuše svi zajedno u smeh, jedni znajući zbog čega se smeju više nego drugi. Blimunda i Baltazar se pogledaše i ugledaše jedno drugom u oku jednu istu misao. Videli su Pasarolu u delovima razbacanu po podu i oca Bartolomeu Lorenca kako jašući na muli, izlazi kroz kapiju na putu za Holandiju. U vazduhu je lebдела laž. Laž da u Blimundi nema ni kapi pokršteničke krvi, ako se ovo i može nazvati laž, jer njih dvoje zaista nisu marili o ovakvim stvarima. Ponekada se mora pribeći lažima da bi se sačuvala veća i važnija istina.

„Prodao sam ono parče zemlje što sam imao na brdu Alto da Vela“, saopšti otac. „Dobio sam za njega pristojnu sumu od tri i po hiljade reiša, a opet se plašim da će nam ta njiva zafaliti jednoga dana.“ „Kome si je prodao?“ „Kralj je kupio moju i sve ostale njive na brdu.“ „A šta će kralju tolika zemlja u Mafri?“ „Zar nisi ti, tamo u Lisabonu čuo da Njegovo veličanstvo namerava da podigne franjevački samostan u Mafri?“ „Bogami, ja o tome nisam ništa čuo.“ „Naš paroh nam je rekao da je kralj, onomad obećao franjevcima samostan ako mu se rodi naslednik kruni i izgleda da će obećanje ispuniti. Tvoj zet će se tamo ovajđiti, jer biće na pretek posla za zidare.“

Večerali su pasulj i kupus. Žene su jele stojeći da ne ometaju muškarce. Žao Fransiško Sedam Sunaca, doneo je komad usoljene slanine i isekao ga nožem. Dao svakom po komad na kriški hleba. Pažljivo je posmatrao Blimundu kako uzima ponuđenu slaninu i počinje da jede. „Nije Jevrejka“, pomislio je svekar. Marta Marija takođe je gledala snaju, a mužu je dodelila jedan strog pogled kao da ga prekora zbog drskosti. Blimunda je završila sa jelom i nasmešila se. Svekrva nije ni na pamet moglo pasti da bi ona pojela slaninu čak i da jeste Jevrejka, jer ona ima drugu istinu koju joj valja čuvati. Baltazar reče: „Moram da potražim posao, a i Blimunda će raditi, jer mora da se zaradi za hleb.“ „Blimunda nema potrebe da žuri sa poslom. Meni bi bilo drago da ona ostane uz mene u kući, makar neko vreme, dok ne upoznam bolje svoju novu kćer.“ „U redu majko, ali ja moram koliko sutra da počnem da tražim posao.“ „Kakav si ti posao kadar da radiš tom jednom rukom koja ti je preostala?“ „Imam kuku, a

ona ume da bude vrlo korisna, ako se čovek na nju navikne.“ „Kopati i kositi ne možeš, to je jasno. A ni drva ne možeš da cepaš.“ „Mogu da čuvam stoku.“ „To već možeš.“ „I mogu da budem konjovodac ili vozar, jer kuka može da posluži za vuču užeta, a drugom rukom mogu da obavljam sve ostalo.“ „Drago mi je što si opet uz nas sine.“ „Da je sreće, vratio bih se ja još mnogo ranije.“

Te noći Baltazar je sanjao kako je isterao jaram volova da uzore čitavo brdo Alto da Vela. Blimunda je hodala za njim sadeći u brazdu ptičja pera. Pera su lepršala kao da će poleteti i sa sobom odneti čitavo brdo. Tada se, kao niotkuda, pojavljuje otac Bartolomeu Lorenzo. On širi svoje nacрте i polako im objašnjava gde su sve napravili greške. Pred njima se volšebno pojavljuje neuzorana njiva, a sveštenik kaže: „Počnimo iznova.“ Blimunda je sedela na tlu i moljakala Baltazara: „Lezi tu kraj mene, jer ja sam već pojela svoj hlebac.“ Bio je mrkli mrak kada se Baltazar probudio iz tog sna i k sebi privukao usnulo Blimundino telo. Osetio je misterioznu vlažnost i toplinu. Ona je promrmljala njegovo ime, a on je prošaptao njeno i onda su se, tu na ponjavama rasprostrtim po kuhinjskom podu, pazeći da ne prave buku, dali jedno drugom.

Sledećeg dana došli su da požele dobrodošlicu bratu i da upoznaju novu snaju, Baltazarova jedina sestra Ineš Antonija i njen muž Alvaro Diogo. Sa sobom su doveli svoja dva sina, jednog od četiri i drugog od nepune dve godine. Samo će stariji od njih poživeti. Mališana će, ni čitava tri meseca kasnije, odneti velike boginje. Ali Bog, ili ko li već tamo gore, na nebu, određuje koliko će ko da poživi, gleda da bude pravičan, kako prema siromasima tako i prema bogatima. Da se namiri nepravda zbog smrti ovoga deteta, umreće infant Don Pedro, dečaćić istih godina. Kada sudbina tako želi, smrt dođe na najčudniji način. Naslednik portugalske krune umro je pošto je odbijen od majčine sise. Jasno je da samo jedno delikatno dete, kraljevske krvi može da umre na takav način. Sin Ineš Antonijin, koji je bio istog uzrasta kada je umro, već je jeo hleb i sve ostalo što bi se našlo u kući. Kada je pravda namirena, makar brojčano, providenje više nije zainteresovano za sahrane preminulih. Zato je u Mafri anđelić sahranjen gotovo neprimetno, u tišini, dok sahrana u Lisabonu već nije mogla tako da prođe. Drugačija je pompa pratila tu sahranu. Prvo su infanta izneli iz njegovih odaja u malenom kovčegu, koji su na rukama nosili državni velikodostojnici. Tu je bilo sve plemstvo predvođeno samim kraljem i njegovom braćom. Može biti da je kralj žalio i kao otac, ali njegov bol je prvenstveno bio žal za prvcem, prirodnim naslednikom krune. Kako to već ide prema dvorskom protokolu, pogrebna povorka kretala se ka porti dvorske kapele. Svi muškarci su hodali pokrivene glave, ali kada je sanduk položen na kočije koje će ga odneti do večnog počivališta, kralj, otac preminulog infanta, tri puta je skinuo šešir pre no što će se vratiti u palatu. Krivac za ovakvo nečovečno ponašanje je dvorski protokol. Njegovom krivicom infant je nastavio svoje putovanje do mesta večnog počinka usamljen, doduše u veličanstvenoj pratnji, ali u kojoj nije bilo ni njegovog oca, ni matere. Na čelu povorke išao je kardinal, a pratili su ga konjanici, nosači kraljevskih znamenja. Za njima su koračali brojni velikaši i plemeniti dvorjani. Za njima su išli oltarski dečaci i sve sveštenstvo dvorske kapele, osim kanonika koji su poslati da čekaju na povorku kraj kraljevske grobnice. Za njima su išle bakljonoše i kraljevska garda u dvostrukom stroju, predvođena svojim kapetanima i napokon sama kočija sa kovčegom. Kovčeg je bio zastrt crvenim tkaninama, istim onima kojima se zastire kraljevska kočija. Za kočijom je išao ostareli vojvoda od Kadavala, ministar dvora koji ovde predstavlja kraljicu. Kraljica je i odsutna, ali njeno srce majčinsko oplakivalo je svoje preminulo čedo. Tu je i markiz od Minasa, prvak među kraljičnim dvorjanima, čija je odanost očiglednija po suzama koje roni nego po titulama koje nosi. Sve će tkanine, kao i uzde i konjski pokrovi, prema starinskom običaju ostati manastirskoj bratiji. Konjušari koji vode manastirske konje, primiće nagradu od dvanaest hiljada reiša, što nema šta da nas čudi, jer je reč o iznajmljivanju kao o bilo kom drugom, jer kako se iznajmljuju mazge tako se iznajmljuju i ljudi. Skrušena povorka sveštenika i vojnika probija se kroz ulice prepune naroda. Tu su predstavnici raznih monaških redova, ali najviše je franjevac, monaha-prosjaka kojima je ukazana čast da budu čuvari kraljevske grobnice, koja se upravo sprema da primi infanta preminulog bez majčinskog mleka. Ovo je velika počast za franjevce, isto kao što će velika počast biti i to što će njima kralj podići manastir u Mafri, baš tamo gde je nedavno sahranjen mališan, nevažni siromašak. Njegov je

pogreb prošao nezapaženo, ali su ga do groba otpratili roditelji, deda, baba, ujaci, tetke i ostali rodaci. Kada infant Don Pedro bude stigao na nebo i kada bude doznao

o nepravdi koja mu je učinjena sigurno će se jako naljutiti.

Kako je kraljica veoma dobro raspoložena za materinstvo, uskoro će joj kralj podariti još jednog infanta, i ovaj će jednoga dana postati kralj, koji će počinuti mnoga velika dela i dati materijala da se o njemu napišu mnoge knjige. Ako ste radi znati da li će i za njegovu smrt providenje staviti na drugi tas terazija smrt nekog običnog čoveka, budite uvereni da hoće, ali ovoga puta to će biti čovek nama nepoznat. Ineš Antonija ne želi više dece, jer ne želi više da ih gleda kako umiru, a za Blimundu se sumnja da poseduje čudnu moć koja joj pomaže da ne zatrudni. Zato bi nam bolje bilo da se okrenemo odraslima. Baltazarovom pripovedanju istorije rata, odnosno samo onom malom pasusu te istorije u kojem je on učestvovao i tome kako je bio ranjen i kako mu je amputirana šaka. Na kraju Baltazar pokazuje svoju gvozdenu kuku, tako završavajući ovu već toliko puta ponovljenu žalopojku. Ovakve nesreće najčešće zadese sirotinju, ali ne uvek. Bilo je kapetana i generala koji su pali u ratu ili su ostali zauvek sakati. Ali, Bog jednako daje i uzima. Posle sat ili dva, svi su se navikli na neuobičajeni prizor koji je pružala Baltazarova kuka. Jedino deca nisu mogla da skinu pogled sa nje. Mališani su se tresli od straha kada bi ih njihov ujak, u igri njome podigao sa zemlje. Mladi dečak se posebno veselio toj igri. Neka se veseli jadničak dok još ima vremena, jer samo su mu tri meseca ostala za igru.

Tokom tih prvih dana provedenih u Mafri, Baltazar je pomagao ocu pri radu u polju. Oru komšijsku njivu koju je otac uzeo u zakup. Baltazaru nema druge nego da uči sve iznova. Nije on zaboravio ništa od onoga što je ranije znao, ali to mu sada nije od velike pomoći. Kada je bacio pogled na ralo i volove, još jednom je uvideo da je san varka. Iako je u snu uspeo da uzore čitavu njivu, odmah mu je postalo jasno da u zbilji bez leve šake, tu za njega nema posla. Posao vozarski je dobar, ali ne može se biti vozar bez kola i volova, pa Baltazar tera kola i volove svojega oca, kada ovome ne trebaju. „Jednoga dana imaćeš ti svoje sopstvene volove i kola, a ako ja uskoro umrem možda ih kupiš od onoga što za mnom ostane“. „Nemoj tako da govoriš, oče.“ Ode Baltazar tako do gradilišta gde se zida novi zid oko viskontovog imanja, gde radi njegov zet. I za Baltazara bi ovde bilo posla, ali njemu, ovako kljastom, ne bi pošlo za rukom ni jedan kamen da ugradi u zid. Sve mu se čini da bi bilo bolje da je izgubio nogu nego šaku, jer na kraju krajeva čovek jednako čvrsto stoji na drvenoj, kao i na spostvenoj nozi. Ovakve misli su mu sada po prvi put pale na pamet, ali kada zamisli sebe beznogog kako leži kraj Blimunde ili povrh nje, on pomisli: „Hvala lepo, ali bolje je bez šake nego bez noge. Veliku sam sreću imao što je otišla leva, a ne desna.“ Tada Alvaro Diogo siđe sa skele i sedne iza žbuna da pojede ručak koji mu je donela Ineš Antonija. Dok ruča priča o boljim danima koji čekaju zidare kada započne zidanje manastira. Zidari više neće morati da idu za poslom u druge krajeve i da provode nedelje i nedelje daleko od doma i porodice. Kakva god skitnica da je čovek, ako ima ženu koju poštuje i decu koju voli, kuća mu dođe kao hleb nasušni. Nije baš da muškarci vole da sede u kući po ceo dan, ali ako prođe dan dva da se ne ode do sopstvenoga ognjišta, počne da muči nostalgija.

Baltazar nije skitnica, ali je već malo proskitao, doduše, ne daleko. Išao je do brda Alto da Vela odakle se vidi čitava Mafra kako se skupila dole u rupi, na dnu doline. Ovde se igrao kada je imao godine svoga starijeg sestrice, ali to vreme igranja nije dugo potrajalo, jer se sa radom na zemlji rano počinje. More je daleko, ali odavde izgleda kao da je tu blizu. Odsjaj sunca na moru skraćuje se kao isukan blještavi mač, koji se polako povlači u svoje korice, dok potpuno ne nestane iza horizonta. Ovo su poređenja koja izmišlja onaj koji pišući pokušava da se uvuče u kožu isluženog ratnika. Baltazar ne razmišlja ovako, ali mu je baš u tom trenutku, ni sam ne zna zbog čega, na pamet pao njegov stari mač koji leži zardao u roditeljskoj kući. Ovih dana moraće da ga izbrusi i podmaže, jer nikada se ne zna šta nosi dan a šta noć.

Nekada su ovo bile njive, ali sada su zapuštene i zarasle u korov. Nekadašnje međe su gotovo nevidljive, jer nema više ograđa, živica i jarkova koje su delile imanje od imanja. Sada sve ovo pripada jednom jedinom gazdi -kralju, koji za otkup zemlje još nije platio, ali platiće. Ruku na srce, on je do sada uvek platio ono što je dugovao. Žao Fransiško čeka da dobije novac za otkup svoje njive. Šteta što sve pare koje kralj duguje za otkup nisu samo za njega, jer je to čitavo bogatstvo. Kralj je do sada otkupio zemlje za tri stotine osamdeset tri i po hiljade reiša a kako i dalje otkupljuje sve više i više, njegov će dug narasti do običnom smrtniku nezamislive sume, od petnaest miliona. Ne zna se da li je ulaganje ove svote dobar posao, jer vrednost novca je nestalna. Stalna je jedino vrednost ljudskog rada, uvek je ista; i sve i ništa. „Taj manastir će biti poveliki“, upitao je Baltazar svog zeta. „U početku, pričalo se o trinaestorici monaha, potom je broj narastao do četrdeset, a ako je verovati poslednjim pričama koje sam čuo od franjevac iz manastira Svetog Duha, biće ih ovde i čitavih osamdeset.“ „Svetska će se sila ovde okupiti“, reče Baltazar. Kada je otišla Ineš Antonija, ostavivši muža i brata nasamo, Alvaro Diogo počeo da priča otvorenije, kao muškarac muškarcu: „Ti monasi dolaze ovde samo da jure ženske, a franjevci su najgori od svih. Ako i jednog od njih uhvatim da mi se mota oko žene, sve ću mu koske polomiti“, reče zidar i besno udari čekićem po kamenu, na kome je do pre nekoliko minuta sedela njegova žena. Kamen prsnu u param parčad. Sunce je već bilo zašlo, a Mafra je ležala duboko u mraku kao u bunaru. Baltazar se spusti niz padinu. Posmatrao je redove belog kamena poređane po međi. To su bile snežno bele stene, kamen koji nikada nije osetio ni mraz ni žarko letnje sunce, kamen iznenađen dnevnim svetlom. Ovaj kamen sačinjavaće temelje buduće građevine. Sam kralj je naredio da portugalske ruke započnu da klešu portugalski kamen, iako porodica Garvos još nije došla ovamo iz svog Milana, da preuzme nadzor nad građenjem.

Kada je Baltazar ušao u kuću začuo je šapat koji je dolazio iz kuhinje. To su razgovarale majka i Blimunda. Tek što su se upoznale a već imaju toliko jedna drugoj da povere u jednom od onih beskrajnih ženskih razgovora. Muškarci misle da takvi razgovori nemaju svrhe i nikada i ne pomisle da su baš te ženske priče ono što drži zemlju na putanji. Da žene ne razgovaraju, muškarci bi već odavno izgubili osećaj za dom, a tako i za čitav svet. „Pomoz' Bog majko.“ „Bog ti pomogao, sine.“ Blimundi se nije ni obratio. Samo su se pogledali i sve je oboma bilo jasno. Razni su načini da se čovek i žena upoznaju i u braku sjedine. Pošto ovo nije ljubavna hronika, niti neki priručnik za usamljena srca navešćemo samo dva slučaja, dve priče o ljudima koje već poznajemo. U prvom slučaju on i ona, jedno drugom potpuni neznanci, stajali su, slučaj je tako hteo, jedno kraj drugog, posmatrajući kako promiču kažnjenici u inkvizicionoj povorci. Odjedared ona se okrenu ka njemu i zapita: „Kako se zovete?“ Na to pitanje nije je navelo ni Božje providenje, ni njena slobodna volja, već je to ona samo prenela pitanje koje je postavila njena majka, dok je hodala u povorci osuđenih. Ona je tvrdila da ima otkrovenja i da joj se priviđaju stvari, a ako to i nije bila istina, kao što je tvrdila sveta Inkvizicija, ovoga puta nije bila ni laž. Jasno je videla, da je ovaj osakaćeni vojnik pravi čovek za njenu kćer i zato ih je uputila jedno na drugo.

U drugom slučaju on i ona, takođe su bili jedno drugome potpuni neznanci, ali daleko jedno od drugog, on u svojoj a ona u svojoj palati; on u Lisabonu, ona u Beču; njemu devetnaest a njoj dvadeset i pet leta. Venčali su se posle dugotrajnih pregovora koje su obavili njihovi ambasadori. Prvi put, jedno drugo su videli na slici, na portretima na kojima su izgledali lepši nego u zbilji; on crnomanjast i muževan, ona bleđa i okruglasta. Da li su se jedno drugom dopali ili ne, isto im se hvatalo, jer su rođeni da se venčaju na ovakav način i nikako drugačije. On još i nađe načina da se zabavi sa strane, ali ona, jadnica, časna žena, nije u stanju ni da pogleda drugog čoveka osim u snovima, a šta se u snovima događa i ne računa se.

Ratujući za ovoga kralja, Baltazar je izgubio ruku, a u ratu koji Inkvizicija vodi protiv jeresi Blimunda je izgubila majku, a da se tu ni kralj, ni Inkvizicija nisu okoristili. Kralj je zaključio mir kojim se sve vratilo na staro, predratno stanje. Što se Inkvizicije tiče, dobro je poznato da se za svaku spaljenu vešticu rodi po deset novih, a o muškim jereticima i da ne govorimo, jer ni njih nije malo. Svako svodi račune na svoj način i u knjige živi se uvode sa jedne strane, a mrtvi sa druge. Na različite načine moguće

je platiti porez: krvavim novcem ili krvlju umesto novca. Ima onih čija je omiljena moneta molitva, što je, na primer, slučaj naše kraljice, rođene i predane majke, čija je jedina uloga na ovome svetu da da poroda. Rodiče ukupno šestoro dece, a njene molitve broje se milionima. Sada idu u jednu crkvu, a sad opet u drugu, sad ide u pohode jednom manastiru, posle u hodočašće drugom, posećuje jedan kaluđerski red pa onda i sve ostale, i potom ide da celiva jedne relikvije, pa posle da se pokloni drugima. Predano se moli u istoj crkvi devet dana za redom jednome svecu, pa potom u drugom hramu Božijem drugom. Kada Njeno veličanstvo napušta palatu idući u svoja hodočašća, sviraju fanfare i udaraju doboši. Naravno da to ne svira sama kraljica, jer na šta bi to ličilo kada bi se jedna kraljica prihvatila doboša ili sviraljke, već to njen izlazak najavljuje stroj dvorskih trubača. Pošto su gradske ulice uvek kaljave, uprkos nebrojenim upozorenjima i ukazima da se održava red i čistoća, ispred kraljice uvek trče nosači sa širokim daskama na leđima. Čim kraljica kroči iz kočije oni polože daske na pod pred njom i tako ona hoda po daskama. Kada pređe sa jedne na drugu, nosači uz priličnu gužvu i jurnjavu nose onu od pozadi napred. Tako Njeno veličanstvo uvek hoda po čistom, dok nosači jure naokolo po dubretu. Kraljica, naša gospodarica, izgleda kao sam Gospod Isus Hristos kada je hodao po vodi, dok na ovaj čudnovati način ide od crkve do crkve i od manastira do manastira. Jedini samostan u koji se ne usuđuje da ode je onaj u Odivelama, a zašto, to nam preostaje da nagađamo. To je jedna tužna i prevarena kraljica koja svoj spas traži u molitvi, svakoga dana i svakoga časa. Moli se tako kraljica za svoga razvratnog muža, za svoju porodicu koja je tako daleko, za ovu zemlju koja nije njena i decu koja su njena samo napola, a ako je verovati onome što tvrdi infant Don Pedro gore na nebu, ni toliko. Moli se za portugalsku imperiju, za kugu koja preti i za rat koji tek što se završio, kao i za onaj koji samo što nije počeo, za infante svoje zaove i devere, pa i za samog infanta Don Fransiška. Moli se Bogorodici i svetom Josifu i Isusu Hristosu za telesne muke, za zadovoljstvo koje će doći jer ga već naslućuje među nogama, za spasenje koje se skupo plaća i za pakao koji je čeka, za muku pošto je kraljica i za tugu pošto je žena i za one dve rane koje se ne mogu razdvajati; život koji protiče i smrt koja nailazi.

Dona Marija Ana, trenutno ima mnogo jače razloge za molitvu. Kralj se oseća veoma loše i pati od naglih napada nadimanja i iznenadne slabosti koja ga već dugo vremena muči, ali se stanje od nedavna znatno pogoršalo, pa njegove nesvestice sada traju mnogo duže nego ranije. Gledajući jednog moćnog suverena kako leži bez svesti, čovek se nauči skromnosti. Šta njemu sada vredi što je gospodar Indije, Afrike i Brazila, kada on kao i svi mi kada odlazimo sa ovoga sveta, ne predstavljamo ništa, jer sve svoje moramo da ostavimo za sobom. Osnovna predostrožnost i običaj nalažu, da poslednja pričešć mora biti obavljena kada tome dođe vreme jer ne može Njegovo veličanstvo umreti neispovedeno poput redova na bojnopolju, gde kapelana nikada nema kada su potrebni, a i ne trude se da ih ima. S tim u vezi pojavljuju se određeni problemi, kao na primer onomad u Setubalu kada je kralj sa prozora svoje palate posmatrao koridu i odjednom, bez ikakvog upozorenja kljoknuo u duboku nesvest. Doktor je hitno pozvan i on mu je opipao puls i pustio krv, ali kada je došao ispovednik sa svetim jeljima niko nije mogao da kaže kakve je sve grehe Njegovo veličanstvo moglo počinuti od svoje poslednje ispovesti obavljene koliko juče. Koliko li je grešnih misli imao i kakva li je sve grešna dela mogao počinuti u poslednjih dvadeset i četiri sata? Sama situacija je, povrhu svega, bila veoma neprijatna jer dok su bikovi dole umirali naš je vladar zakovnuo očima i niko nije znao koliko je blizu smrti. I ako bi umro, to ne bi bilo od rane. Životinje u areni zadobijaju ranu za ranom, ali im za utehu ponekad pođe za rukom da se osвете neprijatelju. Baš to se dogodilo pre nekoliko trenutaka Don Enriku de Almeidi: potkačio ga je bik rogovima i zavrtlao ga u vazduh zajedno sa konjem, pa ga sada nose na nosilima sa dva slomljena rebra. Kralj je napokon otvorio oči i povratio se u život, ali kolena mu klecaju i ruke se tresu, a lice mu je mrtvački bledo. Ne liči na onog kavaljera koji u tren oka zavede kaluđericu. Ni godina dana nema od kada je neka Francuskinja rodila dete, plod njegovog semena. Kada bi sve te žene, kako one koje žive iza ključa, tako i one sa slobode, došle sada ovde da ga vide, ne bi verovala da je ovaj skvrčeni, drhtavi čovečuljak isti onaj veličanstveni monarh i zavodnik kojega su nekada poznavale. Zato Don Žoao

V ide u brda, u Azejtão, u nadi da će mu odmor i čist vazduh pomoći da se reši bolesti koja se, ako je verovati lekarima, zove melanholija. Sasvim je moguće da Njegovo kraljevsko veličanstvo pati od

duhovnih nemira koji prouzrokuju vezana creva, napade nadimanja i zapušenu žuč, znači razne bolesti posledice lošeg raspoloženja. Nadajmo se da je melanholija kraljeva bolest i daj Bože da posle svih njegovih ljubavnih avantura ne pati ni od kakve infekcije na muškim organima, jer su ga već lečili od sifilisa kantarionom, odličnim lekom za afte i infekcije testisa i susednih intimnih organa.

Dona Marija Ana ostala je u Lisabonu da se moli, a potom će svoje molitve nastaviti u palati Belem. Priča se da je potištena jer Don Žoao V nije pristao da joj poveri upravljanje kraljevstvom u njegovom odsustvu. Moramo priznati da nije lepo kada muž ne veruje svojoj ženi. No ne mari, to su samo trenutni nesporazumi. Kralj će ubrzo popustiti i kraljica će postati regent dok on nastavi sa svojom kurom u prirodi gde ga vidaju franjevci iz Arabide. Udaranje talasa, boja mora, miris šume i vetra isti su danas kao i onda. Magija je ostala nepromenjena. Infant Don Fransiško ostao je sam u Lisabonu i već izigrava zavodnika planirajući svoj život u slučaju bratovljeve smrti. „Ukoliko se za tu melanholiju, koja tako teško pritiska Njegovo veličanstvo, ne nađe leka, i ako Bog odluči da stavi preuranjeni kraj na ovozemaljski život kraljev i ranije mu podari život večni, priča se da bih ja, kao brat sledeći po starosti i dever, drugim rečima najbliži srodnik, mogao da se uspnem na presto i usput i u vašu postelju. Venčali bismo se prema zakonima majke crkve, a što se muških kvaliteta tiče, budite uvereni da tu nisam ništa lošiji od svoga brata.“ „Čujte sad ovo! Lepog li razgovora između devera i snaje. Kralj je još uvek živ i ako Gospod čuje moje molitve produžiće život Njegovog veličanstva zarad dobrobiti kraljevstva, a još više zarad ono šestoro dece što nam je suđeno da imamo, a još troje nam valja roditi.“ „Ja ipak znam da me Vaše veličanstvo sanja svake noći.“ „Ja i ne poričem da se pojavljujete u mojim snovima. To je slabost ženska koju čuvam u svome srcu i čak ni svome ispovedniku ne pominjem, a opet drugi znaju šta se u našim snovima događa čim nam pogledaju u oči.“ „Venčajmo se onda kada moj brat umre.“ „Ako bi taj brak bio dobar za kraljevstvo, oprost mi Bože na ovakvim rečima i sačuvaj moj obraz, ja ne bih mogla da na njega ne pristanem.“ „Kako bih samo želeo da moj brat umre, pa da ja postanem kralj i da spavam sa Vašim veličanstvom. Umoran sam od uloge infanta.“ „Ja sam umorna od uloge kraljice, a drugog izbora nemam i zato se predajem molitvama da moj muž poživi, jer bi me mogla zadesiti još crnja sudbina.“ „Da li to Vaše veličanstvo hoće da kaže da bih ja bio još gori muž od mog brata.“ „Svaki muškarac je zao na svoj način.“ Ovim ciničnim rečima završio bi se njihov razgovor u palati. To je bio samo prvi od mnogobrojnih razgovora kojima će Don Fransiško presretati kraljicu ne propuštajući priliku; u letnjem dvoru Belem, njenoj trenutnoj rezidenciji, u Belasu gde će ona putovati radi sopstvene rasonode i napokon u Lisabonu gde će regentovati. Svi ovi razgovori vođeni po komorama i letnjikovcima učiniće da snovi Dona Marije Ane počnu sve manje da joj prijaju i sada joj više ne uzdižu duh i ne opuštaju telo kao nekada. Sada se infant prikazuje u njenim snovima samo da bi joj rekao kako želi da bude kralj. „To mu se, bogami, neće dogoditi, ne vredi mu da sanjari. To mu tvrdim ja, koja sam kraljica.“

Nisu ženske priče jedni razlog zbog koga se zemlja drži svoje orbite. Tu su i snovi. Snovi zemlji stvaraju krunu od meseca. Tako se u ljudskoj glavi stvara jedno raskošno nebo. Ko zna, možda je to nebo i jedino koje postoji. Vratio se otac Bartolomeu Lorenzo iz Holandije, a da li je sa sobom doneo alhemičarsku tajnu etera, to ćemo doznati tek kasnije. Može biti da onovremenska alhemija tu tajnu i nije poznavala. Možda bi samo jednostavna reč bila dovoljna da se ispune sfere leteće mašine, jer, na primer, Bogu je jedna reč bila dovoljna da stvori svet. Tako je barem otac Bartolomeu Lorenzo učio u bogosloviji u Bahiji u Brazilu, a to je potvrđeno i na njegovim daljnjim studijama na teološkom fakultetu u Koimbri, još pre no što je pustio svoj prvi balon. On je namerio da se sada, po povratku iz Holandije, vrati na studije u Koimbru. Čovek može biti letač, ali jel pametno studirati i završiti magistraturu i doktorat. Onda će biti na svakom koraku visoko poštovan, čak i ako ne poleti.

Po svom povratku, otac Bartolomeu Lorenzo je posetio imanje Sao Sebastiao. Tri godine su prošle od njegove poslednje posete imanju. Konjušnica je bila napuštena. Materijal je ležao razbacan po podu i nije vredelo skupljati ga. Ne bi se čovek nikada dosetio za šta je to sve bilo korišćeno. U kuću su kroz slomljene crepeve ušli vrapci i leteli su tamo-amo ispod krova. Ti vrapci su jadne ptice. Teško da su se

ikada vinuli više od najvišeg drveta na imanju. Vrabac je prizemna ptica kojoj je mesto u žbunju, po balezi i kukuruzištima. Jedan pogled na mrtvog vrapca dovoljan je da se shvati da ta ptica nije stvorena za velike visine. Krila su joj slabašna i koščice krhke. Moja će Pasarola leteti visoko, dokle god pogled može da dosegne. Vidi samo ovaj čvrsti ram i tvrdi školjku koji će me nositi kroz vazduh. Gvožđe je u međuvremenu zardalo. Loš znak. Baltazar nije vodio računa o Pasaroli, iako sam ga toliko molio. Mada, ovi tragovi bosih stopala mora da su njegovi. Spavao je na prostirci. Pokrivač je zarozan, kao da je baš sad sa njega ustao. Blimundu nije dovodio. Možda joj se nešto dogodilo. Tu ću leći i ja, na istu prostirku i pokriti se istom ponjavom. Vratio sam se iz Holandije, gde sam išao da utvrdim da li u Evropi već znaju da lete krilima i da li su tamo sa tom naukom dogurali dalje nego ja, ovde u ovoj zemlji mornara. U gradovima Zvole, Ede i Nijkerk učio sam kod uglednih naučnika i alhemičara, učenih ljudi koji umeju da stvore sunce u retorti, a opet svi do jednog umiru čudnovatom smrću. Suše se dok ne postanu krhki kao struk suve slame. Baš kao slama i sagore, a u samrtnom času mole da iza njih ništa, osim pepela, ne ostane. I tako, sami od sebe izgore. Ovde je na moj povratak čekala leteća mašina koja još ne leti. Tu su i kugle koje valja napuniti nebeskim eterom. Ljudi bi trebalo da znaju o čemu govore kada se okrenu ka nebu i uzviču: "Nebeski eter"! Ja o tome već sve znam. To je jasno kao što su jasne reči gospodnje: „I neka bude svetlo“. Naravno, ovo je samo poređenje. U međuvremenu je pala noć. Upaliću ovo kandilo koje je Blimunda ostavila, a od mene zavisi da li će biti svetla ili ne. Nema tog ljudskog bića koje u ovozemaljskom životu može imati sve što poželi, osim u snovima. Laku noć.

Nekoliko nedelja docnije, naoružan svim potrebnim dozvolama i hartijama, otac Bartolomeu Lorenzo uputio se u Koimbru, grad prosvetljenosti i nauke. Glupo bi bilo ići u Holandiju kada bi u Koimbri bilo alhemičara. Za sada Letač putuje na jednoj mirnoj iznajmljenoj muli, što je pametan izbor za jednog sveštenika nevičnog jahanju. Na istoj toj muli, u suprotnom smeru, putovaće nekakav drugi gospodin, možda već svršeni doktor (mada jednom doktoru više priliči da putuje karucama). Na njima je putovanje kao njihanje na morskim talasima i veoma prija, naravno, ukoliko konj koji vuče karuce ne pati od stomaćnih vetrova. Putovanje do Mafre, gde će prvo navratiti, prošlo je bez incidenata. Uz put nema ničega vrednog pomena, osim ljudi koji tu žive. Opet, glupo bi bilo zaustaviti se i pitati prolaznika: „Ko si ti? Čime se baviš? Gde te boli?“ Zbog toga je otac uz put zastajao na kratko, nikada duže no što je potrebno da se blagoslovi prolaznik koji traži blagoslov. Životna priča mnogih od tih ljudi okrenuće se naglavačke kada se preplete sa pričom koju mi ovde pripovedamo. Susret sa sveštenim licem je predznak, jer on ne bi išao za Koimbru ovim putem da nije prvo hteo da navrati do Mafre, gde se nalaze Baltazar Sedam Sunaca i Blimunda Sedam Mesečina. Nije istina da sutrašnji dan pripada samo Bogu i da čovek mora čekati da dođe sutra da bi znao šta će se dogoditi. Jedina sigurna stvar je smrt, ali kojeg će dana doći, to već nije sigurno. Na ovaj način misle oni koji ne umeju da tumače predznake koji dolaze iz budućnosti. Na primer, pojava popa na putu iz Lisabona. Pop blagosilja, jer ga mole za blagoslov i nastavlja u pravcu Mafre. Ovaj nam predznak jasno saopštava da će blagoslovljeni takođe ići u Mafru, gde će raditi na građevini kraljevskog samostana i tamo izgubiti život, tako što će se strmoglaviti sa zida ili što će ih odneti bolestina ili što će ih ubosti nožem u tuči ili što će ih smrskati statua svetog Bruna.

No, vreme ovim nesrećama još nije došlo. Kada je otac Bartolomeu Lorenzo izašao iz poslednje krivine pred Mafrom, tamo gde put počinje naglo da se spušta u dolinu, pred njim je iskrslalo mnogo ljudi. Mnoštvo bi u ovom slučaju bilo preterivanje, bolje je reći nekoliko stotina. Iz prve nije shvatio o čemu se radi i zbog čega čitava ta svetina trči u istom smeru. Zbog čega se čuje truba? Slavlje li je? Rat li je? Iznenada se začula eksplozija baruta i kamenje je poletelo u vazduh. Dvadeset eksplozija se začulo pre no što se opet oglasila truba, ovog puta drukčijim tonom. Radnici su krenuli prema mestu eksplozije sa kolicima i lopatama. Punili su kolica tu na brdu, a potom su ih istovarivali niz padinu ka Mafri. Drugi su, sa motikama obešenim o rame, nestali dole u iskopinama. Za njima su spuštene korpe na užadima, koje su se ubrzo zatim vraćale gore pune zemlje, da bi ih istovarili tamo gde su se tovarila kolica. Između stotine ljudi i stotine mrava razlika je mala. Zemlja se donosi dovde, pošto jedan nema snage za više, a potom je drugi prenosi dalje do sledećeg, dok se sve ne završi stvaranjem jedne rupe, koja je u slučaju mrava mesto za život, a u slučaju ljudi za smrt. Kao što se jasno vidi nema nikakve razlike.

Otac Bartolomeu Lorenzo poterao je mulu napred. Iskusna životinja se čak ni od artiljerije nije uplašila. Šta znači ne biti od čiste krvi i videti toliko toga u životu. Ovi mešanci vremenom postanu potpuno hladnokrvni, a to je najbolji način da se prođe kroz život, kako za čoveka tako i za zverku. Po blatnjavom putu je, u svoj toj pometnji, upropašćen vodovod. Voda je tekla i razlivala u mnoge tokove, cedeći se niz brdo. Tuda se, polagano na muli, otac Bartolomeu Lorenzo spustio ka varošici. Otišao je pravo kod paroha, da se raspita gde živi porodica Sedam Sunaca. Paroh se dobro ovajdio prilikom prodaje zemlje na brdu Alto da Vela. Ne zna se, da li zato što su same njive bile vrednije od komšijskih, ili zato što je vlasnik vredio više, imanje mu je procenjeno na sto i četrdeset hiljada reiša. To je bila suma neuporedivo veća od trinaest i po hiljada plaćenih Žoao Fransišku. „Vi ste oče jedan srećan paroh. Potvrđeno je obećanje o podizanju velikog manastira za osamdeset monaha, tu pred vašim vratima. Samostan će doprineti porastu broja krštenja, venčanja i sahrana. Svaka sveta tajna ima svoj duhovni i materijalni deo. Pored toga, što se tako puni crkvena kasa, to su bogougodna dela koja uvećavaju nadu za spasenje ljudske duše.“ „Naravno, oče Bartolomeu Lorenzo. Velika mi je čast primiti Vas u svoj dom. Sedam Sunaca žive tu blizu. Imali su zemlju gore na brdu, odmah do moje. Doduše, jedan manji komad. Sada starac i porodica rade zakupljenu zemlju. Pre četiri godine iz rata im se, osakaćen, vratio sin Baltazar. Sa sobom je doveo ženu. Ja čisto sumnjam da su venčani pred svetom crkvom, a njeno ime zasigurno nije hrišćansko.“ „Blimunda“ reče otac Bartolomeu Lorenzo. „Poznajete je?“ „Ja sam ih venčao u Lisabonu.“ To što je Letač, koji naravno tamo nije bio poznat pod ovim nadimkom, bio ovako lepo primljen u Mafri, ima veze sa preporukama koje su parohu stigle sa dvora. Izašao je da potraži dom Sedam Sunaca, potajno zadovoljan zbog svoje laži i potpuno svestan da Bog za to uopšte ne mari. Čovek mora sam da zna koje su laži same po sebi oproštene.

Blimunda mu je otvorila vrata. Već se smrklo, ali je ona prepoznala sveštenikovu figuru kako silazi sa mule. Četiri godine i nisu tako dugo vreme. Prišla je i poljubila mu ruku. Da se tuda nisu motale radoznale komšije, drugačije bi se pozdravili. Među njima dvoma, odnosno troma, kada je Baltazar tu, postoje posebna osećanja. Sve troje sanjaju isti san; leteću mašinu koja maše krilima, sunce koje blješti u punom sjaju, ćilibar koji privlači eter, eter koji privlači magnet a magnet gvožđe. Jedini je problem kako ih sve naređati pravim redosledom.

„Ovo je moja svekrva, gospodine oče“. Marta Marija približila se vratima, začuđena glasovima koje je čula. Bila je potpuno sigurna da je Blimunda otišla da otvori vrata pre no što je iko na njih zakucao. Tamo sad stoji mlad sveštenik i pita za Baltazara. U ta vremena ovakve posete nisu bile čest slučaj. Ali i tada je, kao i u svim ostalim vremenima, bilo izuzetaka. Došlo je svešteno lice, čak iz Lisabona, da razgovara sa kljastim vojnikom i sa vidovnjakinjom najgore vrste, jer ona vidi ono što postoji. Te moći, kod svoje snaje, Marta Marija je već naslućivala. Poverila joj je svoj strah da ima tumor u trbuhu i snaja ju je odmah razuverila, mada su obe znale da je bolest tu. Jedi svoj hleb Blimunda. Jedi. Kada su Baltazar i njegov otac stigli kući, već se smrklo. Zatekli su sveštenika kraj ognjišta, jer je izvečeri zahladnelo. Još pred kućom su videli osedlanu mulu vezanu za maslinu. „Čije li je ono kljuse“, upitao je Žoao Fransiško. Baltazar nije odgovorio, ali je već sumnjao da je reč

o svešteniku. Popovi jašu mazge, jer ove pokazuju neku vrstu jevanđelske predanosti, za razliku od nepokornosti na koju se nailazi kod konja, koje jašu laici. Ako je mula, kako je Baltazar pretpostavljao, uopšte pripadala svešteniku, i pošto je očigledno prevalila dug put, a niko nije očekivao papskog legata ili nuncija, mora biti da je to otac Bartolomeu Lorenzo. Njegove pretpostavke pokazale su se kao tačne. To što je Baltazar uočio sve ove detalje u pomrčini, ne treba da nas čudi. Valja nam znati, da sjaj svetaca nije besmisleni privid uznemirene duše mistika, niti obična verska propaganda na uljanim slikama. Kako je Baltazar iz noći u noć spavao sa Blimundom, i isto toliko često sa njom uživao u telesnim zadovoljstvima, počelo je u njemu da se javlja nekakvo spiritualno svetlo i dvostruki vid kojim je moguće prodreti dublje u stvari. Sve to naravno, pomaže pri ovakvim zapažanjima. Žoao Fransiško namirio je mulu i vratio se u kuću baš kada je sveštenik objašnjavao Baltazaru i Blimundi zašto je već prihvatio gostoprimstvo

parohovo, koji mu je ponudio večeru i konak. Prvo pošto u kući Sedam Sunaca nema dovoljno mesta za sve, a potom i da bi se izbeglo ogovaranje koje bi krenulo po Mafri. „Zašto bi jedan sveštenik, posle dugog puta, odlučio da odsedne u kući malo bolje od vitlajemske štale, a da je pritom odbio udobnost parohovog doma ili viskotske palate, gde sigurno ne bi bilo uskraćeno gostoprimstvo budućem doktoru kanonskog prava“, pitale bi se komšije. Marta Marija reče: „Da smo znali da dolazi Vaša ekselecija makar bismo pevca zaklali, pošto nemamo ništa drugo da iznesemo pred tako uvaženog gosta“. „Ja bih sa najvećim zadovoljstvom večerao sa vama, baš to što imate, ali mislim da je za sve bolje da ovde ne večeram i ne konačim. Što se pevca tiče, pustite ga neka kukuriče, jer koliko god da bi ukusan bio, opet je veća radost čuti ga kako peva. Osim toga, ne bi bilo ni najmanje lepo ostaviti kokoške bez njihovog para.“ Žoao Fransiško grohotom se nasmejavao ovoj tiradi, a Marta Marija nije mogla, pošto je baš tada osetila oštar bol u trbuhu. Baltazar i Blimunda samo su se nasmešili. Oni su znali, bolje nego iko drugi, da reči sveštenikove uvek odu tamo gde ih najmanje očekujemo. Ovo je bio samo još jedan dokaz. „Sutra, sat vremena pre svitanja, dovedite mi osedlanu mulu pred krstionicu. Dođite oboje, jer bih želeo da sa oboma porazgovaram pre no što odem u Koimbru. A sada, gospodine Žoao Fransiško i gospodo Marta Marija, primite moj blagoslov, ako on čemu vredi u Božjim očima. Velika je predrasuda da smo mi sposobni da sami ocenimo vrednost svojih blagoslova. Ne zaboravite, sat pred svitanje“, reče i izađe. Pratio ga je Baltazar sa uljanicom koja je jedva svetlela, tek toliko da saopšti pomrčini: „Ja sam svetlo!“ Uz put ni jedan ni drugi nisu progovorili. Baltazar se vratio pipajući stopalima po mraku. Kada je ušao u kuhinju Blimunda ga upita: „Dakle, šta je rekao otac Bartolomeu Lorenzo? Šta hoće?“ „Nije rekao ništa. Reći će sutra.“ Žoao Fransiško se nasmejavao setivši se priče o petlu. Marta Marija je pokušavala da razluči misteriju. „Hajde da se večera“. I sedošu dva muškarca za sto da jedu, a žene sedošu odvojeno, kako je već običaj.

Spavali su kako je ko mogao, svako sa svojim tajnim snovima. Snovi su kao ljudi, liče jedan na drugog, ali nikada nisu sasvim identični. Reći da smo videli jednog čoveka, isto je toliko neprecizno kao reći da smo sanjali kako teče nekakva voda. To nije dovoljno da bismo saznali koji je to čovek, niti kakva je to voda tekla. Ništa nećemo saznati, ako prvo ne saznamo ko je onaj koji sanja. Mora se ići od snivača ka snu i od sna ka snivaču, tražeći odgovor. „Ja vam kažem, oče Fransiško Gonsalves, pokolenja koja dolaze žaliće nas zato što znamo tako malo i tako slabo“. Ovo su bile reči koje je otac Bartolomeu Lorenzo rekao pre no što će se povući na spavanje. Otac Fransiško Gonsalves, odgovori kako već doliči: „Sva mudrost leži u Bogu“. „Jeste tako“, odgovori Letač, „ali znanje je kao reka koja teče u more. Bog je izvor, a ljudi su okean. Da to nije tako ne bi vredelo stvoriti Univerzum.“ Kako neko može da spava pošto je izgovorio ili čuo nešto ovako? Pred zoru stigli su Baltazar i Blimunda i doveli sa sobom mulu. Sveštenika nije bilo potrebno zvati. Otvorio je vrata čim je čuo kako udaraju potkovice o kaldrmu. Odmah je izašao, jer je opraštanje već bio obavio. Mafranskog paroha ostavio je u dubokim mislima: „Ako je Bog izvor, a ljudi okean, gde li je mesto njemu samom i njegovom znanju“. On je od onoga što je ranije naučio već skoro sve bio zaboravio, osim, balgodareći redovnoj vežbi, ono malo latinskog, potrebnog za bogoslužje i za svete tajne. Sećao se još i puta koji vodi među noge njegove služavke, koja je noćas, zbog gosta, spavala pod stepeništem. Baltazar je pridržavao mulu, a Blimunda je stajala nekoliko koraka iza njega gledajući u pod. „Dobro jutro“, rekoše oni. „Dobro jutro“, uzvratila sveštenik i upita, „Blimunda ništa nije jela?“ Ona odgovori iz senke: „Ne, nisam ništa okusila.“ Znači, ipak joj je otac Bartolomeu Lorenzo sinoć nešto poručio po Baltazaru. „Kaži Blimundi da ne jede“. A on joj je ovo preneo šapatom na uvo da ne čuju starci, jer misterija je već bilo dosta. Put ih je vodio kroz mrak do brda Alto da Vela. Ovo nije bila uobičajena putanja. Gledali su da izbegnu naseljena mesta, mada su ljudi u ovo doba još uvek spavali ili su se tek budili. Po kućicama koje su se nalazile uz drum, jadnim udžericama, živeli su terenski radnici, ljudi snažni i sirovi. Kada bismo bili u prilici da prođemo istim ovim putem nekoliko meseci, ili još bolje, nekoliko godina kasnije, naišli bismo na veliki grad od drvenih kuća, narastao na obodima Mafre. Ko poživi videće ovo i još mnogo toga. Za sada, ovi jadni kućerci su stanište za one koji su izandali od dugog kopanja i koji sada odmaraju umorne kosti. Uskoro će se ovuda začuti zvuk vojne trube regimente, koja samo što nije pristigla. Ovoga puta vojnici neće da ginu u boju. Njihov zadatak biće da nadgledaju nepregledno mnoštvo radnika i da sa vremena na vreme pripomognu, gledajući da pritom

sačuvaju ugled uniforme koju nose. Iskreno govoreći, posmatrač teško da može da uoči razliku između radnika i vojnika koji nadgledaju, jer ako se za jedne može reći da su u krpama, za druge se može reći da su u dronjcima. Nebo nad morem postajalo je biserno sivo, dok se sa druge strane, iza brda pojavljivala mrlja boje razvodnjene krvi, koja je sa vremenom postajala sve jača. Uskoro će zlatom i plavetnilom pući zora, jer vreme je izvrsno za ovo doba godine. Blimunda, naravno, ne vidi ništa od toga jer hoda gledajući u tlo. U džepu nosi krišku hleba koju još uvek ne može da pojede. „Šta li će me pitati?“

Sveštenik želi da sazna nešto. Baltazaru, kao ni Blimundi, nije ništa jasno. Dole, u pomrčini, jedva se razaznaju ivice iskopa. Ono tamo mora da je bazilika. Radnici počinju da se sakupljaju na gradilištu i pale vatre da bi podgrejali ostatke hrane od juče, pre no što započne novi radni dan. Uskoro će iz drvenih čanaka jesti čorbu nadrobljenu tvrdim hlebom. Jedino Blimunda mora da sačeka sa doručkom. Tada započne otac Bartolomeu Lorenzo: „Ja na svetu imam tebe Baltazare i tebe Blimunda. Imam i roditelje u Brazilu i braću ovde u Portugalu. Znači, rodbinu imam, ali od roda za ovo nema vajde. Čovek bira samo prijatelje. Slušajte onda što ću vam reći. U Holandiji sam doznao šta je eter i da to nije ono što se obično misli i uči. Eter se ne može dobiti putevima alhemije, a da ga dohvatimo sa neba, gde se nalazi, valjalo bi nam leteti, što još uvek nismo kadri. Ali eter, obratite dobro pažnju na ovo što ću vam sada reći, pre no što se uspne na nebesa gde zvezde na njemu lebde i gde ga Bog udiše, živi unutar ljudi i žena“. „To znači da je eter duša“, zaključio Baltazar. „E, nije. To sam i ja isprva pomislio i smatrao sam da eter nastaje od duša umrlih koje se oslobađaju iz tela i čekaju da im bude suđeno na kraju vremena. Ali, eter se ne stvara od duša mrtvih, nego, slušajte sada dobro, od volja živih“.

Dole su ljudi već počeli da se spuštaju u iskop, u kome se još uvek vrlo slabo videlo. Sveštenik nastavi: „U nama postoji volja i duša. Duša se oslobađa u smrtnom času i odlazi tamo gde duše čekaju na sudnji dan. Volja se od čoveka odvoji ili smrću ili još za života i ona je eter. Znači, volja ljudska je ono što drži zvezde gore na nebu i čovečju volju Gospod Bog udiše“. „A šta ja tu treba da radim“, pita Blimunda, a već naslućuje odgovor. „Ti ćeš posmatrati volje unutar ljudi“. „Još nikada nisam videla volju, baš kao ni dušu.“ „Dušu nisi videla, jer je ona nevidljiva, a volju nikada nisi ni pokušala da pronadeš.“ „Kakva je volja?“ „Volja je kao jedan mračni oblak.“ „A kako tačno izgleda mračni oblak?“ „Prepoznaćeš ga kada ga budeš videla. Probaj sa Baltazarom. Zbog toga smo ovde došli.“ „To već ne mogu. Zaklela sam se da u Baltazara nikada neću gledati.“ „Onda, probaj sa mnom.“ Blimunda podiže glavu, pogleda u oca i vide ono što je uvek videla. Ljudi su sličniji jedni drugima iznutra nego spolja i različiti su samo kada su bolesni. Pogleda još jednom bolje i reče: „Ne vidim ništa.“ Otac se nasmeja i reče: „Možda sam i ja već ostao bez volje. Nego, bolje ti to pogledaj.“ „Vidim! Vidim jedan mračan oblak odmah nad trbušnom dupljom.“ Sveštenik se prekrsti: „Bože Gospode! Leteću! Tada izvadi iz torbe nekakvu teglicu na čijem je dnu ležala pločica žutog ćilibara. „Ovo je ćilibar, zvani elektron. On privlači eter. Ići ćeš među svet, na litije, Auto-da-fe ili ovde na gradilište manastira, i kad god ugledaš oblak kako se sprema da izađe, što se stalno dešava, prići ćeš sa otvorenom teglom i volja će ući u nju.“ „Koliko treba da se tegla napuni?“ „Jedna volja i tegla je već puna. No, nerešiva je misterija volje, gde stane jedna - stanu stotine i tako jedan postane jednak bezbroju.“ „A šta ćemo raditi u međuvremenu“, upita Baltazar. „Ja idem u Koimbru i odande ću, kada tome dođe vreme, poslati poruku da vas dvoje odete u Lisabon. Ti ćeš graditi mašinu, a ona skupljati volje. Sve troje ćemo se okupiti kada dođe vreme letenju.“ To reče, uzjaha mulu i počeo da silazi niz padinu. Sunce se pojavi nad glavama. „Sada možeš da jedeš hleb“, reče Baltazar. „Još neću. Čekaj da proverim volje onih ljudi tamo.“

Vratili su se sa nedeljne mise i seli pod strehu furune. Kiša je prskala, iako je sijalo sunce. Jesen je ove godine stigla rano. Ineš Antonija pozvala je svog sinčića: „Dođi ovamo. Sav ćeš se iskvasiti.“ Dete se pravilo da je nije čulo. Čak i u ta vremena, kada je dečje neposlušnosti bilo mnogo manje nego danas, to se moglo očekivati od jednog dečaćića. Ineš Antonija ga je pozvala samo jednput. Svega su tri meseca prošla od kada su sahranili njegovog mlađeg brata. Čemu proganjati dete. Neka ga, neka se igra po kiši i neka pljeska bosonog po baricama. Samo neka ga Bogorodica sačuva od boginja koje su odnele njegovog

bratića. Alvaro Diogo joj kaže: „Obećali su mi posao na građenju kraljevskog samostana." Izgleda da je to bila tema razgovora, ali majka razmišlja o detetu koje je sahranila. Izgubila je sposobnost da prati razgovor. Obuzima je neprekidno jedna od onih opsesija koje vremenom postanu nepodnošljive. Takva je i opsesija Marta Marijina. Nju muči oštar bol, koji joj neprekidno probada utrobu, kao bodež koji se zarivao u srce Majke Božje. Zašto se govori o srcu kada se deca rađaju iz utrobe? Pa zar nije utroba mesto gde se začinje život? A kako taj život može da se prehrani ako ne radom. Zato je Alvaro Diogo tako srećan. Trebaće mnogo godina da se sazida jedan toliki manastir. Biće hleba za svakog zidara vičnog zanatu. Dobar zidar imaće nadnicu od tri stotine reiša a za dugih dana i čitavih pet stotina. „A ti Baltazare, ti si baš odlučio da ideš u Lisabon? Može biti da grešiš jer će ovde biti posla na pretek". „Kome još treba bogalj pored tolikih zdravih ljudi"? „Ti, sa tom kukom možeš da radiš skoro svaki posao". „To što kažeš, nadam se ne iz sažaljenja, je živa istina, ali mi moramo natrag u Lisabon. Jeli tako Blimunda?" Ona samo ćutke klimnu glavom. Stari Fransiško Žoaó je uplitao kožnu štrangu, izgubljen u mislima. Čuje on razgovor, ali ne obraća pažnju. Zna da će njegov sin uskoro ponovo da ode u svet, i to mu ni malo nije drago. Posle svih onih godina provedenih u ratu, on hoće još jednom da ode. Dobro bi mu bilo da, za nauk, ovoga puta ostane bez desne ruke. Ljubav među ljudima je tako čudna stvar da čak i na ovakve misli navodi. Blimunda ustade, izađe iz dvorišta i krenu kroz polja. Hodala je ispod maslina koje rastu uz put ka gradilištu. Njene teške klompe tonule su u zemlju raskvašenu od kiše, a čak i da je išla bosonoga po oštrom kamenju, ne bi ništa osetila. Kako je nešto tako beznačajno moglo da je boli sada, kada je bila opsednuta užasom zbog onoga što se drznula da uradi toga jutra dok se pričešćivala, prethodno ništa ne okusivši? Tog jutra pretvarala se da jede hleb još u krevetu, ali ni mrvicu nije pojela. Potom se motala po kući gledajući u zemlju pred sobom, glumeći skrušenost i bogobojažljivost. Tako je i otišla do crkve. Na misi joj se pričinjalo da je sam Gospod Bog tu negde i da posmatra. Slušala je propoved pognute glave i preplašena silnim pretnjama prokletstvom i paklom, koje su pljuštale sa propovedaonice; ili je barem izgledala prestrašeno. Onda je otišla do oltara da primi svetu pričest. Tada je videla. Svih ovih godina, od kako je prvi put uočila svoje natprirodne moći, ona se pričešćivala u grehu, jer bi uvek prethodno prekršila post. Danas je, ne pomenuvši ništa Baltazaru, odlučila da se pričesti posteći; ne da bi primila Boga, nego da bi Ga videla, ako zaista postoji.

Sela je na koren jedne masline. Otuda se videlo more pomešano sa horizontom. Biće da to kiša pljušti tamo nad okeanom. Oči su joj se napunile suzama i jecaj joj je potresao ramena. Tada ju je Baltazar dodirnuo po kosi. Nije ga čula kako dolazi. „Šta si videla u nafori?" Znači, njega nije uspela da prevari, a i kako bi kada dele postelju i iz noći u noć jedno drugo traže i pronalaze. Ima već šest godina od kako žive kao muž i žena. „Videla sam jedan taman oblak." Baltazar sede na tlo. Tu gde plug ne stiže, sasušena trava je visoka. Sada ju je raskvasila kiša, ali čovek iz naroda nije razmažen nego sedne ili legne gde god bilo, a da se položi glava nema boljeg mesta od ženskog krila. Sigurno je baš to bilo poslednje što je čovek učinio pre no što je veliki potop poplavio zemlju. Blimunda reče: "Očekivala sam da ću ugledati Isusa Hristosa razapetog ili vaskrsnutog u slavi, a videla sam jedan tamni oblak." „Nemoj više o tome ni da misliš." „Bogami mislim. Ne mogu da prestanem. Ako je u nafori isto ono što je u čoveku, pa šta je onda vera?" „Da je sada ovde otac Bartolomeu Lorencu, možda bi on umeo da nam objasni." „Možda i ne bi. Možda nisu baš sve stvari objašnjive. Ko zna?" Nije ni završila rečenicu a nebo se provalilo pljuskom. Nebo nad njima se pretvorilo u veliki tamni oblak, a muškarac i žena, koji nemaju poroda, kriju se pod maslinovim drvetom. Niko ne može da tvrdi sa sigurnošću da se događaji ponavljaju. Mesta i vremena se razlikuju između sebe, mada kiša uvek ima blagotvorno dejstvo na ljudsku kožu. Sam život ubija kada ga je previše. Ali, na to smo već navikli jer tako je od samog početka sveta. Blagi vetar melje žito, a oluja kida jedra vetrenjače. „Mračni oblak lebdi između života i smrti", reče Blimunda.

Otac Bartolomeu Lorencu pisao im je odmah, pošto se smestio u Koimbri, da javi da je dobro stigao i da je sve u najboljem redu. Uskoro je stiglo sledeće pismo u kojem ih je molio da bez odugovlačenja krenu u Lisabon. Čim mu učenje bude dalo malo slobodnog vremena i on će im se pridružiti. U Lisabonu će morati da obavi nekakve dužnosti duhovne prirode, pa će to biti dobra prilika da naprave plan o budućnosti njihovog zajedničkog projekta. „I recite kako vam ide sa voljama?" Ovo pitanje izgleda

naivno i navodi na pomisao da on govori o njihovim sopstvenim voljama, a ne o voljama drugih ljudi i onih koji su volju izgubili. On je u stvari postavio pitanje, a da nije očekivao odgovor na njega. To je kao u ratu kada komandant vikne ili naredi da viknu potčinjeni: „Juriš!“ Ne čeka on da se vojnici međusobno dogovore, hoćemo-nećemo jurišati, nego oni moraju da jurnu iz istih stopa, bez razmišljanja, inače će se naći pred vojnim sudom. „Idemo iduće nedelje“, reče Baltazar. No, proći će još čitava dva meseca dok oni ne krenu. U međuvremenu su se proneli glasovi po Mafri, a na kraju ih je potvrdio i sam paroh, da sam kralj dolazi da sopstvenim kraljevskim rukama položi kamen temeljac budućem manastiru. Ceremonija je prvobitno najavljena za oktobar; međutim nije bilo vremena da se završi sa iskopom temelja do potrebne dubine, uprkos tome što je šest stotina radnika vredno radila i što su se eksplozije čule od jutra do mraka. Zato je kraljev dolazak najavljen za sredinu novembra meseca. Ali je opet odložen zbog dolaska zime (da kralj ne bi potonuo u blato do kolena). Daj Bože da Njegovo veličanstvo dođe što pre, pa da započnu dani slave za varoš i da stanovništvo može slobodno da dignu ruke ka nebu svedočeci svojim smrtničkim očima dostignuća moćnoga suverena. Don Žoao V je onaj kome treba zablagodariti za mogućnost da se oseti ukus raja pre no što se prođe kroz nebeske kapije, odnosno za to što je bolje biti živ nego mrtav. „Prvo ćemo videti proslavu i potom idemo za Lisabon.“ Tako je odlučio Baltazar.

Alvaro Diogo je već dobio posao na građenju manastira. Trenutno, on kleše kamen iz planine Pero Pinjeiro. To su ogromni blokovi dovučeni na kolima koje je vuklo po deset i dvadeset volova. Za to vreme, radnici lome kamen za temelje koji će biti čitavih šest metar duboki. Metar je naravno moderna mera; u ta vremena sve se merilo pedljem, merom koju još uvek koriste oni koji mere ljude, velike ili male. Na primer Baltazar Sedam Sunaca, koji nije krunisana glava, je viši nego Don Žoao V. Alvaro Diogo, koji nije slabačak, naviknut je da radi na ogromnim građevinama. Eno ga tamo, kleše čekićem i oblikuje veliku stenu. Kako vreme bude prolazilo, on će napredovati u zanatu pa će, kako se jedna stena na drugu slaže, on postati kamenoklesać i rezbar (mada je i podizanje kamenih zidova pravih linija samo po sebi kraljevski zadatak). Njegov posao ni malo ne podseća na one zanate gde se radi ekserima i klinovima. To baš sada rade tesari koji podižu drvenu crkvu u kojoj će, kada napokon stigne kralj, biti sprovedena ceremonija blagoslovljenja i svečanog otvaranja gradilišta. Snažni direci su pobodeni tačno tamo gde će stubove drvene crkve, jednoga dana, zameniti prava kamena bazilika. Za sada krov i zidovi će biti od razapetih platna za jedra. Već se primećuje oblik osnove - krst, što daje dodatno dostojanstvo ovoj privremenoj drvenoj građevini, koja će potom biti prezidana kamenom. Posmatrajući pripreme za doček suverena, stanovnici Mafre počeli su da zapostavljaju svoje radnje i polja. Ostaju nepomični majstori i zemljoradnici mafranski, pri samom pogledu na ogromno gradilište koje se stvara na brdu. A to je tek početak. Neki zaista imaju razloga da idu do brda, na primer, Baltazar i Blimunda koji vode sinčića u posetu ocu. Pošto je skoro podne, Ineš Antonija ide sa njima i nosi svome čoveku lonac kupusa sa slaninom. Tu je čitava porodica. Fale samo starci. Da ne znamo da je ovo gradilište ispunjenje obećanja jednog vladara pošto mu se rodio sin, mogli bismo pomisliti da smo svedoci nekakvog masovnog hodočašća, gde svako ispunjava svoje obećanje dato Gospodu Bogu. „Meni niko ne može da vrati moje dete“, misli Ineš Antonija i gotovo da mrzi ovog drugog sina koji ide da se igra između stena.

Nekoliko dana ranije u Mafri se dogodilo čudo. Oluja je udarila sa mora i zbrisala drvenu crkvu sa lica zemlje. Ostala je samo gomila direkta, greda i letvi zapletenih u platno. Izgledalo je kao da se podigao monstrum mora Adamastor i oduvao sve što mu se našlo na putu. Može biti da nekoga i zaprepasti to što ovakvu nepogodu nazivamo čudom. Ali, koju drugu reč upotrebiti kada je kralj, čim je stigao u Mafru i čuo za nemili događaj, počeo da deli dukate šakom i kapom. Na to su nadzornici uzvratili time što je crkva podignuta iz ruševina, za svega dva dana. Tada je stiglo još zlatnika da nagrade njihovo pregalaštvo. Naš kralj je veoma oprezan monarh koji nikuda ne kreće bez sanduka dukata u prtljagu, pripremljenom za ovakve i ostale slučajeve.

Napokon je stigao dan svečanosti. Don Žoao V je prenoćio u viskontskoj palati, čije je kapije tom prilikom čuvao komadant mafranske regimente sa svojim odredom. Baltazar nije propustio priliku da

porazgovara sa vojskom, ali od njegovih pokušaja slaba vajda, jer njima izgleda da nije bilo do razgovora niti im je bilo jasno zašto on navaljuje da priča o ratu u doba mira. „Nego mani me se čoveče i skloni se sa kapije. Kralj samo što nije izašao.“ Tada se Baltazar, sa Blimundom, uspeo uz brdo Alto da Vela. Imali su sreće da pronađu mesto u crkvi, jer to nije baš svima pošlo za rukom. Unutrašnjost crkve izgledala je veličanstveno. Plafon je bio presvučen bogatim tkaninama (pažljivo složenim u tonove crvene i žute boje). Zidovi crkve bili su zastrti satenom, koji je oponašao prozore i vrata. Sve je bilo savršeno uklopljeno. Zavesa od crvenog damaska bile su porubljene srebrnim trakama i resama. Kada kralj bude stigao, prvo na šta bude naišao biće tri velika lažna portala na pročelju crkve. Nad njima je slika svetog Jovana i Petra kako vidaju prosjaka pred vratima hrama u Jerusalimu. To je dobar početak za svakojaka čuda koja će slediti. Doduše, ni jedno od njih neće tako zvonko zvučati kao ono sa dukatima, ranije opisano. Poviše te slike nalazi se druga. To je slika svetog Antonija, kojemu će biti posvećena bazilika zbog obećanja kraljevog, koje je već verovatno pomenuto (a ako nije - nije nam se čuditi, pošto čovek uvek po nešto zaboravi da kaže, a već je punih šest godina prošlo od tog događaja). Unutra, kako smo već počeli da pripovedamo, pravo je bogatstvo. Teško je poverovati da je crkva u stvari drvena baraka koja će, koliko prekosutra, biti srušena. Sa jevanđeljske strane crkve, odnosno sa leve strane gledano ka oltaru, (Ne čudite se ovim objašnjenjima i ne recite: „Šta li misli ovaj, da smo mi neke neznalice.“ Jer ovi su detalji dati zato što posle vremena vere i nauke, uvek dolazi vreme nevere i neke druge nauke. Ko zna ko će sve ovo čitati?), dakle, sa jevanđeljske strane se nalazi prestolje uzdignuto na sedam basamaka, ukrašeno dragocenom belom tkaninom i natkriveno baldahinom. Nasuprot njemu, sa strane epistolske, se nalazi drugo sedište. Ali, ovo je uzdignuto na svega tri basamaka i, vredi pomenuti, nedostaje mu baldahin. Po svemu sudeći, namenjeno je osobi manje važnoj. Sa iste strane, položene su srebrne obredne posude i odore koje će nositi patrijarh Don Tomaš de Almeida. Crkva je doterana da dostojno dočeka vladara koji samo što nije ušao. Na sve se mislilo. Levo od raspeća podignut je podijum za muzičare, zastrt grimiznom tkaninom i opremljen orguljama koje će zasvirati kada tome dođe vreme. Sveštenstvo će sedeti na za njih namenjenim sedištim. Don Žoao V će, pošto uđe u hram Božji, sesti na presto sa desne strane oltara, da odande predsedava ceremonijom. Aristokratija i ostali vredni počasti, sedeće na klupi niže kralja. Pod je pokriven šašom i trskom i zastrt zelenim tepisima. Iz ovoga se može zaključiti da strast koju Portugalci gaje prema crvenoj i zelenoj boji, postoji već vekovima, (mada će se te dve boje uspeti do nacionalne zastave tek po uspostavljanju republike).

Krst je osvećen prvog dana. To je jedan ogroman balvan visok nekih pet metara, velik kao Adamastor ili nekakvo drugo čudovište, a može biti i kao sam Gospod Bog. Svi prisutni klekli su pred krstom, a čak je i sam kralj tom prilikom prolio mnogo gorkih suza. Kada je okončano celivanje krsta, četvorica sveštenika su ga podigla, držeći ga svaki za svoj kraj, i poboli u, za to prethodno načinjenu, rupu. Koliko god da je sveti simbol, krst nije u stanju da stoji uspravno (dok čovek to može, čak i ako nema noge). To je čisto pitanje volje. Svirale su orgulje, duvali su muzičari i hor je pojava himne. Tamo napolju stajao je narod. To su oni za koje u crkvi nije bilo mesta ili oni koji su bili suviše prljavi da bi ušli u hram Božji. To je narod koji je pristigao iz bliza i daleka i kome nije bio dozvoljen pristup u svetu unutrašnjost. Tako se završio prvi dan svečanosti.

Sledećeg dana, vetar je po drugi put dunuo sa mora, preteći da će srušiti čitavu građevinu. Ali, svoje pretnje nije ispunio. Proslava je nastavljena i ceremonija je tekla sa još većom pompom. Na gradskom trgu, dana sedamnaestog, meseca novembra, leta gospodnjeg hiljadu sedam stotina i sedamnaestog u sedam sati ujutru, po mrazu koji je ujedao, sakupili su se parosi iz ovog i susednih okruga, sa svojim kapelanima i mnogobrojnom pastvom. Opšte je verovanje da je izraz, „mraz što ujeda“, prvi put upotrebljen u tom istorijskom trenutku da bi se potom upotrebljavao vekovima. Kralj se pojavio u pola devet, pošto je popio svoju jutamju šolju čokolade koju mu je poslužio viskont svojeručno. Kraljevska povorka krenula je predvođena šezdeset i četvoricom franjevac. Za njima je hodalo mesno sveštenstvo, pa patrijarhov krst, pa šestorica ljudi sa purpurnim kapuljačama, pa muzičari, pa kapelani sa svojim pomoćnicima, pa predstavnici svih mogućih verskih redova. Potom se povorka prekida da se posmatrači pripreme za ono što tek treba da dođe, a to je visoki kler u belim i vezenim odorama. Ispred svakog od

njih išao je po plemić-sluga u pratnji skutonoša. Zatim nailazi sam kardinal-patrijarh u skupocenoj odori i nosi skiptar neprocenjive vrednosti, ukrašen draguljima iz Brazila. Za njim dolazi kralj sa svojom svitom, vrhovnim sudijom i savetnicima i na koncu ogromna gomila naroda (ukoliko onaj koji ih je prebrojavao nije pogrešio, preko tri hiljade duša). A sve to zbog jednog kamena. Sakupila se ovde svetska sila, sviraju fanfare, udaraju doboši, zvuk cepa vazduh, maršira pešadija, pa konjica, pa nemačka garda, pa još naroda, mnogo naroda. Toliko ih je bilo, da ova varoš nikada nije videla ovoliki sabor. Bilo je nemoguće da ovoliki narod stane u crkvu, pa je ulaz bio dozvoljen samo važnijima, dok je od malih ušao samo onaj koji je umeo da se nametne ili da se progura. Kada je vojska salutirala još nije bilo podne, ali je vetar već pao i sa mora je pristizao samo blagi povetarac od kojega su se viorile zastave i podizale suknje. To je bio svež vetrić, kako već priliči godišnjem dobu, ali ljudska su srca gorela plamenom vere i duše vernika bile su radosne. Ako se poneka volja pripremala da napusti telo, tu se našla Blimunda da se pobrine da se volja ne izgubi i da se ne vine ka zvezdama.

Prvo je blagosiljan prvi kamen, pa za njim drugi i potom urna od opala, jer sva će tri kamena biti ugrađena u temelje samostana. U povorci su ih nosili na nosiljci. U urni je bilo novca, zlatnika, srebrnjaka, bakrenjaka, medalja od zlata, srebra i bakra. Tu je bio pergament na kome je bio zapisan zavet Bogu. Povorka je, da bi je narod bolje video, obišla oko trga. Dok je promicala procesija, posmatrači su padali na kolena a pošto je vazda bilo razloga za klečanje, sad krst, sad kardinal, sad kralj, sad kaluđeri a sad popovi, ko je jednom klekao više nije ni ustajao. Napokon su se kralj, patrijarh i nekolicina velikodostojnika uputili ka mestu gde će kamenje biti položeno. Spustili su se u iskop niz jednostavne drvene stepenice široke čitavih dva metra, koje su se sastojale od trideset basamaka, koji simbolišu trideset srebrnjaka koje je Juda dobio za svoju izdaju. Patrijarh je nosio glavni kamen, uz pomoć sveštenika, dok je grupa monaha nosila drugi kamen i urnu. Za njima je nastupao kralj a za njim general Reda svetog Bernarda, koji je u dužnosti vrhovnog rizničara nosio novac.

Tako se kralj spustio trideset basamaka ka utrobi zemlje, kao da se oprašta od ovoga sveta. Da nije bilo tolikih blagoslova izgledalo bi kao da se spušta pravo u pakao. Ne plašite se Vaše veličanstvo. Neće se srušiti visoki zidovi iskopa; oni ne mogu biti čvršći jer su poduprtim najboljim brazilskim drvetom. U sredini rupe postavljen je sto koji je zastrt kadifom boje grimiza. Boje, koja se inače nekada mnogo koristila pri državnim ceremonijama. No, kako vreme bude prolazilo, vidaće se samo u pozorišnim salama. Na klupi je srebrna kofa sa svetom vodicom i dve metlice bosiljka, uvezane srebrnom trakom i srmom. „I ja, kao veliki majstor, izručicu kantu kreča, a Vaše će veličanstvo srebrnom mistrijom razvući taj kreč po kamenu koji je poškropljen svetom vodicom. Sada pomagajte. Mi ćemo položiti kamen a Vaše veličanstvo treba samo da ga dotakne i to je već dovoljno. Evo, gotovo. Samo još jedan dodir da svi vide. Vaše veličanstvo se može popeti, ali pažljivo da ne padne, a mi ćemo već sami podići ostatak samostana. Sada može da se položi i ostalo kamenje, svako na svoje mesto. Neka sada dvanaest plemića donese dvanaest kamenova, jer dvanaest je srećan broj još od apostolskih vremena. Svaki nosi i po kantu kreča u srebrnoj korpi, da bi se bolje zaštitio kamen temeljac. Eno, viskont oponaša zidara i nosi kofu na glavi. On tako pokazuje svoju predanost Gospodu; kada mu već vreme nije dozvolilo da bude prisutan kada je Hristos nosio svoj krst, pa nije mogao da pripomogne. Eno ga izručuje kreč, a kreč će jednoga dana i njega prekrivati. Što se stila tiče, to je veoma lep gest. Ali, ovaj kreč nije živ već ugašen.“ „Takve su i duše“, rekla bi Blimunda.

Sledećeg dana, pošto je kralj otišao natrag u prestonicu, crkva je srušena bez ikakve pomoći, jer vetra nije bilo, samo je padala kiša. Daske i jarboli uklonjeni su na stranu da budu iskorišćeni u neke druge, nekraljevske svrhe. Platno za jedra i skupocene tkanine složene su i odnesene u skladišta. Sve ostalo otišlo je tamo odakle je i došlo; srebrnarija u riznicu, plemići i velikaši u njihove palate, orgulje da sviraju neke druge note, pojci da pojaju neke druge pesme, a vojnici na neke druge parade. Ostali su jedino vazdan budni kaluđeri da nadgledaju gradilište i balvan od pet metara, poboden u tlo, krst. Radnici su nastavili da se spuštaju u iskop, jer potrebna dubina nije svuda postignuta. Njegovo veličanstvo, hvala

bogu, nije sve videlo i jedino što je izustilo ulazeći u kočije bilo je: „A sada, požurite sa ovim, jer šest godina je prošlo od kada sam dao svoju reč i dojadilo mi je da me franjevci neprestalno progone. Trošite koliko je potrebno, samo nek građenje ide brzo." U Lisabonu, rizničar je saopštio kralju: „Znajte, Vaše veličanstvo, da se na svečanost u Mafri potrošilo oko dve stotine hiljada kruzada.“ Na to je kralj odgovorio: „Neka to bude na moj račun. Doći će dan kada ćemo želeti da znamo koliko je sve to koštalo, a niko to neće znati da odgovori ako se ne vode knjige. O poginulima i žrtvama ne vredi ni govoriti jer to je najjeftinije od svega.“

Nedelju dana docnije, kada je prestala kiša, Baltazar i Blimunda su pošli u Lisabon. Svako ima svoju misiju u životu. Ovi ostaju ovde da zidaju zidove, mi idemo tamo da uplićemo trsku, žicu i gvožđe i da prikupljamo ljudske volje, jer to su stvari koje će nas podići do neba. Ljudi su anđeli rođeni bez krila i šta je lepše nego učiniti da krila porastu onome koji se bez njih rodio. Porasla je ljudska mudrost pa će isto tako porasti i krila. Stoga, „Zbogom oče i zbogom mati." Rečeno je jedino jedno jednostavno zbogom. Niko od njih nije vičan da čini govore, a niti ih razume. No, uvek se tu nađe neko da izmišlja šta je rečeno, ili šta je sve moglo biti rečeno, i tako priča zvuči verodostojnije nego događaji koje opisuje. Veoma je teško pretočiti život u reči Kako, na primer, objasniti da od reči Marta Marijinih: i „Zbogom, da se više nikada ne vidimo", nema veće istine, jer crkva neće stići da se uzdigne ni čitav metar iznad tla a Marta Mariju će pokrivati crna zemlja. Sa njenom smrću, Žoao Franciško će postati dvostruko stariji. Provođenje dane sedeći pod strehom, buljeći u daljinu praznog pogleda, baš kao sada kada se oprašta od svog sina i svoje kćeri (nazovimo je tako, jer snaja je tužna reč) koji odlaze u svet. Kako bilo da bilo, Marta Marija je još uvek uz njega, iako je već jednom nogom u grobu i grči ruke stiskajući svoj trbuh. U njenoj utrobi iz koje se nekada stvarao život sada se stvara smrt. Iz njenog tela, kao iz rudnika života radala su se deca, neka da umru mlada a neka da požive. Ali, ovo čedo neće biti rođeno. Njegovo je ime smrt. Baltazar i Blimunda već su se izgubili iz vidokruga. „Uđimo u kuću", reče Žoao Franciško.

Decembar je mesec i dani su kratki, a kako je oblačno smrklo se ranije. Zato su Baltazar i Blimunda morali da prenoće usput, u jednom seniku u

Moraleni. Kažu da putuju iz Mafre za Lisabon, a seljak čiji je senik bio, vidi da su čestit svet pa im čak i ćebad daje na zajam, toliko je poverljiv. Nama je već dobro poznato koliko se ovo dvoje vole svojim telima, dušama i voljama. Njihove duše i volje su puki svedoci telesne naslade, pa se tom prilikom čvrsto pribiju uz telo ne bi li osetili makar deo zadovoljstva. Teško je reći ko tu dobija a ko gubi. Da li je duša dobitnik kada Blimunda zadigne svoje suknje a Baltazar razveže ućkur; ili je volja gubitnik (ili dobitnik) dok njih dvoje složno uzdišu i stenju; ili je telo glavni profiter dok se Blimunda okrepljuje na Baltazaru i Baltazar u njoj, odnosno dok se okrepljuju jedno u drugom. Nema lepšeg mirisa od arome uzburkanog sena, tela na prostirci, volova koji preživaju na jaslama i onog mirisa hladnoće koji prodire kroz žljebove na zidovima senika. Povrh svega tu je još i miris mesečine, jer svi znaju da noć drugačije miriše kada ima mesečine. Čak i slepac, koji ne razlikuje dan od noći, kaže: „Mesečina je“. Tvrdi da je ovo čudo delo svete Lucije. Potrebno je samo udahnuti: „Kakva je divna mesečina noćas".

Ustali su još pre zore. Blimunda je već pojela svoj hleb i eno je sklapa ćebad, ponavljajući onaj drevni ritual; širi i sklapa ruke pridržavajući sredinu ćebeta pod bradom a potom spušta ruke u visinu pojasa gde obavlja poslednji preklop. Ne bi čovek nikada rekao da ta žena poseduje natprirodnu moć. Da je te noći Blimunda mogla da napusti sopstveno telo videla bi sebe kako leži pod Baltazarom, jer istina je da Blimunda vidi sopstvene oči kako gledaju. Kada gazda bude tog jutra ušao u štalu naći će ćebad složenu na senu, kao znak zahvalnosti i odmah će ispitati volove: „Je li? Jel bilo bogosluženja ovde noćas?" Volovi će ga samo gledati misleći: „Ljudska bića uvek imaju nešto da kažu pa od tolike priče ponekad i pogode.“ I ovoga puta je pogodio, jer između bogosluženja i ljubavi ovih što su ovde konačili nema baš neke razlike, a i kada bi je bilo - misa u tom poređenju ne bi dobro prošla.

Hodaju Baltazar i Blimunda put Lisabona, zaobilaze brda na kojima su vetrenjače. Nebo se naoblači, sunce se pojavi, pa se opet sakrije.“ Vetar je južni - biće kiše, a ako počne da pljušti mi nemamo gde da se sklonimo“, razmišlja Baltazar i posmatra oblake, a oni su kao jedna jedina ploča surog granita. „Ako su volje tamni oblaci, možda se kriju negde u ovim surim oblacima koji zaklanjaju sunce?“ Blimunda mu odgovori: „Da si ikada video oblak koji je u čoveku, u tebi ili u meni, odmah bi ti bilo jasno da oblak nebeski nije ništa prema oblaku koji je u čoveku.“ „Ali, ti nikada nisi videla svoju sopstvenu volju, a ni moju.“ „Sopstvenu volju niko ne može da vidi. A što se tebe tiče, zaklela sam se da u tebe nikada neću gledati.“ „Ako umrem pre tebe, molim te da pogledaš u mene.“ „Kada umreš tvoja volja će te već napustiti.“ „Ko to zna?“

Kiša nije pala sve do kraja puta, iako se mračna kupola nadvila nad zemlju, tamo ka jugu, obuhvatajući brda iza Lisabona. Izgledala je kao da je na dohvat ruke. Čovek putuje i žena sa njim, a oblaci zbore: „Strpimo se sa kišom dok ono dvoje ne stignu domu svome.“ I već su stigli Baltazar i Blimunda na imanje, u konjušnicu, kada je počelo da pljušti. Kroz pukotinu u crepovima lio je mlaz vode tiho šapućući „Evo me sada kad ste dobro stigli.“ Kada je Baltazar prišao školjki letelice i dodirnuo je, zaškrilale su žice i šipke a šta žele da kažu, to je već teško zaključiti.

Zardale su žice i gvozdene šipke. Platna su se ubudala i trska se rasplesla. Nezavršenom poslu malo treba pa da se pretvori u ruinu. Obišao je Baltazar nekoliko puta oko letelice, nezadovoljan onime što vidi. Protresao je svojom kukom gvozdeni skelet, ne bi li gvoždem proverio izdržljivost gvožđa i, bogami, nije bila velika. „Izgleda mi kao da bi bilo jednostavnije rastaviti sve na delove pa početi iz početka.“ „Treba sve rasklopiti. No, ne вреди počinjati sa poslom pre nego što otac Bartolomeu Lorencu stigne. Mogli smo baš i duže da posedimo u Mafri“, reče Blimunda. „Otac Bartolomeu Lorencu je naredio da krenemo bez odugovlačenja a to znači da samo što nije stigao. Ko zna, možda je on već i dolazio, dok smo mi u Mafri čekali da prođe slavlje.“ „Nije dolazio. Nema nikakvih tragova.“ „Iz tvojih usta u Božje uši.“ „Daj Bože.“

Ni nedelja dana nije prošla a mašina više nije mašina niti podseća na svoj projekat. Ono što je od nje ostalo moglo bi da bude bilo šta, hiljadu različitih stvari. Mali je broj materijala koje čovek koristi; sve zavisi od načina na koji su spojeni i dovedeni u red. Eto na primer, motika i rende, oboje komad drveta

i komad gvožđa, a jedno može što drugo ne ume. Blimunda predloži: „Zašto ne bismo, dok čekamo da stigne otac Bartolomeu Lorencu, saizidali peć za topljenje željeza.“ „A kako ćemo napraviti mehove?“ „Ići ćemo do kovača i probaćemo da dokučimo kako izgledaju. Ako nam ne pođe za rukom iz prve, poći će iz drugog ili trećeg pokušaja. Od nas se i ne očekuje više od toga.“ „Nije potreban toliki trud. Kupićemo mehove novcem koji nam je otac Bartolomeu Lorencu ostavio.“ „A šta ako neko bude pitao zašto će Baltazaru mehovi kad nije ni kovač ni potkivač. Bolje je da mehove sam napraviš pa makar i sto puta pokušavao.“ Na ovaj zadatak su krenuli zajedno jer, iako vidovitost tu nije bila potrebna, Blimunda je imala bolju moć zapažanja, bolje oko za detalj i sigurniji osećaj za mere i odnose. Prstom umočenim u čačavo ulje iz kandila, nacrtala je na zidu različite delove. Kožu za meh da se iseče po meri, pisak kroz koji će izlaziti mlaz vazduha, drveno postolje i gornji pokretni deo, tako da je meh izgledao kao pravi, samo što ne proradi. U jednom udaljenom uglu podigli su od kamena četiri zida u kvadrat, u visini kuka. Onda su ih povezali naokolo žicom, dobro je pritegnuvši i tek su onda napunili konstrukciju zemljom i šutom. Tom prilikom vojvoda od Aveira je ostao bez nekoliko solidnih zidova na imanju. Ali, ova građevina, iako nije mafranski manastir, ima kraljevsku dozvolu za rad. Može biti da je Don Žoao

V već odavno zaboravio na odobrenje koje je dao; jer da nije, već bi odavno poslao nekoga da proveri šta se dešava i da li još uvek ima nade da će otac Bartolomeu Lorencu poleteti. Možda je ovo samo način da troje ljudi žive od svojih snova, umesto da pronađu sebi korisniju rabotu; sveštenik šireći reč Božju, Blimunda tražeći bunare i izvore vode i Baltazar proseći i tako otvarajući vrata raja onima koji mu udele miliostinju. Što se letenja tiče, dobro se zna da samo anđeli i đavoli mogu da lete. Da lete anđeli to niko i

ne poriče, a mnogi su se lično u to uverili. A da lete đavoli potvrđuje samo Sveto pismo, gde jasno stoji da je đavo odneo Isusa do tornja hrama (jasno je da su tamo otišli krilima, nisu se valjda uz stepenice peli). Tamo je đavo rekao „Sada se baci dole“, a Isus se nije bacio jer mu nije bilo do toga da bude prvi čovek koji je leteo. „Jednoga dana lećeće sin čovečiji“, rekao je otac Bartolomeu Lorenzo kada je stigao i ugledao sažidanu peć i korito za kaljenje. Jedino su mehovi nedostajali.

„Koliko si volja do danas sakupila, Blimunda“, upitao je otac Bartolomeu Lorenzo za večerom. „Ne manje od trideset“, odgovori mu ona. „To nije dovoljno. A da li je više volja muških ili ženskih?“ „Više je muških. Izgleda da se žene teže rastaju od volje, a zašto, ne znam.“

Na ovo joj sveštenik ne odgovori, ali Baltazar reče: „Ponekad kada moj tamni oblak nasedne na tvoj, samo što se ne sjedine.“ „To znači da ti imaš manje volje nego ja“, odgovorila mu je Blimunda. Dobro je da se otac Bartolomeu Lorenzo ne skandalizuje ovakvim slobodnim razgovorima. Može biti da je i on iskustio kako njegova volja posrće (tamo u Holandiji ili ovde u Portugalu), sakriven od Inkvizicije, koja se ponekad pravi da ne vidi ono što joj je pred očima jer je i sama ogrezla u grehe, ništa manje telesne.

„A sada je vreme ozbiljnom razgovoru“, reče otac Bartolomeu Lorenzo, „Ja ću dolaziti ovde kad god to bude bilo moguće, ali posao ne može da napreduje ako se oboje ne uključe. Odlično je da ste sažidali peć a ja ću već naći načina da nabavim kovački meh. Ne bi trebalo da se preterano zamarate ovim poslom, ali moraćete da obratite pažnju na meh jer valja nam sagraditi velike mehove koji će gurati letelicu kada nema vetra. Zato ti ostavljam crteže. A ti, Blimunda, zapamti da nam je potrebno najmanje dve hiljade volja, i to onih koje su odlučile da odlete jer su ih duša ili telo bili nedostojni. Ovih trideset koje si sakupila ne bi podigli sa tla ni konja Pegaza koji ima krila. Ogromna je zemlja po kojoj hodamo i vuče nas nadole. Sunce, mada je još veće, ne uspeva da je privuče sebi. Ako želimo da letimo, moramo da uskladimo sile Sunca, ćilibara, magneta i volja; ali volje su najvažnije od svega ovoga. Bez njih zemlja nam neće dozvoliti da se vinemo u vazduh. Da prikupiš volje, Blimunda, najbolje ti je da odeš na procesiju Tela Hristosovog gde se sakupi tolika svetina da volja koje hoće napolje iz tela sigurno neće faliti jer, dobro je da znate, na procesijama se tela i duše toliko izmuče da nemaju više snage da zadrže volju. To ne važi za koridu niti za inkvizicione procesije, gde od silnog uzbuđenja tamni oblaci postaju još crniji, baš kao u ratu gde crnilo prevlada u ljudima. Baltazar reče: „A letelica, kako ću je napraviti?“ „Onako kako si već naučio da radiš. Pravi istu onu ptičurinu sa mogega nacrt. Tu su i nacrti pojedinih delova. Mašinu ti valja graditi odozdo naviše, baš kao što se gradi brod. Uplitaćeš trsku i žicu baš kao da uplićeš perje u kostur. Kao što sam već rekao, ja ću gledati da dođem kad god uzmognem. Gvožđe kupujte tamo gde sam vam već objasnio, trske u okolini ima na pretek, a u klanici ćete nabaviti kože za mehove. Ja ću vam već pokazati kako da ih štavite i sečete. Blimundini crteži mogu da posluže za topioničke mehove, ali ne i za one velike mehove koji će terati mašinu kada padne vetar. Tu vam je i novac da kupite magarca, jer bez njega ćete teško da prenesete sve što vam je potrebno. Kupite i sepete, a sa sobom uvek nosite trave i sena da sakrijete materijal u sepetima. Vodite računa, čitav poduhvat mora ostati najstrožija tajna. Ni prijateljima ni rođacima nemojte ništa reći. Niko osim nas troje ne sme znati. Ako neko dođe da njuška naokolo, kažite mu da čuvate imanje vojvode od Aveira po naređenju kraljevom, a da sam ja, otac Bartolomeu Lorenzo de Gužmao, lično odgovoran Njegovom Veličanstvu.“ „De Gužmao“, istovremeno upitaše Baltazar i Blimunda. „Da, de Gužmao. To je ime sveštenika, moga učitelja u Brazilu, koje sam primio u znak zahvalnosti.“ „Bartolomeu Lorenzo je bilo dovoljno“, reče Blimunda. „Teško da ću se navići na dodatak.“ „To nije ni potrebno, pošto ću za vas dvoje uvek ostati Bartolomeu Lorenzo. No, na dvoru i u akademskim krugovima, po samoj prirodi stvari će me oslovljavati sa Bartolomeu Lorenzo de Gužmao, jer svako ko doktorira kanonsko pravo mora imati ime dolično položaju koji zauzima.“ „Adam nije imao drugoga imena“, primetio je Baltazar. „U raju tada nije bilo drugoga čoveka sem Adama pa do zabune nije moglo da dođe. No, ni sam Gospod Bog uopšte i nema imena i nemoguće ga je imenom osloviti.“ „I Eva je bila jednostavno Eva“, reče Blimunda. „Eva je

i dan danas samo Eva. Ja, naime, smatram da postoji samo jedna žena na svetu, ali da ima mnogostruku pojavu pa se pojavljuje pod različitim imenima te se, na primer, ti tako zoveš Blimunda, Nego, reci ti meni, da li je tebi neophodan Isus Hristos?“ „Ja jesam hrišćanka.“ „U to niko i ne sumnja“, potvrdi sveštenik, pa nastavi, „ali moraš da shvatiš da je svaki onaj koji tvrdi da telom ili dušom pripada Isusu Hristosu, običan licemer. Budi svoja Blimunda i nikada ne daj drugog odgovora kada te ko upita.“

Sveštenik se vratio u Koimbru da nastavi sa studijama. Već je diplomirao, pa magistrirao a uskoro će posati i doktor. Za to vreme, Baltazar topi gvožđe i kali ga u vodi, a Blimunda štavi kože koje su doneli iz klanice. Zajednički seku trsku i rade na nakovnju; ona pridržava usijano gvožđe mašicama dok ga on kuje čekićem. Njih dvoje rade u tolčkoj slozi, da im nije potrebno ni reč da progovore. Tako prođe zima, pa proleće. Sa vremena na vreme, otac Bartolomeu Lorencu bi došao u Lisabon. Doneo je sa sobom kugle žutog ćilibara i sklonio ih u sanduk, ne rekavši kako je do njih došao. Raspitao bi se za volje, sa svih strana razgledao mašinu koja je rasla i dobijala oblik i već je bila mnogo veća nego onda kada ju je Baltazar rasklopio. Posavetovao bi ih kako da nastave i vratio se u Koimbru svojim studijama i disertacijama. Otac Bartolomeu Lorencu više nije bio običan student već je postao predavač: *Iuris ecclesiastici libri tre, Coloctonea doctorum tam veteram quem requentiorum in ius pontificum universum, Reperterium iuris civilis et canonici, et coetera*, predavao je nikada ne izustivši: „Leteću.“

Stigao je i mesec jun. Po Lisabonu se proneo glas da ove godine procesija tela Hristosovog neće biti kao ranije. Neće biti ni uobičajenih gigantskih lutaka, ni šištećih zmija, niti zmaja koji bljuje vatru. Na ulicama se neće voditi borbe sa bikovima, neće biti ni igranke, ni svirke, ni gajdi, niti će kralj David igrati ispred baldahina. Pita se narod kakav li će to biti praznik, kad pajacima neće biti dozvoljeno da nam zagluše uši svojim tamburama, niti će se igrati ženske igre, niti igre sa mačevima i neće biti doboša ni zurli, ni okićenih kočija, niti će se igrati satiri i nimfe, niti će biti igre oko biskupovog žezla, niti će prineti brod svetog Petra na ramenima. Kakva će to onda biti procesija? Kakvo će to biti zadovoljstvo za narod? Čak i ako dozvole povrtarima da se svojim kolima pridruže povorci, opet će nam nedostajati zmija od čijeg će se šištanja leći krv u žilama. Ne umem vam opisati, dragi moj, kako sam se ja nekada ježio kad bih čuo kako šišti zmijurina u prolazu.

Sišao narod na Dvorski trg da vidi kako teku pripreme za veselje, a one ne idu loše. Bogami ne. Tu je već kolona od šezdeset i četiri stuba i četrnaest jarbola, ne manje od osam metara visokih, koja se rasteže duž čitavih šest stotina metara. Tu su ni manje ni više nego četiri velike kulise sa nebrojenim medaljonima, piramidama i raznoraznim ukrasima. Narod se divi silnom luksuzu, a već je jasno da to nije sve. Dovoljno je baciti pogled niz ulice okićene zastavama i tkaninama i na jarbole za barjake umotane u svilu i zlato. Nad ulicom obešeni su pozlaćeni medaljoni, a na njima su sa jedne strane simboli svetih tajni i zlatni sunčevi zraci, a sa druge grb patrijarhov, dok su obe strane medaljona ukrašene grbom grada Lisabona. A prozori, pogledajte samo na prozore. Pravo je imao onaj koji je rekao da se oči hrane pogledom na zavese od grimiznog damaska, pa još pride obrubljene zlatom. Nikada ništa slično nije viđeno. A narod je već utešen - uzeli su jedno slavlje a dali drugo. Teško je utvrditi da li je time građanstvo dobilo ili izgubilo. Verovatno je na kraju novo isto toliko dobro kao i staro. Esnaf zlatara najavio je da će obezbediti osvetljenje za ulice. Zašto? Verovatno iz istog onog razloga zbog kojega su sto četrdeset i devet stubova u glavnoj ulici zamotani u zlato i svilu. Trgovci ne propuštaju priliku da dobro zarade, a sada je prava prilika da se pravi posao. Šeta se narod do kraja ulice pa natrag, ali se niko i ne usudi da pruži ruku da dotakne toliko bogatstvo tkanina. Dovoljno im je samo da napijaju oči na svili koja krasi ulice i bogato ukrašene izloge. Na trenutak izgleda kao da živimo u carstvu poštenja, no ipak, ispred svake radnje stoji po crnac, rob sa motkom u jednoj, a mačem u drugoj ruci. Crno se piše drskim lopužama, u najmanju ruku motka po leđima, a potom tu su i žandari da se pozabave ozbiljnijim kriminalcima. Žandari ne nose ni šlem ni štit, ali ako komandant naredi: „U zatvor sa njime“, nema im druge nego da poslušaju pa makar i propustili zabavu. Biće da zbog svega toga danas nema mnogo lopovluka na procesiji tela Hristosovog.

Ni volje niko neće krasti. Mlad je mesec i Blimundine oči danas ne vide više nego oči bilo koga od nas. Isto joj dođe, jela, ne jela. To je čini srećnom i zadovoljnom. Volje mogu danas da rade šta god im se hoće, da ostanu u telu ili da pobegnu iz njega, danas je moj dan odmora, misli Blimunda, ali na jednom joj se javila veoma neprijatna misao: „Kakav bih tamni oblak videla u telu Hristosovom, njegovom telu od krvi i mesa?” Ovo je šapnula Baltazaru na uvo, a on joj je šapatom odgovorio: „Možda bi taj oblak mogao da podigne Pasarolu sa zemlje”. „Možda je sve što vidimo u stvari božji tamni oblak”, dodade Blimunda.

Ovo je razgovor između jednog bogalja i jedne vidovnjakinje. Moramo im oprostiti; kako njihove telesne mane, tako i ovaj transcendentalni razgovor. Već je pala noć i oni su još uvek šetali ulicama grada kroz gomilu koja noćas neće spavati. Pod njihovim stopalima ležali su rasprostrti crveni pesak i trava koje su seljaci dovukli sa polja da zastru gradske ulice. Grad nikada nije izgledao čistiji. Čudno za ovu varoš kojoj nema ravne u štroki i prljavštini. Na prozorima, iza zavesa, dame obavljaju poslednje popravke frizura i šminke i uskoro će izaći na prozore, kao u izloge. Ni jedna ne želi da izađe prva na prozor; jer iako biti prva znači sigurno privući poglede prolaznika, to zadovoljstvo je kratkog veka jer se ubrzo na prozoru preko puta pojavi druga dama, komšinica i suparnica. Tada će se pogledi neizbežno okrenuti ka njoj. Nisam ljubomorna jer mi je jasno da je ona tako odvratno ružna, a ja sam tako božanstveno lepa. Njena usta su ogromna, a moje usnice kao ružin pupoljak i pre no što ona i stigne da progovori ja već uzvikujem: „Odlazi od mene laskavče!” U ovakvim nadmetanjima među damama, one sa donjih spratova imaju određenu prednost. One su prve kojima se kavaljeri okreću i deklamuju ljubavne stihove. No utom se sa prozora začuje odgovor, stihovima koje dama izvikuje koliko je grlo nosi, da bi je bolje čuli dole na ulici. Kavaljer na njih odmah odgovori, dok ga ostali udvarači mrko gledaju, nesposobni da sakriju svoj bes jer nisu oni ti koji su osvojili daminu naklonost. Rađaju se i sumnje da je ovo sparivanje stihova u stvari uvod za drugu vrstu sparivanja. No, o tome se ne govori; bolje je ne potezati pitanje ko je koliko tu kriv.

Noć je vrela. Narod prolazi uz svirku i pesmu dok se dečaci jure po ulici. Ta deranska trka je kao nekakva neizlečiva kuga koja postoji od kada je sveta

i veka. Jurcajući oni podižu ženske suknje, a kad dobiju šamar ili kad im

damin pratilac izvuče uvo oni se pleze, bekelje i pokazuju lakat pa onda opet otrče da dosađuju nekome drugom. Tu se takođe odigrava dečija, kao bajagi, korida. Jure mali bikovi naoružani širokom daskom, koju nose kao štit, a na njoj par jarećih rogova, može biti raspoređenih, i vrbova grana. Nestaško koji izigrava bika gordo napada, ali ga dočekuju drveni šiljci koje mu zabadaju u štit dok on imitira bolno rikanje. Ako pikador promaši štit i potkači ruku koja ga nosi, tu nestaje sve plemenitosti igre i ponovo započinje bezglava jurnjava. Ova trka zbuni kavaljere-poete koji pošto nisu dobro čuli stihove dovikuju damama na prozorima: „Šta ste rekli?” One im uzvraćaju: „Hiljade mi ptičica ljubavne poruke nose.” Tako noć protiče na ulicama, dok se po kućama piju vino i čokolada. Da najave zoru, počinju da se okupljaju gardisti, odeveni u paradne uniforme u čast tela Hristosovog, oni će napraviti kordon da zaštite litiju.

Noćas niko u ovom gradu nije ni trenuo. Već je prošlo vreme udvaranja i dame su se povukle sa prozora da poprave razmazanu i izbleđelu šminku. Uskoro će se ponovo rasporediti po svojim prozorima, sveže napuderisane i namirisane. U svitanje, mnoštvo naroda, belaca, crnaca i mulata svih mogućih boja i nijansi, preplavilo je ulice. Dvorski trg, otvoren ka reci i nebu, prekriven je plavičastom senkom. No, najednom iza kraljevske palate i patrijaršijske crkve pojavila se mrlja crvenila. Sunce izlazi i rasteruje izmaglicu. Tada pocinje procesija. “Na čelu povorke su esnafi, a prvi među njima je stolarski. Pred sobom nose ripidu sa likom svetog Josifa, koji je i sam bio drvodelja. Za njima idu i drugi esnafi sa raznoraznim simbolima i barjacima sa likovima svojih svetitelja zaštitnika. Barjaci od dragocenih tkanina, brokata,

damaska, srme i zlatnog veza su toliko veliki da po četvorica moraju da ih nose na smenu sa drugom četvoricom; sad jedni sad drugi. Sva je sreća da nema vetra pa svilene i zlatne trake i gajtani ne vijore nego igraju u ritmu povorke. Zatim nastupa figura svetog Đorđa, u svoj svojoj svetosti i sa celokupnom svitom; dobošarima pešadincima, trubačima konjanicima. Jedni bubnjaju, drugi duvaju u trube: „rata-ta, rata-ta, rata-tira, ra-ta-ta”. Baltazar se ne nalazi na Dvorskom trgu, ali je iz daljine začuo trube i sav se naježio, kao da se nalazi na bojnopolju. Privida mu se neprijatelj postrojen za napad; jurišaju oni, jurišamo mi i uto, oseti bol u ruci. Već dugo vremena nije ga bolela ruka. Možda ga sada boli pošto danas nije stavio ni kuku ni bodež. Biće da je ovo samo još jedan privid koji vuče iz rata. Da mi nije tebe Blimunda, ko bi sada bio tu sa moje desne strane da ga zagrlim? Tebe grlim oko pasa i ramena ovom svojom celom rukom a narod se iščuđava. Nisu navikli da se ovako vole čovek i žena. Prošli su barjaci, a bubnjanje i duvanje truba već se čuju iz daleka. Evo ga dolazi sveti Đorđe, gvozdeni čovek, vitez oklopljen od glave do pete, spuštenog vizira. Svetac koji pomaže na megdanu, koji nosi spušteno koplje i barjak i juriša da vidi da li je aždaja izašla iz brloga ili još uvek spava. Nepotreban je sav taj oprez, jer teško da će se zmaj sada pojaviti, pošto aždajama više nije mesto u ovoj procesiji. Nije lepo što su tako nešto učinili zmajevima, a ni zmijama i gigantskim lutkama i pajacima. Jadani su svet kojemu je na ovakav način ukradena tolika lepota. Makar neke od njih je valjalo sačuvati. No, izgleda da su neke od tih stvari bile toliko lepe da se reformatori procesije nisu usudili da ih zadrže, jer samo bi se o njima posle govorilo. Konje je moguće čuvati u štalama ili ih pustiti da kao nekakve skitnice hodaju po livadama i jedu šta pronadu. Evo ih idu konji, njih četrdeset i šest, vranih i zelenih, osedlanih veličanstvenim sedlima. Ubio me bog ako lažem kada kažem da su ovi konji bolje odeveni nego narod što ih posmatra kako prolaze. Pošto je ovo litija za praznik tela Hristosovog, svako gleda da sopstveno telo odene u najbolje što ima, kako već priliči Božjem prazniku (jer Bog, iako nas stvara gole, samo nas odevene prima pred sebe). I hajde ti sad razumi takvog Boga i njegovu veru. Istina malo je onih koji su lepi kada su goli, što se vidi po licima kada su bez šminke. Zamislite samo na šta bi ličio sveti Đorđe kada bismo mu skinuli njegov srebrni oklop i kacigu. Ostao bi običan lutak bez i jedne dlačice tamo gde muškarcu priliči da bude maljav. Čoveku bi trebalo da bude dopušteno da bude svetac a da ima sve ono što imaju drugi ljudi. Ne bi čak ni trebalo proglašavati za sveca onoga koji ne zna šta je muška snaga i ona slabost koja se često u toj snazi krije. Sveti Đorđe jaše belog konja, ako je tu jednu životinju uopšte moguće zvati konjem. Kako zvati konjem onoga koji je čitav svoj mučenički život proveo u kraljevskim konjušnicama gde ima sopstvenog slugu da ga timari i istrčava i jedino svetac jaše tog hata, kojega ni čovek ni đavo nikada nisu opasali. Mučenik će tako i umreti a da nikada nije živio. Daj Bože, da kada bude mrtav i odran, od njegove kože bubanj naprave pa da onaj koji u bubanj bude udarao razgali konjsko nesrećno srce. Tako će, nadajmo se i biti, jer sve što postoji na ovom svetu stoji u nekakvoj ravnoteži, u šta smo imali priliku da se uverimo u slučaju detenceta koje je umrlo u Mafri i infanta Don Pedra. Nije to jedini slučaj. Svakodnevno se možemo uveriti u istinitost ove teorije. Do sveca ide mladi skutonoša, paž Svetiteljev. Jaše vranca, spustio koplje, peruška mu na šlemu. Koliko će majki, od ovih što posmatraju litiju preko ramena postrojene vojske, noćas u snu videti svojega sina kako jaše vranog ata, kao sluga svečev na zemlji a verovatno i na nebu? Vredi nositi i roditi takvo čedo koje u životu čeka takva počast. Evo ga opet sveti Đorđe, ali ovoga puta naslikan na velikom barjaku koje nosi bratstvo kraljevske crkve i bolnice i za njima, kao kraj prvog dela litije, idu dobošari i trubači odeveni u pliš i okićeni peruškama. Kratak prekid u povorci i evo ih, već izlaze iz kraljevske kapele, bratstva i sestrinstva, njih na hiljade. Poređani su po starešinstvu i polu, jer ovde se Adami ne mešaju sa Evama. Eno ga Antonio Maria, Simao Nunes, Manuel Kaetano, Žoze Bernardo i Ana de Konsejsao i Antonio Beža i Žoze Dos Santos i Fransiško Braš i Pedro Kaim i Marija Kaldas - raznolika su njihova imena i boje njihovih odora, crvena, bela, plava, crna i sura, mrka, purpurna i zelena. Neki od monaha su crne kože, a najružnije je to što oni, iako hodaju u procesiji, teško da će ikada ugledati Gospoda našeg Isusa Hristosa, osim ako se on jednoga dana ne preruši u crnca i prikaže u svakom hramu Božjem i saopšti da je beli čovek vredan pola crnoga. Tek tada njima će pripasti pravo na raj. Jednoga dana će plaže ove zemlje, razvučene uz more, biti pretrpane onima koji hoće da im koža bude crna, što bi iz ovoga ugla bilo veoma smešno. Neki čak neće ići na plaže već će se kod kuća mazati raznoraznim pomadama da ih posle ni rođeni komšija ne prepozna, nego da pita: „Kakva je ovo sad crnčuga.” A baš je to ono što najviše muči obojene monahe koji kao što vidimo predano koračaju u

povorci, trudeći se svim silama da jednoga dana uđu u raj. Tu među bratstvima vidimo: Bratstvo Gospe od Doktrine, Isus Marije, Svetog Rozarija, Svetog Benedikta (to su oni što slabo jedu a opet su debeli), Gospe sa Grase, Svetog Krtispima, Majke Božje iz Sao Sebastiao de Pedreira (to je tamo gde sada žive Baltazar i Blimunda), Presvetog Putešestvija Svetog Patera i Pavla, Svetog Puta od Ruzmarina, Gospe od Pomoći, bratstvo Isusovo, Gospe od Uspomena, Gospe od Zdravlja i Gospe sa Oliveire (to je tamo gde je Baltazar jedared jeo čorbu), zatim franjevci iz Santa Marte, Gospe od Spokoja iz Alkantare, Bratstvo od Brojanica, Svetog Hristosa i Svetog Antonija, Gospe od Tamnice i Svete Marije Egipćanke. Da je Baltazar bio gardista kraljeve garde, on bi mogao postati član ovoga bratstva, no nažalost nema bratstva za bogalje. Zatim ide Bratstvo od Milosrđa (možda je baš ovo pravo bratstvo za Baltazara), pa još jedno bratstvo Gospe od Tamnice ali ovo je iz karmaskog manastira, dok je drugo bilo iz Sao Fransiška. Izgleda da je već zafalilo novih imena jer se mnoga već ponavljaju. Bratstvo svetog Hristosa, ovo je iz Trinidade, dok je prvo bilo iz Paulista, onda bratstvo Dobrog Ispraćaja, pa Svete Luzije, pa Gospe od Dobre Smrti (kao da tako nešto postoji), pa Hristosa Zaboravljenih (teško da ćemo ikada saznati zašto crkva gleda da se ratosilja zaboravljenih pa im posvećuje ovog Hristosa koji i nije pravi jer da jeste oni više ne bi bili zaboravljeni), pa bratstvo Duša Crkve od Začeca, pa Gospe od Grada, pa Duša Gospe od Pomoći, pa Gospe od Žalosti, Pa Svetog Josifa Drvodjelje, Svetog Spasa, Milosti Božje, Svete Katarine, Izgubljenog Čeda (jedni izgubljeni, drugi zaboravljeni a niko ni da ih pronade ni da ih se seti jer od uspomene nema vajde), Gospe od Kandila, drugo bratstvo Svete Katarine (prva je bila knjigovezačka a ova je kaldrmdžijska), pa Svete Ane, Svetog Eloja (bogatog svećića, zlatarske slave) Svetog Mihajla, i Duša i Svetog Marsala, i Bogorodice od Ružičnjaka, Svete Juste i Svete Rufine, Duša Velikomučeničkih, Majke Božje, Svetog Franje Gradskoga, Gospe od Nevolje (kao da nam nevolja nije dosta) i napokon Gospe od Melema (jer lekovi uvek dođu na samom kraju, skoro uvek prekasno). Sada su sve nade, ako ih upošte ima, položene u Sveti Sakrament koji, eno ga dolazi. Na barjaku, u prethodnici kako mu i priliči, sveti Jovan Preteča, naslikan kao detence odeveno u krzna, a nad njime četiri anđela rasipaju cveće. Teško da postoji mesto na svetu gde ima više anđela po ulicama nego ovde. Dovoljno je ispružiti prst pa se uveriti da su pravi. Da lete, ne lete, ali letenje i nije neki dokaz anđelstva, jer kada otac Bartolomeu de Guzmão, odnosno prosto rečeno Lorencu, poleti jednog dana to ne znači da samim time postaje anđeo jer za to su potrebne druge vrline. No, ne valja pre nagljivati sa zaključcima jer još uvek nije sakupljeno dovoljno volja da bi se poletelo. Procesija još nije stigla ni do polovine. Približava se podne i raste vrućina, dana osmog, meseca juna, hiljadu sedamsto devetnaeste godine. A šta to sada nailazi? Kaluđerski redovi, no narod to baš i ne zanima mnogo. Promiču monasi, a niko i ne obraća pažnju, niti se ko trudi da utvrdi koji su to monaški redovi u pitanju. Blimunda gleda u nebo, a Baltazar u Blimundu. Ona se pita da li će se mlad mesec pojaviti sve dok nad karmaskim manastirom nije ugledala njegov prvi znak;

tanki srp, krivo sečivo oštre sablje kojom ona može da otvori sva tela na koja baci pogled. Baš u tom času promakao je nekakav monaški red. Koji? To je prošlo nezapaženo. Sada nailaze monasi Svetog Franje Isusovog, pa kapucini, pa monasi Svetog Jovana Božjeg, pa franjevci, pa karmeliti, dominikanci, cistersijanci, jezuiti Svetog Roka i Svetog Antona. Od tolikog šarenila imena i boja zavrti se u glavi. Već je vreme da se jede, ono što se sa sobom donelo ili ovde kupilo. Dok se ruča, pričaće se o tome ko je prošao i ko prolazi. Promiču zlatne krstače, nabrani rukavi, bele marame, duge mantije, čarape sa podvezicom, cipele sa šnalom, cigeraji, toke, široke suknje, izvezeni plaštovi, čipkane kragne, kratke dolame. Jedino poljski ljiljani su neodeveni jer ne umeju ni da tkaju ni da šiju. Da je Gospod želeo da čovek hoda naokolo go, on bi nas stvorio da podsećamo na ljiljane. Žene, hvala bogu, i liče na ljiljane, doduše kada su odevene. Blimunda, na primer, uvek liči na ljiljan, kako gola tako i odevena. Kakva su to razmišljanja, Baltazare? Kakve ti se to grešne misli motaju po glavi sada kada nailazi patrijaršijski krst i za njime bratstvo misionara i propovednika i nebrojeno sveštenstvo parohijsko. Draga gospodo, toliko je ljudi uposlono spasom naše duše, a nju nam tek valja pronaći. Ti se Baltazare, ne zanositi da ti, pošto si vojnik i invalid, pripadaš bratstvima koja nailaze. To su sto osamdest i četvorica iz soldatskog reda Svetog Josifa sa Sabljom i sto pedesetorica iz reda Hristovog. To su vojnici, tvoja braća, ali kaluđeri sami biraju ko može u njihovo bratstvo a ko ne, a znamo da se pred Božji oltar ne izvode kljasti, a još manje plebejci. Zato budi miran Baltazare i posmatraj kako promiče povorka: paževi, pojci, dvorske sluge, dva

poručnika kraljevske garde, odenutih u najbolje uniforme, reklo bi se paradne. Zatim ide patrijaršijski krst sa koga vise trake boje krvi, pa kapelani koji nose motke sa krunama od karanfila, (kakve li tužne sudbine za cveće kojim će jednoga dana biti kićene puščane cevi), onda dečaci hora Crkve santa Maria Major, koja je ujedno patrijaršijska bazilika i kišobran, pošto je sastavljena iz crvenih i belih kriški. Ne bi začudilo ako bi kroz tri stotine godina narod počeo da meša reč bazilika sa rečju kišobran. Zamislite samo: „Zaboravio sam baziliku u autobusu.” ili „Pukla mi žica na bazilici”. „Kada će biti gotova moja bazilika u Mafri”, misli se kralj dok hoda i nosi jedan od stubova baldahina. No, pre no što će stići kralj, prošla je grupa đakona u belom, zatim popovi u odorama iste boje i napokon četvorica prezbitera sa, takođe, belim ogrtačima. Zatim crkveni velikodostojnici sa obrednim predmetima, amit, pluvijal, formalijum.

Narod i ne zna šta znače te reči, no reč mitra je svima poznata; to je kapa u obliku pileće trtice koju nose tri biskupa koji nailaze. Svakog od njih prate po tri plemića, njegovih rođaka, dvojica od njih u dvorskim odeždama; jedan nosi baklju, drugi biskupsku kapu, dok treći koji nosi vladicine skute odeven je u pancir košulju. Evo je ide i patrijarhova svita. Napred šest plemića, patrijarhova srodnika, nose upaljene baklje, zatim jedan sa škropionicom i drugi sa kovčežićem tamjana, pa sveštenici sa kadionicama od filigranskog srebra, pa dva ceremonijal majstora i dvanaest paževa takođe sa bakljama. „O vi, grešni muškarci i žene koji svoje prolazne živote provodite u bludničenju, prežderavanju i pijančenju, neobavljajući svoje verske dužnosti i izbegavajući da ostavite novac na tas u crkvi; vi koji ne znate ni za sramotu, ni za strah od pakla; vi muškarci koji u harmu Božjem žene hvatate za guzicu i vi žene koje u crkvi stojite bez stida i srama i jedino iz straha muškarce ne hvatate za jaja. Svi vi, gledajte kako prolazi procesija i kako pod baldahinom na osam motki sedim ja, kardinal, patrijarh vaš, sa svetim kivotom u rukama. Kleknite grešnici, kleknite, vi koje bi trebalo uštrojiti da biste prestali da neprestalno mislite o jebanju. I treba vam vezati usta da ne blatite dušu svoju tolikim ždranjem i lokanjem. Sada bi vam trebalo izvrnuti džepove. Novci vam u raju neće biti potrebni, niti u paklu. Molitva je moneta u čistilištu. Novac je potreban nama ovde za novi zlatni kivot, za silno srebro kojime valja izdržavati sve ovo sveštenstvo. Dva biskupa sa mirtama koji pridržavaju krajeve mog plašta iza mene i dvojicu đakona koji ih drže preda mnom; dvojicu velikodostojnika koji me prate u stopu, jer to je dužnost velikodostojnika, mog brata, grofa po tituli, koji nosi šlep mog ogrtača; dvojicu štitonoša sa lepezama od nojevog perja, skiptronoše sa srebrnim žezlima i još jednog đakona koji nosi zlatotkani veo moje mitre, koju ljudska ruka ne sme dotaći. Blesav je bio Hristos što nikada nije nosio kapu na glavi. Jeste da je bio sin Božji, ali očigledno je bio priprost. Jasno je da nema te religije koja se može razviti i procvetati bez mitre, krune ili kamilavke. Da je Isus nosio nekakvu kapu od dostojanstva, po prirodi stvari bi postao prvosveštenik a možda i guverner umesto Pontija Pilata. Vidite samo čega sam se ja oslobodio. Ovaj svet je dobar baš ovakav kakav je. Da nije on takav ne bih ni ja bio patrijarh. Dakle plaćajte šta ste dužni. Caru Božje a Bogu carevo. Mi ćemo se posle već razračunati, pola meni, pola tebi. Istinu ću vam reći, ja vaš kralj, vladar Portugala i Algarva i svega ostalog, koji hodam bogobojazno i nosim ovu pozlaćenu motku. Vladar gleda da zaštiti svoj narod i otadžbinu, kako telesno tako i duhovno. Naravno da sam mogao da naredim slugi da me zameni ili da naimenujem nekakvog vojvodu ili markiza da me na smenu ovde predstavljaju, ali nisam. Evo me ovde lično, a prate me lično infanti, moja braća i vaši gospodari. Klečite. Klečite tamo jer će sveti čivot proći ispred vas, a uz njega i ja. U njemu je sam Hristos, a u meni milost kraljevska, jer ja sam vladar na zemlji. Koji je od nas veći. Onaj koji je od krvi mesa i koji oseća. Ja, kralj i naslednik. Dobro vam je poznato da su kaluderice neveste Gospodnje i to je sveta istina, no mene kao Gospodara primaju u svoje krevete i ja sam Gospodar zbog kojeg uzdišu i stenju sa brojanicama u ruci. Tela i mistika se mešaju i spajaju dok sveci u kapeli prisluškuju vatrene reči koje se šapuću pod baldahinom, koji kao nebo natkriva postelju a u postelji su sama nebesa, jer od toga nema većeg raja. A njemu, razapetom, klonula glava na rame. Jadničak. Možda od bolova, ili viri ne bi li bolje video Paulu kako se svlači. Možda ga muči ljubomora jer mu je ukradena ova nevesta, samostanski cvet savršene puti namirisani tamjanom. No, na kraju ja odlazim, a on tu ostaje, a ako zatrudni dete je moje, o tome ne vredi ni raspravljati. Evo sada, dok hodam i dok prate me horisti, pojući himne nebeske, rodila mi se jedna nova ideja (kraljevi su nepresušni izvori ideja jer da

nisu, kako bi vladali). Dakle, narediću da hor kaluđerica iz odivelskog samostana dođe u Paulinu ćeliju i da peva „Benedictum” dok nas dvoje ležimo u postelji, pre, za vreme i posle. Amin.”

Ispaljene su topovske salve dole sa brodova u luci i sa kule na tvrđavi. Dovikuje se eho odavde i odande; tutnje topovi sa kula i zidina. Odredi kraljeve garde iz Peniša i Setubala postrojeni su na trgu. Ide telo Hristosovo po gradu Lisabonu. Žrtvovano jagnje i gospodar svih vojski - kakva nepomirljiva suprotnost. Zlatno sunce, kristali i ćivot koji krade glave, božanstvo proždрано i svareno. Ne bi se čovek začudio da te vidi kako ždereš jagnjetinu sa svetinom na ulici. Obezglavljena ovca, soldati bez valjanog oružja, bele kosti u pustinji, oni koji sami sebe proždiru. Zbog toga se muškarci i žene vucaraju po ulicama udarajući sebe i svoje bližnje, busajući se u grudi i pljeskajući se po bedrima, pružajući ruke da dodirnu odežde koje promiču, brokate, čipke, somote, trake, mašne, porube i dragulje. *Pater noster que non estis in coelis.*

Spustilo se veče. Na nebu blago svetlo, skoro neprimetno, označava prvi znak meseca. Sutra će Blimunda opet imati oči. Danas je bio dan slepila.

Otac Bartolomeu Lorencu se vratio iz Koimbre. Postao je doktor kanonskog prava. Dodatak Gužmao sada zvanično čini deo njegovog imena i potpisa. Ko smo mi da se drznemo da ga krivimo za greh gordosti? Bolje bi nam bilo da mu oprostimo nedostatak skromnosti, kada nam je već objasnio zbog čega to tako mora biti i da se nadamo se da će, isto tako, i naši gresi biti otpušteni (kako gordost tako i ostali). Na kraju krajeva, mnogo bi gore bilo da nije promenio ime, nego lice ili reči. No, ne izgleda da se Bartolomeu Lorencu promenio niti licem niti rečju, a što se Baltazara i Blimunde tiče i ime mu je ostalo jednako. Nove počasti kojima ga je kralj obdario, dodelivši mu plemstvo i proglasivši ga za kapelana svojeg domaćinstva i akademika svoje akademije, to su lica i reči koje, zajedno sa novim imenom, ostaju napolju u trenutku kada prođe kapiju i uđe u imanje vojvode od Aveira. Mi samo možemo da nagađamo kako bi se ove tri ličnosti ponašale kada bi bile suočene sa letelicom. Prost mehanički posao, rekao bi aristokrata. Đavolja rabota, rekao bi kapelan, dok bi se akademik povukao, jer je reč o stvari koja pripada budućnosti i vratio bi se tek onda kada sve to postane istorija. A taj dan je baš danas.

Sveštenik stanuje u kući koja gleda na Dvorski trg, na kvartiru kod jedne stare udovice. Njen pokojni muž je bio dvorski sluga, nosač zlatne jabuke, sve dok ga smrt nije snašla probodenog nožem u kafanskoj tuči, veoma davno, još u doba Don Pedra II Ovo vam saopštavam tek onako, usput. Kada je već otac Bartolomeu Lorencu kod nje na stanu, ružno bi bilo ne reći ništa o njoj. Sa druge strane, ovo malo već je dovoljno, pa vam čak ni njeno ime neću reći jer, kako smo već utvrdili, ime ništa ne znači. Sveštenik stanuje veoma blizu dvora, što je dobro jer je tamo čest gost, ne posla radi, jer njegove su dužnosti mahom počasne, nego zato što je kralju veoma drag. Njegovo veličanstvo još nije izgubilo nadu u uspeh sveštenikovog poduhvata. Ali ipak, prošlo je već jedanaest godina pa kralj pažljivo pita: „Hoću li ja ikada videti tu Vašu mašinu kako leti”? Na ovo pitanje Otac Bartolomeu Lorencu iskreno ne može da da odgovor pa kaže: „Vaše veličanstvo može biti uvereno da će mašina poleteti jednoga dana.” „A da li ću ja biti ovde da tome budem svedok?” „Ako

Vaše veličanstvo poživi toliko koliko su živeli starozavetni patrijarsi, ne samo da će videti mašinu kako leti nego će u njoj i leteti.” Odgovor i nje baš precizan, no kralj to nije primetio, ili pak jeste, a pretvara se da nije. Misli su mu odlutale jer razmišlja o času čembala koji će njegova kćer, Dona Marija Barbara, upravo imati, a kojemu on treba da prisustvuje. Tada poziva kapelana da mu se pridruži, a ovaj zdušno pristaje, jer ne može se svako pohvaliti da mu kralj ukazuje takvu čast.

Devojčica koja sedi za čembalom je detence koje nema ni devet godina, a kojem već na plećima leži breme teških odgovornosti. Nije lako tačno pogoditi dirku kratkim prstićem, niti je lako biti svestan da se zbog tebe u Mafri gradi velelepni samostan. Istina je da male stvari pokreću velike događaje. Evo, na

primer, rodi se dete u Lisabonu a u Mafri se podigne brdo kamena i iz Londona dođe maestro Domenico Skarlatti. Času prisustvuju Njihova Veličanstva i omanja svita od tridesetak duša. Tu su njegovi i njeni dvorjani, princezine dadilje, nekoliko dvorskih dama, otac Bartolomeu de Guzman i, u dnu sale, još nekoliko sveštenika. Maestro joj ispravlja prstove, „fa-la-do, fa-do-la”, dok Njeno veličanstvo grize donju usnu od napora, baš kao svaka druga devojčica rođena u palati ili bilo gde drugde. Majka prikriva nestrpljenje. Otac se nosi kraljevski i strogo. Samo ženu, mekog srca, može da dirne muzika devojčice koja svira tako loše i ne treba da nas čudi to što Dona Marija Ana očekuje čuda. Ovo je tek početak jer sinjor Skarlatti je ovde svega nekoliko meseci. Zašto ti stranci toliko vole da komplikuju imena. Jasno je da je ovome, u stvari, ime Skarlet, a lepo mu i pristaje jer je stasit čovek, izduženog lica, velikih i izražajnih usta, razmaknutih očiju, Italijan rođen u Napulju pre trideset i pet godina, sada u punoj životnoj snazi.

Završio se čas i razila se publika; kralj na jednu, kraljica na drugu stranu, infanta - ne znam već gde, svi strogo poštujući ceremoniju i protokol, čineći mnogobrojne naklone jedni ka drugima. Pošto se razila svita u krinolinama i kitnjastim odelima u sali su ostali jedino sinjor Skarlatti i otac Bartolomeu de Guzman. Italijan je prebirao dirke na čembalu, prvo besciljno, a potom kao da je pokušavao da se oslobodi eha u potrazi za motivom i najednom se otisnu u muziku koju je svirao. Prsti su mu jurili po dirkama poput čamca puštenog niz struju i koga, tu i tamo, zaustave grane nadvijene nad reku. Onda ga ponovo uhvate brzaci, pa ga nose u mirne vode dubokog jezera. Plovi po vodama osunčanog napuljskog zaliva, po tajnim i sanjivim kanalima Venecije, pod blistavim nebom na reci Težo. Kralj već nije ovde, kraljica se povukla u svoje odaje, a infanta se već nadvila nad svojim vezom, jer uči se od malih nogu.

„Muzika je kao brojanica zvukova i majka naša na zemlji, Sinjor Skarlatti”, obrati se sveštenik kada se okončala muzička improvizacija i kada je utihnuo eho, „Ja ne tvrdim da sam poznavalac muzičke umetnosti, ali čini mi se da bi i urođenik iz mog rodnog Brazila, koji o muzici zna još manje nego ja, osetio uzvišenost zvuka ovakve nebeske muzike.” „Može biti da i ne bi”, odgovori muzičar. „Dobro je poznato da se uho obrazuje da ceni zvuke muzike, baš kao što je neophodno naučiti slova da bi se čitalo. Sluh mora da se uvežba da razume govor.” „Vaše odmerene reči umiruju moje usplahirene primedbe. Često se dogodi da kažemo ono što mislimo da bi drugi želeli da čuju, ne držeći se istine.” „Da bi se držalo istine moraju se prvo priznati sopstvene greške.” „A valja li ih vežbati?” „Na to pitanje nisam u stanju da odgovorim prostim da ili ne, ali lično verujem u neophodnost greške.”

Otac Bartolomeu de Guzman posmatrao je maestra nalakćen na čembalo. Iskoristimo pauzu u razgovoru između portugalskog sveštenika i italijanskog muzičara, da razjasnimo da ova konverzacija i nije potpuna izmišljotina, već je više skup pozdrava i komplimenata koje su njih dvojica nesumljivo razmenili tokom godina provedenih na dvoru i oko njega, kao što ćemo već videti. Ako se neko zapita kako to da taj Skarlatti posle svega nekoliko meseci već tečno govori portugalski, prvenstveno valja podsetiti da je reč o muzičaru, a zatim da je on još od pre sedam godina u kontaktu sa našim jezikom, jer je u Rimu bio u službi našeg ambasadora, a ono što je tamo naučio nije zaboravio u svojim putešestvijima po kraljevskim i vladničanskim dvorovima po Evropi. Što se tiče obrazovanosti i tečnosti razgovora i lepote reči, našao se neko da pripomogne da sve ispadne kako treba.

„Tu imate pravo”, nastavi sveštenik, „no, na taj način gledano, čovek nije slobodan da veruje da prati put istine, a da se nađe na stranputici.” „Isto tako, nije mu dozvoljeno da veruje da se pridržava pogrešnog puta, a da se najednom nađe na pravom.” „Prisetite se samo da kada je Pilat upitao Hristosa šta je to istina, niti je očekivao odgovor niti mu ga je Spasilac dao, baš kao da su obojica bili svesni da na to pitanje odgovor i ne postoji”, reče sveštenik. „Znači li to da bi po ovome pitanju Pilat i Hristos bili identični?” „Na kraju ispada da je tako.” „Ako je muzika tako moćan instrument rasprave, ja bih više voleo biti muzičar nego propovednik.” „Hvala Vam na komplimentu, oče Bartolomeu de Guzman. I ja se iskreno nadam da će muzika jednoga dana biti u stanju da izloži, razradi i zaključi kao što to mogu

propoved ili govor.” ”Ipak, sinjor Skarlati, kada se bolje obrati pažnja na ono, što je u govoru izloženo i razloženo, to je sve magla i dim, hrpa reči bez značaja iz kojih se nikakav zaključak ne može izvući.” Na ovo muzičar ne reče ništa, pa sveštenik sam zaključio: „To svaki mudar propovednik oseća dok silazi sa pridikaonice”. Italijan sleže ramenima: „Posle muzike i propovedi uvek dođe tišina, bez razlike da li se začuo aplauz ili odobravanje, istinita je jedino tišina.”

Sišli su Skarlati i Bartolomeu de Gužmao na Dvorski trg, gde su im se putevi razilazili. Muzičar ode da stvara muziku šetajući po gradu, dok ne počne proba u dvorskoj kapeli. Sveštenik se povukao u kuću, na svoju verandu odakle se vidi Težo, ravnica i brda sa druge strane reke. Kakav veličanstven dan. Kada je Bog stvarao svet nije ga stvorio jednom rečju, jer bi taj svet bio jednoličan i dosadan, nego ga je stvarao u hodu. Stvorio je more da po njemu plovi, a zatim i zemlju da ima gde da se iskrca. Negde se zadržao, a negde je opet prošao ne obraćajući pažnju. Baš na ovom mestu seo je da otpočine, a kako nije bilo ljudi da ga gledaju, slobodno se okupao. Toga se još sećaju galebovi koji se tu, uz obalu, i dan danas okupljaju u golemim jatima i čekaju da se Bog ponovo pojavi i okupa u reci Težo. Kada bi ga samo još jednom videli, to bi im bila uteha za to što su se rodili kao galebovi. S druge strane, bilo bi im drago da vide koliko je Bog ostario u međuvremenu. Došla je udovica dvorskog sluga da javi da je ručak spreman. Dole je prošla kočija u pratnji gardista. Jedan usamljeni galeb doleteo je nošen vetrom, tu na strehu. „Blagoslovena bila ptico,” promrmljao je osećajući u dubini duše da je i sam stvoren od iste te krvi i mesa. Činilo mu se da mu perje raste po leđima. Kada je galeb nestao iz vidokruga, osetio se kao da je izgubljen u pustinji. „A šta ako su Pilat i Hristos jednaki?” To pomisli i naglo se vrati u stvarnost, osetivši se go golcat i odran, kao da je kožu ostavio u majčinoj utrobi. Tada naglas izusti: „Bog je jedan!”

Otac Bartolomeu Lorenzo je čitav dan proveo zatvoren u svojoj sobi, uzdišući i ječeći. Već se bilo smrklo kada je udovica ponovo zakucala na vrata da kaže da je spremna večera. On ponovo ništa nije jeo, kao da je započeo nekakav dugačak post ne bi li izoštrio svoja čula. Mada mu je bilo nejasno šta još može videti sada kada je proglasio zajedništvo između Gospoda i galebova sa Teža. Kakva drskost! Da je bog jedinstven u svojoj suštini to ni jeretici ne poriču, no njega su učili da je i pored jedinstvene suštine, Bog trustrukog bića. U tome verovanju pokolebali su ga danas galebovi sa Teža. Mrkla je noć i grad spava, ili ako već ne spava onda se potpuno utišao. Jedino se, sa vremena na vreme, čuju uzvici noćnih čuvara koji paze da se francuski pirati ne iskrcaju na obalu. Domeniko Skarlati je pozatvarao vrata i prozore i seo za čembalo. Umlni zvuci njegove muzike počeli su da se šire i da prodiru napolje, u Lisabon, kroz dimnjak i pukotine na zidovima. Slušaju vojnici portugalske i nemačke garde i jednako je razumeju i jedni i drugi. Mornari koji spavaju po palubama brodova čuju je kroz san. Kada se probude umeće da je prepoznaju. Slušaju muziku i bitange što se tuku po dokovima. Slušaju je monasi i monahinje iz hiljadu samostana i kažu: „To pevaju anđeli gospodnji u ovoj zemlji prepunoj čuda”. Slušaju je ubice što tumaraju ulicama namereni da ubiju, a njihovim žrtvama, pošto su čule ove umilne zvuke, nije više potrebna ni ispovest ni oprost greha pred smrt. Zarobljenik Inkvizicije, kada je čuo ove zvuke na dnu tamnice, zgrabio je svojega tamničara za vrat i zadavio ga, no taj zločin neće pogoršati njegovu strahovitu smrt. Čuju ga Baltazar i Blimunda ležeći u svojoj postelji, tamo daleko, i pitaju se kakva li je to muzika. Pre svih zvuke je začuo otac Bartolomeu Lorenzo, pošto živi nadomak dvora. Ustao je iz postelje i otvorio prozore da bi je bolje čuo. U sobu je uletelo nekoliko komaraca koji su sleteli na tavanicu i tamo se i skrasili, prvo se klateći na svojim dugim nogama a potom postavši nepomični. Ili ih svetlost žiška nije privlačila, ili ih je hipnotisalo škriputanje sveštenikovog pera po hartiji: Et ego in illo. Svanulo je, a on je još uvek pisao. Dok je sastavljao propoved za praznik Tela Hristosovog, komarci su ga ostavili u miru.

Nekoliko dana docnije, kada je Bartolomeu de Gužmao bio u kraljevskoj kapeli, prišao mu je italijanski muzičar. Hodali su polako i zastajkiivali, gledajući po zidovima okačene tapiserije „Život Aleksandra Velikog” i „Pobedu vere” po Rubensovom crtežu, „Priču o Tobiji” i „Osvajanje Tunisa” po Rafaelu. „Kada bi vatra zahvatila ove tapiserije ni jedan svileni končić se ne bi spasao”, reče Domeniko Skarlati svešteniku tonom iz kojeg je bilo jasno da još nije vreme važnim temama o kojima tek namerava

da govori. „U ovim odajama kralj čuva minijaturu rimske crkve Svetog Petra i juče mi je ukazao čast pokazati mi je”. „Ja tu čast nisam imao, no ovo kažem bez ikakve zavisti. Baš mi je drago da se takva čast ukazuje jednom Italijanu, a samim time i Italiji”. „Ja sam čuo da je kralj veliki graditelj. Možda baš zbog toga ima tu strast da svojim sopstvenim rukama gradi to veličanstveno delo arhitekture i simbol papske moći, čak i kada je reč o minijaturi”. „Potpuno su drugačije dimenzije bazilike u Mafri. To će biti veličanstvena građevina, kojoj će se diviti naraštaji koji dolaze”. „Koliko se razlikuju dela jednih ljudskih ruku od dela drugih. U mome slučaju, to su zvuci”. „Govorite li o rukama?” „Govorim

o delima. Kako se rode tako i umru.” „Sada govorite o delima?” „Govorim o rukama. Šta bi od njih bilo, kada bih izgubio pamćenje ili hartiju na kojoj pišem?” „Govorite li o delima?” „Govorim o rukama.”

Sve ovo zvuči kao graciozna igra reči, uobičajena u to doba, vođena bez osobitog upuštanja u smisao, a ponekad i namerno zamršena. To vam je kao kada bi propovednik u crkvi zavikao na figuru svetog Antonija: „Crnčugo! Lopužo! Pijanduro”, a potom objasnio zaprepašćenoj pastvi da je sveca nazvao crnčugom zbog njegove kože koju je đavo oprljio pošto nije uspeo da mu ocrni dušu, lopovom pošto je uzeo čedo iz naručja Bogorodičinog i pijandurom jer je živio vazda opijen milošću božjom. Bilo bi neophodno upozoriti ga: „Oprezno pope, jer onaj koji je sklon takvom izvrtanju nehotice odaje svoju potajnu sklonost ka svetogrđu, koja ti noću ne da snu na oči, dok se prevrćeš u snu šapućući: „Proklet bio otac i sin i sveti duh i neka demoni riču u paklu”. Misliš da ćeš tako izbeći osudu, ali svevideći (ne slepi Tobija, nego onaj za kojega ne postoji slepilo ni senka) zna da si ti izrekao dve istine. On će već izabrati onu koja mu više odgovara, jer ni ti ni ja ne znamo koja je to istina Božja, a još manje da li je sam Bog istinit”.

Izgleda sve kao igra reči, dela i ruke, zvuci i let. „Rekoše mi oče Bartolomeu de Gužmao, da se radom Vaših ruku jedna mašina uzdigla sa tla i poletela kroz vazduh.” „Rekli su Vam istinu o onome što su sopstvenim očima videli u tom trenutku, no za pravu istinu, koja je tome prethodila, bili su slepi”. „Bilo bi mi drago kada bih mogao da bolje razumem Vaše reči.” „To se dogodilo još pre dvanaest godina, a od tada se istina u mnogome promenila.” „Ponavljam da bih voleo da Vas bolje razumem,” „Šta je to tajna?” „Na to pitanje bih odgovorio da samo muzika ume da leti.” „U redu. Sutra ćemo otići tamo, gde ću Vam otkriti celu tajnu.” Stajali su pred poslednjim prizorom žitija Tobijinog, poznate priče, u kojoj gorka riblja žuč vraća vid slepcu. „Čemeran je vid vidovnjaka, sinjor Skarlati.” „Jednoga dana to će morati da se pretoči u muziku, gospodine oče.”

Sutradan, uzjahali su svoje mule i otišli u Sao Sebastiao da Pedreira. Dvorište između palate sa jedne, i ambara i konjušnice sa druge strane, bilo je počišćeno. Voda je tekla niz jedan kanal i čula se škripa đerma. Okolna zemlja bila je obrađena, voćke obrezane i negovane, pa ništa više nije podsećalo na onu divljinu koju su Baltazar i Blimunda zatekli ovde pre deset godina. Tamo, dalje od zgrada, imanje je još uvek neobrađeno, jer za rad u polju tu su samo tri ruke, a i one su veći deo vremena zauzete drugim poslom, onim što sa zemljom nema nikakve veze. Iz konjušnice, kroz širom otvorena vrata, dopiru zvuci radionice. Otac Bartolomeu Lorencu zamoli Italijana da pričeka pred vratima i uđe. Baltazar je bio sam. Tesao je jednu dugačku gredu. Sveštenik mu se obrati: „Dobar dan Baltazare. Doveo sam gosta da mu pokažem letelicu.” „Ko je to sa Vama?” „Jedan prijatelj sa dvora.” „Nije valjda kralj?” „Jednoga dana ću dovesti i kralja. On me je, baš nedavno, pozvao sebi da me upita za leteću mašinu i kada će se vinuti, no danas sam doveo nekog drugoga.” „Ali on će sada otkriti našu tajnu, a mi smo se drugačije dogovorili. Pa zašto smo mi onda, tolike godine držali jezik za zubima?” „Ja sam tvorac Pasarole, pa je moje pravo da odlučim ko može da je vidi, a ko ne.” „A mi je gradimo, pa ako tako poželimo, možemo odavde i da odemo.” „Ne umem da ti objasnim zbog čega, ali ja osećam da se osobi koju sam doveo može verovati. Za njega bih mogao ruku u vatru da stavim i svoju dušu da založim.” „Je li to nekakva žena?” „Nije. Muškarac je. Italijan je i na dvoru je svega nekoliko meseci, gde je infantin učitelj čembala. Pored toga je i maestro u kraljevskoj kapeli. Ime mu je Domeniko Skarlati.” Pop se uputi ka vratima, pa naglo upita:

„Gde je Blimunda?” „Još uvek je u bašti”, odgovori mu Baltazar. Za to vreme, Italijan se raskomotio u svežini senke jednog platna. Polako i bez velike radoznalosti, posmatrao je zatvorene kapke palate, krov po kome je bujao korov i oluke po kojima su lastavice tragale za insektima. Prišao mu je otac Bartolomeu Lorencu noseći u ruci maramu. „Tajni morate prići vezanih očiju”, reče smešeći se. Muzičar mu veselo odgovori „A koliko puta se vezanih očiju odlazi od tajne?” „Ovoga puta neće biti tako, sinjor Skarlatti, no pazite na prag. Sada nailazite na kamen. Pre no što Vam razvežem povez, moram Vam reći da ovde žive dvoje ljudi. To su Baltazar Sedam Sunaca i jedna žena po imenu Blimunda koju sam ja, pošto živi sa Sedam Sunaca, nazvao Sedam Mesečina. Oni grade ono što ću Vam sada pokazati. Ja im objasnim, a oni sprovode u delo. Sada već možete skinuti povez.” Bez uzbuđenja, i sa istim onim mirom sa kojim je posmatrao laste, Italijan skide povez sa očiju.

Pred njime je stajala džinovska ptica, raširenih krila, lepezastog repa i nedovršene glave na dugom vratu. Nije se još moglo razlučiti da li je galeb ili soko. „Ovo je ta tajna”, upita. „Baš to?”, odgovori mu sveštenik. „Tajna koju je do danas delilo troje, a od danas deli četvoro. Ovo je Baltazar Sedam Sunaca, a Blimunda samo što se nije vratila iz bašte.” Italijan se nakloni ka Baltazaru, a ovaj mu odgovori dubokim, pomalo trapavim naklonom. Na kraju krajeva, on je bio samo prost mehaničar, odrpan i prljav, sav zamazan i čađav, i samo mu se kuka, na desnoj ruci, sijala uglancana neprekidnim radom. Domeniko Skarlatti prišao je letelici poduprtoj sa obe strane. Položio je ruke na njeno krilo i na njegovo čuđenje čitava mašina je zatitrala uprkos velikoj težini drvenog kostura, gvozdenog lima i upletene trske. Ako postoji sila koja će ovo podići sa tla onda čoveku ništa nije nemoguće. „Ova krila su kruta?” „U pravu ste.” „Ali nema te ptice koja može da leti a da ne maše krilima.” „Baltazar tvrdi da je dovoljno da ima oblik ptice pa će poleteti, a ja Vas uveravam da letenje nema nikakve veze sa krilima.” „Da li ćete mi objasniti tu tajnu?” „Jedino što mogu da Vam pokažem je ovo pred nama.” „I to je dovoljno. Nego, da bi ova ptica poletela prvo mora proći kroz ova vrata.”

Baltazar i otac Bartolomeu Lorencu pogledali su se i onda okrenuli glave ka otvorenim vratima. Tamo je stajala Blimunda, sa korpom punom trešanja, odgovarajući: „Postoje različita vremena. U jednim se gradi, u drugim ruši. Jedne su ruke podigle ovaj krov, druge će ga razrušiti. Srušićemo i zidove, ako bude trebalo.” „Ovo je Blimunda,” predstavi je sveštenik. Ona se zakitila trešnjama i došla da se pokaže Baltazaru. Prišla mu je sa osmehom i ponudila mu korpu. „Venera i Vulkan,” mislio je muzičar. Mi ćemo, naravno, oprostiti ovo neizbežno poređenje. Šta zna on, kakvo telo Blimunda krije pod grubom odećom. Ni Baltazar nije neki običan čađavko, kao što izgleda, niti je hrom kao Vulkan. Ono jeste da mu nedostaje leva šaka, ali ni sam Gospod Bog je nema. Da Venera ima oči kao Blimunda, njoj bi u slavu kukurikali svi pevcu ovoga sveta. Ona bi tada mogla da vidi šta se krije u srcima zaljubljenih, a to nije mala stvar. Ponekad smrtnik bude u nečemu bolji nego božanstvo. Da ne kažemo da je Baltazar, u neku ruku, bolji nego Vulkan, jer Vulkan je izgubio svoju boginju a on, smrtnik, i dalje ima svoju ženu.

Svi su seli oko korpe da se posluže trešnjama. Svi jedu bez ceremonije i jedino paze da im se ruke ne sudaraju dok vade trešnje iz korpe. Prvo ruka Baltazarova, gruba kao maslinova kora, zatim nežna duhovnikova, pa spretna ruka muzičareva i na kraju Blimundina šaka, nežna i izmučena, prljavih noktiju, jer tek je došla iz bašte gde je kopala motikom i brala trešnje. Svi pljuju koštice na zemlju. I kralj bi, da je kojim slučajem ovde, isto tako pljuvao. Po malim stvarima se vidi da su svi ljudi isti. Trešnje su krupne i sočne, poneku su ptice već načele kljunovima. Da li na nebu postoji voćnjak u kojem će se, kada tome dođe čas, naša velika, bezglava ptica nahraniti? Još se ne zna da li je soko ili je galeb, ali jedno je jasno, ni galeb, ni soko nisu radi voću. Sveci i anđeli nebeski mogu da budu mirni, jer trešnje niko neće da im dira.

Otac Bartolomeu Lorencu započe: „Neću Vam otkriti celu tajnu letenja, no baš kao što sam napisao u objašnjenju plana, letelica će se pokretati uz pomoć privlačnih sila, suprotnih sili zemljine težine. Ako ja ispuštim ovu košticu, ona padne na pod. Dakle treba otkriti od koje bi se sile, suprotnoj zemljinom privlačenju ona podigla sa poda”. „I Vi ste otkrili koja je to sila?” „Da, ja sam otkrio silu, a potom smo

tome svi troje posvetili svoje napore". „To je kao nekakvo ovozemaljsko trojstvo; otac, sin i Sveti duh". „Ja i Baltazar smo vršnjaci, imamo po trideset pet godina, pa ne možemo biti otac jedan drugome po prirodi stvari. Verovatnije bismo bili braća, ili još verovatnije blizanci, no on se rodio u Mafri, a ja u Brazilu. Pored toga uopšte ne podsećamo jedan na drugoga. Što se duha tiče, to bi zasigurno bila Blimunda. Ona i izgleda kao da čini deo nekakvog ovozemaljskog trojstva". „I ja imam trideset i pet godina, ali sam rođen u Napulju, te tako ne mogu da budem deo vaše trojke. A koliko je godina Blimundi?" „Ja imam dvadeset osam godina, i nemam ni brata ni sestre", reče Blimunda. U polusenci konjušnice oči su joj bile gotovo bele. Domeniko Skarlatti začuo je najdublju notu čembala kako mu odzvanja u srcu. Neprijateljski raspoloženi Baltazar je kukom podigao polupraznu korpu sa tla, rekavši: „Dosta je bilo jela. Valja nam prionuti na posao."

Otac Bartolomeu Lorenzo prislonio je merdevine uz Pasarolu. „Ukoliko sinjor Skarlatti želi da vidi letelicu iznutra". Sa sobom je poneo crteže. Unutra je, hodajući po nekoj vrsti palube, objašnjavao ulogu pojedinačnih delova: ćilibara, sfera i gvođenih ploča. Ponavljao je da su to sve elementi koji se međusobno privlače, ali nije govorio o Suncu, niti o sadržaju sfera. „A šta to privlači ćilibar", upita muzičar. „Možda i sam Bog, koji je izvor svih sila", odgovorio mu je sveštenik. „I ćilibar bi onda privukao sfere. No, šta se to nalazi zarobljeno u njima? Da li je to tajna?" „Da, baš je to tajna." „Da li je to nešto, biljnog, životinjskog ili mineralnog porekla?" „Ni jednog, ni drugog, ni trećeg." „Nemoguće! Sve su stvari ili biljnog, ili životinjskog, ili pak mineralnog porekla." „Ne važi to baš za sve. Evo, muzika, na primer." „Pobogu, oče! Nećete mi reći da ćete sfere ispuniti muzikom!" „Neću, ali ko zna? Možda bi muzika mogla da podigne brod sa zemlje. Vredelo bi o tome porazmisliti. Meni malo nedostaje da se uzdignem sa tla kada začujem zvuke vašeg čembala." „To je, naravno, šala?" „Mnogo manje šala nego što Vi možete zamisliti, sinjor Skarlatti."

Popodne je već bilo odmaklo kada je Italijan krenuo natrag u grad. Otac Bartolomeu Lorenzo je odlučio da prenoći na imanju. Želeo je da iskoristi priliku da uvežba propoved, jer se praznik Tela Hristosovog približavao. Pozdravljajući se sa muzičarem sveštenik reče: „Ne zaboravite sinjor Skarlatti, kada Vam je dosadno na dvoru uvek možete doći ovde." „To ću jamačno imati na umu i, ukoliko to ne bi uznemiravalo Baltazara i Blimundu u poslu, sa sobom bih doneo i čembalo da sviram za njih i za Pasarolu. Ko zna, možda će moja muzika uspeti da se sjedini sa tim misterioznim elementom u sferama?" Na to Baltazar grubo upade u reč: „Ukoliko se otac Bartolomeu Lorenzo sa time slaže, Vi gospodine Skarlatti možete doći kad god Vam je volja ali..." „Ali šta?" „Ja umesto leve šake imam kuku, a ponekad umesto nje bodež. Na srcu mi je krst napisan krvlju." „Mojom krvlju", dodade Blimunda.

„Ja sam brat svakome ko me za brata prihvata", reče muzičar. Baltazar ga je ispratio, pomogao mu da uzjaše i ne znajući šta drugo da kaže, reče: „Ja sam tu, ako bude potrebna pomoć pri prenošenju instrumenta."

Otac Bartolomeu Lorenzo večerao je sa Sedam Sunaca i Sedam Mesečina. Za večeru su imali usoljene sardine, kajganu, bokal sveže vode i tvrdi seljački hleb. Dve uljanice su žmirkale u konjušnici. Mrak se skupio u uglovima i kao da je pulsirao, nadolazeći i povlačeći se u ritmu drhtavih plamčaka. Senka Pasarole drhtala je na belom zidu. Noć je bila topla. Kroz otvorena vrata, na nebu iznad palate, videle su se zvezde. Otac je izašao na dvorište i duboko uzdahnuo posmatrajući Mlečni put koji je vodio sa kraja na kraj nebeske kupole. To je put koji vodi na hodočašće u Santijago. To na nebu i nisu zvezde nego svetlost, koja je tamo ostala od užarenih pogleda hodočasnika koji iz noći u noć zure u nebo tražeći putokaz. „Bog je jedan u svojoj suštini i liku", kriknu iznenada Bartolomeu Lorenzo. Baltazar i Blimunda pritrčase vratima da vide kakvi su to krici. Njih česti sveštenikovi monolozi nisu više iznenađivali, ali da ovako urla prema nebu još ga nisu videli. Tada je nastupio mir koji su remetili samo zrikavci a onda se, iznenada, začuo drugi krik: „Bog je jedan u suštini, a trostruk u formi!" Ništa se nije dogodilo ni posle prvog, ni posle drugog krika. Bartolomeu Lorenzo se vratio unutra, pa reče dvoma koji su ga, zbunjeni,

pratili. „Izviknuo sam dve međusobno suprotne tvrdnje. Recite mi koja je od njih istina.” „Ja ne znam”, reče Baltazar. „Ni ja”, reče Blimunda. Sveštenik ponovi: „Bog je jedan u svojoj suštini i liku. Bog je jedan u suštini, a trostruk u formi. Šta je istina, a šta je laž? Recite mi?” „Ne znamo”, odgovori Blimunda, „niti razumemo te reči. Jedino Vam mogu reći da mi verujemo u Sveto Trojstvo: Bog Otac, Bog Sin i Sveti Duh, naravno u ono kome nas uči sveta crkva, a ne u ono o kojemu je govorio Italijan.” „Znači da je za tebe Bog trostrukog bića.” „Biće da je tako.” „A šta ako ti ja sada kažem da je Bog jedinstven? Da je On sam stvorio svet i ljude. Da li ćeš mi onda verovati?” „Verovaću ako vi tako kažete.” „Ja ti govorim da veruješ u ono u šta ni ja sam nisam siguran. No, o ovim mojim rečima nikom ni reč ne govori. A ti Baltazare, koje je tvoje mišljenje?” „Od kada sam počeo da gradim letelicu, ja o tome uopšte i ne razmišljam. Može biti da je Bog jedan, može biti da je trostruk, a možda je i četvorostruk, ko bi ga znao. Kakogod, nama se isto hvata. Možda je Bog jedini preživeli vojnik od sto hiljada. Zato je istovremeno i redov i kapetan i general. Liči da je tako, pošto je kljast, kao što ste mi Vi objasnili, a ja sada u to duboko verujem”. „Pilat je pitao Isusa da mu kaže šta je istina, a Isus mu nije odgovorio.” „Možda je prerano da se zna”, dodade Blimunda i ode da sedne do svog čoveka na jedan kamen do vrata, gde su se često milovali, sada da mu razveže remenje od kuke. Posle mu je naslonila grudi na patrljak da mu olakša bolove.

„*Et ego in illo*”, reče otac Bartolomeu Lorenzo stojeći u konjušnici. Isprobavao je tako kako zvuči propoved, ali danas nije ispitivao glas i odjeke koji drhteći diraju dušu slušalaca, niti sugestivnost ritma reči i pauza. Jedne reči je čitao, druge su mu same iznenada nadolazile. Jedne su poricale druge, ili su bacale sumnju jedne na druge, ili je namerno iz njih izvlačio različita značenja. „*Et ego in illo*. Da, ja sam u njemu; ja, Bog, u njemu čoveku. U meni koji sam čovek, jesi Ti koji si Bog. Bog može da stane unutar čoveka? Kako je to moguće kada je Bog ogroman a čovek tako mali, jedva jedan delić onoga što je Bog stvorio. Odgovor je da Bog dospeva u čoveka putem pričesti. Jasno je to. Potpuno jasno, ali ako je to način da Bog uđe u čoveka, neophodno je da čovek primi pričest. Tako Bog nije u čoveku kad god to poželi već kada je čoveku to volja. Ako bolje pogledamo ovo što je već rečeno, na neki način Stvaralac je postao ljudsko delo. A kakva je ogromna nepravda učinjena Adamu, u kojemu Boga nije bilo jer tada još nije bilo pričesti. Adam bi imao puno pravo da se naljuti na Boga, koji mu je zbog jednog jedinog greha zabranio da jede sa drveta života i za njega zauvek zatvorio vrata raja. Za to vreme, potomci istog tog Adama, i pored tolikih strašnih sagrešenija, imaju Boga u sebi i slobodno jedu sa drveta života, bez ikakvog straha i prepreke. Ako je Adam kažnjen pošto je hteo da se sjedini sa Gospodom, kako to da sada čovek nosi Boga u sebi i nije zbog toga kažnjen. Onaj koji neće da primi Boga takođe prođe nekažnjen. Imati i nemati Boga u sebi jednako je apsurdno i jednako nemoguće. *Et ego in illo*. Bog je u meni ili Bog nije u meni, kako se snaći u ovoj šumi od da i ne, gde je da ne i gde je ne da, gde su sličnosti suprotne i gde su suprotnosti slične. Kako ću spasene duše preći preko oštice brijača. Dakle, sabrano i oduzeto, sve zvuči ovako: Pre no što je Hristos uzeo oblik čovečji, Bog je bio van čoveka i nije mogao biti u njemu. Tek kasnije, putem pričesti, Bog je ušao u čoveka. Ovako, čovek gotovo da je Bog. Da! Da, u meni je Bog! Ja sam Bog! Ja sam On, ne u

trostrukom ili četvorostrukom smislu već jedinstven, kao On. Bog, mi, On i ja,

ja i On, *Durus est hic sermo, et quis potest eum audire.*”

Noć je postajala sveža. Blimunda je zaspala glave naslonjene na Baltazarovo rame. Kasnije ju je on, na rukama, preneo u postelju i legao do nje. Sveštenik je izašao u dvorište i tamo ostao čitavu noć, na nogama, gledajući ka nebu i šapućući u iskušenju.

Nekoliko meseci docnije, sveštenik-cenzor svete Inkvizicije je u svome izveštaju o propovedi, napisao: „Autor ove propovedi pre zaslužuje aplauz nego pogrde, više divljenje nego sumnju.” Pisac ove cenzure, fra Manuel Giljerm, sigurno je osetio nelagodnost dok je preporučivao aplauz i divljenje. Mora

biti da mu je nekakav neprimetni duh jeresi protresao hipofizu dok se trudio da savlada strah i sumnju, koja se nesumnjivo javila, naročito kod predanog cenzora, dok je slušao propoved. Drugi ućeni duhovnik, otac Don Kaetano Souza, kada je na njega došao red da proćita i cenzuriše tekst propovedi, potvrdio je da u njemu nema nićega što je u sukobu sa svetom verom i hrišćanskim moralom. Iz izveštaja se ne mogu naslutiti sumnje i strahovi, koji su po svoj prilici uticali na prvostepenu presudu. On tako zaključuje da bi doktor Bartolomeu de Guźmao trebalo da zadrži sve visoke počasti i položaje koje mu je kruna dodelila. Tako su se, pod pritiskom dvora, razjasnile sve nejasnoće i opralo ime propovednika od svih mrlja koje su mu nanele optužbe koje su dolazile sa nižih instancija. Kako bilo da bilo, poslednju reć imao je fratar Bonventura de Sao Giao, kraljevski cenzor, koji ne štedeći pohvale i komplimente, zaključuje da je tišina jedino što može da izrazi njegovo osećanje divljenja i oduševljenja. Ostaje nam da se upitamo, mi koji više znamo o stvarnim događajima, kakvi bi bili oni gromoglasni glasovi i još strašnija ćutnja, koji bi bili odgovor na reći koje su zvezde ćule na imanju vojvode od Aveira, dok su izmoreni Baltazar i Blimunda nevino spavali, i dok se Pasarola, u mraku konjušnice, napinjala ne bi li shvatila smisao onoga što je izgovarao njen kreator.

Tri, ako ne i ćetiri, života vodi otac Bartolomeu Lorenzo. Ipak, dok spava ima samo jedan život. Kada se probudi on nije u stanju da razlući da li je u snu bio pop koji se penje na oltar da drži misu, ili cenjeni akademik na ćiju propoved i sam kralj doće da je tajno sluša sedeći iza zaves, ili pronalazać letećih mašina i raznih pumpi za izbacivanje vode iz brodova što propuštaju, ili je nekakav drugi ćovek kojega muće strahovi i sumnje i koji je istovremeno propovednik u crkvi, erudita u akademiji, dvorjanin u palati i vizionar i brat muzićarima i plebejcima u konjušnici. On se okreće svojim snovima u nadi da će povratiti to jedinstvo koje se izgubi ćim otvori oći. Ne bi mu vredelo ni da posti kao Blimunda. Prestao je sa izućavanjem spisa koje preporućuju crkva, akademici i stručnjaci kanonskog prava. Ne bavi se više sholastićkim teorijama o sućtini egzistencije. U njegovoj se duši roje brižne misli. Ćovek je jedina životinja koja govori i ćita, kada je naućna, a opet će mnogo leta proći dok ne poleti. Otac Bartolomeu Lorenzo okrenuo se detaljnom izućavanju Starog zaveta, ponajviše se zadržavajući na prvih pet knjiga - Pentateuhu, koji Jevreji nazivaju Tora, a muhamedanci Kuran. Unutar tela bilo koga od nas Blimunda vidi organe i volje, ali misli ne može da proćita. Kada bi ih i videla, ne bi mogla da posmatra u jednom ćoveku toliko oprećnih i neudobnih misli a da pritom ne izgubi sopstveni razum.

Muzika je već potpuno druga stvar. Domeniko Skarlatti je u konjušnicu doneo ćembalo. Naravno, nije ga on doneo na sopstvenim lećima. Unajmio je dvojicu amala koji su motkama, konopcima i uz mnogo znoja na ćelima doneli instrument ćak iz Trgovaćke ulice, gde je bio kupljen, do imanja vojvode od Aveira, gde će se slušati. Baltazar je išao sa njima da im pokaže put. Od toga im, više pomoći nije trebalo, jer nosaćki zanat se ne može raditi bez svojstvene nauke i umeća. Kako rasporediti teret, kako složiti snagu, to vam je kao kada se igraju momaćka kola, pa se gradi piramida od tela. Ne zna svako kako koristiti konopce i motke da bi se hodalo ujednaćenim korakom. To su već tajne amalskog zanata, a i ovaj, kao i svaki drugi zanatlja, gleda da tokom radnog veka naući što više tajni i trikova. Nosaći su ostavili ćembalo ispred kapije, da ne bi videli letelicu, a ostatak puta, do konjušnice su ga, uz ogromne napore, preneli Baltazar i Blimunda. Nije instrument bio težak, nego oni nisu bili vićni zanatu, a povrh toga žice su vibrirale kao da žalno kukaju. Od tih zvuka se stezalo srće, koje je bilo već uplašeno i zbunjeno tolikom krhkoćću instrumenta. Istog popodneva došao je i Domeniko Skarlatti i seo da štimuje ćembalo, dok su Baltazar i Blimunda obavljali tihe poslove, izabrane tako da ne uznemiravaju muzićara. On je pleo trsku a ona šila jedra. Pošto je udesio instrument, namestio dirke (koje su se rasklimala od puta) i proverio, jedno po jedno, paćja pera, Skarlatti je seo da svira. S početka je samo pustio prste da slobodno jure po klavijaturi, kao da je tako želeo da oslobodi note iz zatoćeništva. Potom je organizovao tonove u grupice, kao da je birao između ispravnih i pogrećnih, između harmonije i nesklada, između tona i pauze, drugim rećima, oblikovao je ono što je ranije bilo razbarušeno i neskladno. Baltazar i Blimunda znali su vrlo malo o muzici. Ćuli su kako fratri u horu pojaju *Te deum* i poznavali su narodne pesme, gradske i seoske, svako svoje, ali nikada nisu ćuli ništa slićno ovim zvucima koje je Italijan uspevao da

proizvede na čembalu. Ti tonovi su istovremeno zvučali kao dečja igračka i plamena zakletva, kao igra anđela i srdžba Božja.

Posle čitavog sata, Skarlati je ustao od čembala i pokrio ga platnom. Tada reče Baltazaru i Blimundi, koji su prestali sa radom: „Ako Pasarola ikada poleti, ja bih voleo da putujem u njoj i da sviram čembalo gore u nebesima. Blimunda gotovo kliknu: „Kada poleti mašina, pretvoriće nebo u muziku.” Baltazar na to, prisećajući se rata primeti: „Ako se nebesa ne pretvore u pakao.” Ovo dvoje ne umeju da pišu i čitaju, a opet iznenađuju nas reči koje izgovaraju, neočekivane u datom trenutku i na datom mestu. Poznato je da za sve, pa i za ovo, postoji objašnjenje, te nam ga valja tražiti. Ako ga ne nađemo danas, naći ćemo ga sutra. Skarlati se mnogo puta vratio na imanje vojvode od Aveira. Nije uvek dolazio da svira, a i kada bi svirao, često bi zamolio Baltazara i Blimundu da ne prestaju sa radom. Huktala je peć u pozadini, udarao čekić u nakovanj, klokotala ključala voda u kotlu a muzika jedva da bi se čula od ogromne buke. Za to vreme muzičar je mirno komponovao svoje note, baš kao da se nalazio u sred mira vasiona u koju se nadao da će otići jednog dana.

Svako prati svoj put do mira, šta god da jeste mir. Predeo pod nebom, jedan trenutak u toku noći ili dana, dva drveta (ili tri ako bi ih slikao Rebrandt), uzdasi koji otvaraju ili zatvaraju put pred nama. A gde vodi taj put i šta tamo čeka? Drugi predeo, drugi trenutak, drvo ili još uzdaha. Jedan sveštenik se sprema da odbaci jednog Boga i da prihvati drugoga, a da ni sam ne zna kakvu će korist od toga imati. Jedan muzičar ne veruje da je moguće stvarati drugačiju muziku, a neće više biti živ kroz sto godina da čuje Desetu simfoniju, greškom nazvanu Devetom. Jedan kljasti vojnik, ironijom sudbine proizvodi krila, a nikada nije stigao dalje od pešadinca. Ko još može da tvrdi da zna šta ga u životu čeka? Vidite onu ženu prodornih očiju, koja je rođena da otkriva ljudske volje. Njena dosadašnja otkrića o tumorima, zadavljenim fetusima i zakopanim srebrnjacima, dečja su igra u poređenju sa čudima koja će ona tek otkriti, kada otac Bartolomeu Lorencu dođe i kaže joj: „Blimunda, Lisabonom hara nekakva strašna bolestina i ljudi umiru na sve strane. Meni se čini da je ovo odlična prilika za sakupljanje volja umirućih, naravno, ako ih na samrti još uvek imaju. Moja je dužnost da te upozorim da je to opasna rabota, te ti nemoj ići ako to ne želiš. Ja te na to ne bih prisiljavao čak ni kada bih mogao”. „O kakvoj je bolesti reč”? „Kažu da je stigla brodom iz Brazila. Ovde je prvo primećena u Eriseiri”. „To je blizu moje Mafre”, iznenadi se Baltazar. „Nema vesti o žrtvama u Mafri, ali prema onome što čujem bolest je ili kuga ili žuta groznica. Ime na kraju nije ni važno jer se, kako god da joj je ime, od ove bolesti umire na kamare. Koja je tvoja odluka Blimunda?” Ona ustade sa tronošca i podiže poklopac sanduka. Koliko li je tu volja sakupljeno. Ne više od stotinu. To nije skoro ništa. Mnogo više je potrebno. Za ovo malo sam se dobro namučila, mnogo postila. Ponekad sam se gubila u lavirintu kostiju i iznutrica tražeći volju a nje nema. Samo agonična mreža nerava, more krvi, polusvarena hrana u stomaku i izmet u crevima. „Dakle, hoćeš li ići”, upita pop. „Ići ću”, odgovori ona. „Sama nećeš ići”, dodade Baltazar.

Sledećeg dana, u samu zoru, po kiši koja je rominjala, odoše Baltazar i Blimunda sa imanja. Ona je išla praznog stomaka. On je u torbi, nosio hrane za oboje, da jedu kada nakupe dovoljno volja, ili kada glad postane neizdrživa. Proći će mnogi sati a Blimunda neće videti Baltazarov lik. Ona uvek ide ispred i najavljuje ako će se okrenuti. Čudna igra, gde jedno ne želi da vidi drugo, a drugo ne želi da bude viđeno. Izgleda lako, ali samo njih dvoje znaju koliko je teško ne gledati se. Tek negde pred kraj dana, kada oboje jedu i kada Blimundin vid postane kao vid običnog čoveka, Baltazar će osetiti kako mu se život vraća u telo, umornije od negledanosti nego od hoda. Blimunda po čitav dan obilazi umiruće. Gde god da ode, dobrodošla je i dočekivana sa zahvalnošću. Niko i ne pita je li rod ili prijatelj, da li je iz iste ulice ili iz susedne. Ponekad prođe i nezapažena, jer u ovom gradu ima mnogo milosrdnika. Prepuna je soba bolesnika. Čak je i hodnik prepun naroda. Na stepeništu je gužva. Jedni se penju, drugi silaze. Tu je pop što obavlja poslednju ispovest, lekar ako su smatrali da ga vredi zvati i ako su za to imali novca, berberin što pušta krv idući od kuće do kuće. Tu niko i ne primeti jednu kradljivicu volja koja uđe i izađe sa zamotuljkom u kome je tegla, a u tegli čilibar na kome su se volje nakupile kao ptice na mamac. Između

imanja i reke ušla je u trideset i dve kuće i prikupila dvadeset i četiri tamna oblaka. U šest umirućih volja više nije bilo, mora da su još nekada davno napustile telo. U ostalima volja se tako snažno uhvatila za telo da ju je samo smrt mogla odande iščupati. U pet kuća više nije bilo ni volje, ni duše, već samo mrtvo telo, suze i tuga. Na sve strane spaljivan je ruzmarin, da odagna zarazu. Svuda, po ulicama, po kapelama i bolesničkim sobama lebdeo je blagomirisni dim. Lisabon ne podseća više na sebe starog, smradnog i zdravog. Potražnja za jezicima svetog Petra bila je ogromna. To je kamenje u obliku ptičjeg jezika, koje se pronalazilo na plažama između Sao Paula i Santosa. Ne zna se da li zbog svetosti dva grada ili zbog svetačkih imena koje oni nose, ali svima je poznato da je taj kamen, uz još jedan oblika i boje graška, najbolji lek protiv opakih groznica. Samleven u fini prah, ovaj šljunak leči i najjaču groznicu, oslobađa od kamena u žuci i izaziva preznojavanje. Isti taj prah je protivotrov protiv najgorih otrova, posebno ako je reč o ujedima insekata ili gmizavaca. Potrebno je samo položiti jezik svetog Petra ili onaj drugi, graškasti kamen, na ujed i za tren oka otrov je izvučen iz tela. Zbog toga se onaj drugi kamen i zove zmijske oči.

Znajući sve ovo izgleda nam nemoguće da bolestina i dalje ubija i pored svih lekova i melema. Jedino možemo zaključiti da je Lisabon mnogo grešan u Božjim očima kada je ovaj dozvolio da umre četiri hiljade duša u svega tri meseca. To znači da je dnevno sahranjivano oko četrdeset umrlih. Ostale su plaže bez svoga kamenja, a mrtvi jezici ne umeju da nam objasne zašto nije delovala ovolika medicina. Ne treba da nas čudi da mleveni kamen leči groznicu. Poznat je slučaj majke Tereze iz manastira Asunsao kojoj je, dok je mesila kolače, ponestalo šećera. Zamolila je šećer na zajam od igumanije susednog manastira a ova joj je dojavila da od njenog šećera nema vajde jer je slabog kvaliteta. Prepala se majka Tereza: „Šta mi je sada činiti? Šta ću jedna od svog života? Nema mi druge nego da pravim karamele koje su manje fini slatkiš.” I počela je da pravi karamele, naravno ne od svoga života nego od šećera. No opet joj je nešto krenulo naopako, pa joj je šećer toliko požuteo da je više ličio na smolu, nego na ukusnu poslasticu. Joj, nevolje. Nije bilo druge nego žaliti se. Majka se okrete Gospodu i pozva ga da položi račune za ono za šta je odgovoran. Ovo je obično delotvoran metod, kao što smo videli u slučaju svetoga Antonija i srebrnih kandila. „Ti dobro znaš da ja drugog šećera nemam niti imam odakle da uzajmim. Ja ovo za Tebe činim, a ne za sebe. Reci mi sada, kako ću ja sad tebe služiti?” To reče i seti se da reči možda i nisu dovoljne, pa odseče krajičak kanapa koji gospod nosi oko pojasa i baci ga u šerpu. Rečeno-učinjeno. Šećer počeo smesta da narasta i od mrke smole pretvori se u bleđi, mekani karamel, takav kakvog nije bilo od kada su slatkiši počeli da se proizvode po manastirima. To što je sada nemoguće naći takve delikatesne karamele lako je objasniti. Pojas gospodnji je smesta rasparčan i podeljen među sestinstvima opatica-poslastičarki, gde je uskoro i potrošen, da se ta vremena nikada ne vrate.

Umorni od silnog hoda, od penjanja i silaženja po stepeništu, vrata se Baltazar i Blimunda na imanje. Sedam Pomračenih Sunaca i Sedam Bledih Mesečina. Ona pati od nepodnošljive mučnine, kao da se vratila sa bojnog polja gde je gledala tela raskomadana topovskom paljbom. Njemu je, ako želi da zamisli šta je ona tog dana videla, dovoljno da se priseti rata ili klanice. Legli su te noći u postelju, ali im se tela nisu htela. Nije to bilo zbog umora, koji je često dobro upozorenje čulima, nego zbog preterane svesti o unutrašnjim organima, koje su osećali tik pod kožom. Tela se kožom upoznaju, raspoznaju i prihvataju, iako priikom nekih bliskih kontakata dolazi do dodira i između sluzokoža, ali razlika je neznatna, to je kao prodiranje u neki dublji sloj kože. Leže njih dvoje obučeni i pokriveni starom ponjavom. Prosto da se začudimo kako je jedan tako veliki poduhvat poveren takvom paru skitnica. Oni više nisu mladi i liče na dva kaljava kamena temeljca pritisnuta ogromnim teretom. Mesec je noćas kasno izašao pa ga oni nisu videli. No, mesečina je prodrla u konjušnicu kroz pukotine i razmaknute crepove i pretražila čitavu zgradu, letelicu u njoj, okrznuvši samo u prolazu teglu sa voljama. Videli su se jasno tamni oblaci u njoj. Možda su se pokazali zato što nije bilo nikoga da ih vidi, a možda zato što pod svetlošću meseca nevidljivo postaje vidljivo.

Otac Bartolomeu Lorenzo bio je zadovoljan prikupljenim. Poslati su da ponovo krstare gradom kojim je kosila opaka bolestina i u kojem je vladala tuga. Evo njihovoga plena, dvadeset i četiri volje da

se dodaju na listu. Prošao je prvi mesec, a u tegli se skupilo oko hiljadu volja. To je, po sveštenikovom mišljenju, uzdižuća snaga dovoljna za jednu sferu. Blimunda je uzela drugu teglu. Po Lisabonu se pričalo o ženi i čoveku koji, bez straha od kuge, krstare ulicama, sa kraja na kraj grada, ona napred a on pozadi. Uvek nemi na ulicama i u kućama u koje su ulazili, ona bi uvek spustila pogled prolazeći pored njega. Ovo se događalo iz dana u dan, a opet nije izazivalo veliko čuđenje ni sumnje. U stvari, proneo se glas da su to pokojnici koji ispunjavaju zavet dat Bogu. Ovu priču izmislio je i proneo sam otac Bartolomeu Lorencio da predupredi govorkanja. Da je upotrebio nešto više mašte, proglasio bi ih za par poslanika sa neba, koji posećuju umiruće ne bi li im olakšali poslednju ispovest, već izandalu od upotrebe. Ništa lakše nego upropastiti nečiju reputaciju. Skoro isto toliko lako je povratiti ugled ili steći novi. Važno je samo pronaći pravi način da vam drugi poveruju i da ih pretvorite u vaš nepristrasni eho ili prave sučesnike.

Kada se okončala epidemija, a smrtni slučajevi prorodili, odjednom je počelo da se umire iz drugih razloga. U teglama je već bilo dobrih dve hiljade volja. Tada je Blimunda obolela i pala u postelju. Nije je ništa bolelo, nije je tresla groznica, samo ju je ophrvla slabost i duboko bledilo od kojih joj je koža postala providna. Ležala je na prostirci, vazdan sklopljenih očiju, a opet niti je spavala, niti se odmarala. Kapci su joj bili napeti, na licu joj je bio grč agonije. Baltazar se uopšte nije odvajao od nje, osim da pripremi hranu ili da obavi one telesne potrebe koje nije mogao obaviti tu kraj kreveta. Otac Bartolomeu Lorencio, mračna lica, seo bi na tronožac i tamo ostao satima. Izgledalo je kao da se moli, no njegovo tiho mrmljanje niko nije razumevao; ni koje su reči ni kome su upućene. Prestao je da ih ispoveda. U dva navrata, Baltazar, koji se osećao obaveznim da ga na to podseti, taktično mu je spomenuo da se gresi kada se nakupe lako i zaborave. Na to mu je sveštenik odgovorio da Bog vidi ono što se skriva u našim srcima, i nije potreban niko drugi da u Njegovo ime oprašta naše grehe. Ako su gresi pregolemi da bi prošli nekažnjeni, Bog će to takođe videti i suditi kada tome bude vreme, na dan Strašnoga suda, ukoliko, u međuvremenu počinjena dobročinstva, sama po sebi ne ponište grehe. Opet, postoji mogućnost da se sve završi opštim otpustom greha ili univerzalnom kaznom. Jedino se još ne zna ko je taj što oprašta Bogu i kažnjava ga. Gledajući Blimundu, napaćenu, ni na ovom, ni na onom svetlu, otac je grizao nokte i gorko se kajao zato što ju je slao u blizinu smrti toliko puta da je njen sopstveni život izbledeo. Kao da je došla u iskušenje da pređe na onu stranu, bezbolno, da ispusti iz ruku obale ovoga sveta i pusti da se udavi. Svake noći, dok se vraćao u grad, tamnim stazama i puteljcima, otac bi pozeleo žarko, kao u delirijumu, da ga napadnu razbojnici, da ga izbodu nožem hajduci ili da čak sam Baltazar svojim bodežom osveti Blimundu i tako poravna račune. No, u to vreme Baltazar bi već ležao kraj svoje žene, grleći je zdravom rukom i šapućući njeno ime: „Blimunda.” Toj je reči trebalo vremena da stigne do svojega odredišta, preko široke i tamne pustinje prepune mračnih senki. Još je toliko vremena trebalo odgovoru da se probije kroz šumu utvara dok ne stigne do usana: „Baltazare”. Spolja se čuo šum grana i pokoji krik noćne ptice. Blagoslovena bila noći, ti koja pokrivaš i štitiš sve, i lepo i ružno, pod istom kapom. Dođi noći drevna i pravična. Promenio se ritam Blimundinog disanja. Zaspala je. Sada i umorni Baltazar, izmrcvaren napetošću, može mirno da se prepusti snu gde će ponovo ugledati Blimundin osmeh. Šta bi bilo od nas da nema snova.

Mnogo puta tokom bolesti, ako je to uopšte bila bolest a ne dugotrajno povlačenje volje, njen beg u nedokučive dubine tela, dakle, mnogo puta tu je dolazio Domeniko Skarlatti. U početku je dolazio da vidi kako je Blimunda i da se raspita za njeno zdravlje, a kasnije je počeo da se zadržava u razgovoru sa Baltazarom. Onda je, jednoga dana podigao platno sa čembala, seo za instrument i zasvirao, blagu i tihu muziku koja jedva da se usuđivala da se odvoji od žica instrumenata. To su bile nežne vibracije vilinskog konjica dok lebdi u mestu, a onda, najednom, promeni mesto u vazduhu, naviše, naniže, nevezano za pokrete prstiju po dirkama koji su se jurili i proganjali. Ne rađa se muzika na dirkama (i kako bi kada klavijatura ima prvu i poslednju dirku a muzika nema ni početka ni kraja), ona dolazi sa desna i sa leva, jer muzika, za razliku od nekih bogova ima obe ruke. Izgleda da je baš ovo bio melem koji je Blimunda očekivala, ili kojemu se, nekim delom, duboko u sebi potajno nadala. Svako od nas očekuje i nada se samo onim stvarima koje poznaje, ili koje ga podsećaju na nešto poznato ili nešto preporučeno kao delotvoran lek. Možda bi to bilo puštanje krvi - da već nije isuviše slaba, ili jezik svetog Petra - da ga

epidemija nije počistila sa plaža, ili bobice kleke, ili list bokvice, ili koren isiota. Možda i francuski eliksir, ako to nije nekakva vodurina koja je dobra samo zato što je bezopasna i ne pogoršava stanje. Kako god, niko nije mogao očekivati da će se Blimundine grudi toliko napuniti vazduhom još od prvih tonova. A stvorio se dubok uzdah, kao da je umrla ili se ponovo rodila. Nagao se Baltazar nad njom u strahu da ne umre, sada, dok se vraća u život. Te noći Domeniko Skarlatti ostao je uz nju svirajući satima, sve do zore. Blimundine oči otvorile su se, a suze su joj potekle niz lice. Da je tu bilo doktora, on bi sigurno zaključio da ona pročišćava oštećeni očni nerv. Možda bi i bio u pravu, možda suze i nisu više od olakšanja posle uvrede.

Čitavu nedelju dana, iz dana u dan, boreći se sa vetrom i kišom, Domeniko Skarlatti je dolazio da joj svira, po dva - tri sata, bez prekida, sve dok Blimunda nije prikupila dovoljno snage da se pridigne iz postelje i sedne uz čembalo. Sedela je bleđa i oblična muzikom, kao da roni po dubokom moru na kome nikada nije bila, jer njen je brodolom druge vrste. Potom se zdravlje vratilo brzo. Možda nikada nije ni odlazilo. Muzičar je prestao da dolazi, da li iz smotrenosti ili zbog nakupljenih obaveza koje su ga čekale u Dvorskoj kapeli (to su časovi muzike koje je držao infanti, koja se sigurno nije mnogo žalila što joj profesora često nema). Baltazar i Blimunda su primetili da se otac Bartolomeu Lorenzo više ne pojavljuje. To ih je uznemirilo. Jednoga dana, kada se vreme popravilo, sišli su do grada, hodajući jedno uz drugo i u hodu razgovarajući. Mogla je Blimunda da gleda u svoga čoveka i da ne vidi ništa više nego bilo ko drugi. Kakvog li rasterećenja. Ljudi koje je sretala uz put izgledali su joj kao zapečaćeni kovčez i zaključani ormani. To, da li su bili nasmejani ili namršteni, to nema nikakve veze. Važno je da onaj koji gleda ne zna o onima koje gleda, ništa više no oni o njemu. Zato je Lisabon izgledao tako miran uprkos uličnoj galami, svađi među komšinicama, zvonjavi crkvenih zvona, molitvama izvikivanim pred crkvenim oltarima, povremenim udarcima doboša, topovskim pucnjevima sa brodova na Težu, koji tako najavljuju svoj dolazak ili odlazak, litanijama i zvoncima uličnih propovednika. Ko ima volju čuva je i koristi, ko je nema nauči da živi bez nje. Blimunda o tome neće više ništa da zna. Ono što joj je potrebno već ima, a koliko ju je to koštalo samo ona zna.

„Otac Bartolomeu Lorenzo nije kod kuće. Možda je na dvoru”, rekla je stara udovica. „Možda je i na Akademiji. Ako hoćete, možete ostaviti poruku.” Baltazar joj reče da za to nema potrebe, jer će oni pričekati tu blizu, na trgu, pa će navratiti docnije. Oko podneva pojavio se sveštenik, mršav, ispošćen od neke drugačije bolesti i drugih vizija. Mantija mu izgužvana, što ne liči na njega, kao da je u njoj spavao. Videvši ih pred svojim vratima, on pokri lice rukama. Kada je otkrio lice, izgledao je kao čovek koji se baš izbavio iz velike opasnosti. „Čekao sam Baltazara da dođe da me ubije”, reče. „Izgleda kao da sam se plašio za svoj život, ali to nije istina. Ne bi bilo veće pravde od te”. „Gospodin Skerlet je znao da je meni bolje”. „Nisam ga tražio, a kada je on dolazio do mene izmišljao sam opravdanja da ga ne primim”. „Sudbina nas uvek sustigne, a to što Blimunda nije umrla, to je delo moje i naše dobre sudbine”, reče Baltazar. „Šta ćemo sada kada je prošla bolest, kada su sakupljene volje i kada je sklopljena mašina. Što je bilo za kovanje, iskovano je. Trska je sva ispletana. Ugrađeno je onoliko ćilibarskih kugli koliko ima ukrštanja žice u krovu. Jedra su sašivena. Završena je i glava ptice. Nije baš galeb, ali liči. Naš je posao okončan. Koja je naša sudbina od danas, oče?” Sveštenik je još više prebledio, osvrnuo se oko sebe, kao da se plaši da neko ne prisluškuje, pa reče: „Moraću da obavestim kralja da je letelica gotova, no prvo je moramo isprobati. Neću da mi se opet smeju kao pre petnaest godina. Sada se vi vratite na imanje, a ja ću ubrzo za vama.” Udaljili su se nekoliko koraka, a Blimunda zastade. „Bolesni ste, oče Bartolomeu Lorenzo. Lice Vam je bleđe, oči upale. Kao da Vam nisu mile vesti što smo Vam doneli”. „Milo mi je Blimunda. Nego, sudbonosne vesti su uvek kao poluvesti. Važno je šta će biti sutra, a ne šta se događa danas”. „Blagoslovite nas oče”. „Ne mogu, jer ne znam u ime kojega Boga da vas blagosiljam. Bolje vam je da vi blagosiljate jedno drugo. To će biti dovoljno. Divno bi bilo kada bi moji blagoslovi mogli da budu kao vaši.”

Kažu da se kraljevstvom loše vlada i da u njemu nema pravde. Ko to kaže, taj ne razume da je sve baš kako bi i trebalo da bude, i da je pravda tu, vezanih očiju, sa vagom i mačem u rukama. Šta bismo još hteli. Samo bi falilo da joj mi nameštamo povez na oči, proveravamo tegove na vagi i oštrimo mač. Da ne bi, slučajno, bilo bolje da na kraju još pitamo osuđenog da li mu je osuda po volji, i ako nije, kako bi on da mu bude ugođeno. Naravno, ovde se ne govori o pravdi svete Inkvizicije jer je ta potpuno drugačija. Njene su oči dobro otvorene, u ruci joj nisu terazije, nego maslinova grana, a mač joj je odlično naoštren. Pogrešno je misliti da je maslinova grana ponuda mira, jer je potpuno jasno da je reč o drvčetu za potpalu lomače. Ili ću te poseći ili ću te spaliti. Dakle, kad već vlada ovakvo bezakonje, više se isplati pogubiti ženu optuženu za neverstvo nego slaviti i veličati odavno počivše pravovernike. Zgodno je imati kuma, koji može da izradi da se zaboravi ubistvo. Još zgodnije je imati hiljadu kruzada da se stave na terazije pravde, jer pravda baš za takve slučajeve ima terazije. Radi primera kažnjavajte crnce i bitange, a ljude od ugleda i imanja poštujujte i nemojte ih goniti da plaćaju šta su dužni, niti da batale mržnju i osvetu. Dok god bude bilo parnica biće i određenih, manjih nepravilnosti, obmane i mutljivine, žalbi, formalnosti i odlaganja. Tu se ništa ne može. Neka kasno dobije onaj koji bi, po pravdi, trebalo da dobije smesta, i neka izgubi što kasnije onaj koji bi trebalo da izgubi odmah. Tako će se, u međuvremenu, musti ono najbolje mleko, pare, taj dragoceni kajmak i ukusni sir, hrana sudskom činovniku i advokatu, svedoku i sudiji. Ako neko na ovom spisku nedostaje, izostavio ga je otac Antonio Vieira.

Govorili smo o vidljivoj pravdi. O onoj nevidljivoj, najmanje što se može reći je da je slepa i katastrofalna. To je najbolje potvrdio slučaj brodoloma, kada su na onu stranu Teža išli u lov infant Don Migel i infant Don Fransiško, dva kraljeva brata. Iznenadni udar vetra obrnuo je barku i Don Migel se udavio dok je Don Fransiško izvukao živu glavu. Da ima pravde, dogodilo bi se obratno, jer su nam dobro poznata nedela i podlosti koje se pripisuju preživelim infantu, koji je pokušao da navede na greh kraljicu, da od brata preotme presto i koji je iz puške pucao na nedužne mornare na Težu. O nedelima preminulog princa ne zna se ništa. Ako ih je i bilo, nisu bila ozbiljne prirode. Naravno, ne valja olako zaključivati jer ko zna, možda se Don Fransiško već pokajao zbog greha koje je počinio, a Don Migel je možda platio životom to što je, na primer, čamdžiji nabio rogove ili mu zaveo kćer. Istorija kraljevskih porodica prepuna je takvih skandala.

Doznalo se da je kralj, odnosno ne on lično, nego kruna, izgubio parnicu protiv vojvode od Aveira koja je bila u toku još od hiljadu šesto četrdesete. Čitavih osamdeset godina dve porodice, kraljevska i od Aveira, su se povlačile po sudovima. Nije tu reč o nekakvoj šali, jer u pitanju nije bilo vlasništvo nad zemljom i vodom, već se radilo o čitavih dve stotine hiljada kruzada rente. To vam je tri puta više no što kruna zaradi na trgovini crnim robljem između Afrike i rudnika u Brazilu. Na kraju, pravda ipak postoji na ovome svetu i zbog toga će kralj morati da vrati vojvodi od Aveira celokupno njegovo imanje. Za nas, povratak tog ogromnog poseda nema velikog značaja, uključivši i imanje u Sao Sebastiao de Pedreira, njegov ključ, voćnjak i palatu. Ni oko čega se ne brine otac Bartolomeu Lorencu. Njemu je jedino stalo do konjušnice. Ali, nije baš sve ni tako crno, jer presuda je stigla u dobar čas pošto je leteća mašina napokon gotova. Već se mogu podneti računi kralju, koji je tolike godine čekao ne gubeći svoje kraljevsko strpljenje, većito ljubazan i dobronameran. Sada se javlja drugi problem. Otac Bartolomeu Lorencu sada se nalazi u onoj poznatoj situaciji kreatora koji ne može da se odvoji od svoje kreacije, kao sanjar koji gubi san.

„Čime ću se baviti kada poleti mašina”? Naravno da mu ideja ne nedostaje. Tu je proizvodnja uglja od blata i pruća i novi način za mlevenje šećerne trske. Ipak, letelica je vrhunski izum. Nikada nije bilo krila kao što su ova, naravno izuzimajući ona, najmoćnija od svih, koja nikada neće biti postavljena na ispit letenja.

Na imanju vojvode od Aveira, Baltazar i Blimunda žele da znaju čemu da se nadaju i šta im je činiti, jer svakoga dana očekuju sluge vojvodine da se pojave i preuzmu nadzor nad posedom. Možda je najbolje

ići u Mafru. Sveštenik tvrdi da nije i da će ovih dana razgovarati sa kraljem. „Mašina će biti isprobana, ako sve bude išlo po planu i kako treba, biće čara i slave za sve. Raščuće se po celome svetu za ovo portugalsko delo, a sa čuvenjem stići će i bogatstvo. Što bude moje, biće i vaše, jer da nije bilo tvojih očiju Blimunda i tvoje desnice ruke, ne bi bilo ni letelice.” Dok ovo govori, sveštenik izgleda uznemireno. Izgleda da ni sam ne veruje svojim rečima ili, pak, one nemaju težinu potrebnu da ga smire i izleče zebnju. Noć je i peć je ugašena, a mašina iako je tu, izgleda kao da je nema. Blimunda pita šapatom: „Oče Bartolomeu Lorencu, od čega Vas je strah?” Sveštenik ustaje, jer ga je ovo pitanje zateklo nepripremljenog. Uzdrhtao odlazi do vrata i gleda napolje. Vrativši se, sede i tiho odgovori: „Od Inkvizicije.” Baltazar i Blimunda se pogledaše, pa Baltazar reče: „Koliko ja znam, nije ni greh, ni jeres kada čovek želi da poleti. Još pre petnaest godina poleteo je balon tamo na trgu i to niko nije uzeo za zlo”. „Jedan balon nije ništa”, odgovori mu sveštenik. „Kada poleti mašina, sveta Inkvizicija možda posumnja da je u pitanju đavolja rabota, a kada nas upitaju šta to drži mašinu u vazduhu nećemo moći da im odgovorimo da su u kuglama zarobljene ljudske volje. Za njih volja i ne postoji, već samo duša. Optužice nas da držimo u ropstvu hrišćanske duše i da im ne damo da se uzdignu u raj. Dobro znate da kada Inkvizicija tako odluči, ni najbolja objašnjenja ništa ne vrede, a ona najgora postanu valjana, a kada nema dokaza ni za dobro ni za zlo, tu dolaze muke, vatrom i vodom, dok se ne stvore sami od sebe, prema potrebi.” „Ali kralj je na našoj strani. Ne bi se inkvizitori drznuli da se protive njegovoj volji.” „Pred ovako opasnim slučajem kralj će se ponašati onako kako mu Inkvizicija naredi.” „Od čega Vas je više strah, od onoga što bi moglo da se dogodi, ili od onoga što se sada događa”, upita ga Blimunda. „Šta time hoćeš da kažeš?” „Čini mi se da Vam je Inkvizicija već na tragu. Prepoznajem znakove, iste one koje sam već videla kada su bili mojoj majci na tragu. To je kao nekakva aura koja se stvori oko onih na koje padne sumnja Inkvizicije. Još ne znaju da će biti optuženi, a već se ponašaju kao da su krivci.” „Ja već znam za šta će me optužiti kada na mene dođe red. Reći će da sam se obratio u Jevrejstvo, što je istina. Reći će da se bavim vradžbinama, što je takođe istina ako se letenje i ostale umetnosti kojima se bavim mogu smatrati vradžbinama. Ovim priznanjem, predao sam svoju sudbinu u vaše ruke i ako me potkažete izgubljen sam.” „Da Bog da izgubim i desnu šaku ako Vas izdam”, reče Baltazar. „Ako izustim i jednu reč, neka nikada više ne zatvorim oči i neka vidim kao da sam u većitom postu”, zaklela se Blimunda.

Zatvoreni na imanju, Baltazar i Blimunda čekaju a dani prolaze. Prošao je avgust i polovina septembra. Pauci su pleli mreže na Pasaroli praveći joj nova jedra. Sinjor Skaraltijev čembalo već dugo nije zasvirao. Nema tužnijeg mesta na čitavom svetu no što je Sao Sebastiao de Pedreira. Zahladnelo je i sunce se satima skriva za oblacima. Kako isprobati mašinu kada je ovako oblačno. Šta će biti ako je, kojim slučajem, otac Bartolomeu Lorencu zaboravio da se bez Sunca mašina neće odlepiti od tla, pa se iznenada ovde pojavi sa kraljem. To bi bila nečuvena bruka i sramota. Prosto da čovek propadne u zemlju. No, niti je dolazio kralj niti sveštenik. Nebo se raščistilo i sunce je opet zasijalo. Baltazar i Blimunda su nestrpljivo iščekivali. Tada se pojavio pop. Prvo su začuli kako, pred kapijom, po kaldrmi, ljutito udaraju potkovice. To je čudno, jer je mula mirno živinče i retko kada podivlja. Dakle, možda će ipak kralj doći da prisustvuje veličanstvenom uzletanju Pasarole. Ali ovako, bez najave? Bez prethodnice da podigne šatore, ne uverivši se prethodno u čistoću i udobnost mesta i služinčadi? Neće biti da dolazi kralj. Nešto drugo se tu dešava.

Otac Bartolomeu Loreneo je utrčao u konjušnicu, mrtvački bled, pepeljast. Izgledao je kao vaskrsao natruli mrtvac. „Moramo da bežimo. Inkvizicija mi je za petama. Gone me da me uhapsu. Gde su tegle?” Blimunda je iz kovčega izvadila nekakav smotuljak: „Ovde su.” „Šta ćemo sada?” „Pobeći ćemo u Pasaroli”, gotovo kriknu sveštenik, a potom se utiša, kao da se uplašio nečega i prošaputa pokazujući na letelicu „pobeći ćemo u njoj.” „A kuda?” „To ne znam, ali važno je skloniti se odavde.” Baltazar i Blimunda pogledaše se zbunjeno: „Tako nam je pisano”, reče on. „Hajdemo”, reče ona.

Dva su sata popodne, a još mnogo toga treba uraditi. Ne sme se gubiti ni trenutak. Treba podići krov, poskidati crepove, iseći letvice i grede koje je nemoguće izvaliti. Pre svega neophodno je postaviti

ćilibarske kugle na ukrštanja žica i raširiti gornja jedra da sunce ne počne prerano da pada na ćilibar. Treba preliti dve hiljade volja u sfere, hiljadu ovamo, hiljadu onamo, da bi obe strane podjednako vukle, da ne bi preturile mašinu u vazduhu. Ako se i dogodi nekakva nesreća, neka ne bude našom krivicom. Još imamo toliko mnogo posla a tako malo vremena. Baltazar je već na krovu. Skida crepove i baca ih na tlo. Odjek kršenja ispunjava zgradu. Otac Bartolomeu Lorenzo kao da se malo oporavio, pa sa ono malo snage što mu se povratila skida letvice sa krova. Za grede nema snage, one će morati da sačekaju. Za to vreme Blimunda, kao da je čitavog života samo letela, proverava u kom su stanju jedra, da li je balast pravilno raspoređen i da li su užad zategnuta.

A šta ćeš ti sada raditi Anđele Čuvaru? Sada si nam potrebniji nego ikada. Tu su ovo troje koji samo što se nisu vinuli u nebo; tamo gde čovek još nije bio i potreban im je zaštitnik. Oni su već učinili ono što im je bilo u moći. Sklopili su materijal i volje - čvrsto i neopipljivo, sve kako treba i dolikuje. Spremni su. Treba samo skinuti krov, sklopiti jedra, izložiti ćilibar suncu i odoše. Ako ti Čuvaru ne pomogneš, makar malčice, onda i nisi anđeo. Mnogo je svetaca, ali ni jedan nije matematičar kao što si ti. Ti spretno brojiš reči do trinaeste, a to je težak zadatak za koji treba znati svu aritmetiku i geometriju. Počnimo sa prvom rečju koja ja je kuća jerusalimska u kojoj je umro Hristos za sve nas - tako su nas učili. Pa zatim druga reč koja je dve tablice Mojsijeve gde je Hristos kročio - tako su nas učili. Pa zatim treća reč koja je Sveto Trojstvo - tako su nas učili. Pa zatim četvrta reč koja je četvorica evanđelista; Jovan, Luka, Marko i Matija - tako su nas učili. Pa zatim peta reč koja je pet rana Isusovih - tako su nas učili. Pa zatim šesta reč koja je šest presvetih sveća koje je Hristos imao na svome rođenju - tako su nas učili. Pa zatim sedma reč koja je sedam svetih tajni - tako su nas učili. Pa zatim osma reč koja je osam blagoslova - tako su nas učili. Pa zatim deveta reč koja je devet meseci tokom kojih je Bogorodica nosila svoje blagosloveno čedo u svojoj prečistoj utrobi - tako su nas učili. Pa zatim deseta reč koja je deset Božjih zapovesti - tako su nas učili. Pa zatim jedanaesta reč koja je jedanaest hiljada devica - tako su nas učili. Pa zatim dvanaesta reč koja je dvanaestorica apostola - tako su nas učili. Pa zatim trinaesta reč koja je trinaest zraka mesečine, a ovo nije potrebno da nas uče pošto pred sobom već imamo Sedam Mesečina. To je ona žena koja u rukama drži teglu. Pazi je, Anđele Čuvaru, jer ako polomi staklo, neće biti puta i neće moći da utekne onaj tamo pop, koji izgleda kao da je poludeo. Pazi i čoveka što sedi na krovu, kome već nedostaje leva šaka, i to tvojom krivicom, jer ga nisi čuvao dok je bio boj. Može biti da tada i nisi ni znao koji ti je zadatak.

Već je četiri sata po podne, od konjušnice ostali su samo zidovi, pa prostor izgleda ogroman. Letelica se šćućurila u sredini, a kovačka peć u uglu. U drugom uglu, na mestu gde su Baltazar i Blimunda spavali čitavih šest godina, nema više njihovog sanduka. Već je spakovan u Pasarolu. „Šta još preostaje da bude spakovano: torba, nešto hrane i čembalo. Šta će nam čembalo? Neka ostane ovde.” Ovo su sebični postupci za koje treba imati razumevanja i opravdati ga strahom i žurbom u kojoj se nalaze pred poletanjem. Nikome nije palo na pamet da će, ukoliko ostane, čembalo probuditi radoznalost i sumnju crkvene i svetovne pravde. Šta li ovde radi jedan takav muzički instrument, i kako to da prolazak oluje, koja je odnela čitav krov, nije ostavio traga na delikatnom instrumentu koji se od pažljivog nošenja na ramenima raštимуje? „Neće gospodin Skarlet biti sa nama na nebu da nam svira”, reče Blimunda. Sada već mogu da krenu. Otac Bartolomeu Lorenzo gleda nad njima otvorena nebesa. Na nebu nema ni jednog oblaka. Sunce izgleda kao ogroman dukat. Baltazar se rukama uhvatio za užu kojim se podižu jedra. Blimunda napreže oči ne bi li videla budućnost. Pomolimo se Gospodu Bogu. „Povuci užu Baltazare.” Ovaj nije smesta poslušao komandu. Oklevala mu je drhtava ruka pod teretom odgovornosti. Nije lako učiniti pokret za koji ne znamo gde će nas odneti. Prišla mu je Blimunda, sklopila svoje dve šake oko jedne Baltazarove i u samo jednom mahu, kao da to jedino tako može, zajednički su povukli užu. Jedro se povuklo u stranu i sunce je palo na ćilibarske kugle. “Šta će sada biti sa nama?” Mašina se zatresla i zaljuljala kao da traži ravnotežu koju je najednom izgubila. Začulo se škripanje gvožđa i upletene trske. Letelica se odjednom podigla sa tla, napravivši dva kruga oko svoje ose. Još se nije ni iznad zidova konjušnice uzdigla, a već se smirila i ispravila svoju galebovu glavu. Ustremila se pravo naviše, ka nebu. Iznenadeni naglim okretanjem, Baltazar i Blimunda srušili su se na pod mašine. Otac Bartolomeu

Lorenzo ostao je na nogama, držeći se čvrsto za jedan od jarbola i posmatrajući kako se zemlja udaljava neverovatnom brzinom. Već se teško razaznavala njihova konjušnica, izgubljena za brdima. „A šta je ono tamo? Lisabon, naravno, grad, reka i more. Ono more koje me je već dva puta odnelo do Brazila i po kojemu sam plovio u Holandiju. Kuda i na koje nove kontinente će me odneti ova leteća mašina. Vetar mi zaglušuje sluh. Još ni jedna ptica se nikada nije ovako visoko vinula. Kada bi samo kralj bio ovde da me vidi. I onaj Tomaš Pinto Brandao koji mi se podsmevao u stihu. Kada bi me samo videla Inkvizicija, bilo bi im jasno da sam ja Božji izabranik, jer ja se penjem ka nebu zahvaljujući sopstvenoj genijalnosti i Blimundinim očima. Ni na nebesima nema takvih očiju. Hvala i Baltazarovoj desnici. Dovodim ti Bože još jednoga jednorukoga kao što si ti. Baltazare, Blimunda! Ustanite! Dođite da vidite! Ne bojte se!” Oni se nisu bojali ničega osim svoje sopstvene hrabrosti. Sveštenik se smeja i vikao. Već se odvojio od jarbola i slobodno trči sa kraja na kraj korpe, gledajući zemlju pod njima. Ustadoše i Baltazar i Blimunda, pažljivo se pridržavaju za katarke i ogradu, izbežumljeni od sunca i vetra, ali oslobođeni svakog straha. „Uspeli smo”, uzviknu Baltazar grleći Blimundu i plačući. Vojnik koji se borio u krvavom ratu, sada je izgledao kao izgubljeno detence. Onaj što je ubio čoveka bodežom, sad jeca od sreće i grli Blimundu, koja mu ljubi prljavo lice. Prišao je i sveštenik, da ih i on zagrlji. Uzbudila ga je sličnost na koju mu je Italijan onomad skrenuo pažnju. Troje na nebu, on Bog, Baltazar sin i Blimunda Sveti Duh. „Bog je jedan”, vikao je dok mu je vetar nosio reči sa usana. Tada se Blimunda prenula iz zanosa: „Moramo zatvoriti jedra da se ne bismo popeli sve do Sunca.”

Nikada se nismo pitali ima li zdravog razuma u ludilu, mada je jasno da se u svakom od nas može naći pomalo ludila. Ali zamislite na šta bi to ličilo kada bi ludaci, koji su sačuvali malo razuma, zahtevali da budu jednaki sa pametnima, pod izgovorom da u svakom pametnom ima pomalo ludila. Otac Bartolomeu Lorenzo sačuvao je makar toliko zdravog razuma da se očuva u životu: „Ako prenapeto otvorimo jedro, pašćemo na zemlju kao kamen.” On se prihvata jedra, nateže i otpušta užad i sve sada zavisi od njegove umešnosti. Polako širi jedro i senka pada na čilibarske lopte, a mašina usporava. Ko bi rekao da je tako lako biti pilot u vazduhu. Ovako se već može krenuti u nova istraživanja i pronalaženje novih Indija. Mašina se tada zaustavila na nebu, raširenih krila, okrenuta ka severu. Sveštenik još malo širi jedro i tri četvrtine čilibarskih kugli su već u senci. Mašina polako gubi visinu. Ovo je kao jedrenje po mirnom jezeru. Mali pomak kormila, jedan zamah vesla. Lako je upravljati uz pomoć naprava koje je čovek osmislio. Polako se približavaju zemlji. Lisabon se već mnogo bolje razaznaje: nepravilni četvorougao Dvorskog trga, lavirint uličica i sokaka, niz terasa, mesto gde je živio naš pop. Tamo baš sada provaljuju službenici svete Inkvizicije da ga na prepad uhapsu, ali prekasno. Inkvizitori se toliko brinu o nebeskim interesima, a nikada da se sete da pogledaju na gore. Ako bi sada bacili pogled na nebo, videli bi leteću mašinu kao plavu tačku u daljini. A kako da se sete da gledaju na gore kada stoje kao ukopani pred Biblijom iz koje su iščupane sve stranice iza Pentateuha i jednim Kuranom iscepanim na neprepoznatljive komadiće? Evo ih, već izlaze i idu u pravcu sedišta Inkvizicije da prijave da je gonjeni već utekao. Oni i ne sanjaju da njega štiti golemi nebeski svod u koji oni nemaju pristupa. Po svemu sudeći Bog bira svoje miljenike među bogaljima i čudacima, a ne među službenicima svete Inkvizicije. Spustila se Pasarola još malo. U daljini se razaznaje imanje vojvode od Aveira. Ovi vazduhoplovci - početnici, nemaju iskustva da bi se snašli i razaznali stvari razbacane po zemlji, pod njima, kao zvezde po nebu. Ne umeju da prepoznaju vodene tokove, jezera, ljudske nastambe i šume, ali zidove konjušnice, aerodoroma sa kojega su uzleteli, uvek će biti u stanju da uoče. Setio se otac Bartolomeu Lorenzo da ima durbin u sanduku i smesta ga je izvadio. O, kakvo je zadovoljstvo voditi život pronalazača. Jasno se raspoznaju zidovi, postelja i peć u ćošku, jedino je čembalo nestalo. Šta li se sa njim dogodilo? Mi znamo pa ćemo i ispriповедati. Elem, približavao se maestro Domeniko Skarlatti kapiji poseda kada mu se iznenada pred očima Pasarola vinula u nebesa, tako iznenada i snažno, da kao da se začuo klepet krila. Kada je ušao na imanje imao je šta da vidi: ruševine i skršen crep razbacan po tlu, letve i grede počupane iz ležišta. Ima li šta tužnije od praznine. Uzleteo je vazduhoplov i za sobom ostavio prazninu i bolnu melanholiju koju sada oseća Domeniko Skarlatti. Ta osećanja su ga naterala da sedne za čembalo i zaszvira. Szvirao je samo malo, nekoliko taktova, tek da dodirne i oseti dirke, kao što se dodiruje nečije lice pošto nema više ništa da se kaže ili je već sve rečeno. Potom, svestan koliko bi opasno bilo ostaviti tu čembalo,

izgura ga napolje po neravnom podu. Polomila su se pera i ječe nepovratno rasklimatane žice. Odgurao je Skarlati svoj instrument do bunara, čija je ograda na svu sreću bila niska, podigao ga sa tla uz ogroman napor i gurnuo ga bez razmišljanja. Zaurale su žice kada je kutija čembala, pri padu, dva puta udarila u zidove bunara. Zatim se začuo pljusak vode. Niko ne zna šta mu je pisano. Ovaj muzički instrument koji je proizvodio božanstvene zvuke sada tone krkljajući kao nekakav davljenik, sve dok se ne smiri na dnu bunara. Muzičara je već nemoguće videti odozgo, sa neba, jer ga sakrivaju krošnje dok se šunja stranputicama. Još jednom je pogledao ka nebu i ugledao Pasarolu. Odmahnuo je šeširom, samo jednom, jer sada mu je bolje da se sakrije i pravi se da ništa ne zna. Vazduhoplovci ga nisu primetili, a ko zna hoće li se još kada videti.

Južni je vetar, bolje reći povetarac, toliko blag da Blimundina kosa jedva da se pokreće. Ovaj ih vetar neće nikuda odneti. To je kao plivati preko okeana. Zato Baltazar pita: „Da li da prilegnem na mehove”? „Jedan je Bog”, reče otac Bartolomeu. „Da ja prilegnem na mehove”, ponovi Baltazar, „kada Bog ne duva mora čovek da se potruđi.” Ali, otac Bartolomeu Lorenzo kao da se okamenio. Niti romori, niti govori, samo posmatra ogromni krug zemlje pod njima, reku, more, dolinu i brda. „Ako ono tamo nije morska pena, mora biti da su jedra lađe na pučini. Ono tamo, ili je zalutali oblačić ili je dim iz dimnjaka.” Neizbežan je osećaj da je došao kraj sveta. Vetar je pao pa se više ni jedna vlas na Blimundinoj glavi ne pokreće. „Prilezi na mehove Baltazare”, naredi sveštenik. To su mehovi kao na orguljama u crkvi i imaju pedale sa ležištima za stopala, koje su privezane za školjku mašine. Tu je i šipka da se oslone ruke. Nije to nikakva izmišljotina oca Bartolomea nego jednostavna imitacija mehova orgulja iz patrijaršijske crkve. Razlika je u tome što ovde nema muzike. Čuje se samo šištanje vazdušnog mlaza koji duva u pravcu jedara Pasarole. Letelica je napokon počela da se kreće, ali polako, tako polako da se i od pogleda na nju čovek umori. Još nije ni puškomet prevalila, a Baltazar je već premoren. Ovako nigde nećemo stići. Smrknuto sveštenik posmatra Baltazara i postaje mu jasno da njegov izum ima slabu tačku. Nažalost u vazduhu nije moguće, kao na moru, prihvatiti se vesala kada nema vetra. „Stani. Ostavi mehove.” Baltazar ga posluša i iscrpljen sede na dno letelice. Prošlo je vreme i strahu i veselju, sada je vreme razočarenju. Znaju oni da uzlete i da slete, no to je kao čovek koji ume da ustane i da sedne a ne ume da hoda. Sunce se spušta ka horizontu i senke na zemlji se izdužuju. Oca Bartolomea muči nekakav nespokoj, a ni sam ne može da razluči zbog čega. Iznenada, pažnju mu privuče jedan znak. Dim koji je izlazio iz nekakvog dimnjaka u daljini, leti ka severu. To znači da ga nosi vetar, koji izgleda da dole pri zemlji nije prestao da duva. Sveštenik pomeri jedro da pokrije još jedan red čilibarskih kugli i mašina počne naglo da propada, mada još ne dovoljno nisko da bi je uhvatio vetar. Još jedan red zaklonjen od sunca, i propadoše tako naglo da im se stomak popeo u usta. Tada vetar svojom nevidljivom i snažnom rukom dohvati mašinu takvom silinom, da im se Lisabon namah našao iza leđa i ubrzo zatim počeo da se gubi u zamagljenom nedogledu. Osećali su se kao mornari koji su, napokon, izgubili iz vida luku i uputili se neispitanim putem, pa im se steže srce jer ne znaju kakve ih sve opasnosti, kakvi monstrumi, kakve oluje i kakvi gromovi očekuju. „Kuda sad idemo”, upita Blimunda. „Idemo tamo gde nas sveta Inkvizicija ne može stići, ako postoji takvo mesto.” To je bio odgovor.

Ovaj narod, koji toliko očekuje od nebesa, retko gleda gore, gde se veruje da nebesa jesu. Ljudi rade u poljima, ulaze i izlaze iz kuća, idu na dvorište i na bunar, ili da čučnu iza kuće. Jedino je ženska zavaljena na plastu, pod muškarcem, u položaju da vidi šta sve promiče nebom. No, pomislila bi da joj se privida, od silnog zadovoljstva. Samo radoznale ptice obleću oko mašine i pitaju se: „Šta je ovo? Možda je ptičji Mesija. U poređenju sa ovime orao je samo preteča. Onaj koji će doći za mnom. On je veći od mene.” Istorija vazduhoplovstva još nije završena. Neko vreme u letu ih je pratila nekakva ptica grabljivica, od koje su se razbežale sve ostale ptice. Leteli su tako u paru, mašina i grabljivica koja je mahala krilima ne bi li krutokriloj Pasaroli pokazala kako se leti. Kada ne bismo znali da je ovo delo Sunca, čilibara, tamnih oblaka, magneta i gvožđa, ni mi ne bismo verovali svojim očima, mada ne bismo imali izgovor kao što je imala ona žena izvaljena na plastu.

Vetar se okrenuo i sada duva sa jugoistoka. Duva snažno, pa zemlja promiče pod njima kao nekakva reka koja nosi polja, šume, sela, zelenilo i žutilo, oker i smeđe bele zidove, krila vetrenjače, reke i potoke. To je zaista teško zamisliti. Moćna reka nosi sve sa sobom, a potočići traže svoj put ploveći povrh nje. Voda povrh vode, a da toga niko nije svestan. Tako se troje vazduhoplovaca, ukipljenih na pramcu letelice, kreću ka zalazećem suncu. Otac Bartolomeu Lorenzo oseća kako se nespokoj vraća, obuzima ga i prerasta u paniku koja se pretvara u reči, bolje reći u bolni šapat: „Kada zađe sunce mašina će se nekontrolisano spustiti, možda pasti i razbiti u komadiće. Možda ćemo sve troje poginuti.” Iznenada, kao osmatrač sa katarke, uzviknu Baltazar: „Eno je Mafra!” Ove reči su zvučale kao, „Zemlja na vidiku!” Osećaj je bio isti, jer to je njegova rodna gruda i on ju je lako prepoznao, iako je nikada ranije nije video iz vazduha. Ko zna, mi možda imamo negde u sebi zapisanu šifru pomoću koje prepoznamo rodno parče zemlje. Zato Baltazar i uzvikuje: „Mafra! Moje mesto!”, dok je prepoznaje čitavim telom. Preleteše brzo preko gradilišta samostana. Ovoga puta nisu prošli neprimećeni. Na zemlji, pod njima, jedni beže u smrtnom strahu, drugi padaju ničice i pružaju ruke ka nebu preklinjući za milost, a treći ih gađaju kamenjem. Hiljade ljudi zahvatila je panika. Ko nije video, ne veruje. Ko je video, kune se i moli drugoga da posvedoči, ali nema toga koji sada može da da čvrst dokaz. Letelica je već nestala u pravcu sunca i utopila se u vatreni disk. Možda je to bila samo još jedna halucinacija, likuju skeptici pred onima koji veruju. Nekoliko minuta kasnije, letelica je stigla do obale mora, kao da ju je Sunce vuklo za sobom na drugu stranu sveta. Otac Bartolomeu Lorenzo, u strahu od pada na vodu, povuče užu jedra, i letelica se naglo podiže. Krug zemlje pod njima se proširio, a sunce se odjednom podiglo iznad horizonta. Ipak, prekasno je. Sa istoka se približavaju senke noći od koje se ne može pobeći. Letelica se polako kreće ka severoistoku i približava kopnu kao da je tamo gone dvostruke sile, sile Sunca koje se hladi, ali još uvek uspeva da je održi u vazduhu i sile mraka koji nadire iz udaljenih dolina na istoku. Dok se Pasarola spušta ne čuje se više vetar od snažnog šištanja vazduha kroz upletenu trsku. Sunce se spustilo na more kao narandža na dlan. Od njegove svetlosti više ne bole oči, a boja mu se menja kao kod usijanog diska izvađenog iz peći da se ohladi; belo, ružičasto, crveno, grimizno. Još uvek sija dok tone u more oprastajući se od nas: „Zbogom. Doviđenja do sutra.” Ako sutra postoji za troje vazduhoplovaca koji se tumbaju unutar smrtno ranjene price, nestabilne na kratkim krilima, ukrašene dijamantom od čilibara. Padu kao da nema kraja. Nad njima se nadvija crna senka. Da li jo to nekakvo strašno čudovište ili samo brda okrunjena crvenilom. Otac Bartolomeu Lorenzo posmatra sve ovo potpuno nezainteresovano. Kao da je van ovoga sveta. Kao da, pomiren sa sudbinom, očekuje skori kraj. Utom se Blimuda otrže iz Baltazarovog zagrljaja, pritrča jednoj od sfera sa voljama, kojih je bilo dve hiljade što je izgleda nedovoljno, i zagrlji je. Obgrlila je sferu čitavim telom, kao da bi želela da ih uvuče u sebe ili da im se pridruži. Letelica poskoči pa, posle kratkog oklevanja, nastavi da pada, ali manjom brzinom. „Baltazare! Baltazare!”, povika Blimunda, ali nije bilo potrebno zvati ga. On već grli drugu sferu, kao da se stapa sa njom. Sedam Mesečina i Sedam Sunaca pridržavali su svojim sopstvenim voljama mašinu koja se neumitno spuštala, ali sada polako, toliko polako da gotovo da se nije začulo škripanje trske kada su dotakli tlo. Sletevši, letelica se izvrnula na stranu, zahvaljujući neravnom sletištu, ali ne može se baš imati sve. Ugruvani i izmučeni putnici pokušali su da se zadrže za ogradu, ali bez uspeha. Iskotrhljali su se iz korpe i ležali su ispruženi na tlu, ali bez i jedne, jedine ogrebotine. Istina je, čuda se još događaju. Ovo je bilo jedno od onih čuda izvedenih blagonaklonošću svetog Hristifora, koji se tu našao nepozvan. Jednostavno, posmatrao je saobraćaj i videvši letelicu u padu, pružio joj pomoć svojom čudotvoračkom rukom. Tako je izbegnuta katastrofa. Imajući u vidu da mu je ovo bilo prvo vazduhoplovno čudo, odlično je ispalo. Gube se i poslednji odsjaji sunca i noć se neumitno spušta. Na nebu sijaju prve zvezde. Nisu uspeli da ih dotaknu, iako su bili tako blizu. Na kraju krajeva, ovo je bio samo buvlji skok. Uzleteli smo u Lisabonu, preleteli Mafru, gradilište samostana i umalo pali u more. A sada...? „Gde li se sada nalazimo?”, upita Blimunda ječeći, jer ju je mučio bol u stomaku i slabost u rukama. Na isto se požalio i Baltazar, kada je ustao i pokušao da se uspravi, teturajući se kao vo pre no što padne probušene lobanje. Za razliku od volova on je imao sreće, jer, uprkos svemu, ostao je živ. Nema veze što tetura, to je dobro, potom se bolje ceni čvrsto tlo pod nogama. „Ne znam gde smo. Nikada ovde nisam bio, ali mi se čini da smo na nekakvoj planini. Da ne znate Vi oče gde smo?” Sveštenika nije bolelo stomak, već glava, kao da su ga proboli šilom od slepoočnice do slepoočnice. „Nalazimo se u istoj, ogromnoj opasnosti, kao da i nismo

napuštali konjušnicu. Ako nas nisu uhvatili juče, uhvatiće nas sutra.“ „Ali kako se zove ovo mesto na kojem smo sada”? „Sva mesta na zemlju su delovi predvorja pakla. Jedina razlika je što se tamo nekada ide mrtav a nekada živ, smrt dođe tek potom“. „Za sada smo još uvek živi.“ „Sutra ćemo biti mrtvi.“ Blimunda se približi svešteniku i reče: „Dok smo se spuštali, preturili smo preko glave veliku opasnost. Kada nam je to pošlo za rukom i drugo će nam poći. Recite nam samo kuda sad da idemo“. „Ja ne znam gde smo“. „Kada se razdani popećemo se na brdo i odande ćemo, prema suncu odlučiti kojim ćemo putem“, reče Blimunda, a Baltazar dodade: „Podići ćemo mašinu. Manevre već znamo, a ako bude bilo vetra u jednom danu ćemo daleko stići. Naći ćemo već mesto gde sveta Inkvizicija ne može da nas stigne.“ Otac Bartolomeu Lorenzo na to nije ništa rekao. Uronio je lice u šake i samo bi sa vremena na vreme naglo ustao gestikulirajući, kao da je razgovarao sa nekakvim nevidljivim bićem. Njegova silueta sve se nejasnije razaznavala u pomrčini. Mašina je ležala na proplanku zaraslom u makiju. Sa svih strana okružavala ih je visoka šuma koja se ocrtavala nasuprot neba. Koliko su mogli da vide, u blizini nije bilo ljudi. Noć je bila hladna, čemu se nije čuditi jer je bio kraj septembra. Baltazar je, uz samu letelicu, u zaklonu, založio vatricu, više da bi rasterali strah nego da bi se ogrejali. Veća vatra videla bi se iz daleka i odala bi ih. Baltazar i Blimunda seli su da pojedu ono što su poneli sa sobom. Sveštenika su zvali da im se pridruži, ali se on nije odazvao. Videli su ga kako stoji u mraku, uspravan i miran. Kao da je gledao zvezde ili duboku dolinu u kojoj se ni jedno svetlo nije videlo. Činilo se kao da su ljudi napustili ovaj svet. Kao da su svi posedali u nekakve letelice, koje mogu da lete i noću i odleteli negde, ko zna gde, za sobom ostavivši samo ovo troje nesrećnika nasukanih u ovoj ptičurini koja ne ume da leti kada nema sunca.

Pošto su jeli, legli su pod školjku mašine i pokrili se Baltazarovim ogrtačem i komadom platna za jedra koji su izvadili iz sanduka. „Otac Bartolomeu Lorenzo je bolestan. Ne liči više na sebe.“ „On već dugo vremena ne liči na sebe, tu mi ništa ne možemo. Nego šta će biti sa nama? Šta mi da radimo?“ „Ne znam. Valjda će on nešto do sutra odlučiti.“ Oslušnuli su ga kako hoda po suvom lišću i grančicama i kako sam za sebe šapuće. To ih je smirilo. Zaspali su, uprkos studeni i tvrdoj postelji, ali lakim snom. Oboje su sanjali kako putuju kroz vazduh. Blimunda u kočiji koju je vuklo šest krilatih konja, Baltazar jašući bika zagrnutog „vatrenim ogrtačem“ od raketa i prangija. Najednom, konjima nestadoše krila a fitilj plamenoga ogrtača se zapali. Počeše da prskaju rakete, pucaju prangije i pršti barut. Ova noćna mora ih je istovremeno trglala iz prvog sna. Oko njih je goreo svet. Ugledaše oca Bartolemea kako s jednom granom u plamenu pokušava da potpali letelicu. Već se čulo pucketanje trske koju je zahvatao plamen. Baltazar skoči na noge, zgrabi sveštenika oko struka obema rukama i snažno ga povuče natrag. Ali on se otimao pružajući snažan otpor, pa ga je Baltazar nasilnički bacio na pod, a zatim mu ugasio baklju gazeći je. Za to vreme Blimunda je platnom za jedra mlatila po plamenu koji je već zahvatio makiju oko mašine. Malo po malo, požar je bio ugašen. Otac Bartolomeu Lorenzo ustao je sa zemlje, pobeđen i uvređen. Baltazar je zemljom zatrpao ognjište. Odjednom su se našli u tami i jedva da su se videli. Tihim i ravnodušnim glasom, kao da joj je odgovor unapred poznat, Blimunda upita: „Zbog čega ste hteli da spalite mašinu?“ Otac Bartolomeu Lorenzo joj odgovori, istim, ravnodušnim tonom, kao da je ovo pitanje već očekivao: „Ako treba da gorim na lomači, neka to makar bude ova.“ Potom je polako odšetao, niz stranu, do šumarka. Videli su ga kako se sagao, a onda je nestao. Možda ga je poterala nekakva telesna potreba, ako ih čovek koji je pokušao da spali svoj san uopšte oseća. Prolazilo je vreme, a on se nije vraćao. Baltazar je otišao da ga potraži, ali uzalud. Doživao ga je, bez odgovora. Mesec je izašao i ispunio šumu senkama i halucinacijama. Baltazar se naježio po celom telu. Spopale su ga strašne misli o vukodlacima, vampirima i svakojakim utvarama. Lutaju li ovuda zli dusi? Bio je ubeđen da je popa odneo lično demon. Odjednom ga obuze strah da i njega ne snađe isto. Pade na kolena i počeo da se moli svetom Egidiju, svecu izbavitelju i zaštitniku od paničnih i epileptičnih napada, ludila i noćne strave. Sudeći po tome što demon nije došao da pokupi prestravljenog Baltazara, biće da je dobri svećić čuo njegovu molitvu. Ali strava Baltazara nije prošla. Odjednom se sa svih strana začuo šapat, ili mu se samo tako učinilo zbog mesečine. U ovom trenutku nema boljeg zaštitnika od Sedam Mesečina. Zato Baltazar, i dalje drhteći od straha, potrča ka proplanku gde ga je ona čekala. „Nestao je“, reče. „Otišao je i nikada ga više nećemo videti“, odgovori mu ona. Do jutra, skoro da nisu spavali. Otac Bartolomeu Lorenzo nije se vratio. U zoru, još pre no što je

izašlo sunce, Blimunda reče: „Ako ne razapneš jedra i ne pokriješ dobro sve ćilibarske kugle mašina će sama da odleti. Njoj mi i nismo potrebni da bi se vinula. Možda bi najbolje bilo kada bismo je pustili da ode. Može biti da će se negde sresti sa ocem Bartolomeu Lorencom. Negde na zemlji ili na nebu.” „Ili u paklu”, ljutito procedi Baltazar. „Mašina ostaje tu gde je”, reče i ode da razvuče jedra. Pokrio je ćilibar senkom, ali mu to nije bilo dovoljno. Plašio se da se jedro ne pocepa ili da ga ne pomeri vetar. Nožem je odsekao nekoliko velikih grana sa okolnih smrča i njima pokrio mašinu. Kada bi neko iz daleka gledao u njihovom pravcu, ne bi video ništa osim golemog žbuna na sred proplanka. Ni u sred bela dana nije se ništa primećivalo, sve je izgledalo prirodno. Doduše, odskakaće kada se granje osuši. Baltazar je pojeo ostatke večere od sinoć. Blimunda je, po običaju, doručkovala pre njega, ležeći zatvorenih očiju. Jedino što joj ovoga puta to nije bilo dovoljno nego se, dok je žvakala, pokrila još i Baltazarovim ogrtačem preko glave. Ovde nemaju više šta da traže. Jedno od njih upita: „Šta mi još ovde tražimo?” Drugo odgovori: „Hajde onda, idemo. Spustićemo se stranom gde se noćas izgubio otac Bartolomeu, možda ga usput i pronađemo.” Čitavo jutro su ga tražili spuštajući se niz planinu. Pretraživali su ogromnu, nemu šumu, prizivali ga, ali mu ni traga nisu našli. Baš ništa, ni stopu, ni crni končić od mantije na trnju. Kao da je u zemlju propao ili odleteo u nebo. „A šta ćemo sada”, upita Blimunda. „Sada idemo odavde. Zapamti sunce ostaje natamo, more je na desnoj strani, a čim stignemo do prvih ljudi doznaćemo gde smo i kako se zove ova planina, ako poželimo da se jednoga dana vratimo”. „Ovo je planina Baregudo, a onaj visoki vrh tamo, zove se Monte Žunto”, rekao im je čobanin koga su sreli posle nekoliko milja hoda.

Trebalo im je dva dana da stignu do Mafre. Putovali su u širokom luku, da bi na taj način zavarali trag. Kada su ušli u varoš iz pravca Lisabona, na ulicama se odvijala velika svetkovina. Gradom je išla procesija zahvalnosti Gospodu za ogromnu milost koju im je učinio poslavši Svetoga Duha da nadleti gradilište manastira.

Živimo u vremenu u kojem se običnim časnim sestrama, kao da od toga nema ništa prirodnije, ukazuje Hristos u crkvenoj porti, ili anđeo kako svira harfu na horu. Iste te kaluđerice, kada su zatvorene u svoje ćelije, imaju mnogo opipljivija prikazanja. Muči ih đavo; trese im krevet, ljulja ih i drmusa. Tresu im se ruke, ljiskaju grudī, poskakuju noge. Treperi i znoji im se onaj telesni otvor koji je prozor pakla posle užitka i vrata raja dok se uživa. U sve ove pojave niko ne sumnja. Sa druge strane, Baltazar Mateuš zvani Sedam Sunaca, nikako ne sme da kaže: „Leteo sam od Lisabona do Monte Žunta”. Svi bi pomislili da je poludeo. Na svu sreću, ovoj zemlji ne fali ludaka, pa ovakve izjave ne izazivaju radoznalost svete Inkvizicije. Baltazar i Blimunda do sada su živeli od novca koji im je davao otac Bartolomeu Lorenzo. Ne mogu se požaliti, jeli su kupusa i pasulja iz bašte, po komad mesa, kada je tome vreme, usoljene sardine, kada nema svežih. To što se do sada trošilo i jelo bilo je mnogo manje da bi se ishranilo telo, a mnogo više da bi se tako potpomoglo građenje leteće mašine.

Mašina je poletela, ako im je verovati, ali telo danas opet traži hranu. Baltazar, po svoj prilici, ne može ni kao vozar da se zaposli. Volovi su prodati a kola su se slomila. E, da Bog ne zaboravlja tako lako na siromahe i njihova bi imovina večito trajala. Da ima kola i par volova, mogao bi Baltazar da ponudi svoje usluge na gradilištu manastira, te bi dobio posao, sve ovako kljast. Ovako, sumnjali bi da on samo jednom rukom može da vodi zapregu koja pripada kralju ili nekom od plemića ili drugih pojedinaca, koji su da bi se dodvorili kruni, pozajmili svoja kola na gradilište manastira. „Šta onda ja mogu da radim”, upitao je Baltazar Alvara Dioga, svoga zeta, prve noći po dolasku u Mafru. Sada svi žive na istom ognjištu, u očevoj kući, gde su zajedno večerali. Tokom večere Ineš Antonija, pričala im je o čudesnom preletanju Svetoga Duha iznad varoši. „Ovim sam ga očima videla, moja Blimunda, i video ga je i Alvaro Diogo, koji je bio na gradilištu. Evo, neka vam potvrdi moj čovek da govorim istinu.” Alvaro Diogo, raspirujući vatru priznade: „Da, preletelo je nešto iznad gradilišta.” „To je bio sam Sveti Duh i ništa drugo”, navaljivala je Ineš Antonija. „Fratrī su potvrdili, a ko je hteo da sluša čuo ih je. Da nije bio Sveti Duh ne bi se pravila procesija.” „Biće da je tako”, predao se muž. „Na nebu postoje stvari koje mi, jednostavno, ne možemo da objasnimo”, reče Baltazar, jednim okom gledajući Blimundu, a ona reče

smeškajući se: „Možda te nebeske stvari nose imena koja mi ne znamo”. U zapečku je dremao Žoaó Fransiško, čovek bez kola i volova, bez zemlje i bez Marta Marije. Izgledalo je kao da ne sluša razgovor. „Na svetu postoje samo život i smrt”, reče on, i nastavi da drema, dok su ostali čekali nastavak, a njega nije bilo. Zbog čega se starci učute onda kada bi trebalo da nastave sa pričom? Zbog te navike mladi moraju sve sami iznova da nauče. Nije on jedini koji tu spava. Tu je i stariji sin Ineš Antonijin, onaj koji je preživeo. On spava, pa zato i čuti, a i da je budan ne bi govorio, jer ima samo dvanaest godina. Može biti da istina stanuje u dečjim ustima, ali da bi je rekli, treba prvo da porastu, a kada porastu počnu da lažu. Mališan svakoga dana stigne kući mrtav umoran od rada na gradilištu, gde je pomoćnik zidarima. Dohvati mi ovo, dodaj mi ono, hajd uz skele, hajd niz skele. Vрати se kući, večera i odmah zaspі. „Svako ko hoće da radi nađe sebi posao”, reče Alvaro Diogo, „Možeš da pomažeš na gradilištu. Možeš i da guraš kolica, kuka ti je za to dovoljna”. Čudni su putevi Gospodnji. Čovek ode u rat, vrati se kao invalid, posle se bavi misterioznom umetnošću letenja, koja nije za svakoga, i na kraju, sa mukom zarađuje nasušni hleb. Može da se pohvali da ima sreće, jer pre, recimo, hiljadu godina još uvek nije bilo gvozdениh proteza. Kako li će biti kroz hiljadu godina?

Rano sledećeg jutra, otišli su od kuće Baltazar, Alvaro Diogo i sa njima dečak. Kuća porodice Sedam Sunaca, kako smo već objasnili, nalazi se blizu crkve svetog Andrije i viskóntske palate. Žive u starom delu varoši, gde još uvek postoje ruševine tvrđave koju su Mavari podigli u dobra vremena. Usput sreću komšije, Baltazarove poznanike. Svi idu na gradilište. Biće da su zato polja zapuštena, jer nema u Mafri dovoljno žena i staraca da ih obrađuju. Kako varoš leži na dnu doline, moraju se peti uz puteljke koji, zastrti šutom sa brda Alto da Vela, više ne liče na sebe od pre nekoliko godina. Gledano odozdo, ono zidova što se vidi, ne obećava nikakvu Vavilonsku kulu. Kada se stigne još bliže podnožju brda, čitava se građevina sakrije od pogleda. „Ovde se gradi već čitavih sedam godina, a kako izgleda neće se završiti do sudnjega dana. Da li je vredelo uopšte započinjati”, podsmeva se Baltazar zidarima i kamenorescima. „Velika je to građevina. Videćeš kada se popnemo”, kaže Alvaro Diogo. Tada se pred njima ukaza silna gomila što pokriva gradilište, kao nekakav mravinjak. Ako se sav taj narod tu sjatio sa svih strana da radi, onda je to druga priča. „Izvinjavam se, pričao sam pre vremena”. Dečko je već otišao svojim poslom, da tovari kreč, a dvojica muškaraca idu na levu stranu gradilišta do nadzornika. „Ovo je moj šurak, rođen i odrastao u Mafri. Mnogo godina je živeo u Lisabonu, a sada se vratio ovde da živi u roditeljskoj kući i potraži posao”, predstavio ga je tamo Alvaro Diogo. Nije da preporuke puno znače, ali Alvaro Diogo je ovde od prvoga dana, dobar je i vreden radnik. Na kraju, lepa reč uvek pomaže. Baltazar je stajao otvorenih usta od iznenađenja. Kada je otišao oдавde ovo je bilo selo, a vratio se u grad. Mafra sada liči na Lisabon. Niko ne bi mogao da proizvede ovakvo čudo, osim jedne krunisane glave. Niko drugi to ne bi mogao nego gospodar Algarva, koji je mali i blizu, ali takođe suveren vladar drugih velikih i dalekih zemalja, kao što su Brazil, Afrika, Indija i još mnogo drugih gradova i luka razbacanih po svetu. Kažem vam, ni u Lisabonu nema takve zbrke i gužve. Tu je čitava nova varoš od kuća i šupa, različitih veličina i oblika. Ko ne vidi ne bi poverovao. Kada je pre tri dana Sedam Sunaca preleteo Mafru, pomislio je da su ogromna nova varoš, uličice i sokaci, iluzija uzbuđene duše, učinilo mu se da je video samo crkvu i manastir. Ako Bog koji na sve gleda odozgo, vidi tako loše kao Baltazar, bolje bi mu bilo da siđe ovde na zemlju i da sve dobro lično pregleda. Najbolje bi mu bilo da ne sluša šta mu drugi kažu i da ne veruje prenesenim porukama, jer njima stvarno ne vredi verovati. Golome oku na daljinu sve se čini malo, a izbliza veliko, osim ako i Bog nema durbin kao otac Bartolomeu Lorenzo. Daj Bože da me sada gleda, da vidi da li će mi dati posao ili ne.

Alvaro Diogo već je otišao da ređa kamen na kamen. Da se zadržao još malo izgubio bi četvrtinu nadnice, što iskreno rečeno i nije nekakav gubitak. Sada Baltazaru valja ubediti pisara da gvozdена kuka vredi koliko i ruka od krvi i mesa. Pisar je sumnjičav; ne može da preuzme tako veliku odgovornost te ide da pita predpostavljenoga. Šteta što Baltazar sada ne može da pokaže nikakav dokaz da je konstruktor vazduhoplova ili bi možda bolje bilo da ispriča kako se borio u ratu. Kao da bi to nečemu vredelo. Od tada je prošlo četrnaest godina i živi se u sreći i miru. Šta sada on ima da dosađuje ljudima pričom o ratu, ratu koji se završio davno i kao da se nikada nije dogodio. Vratio se pisar, lepo raspoložen. „Kako se

zoveš”, upita i umoči pačje pero u mrko mastilo. Znači vredela je lepa reč Alvaro Dioga. A možda mu se osmehnula sreća pošto je iz Mafre rodom, ili zato što mu je trideset devet godina i zato što je, pored nekoliko sedih u glavi, čovek u punoj snazi. A možda je ova sreća jednostavno posledica čuda koje se ovde dogodilo pre tri dana (kada je Sveti Duh nadleteo gradilište) pa se sada plaše da ne uvrede Boga ako odbiju da mu daju zaposlenje. „Kako se zoveš?” „Baltazar Mateuš, zvani Sedam Sunaca.” „Možeš da dođeš na posao od ponedeljka. Radićeš kolicima.” Baltazar se zahvali, kako dolikuje i izađe iz uprave, ni tužan, ni veseo. Čovek bi trebalo da ima prirodno pravo da zaradi sebi hlebac bilo gde i bilo kada, ali ako taj hleb ne može da mu nahrani i telo i dušu, telo mora biti zadovoljeno, a duša mora da trpi.

Ovo novo naselje u kojemu se Baltazar sada nalazi se zove Drveno Ostrvo. Ime mu je odlično pristajalo, jer osim nekoliko kamenih kuća, sve ostale građevine bile su daščane, ali kvalitetne, građene da traju. Bilo je tu kovačkih radionica (kako mu se dogodilo da ne spomene svoje kovačko iskustvo; ne može čovek baš svega da se seti) i radnji drugih zanata, o kojima on baš ništa nije znao. Kasnije će se tu pojaviti i limari, stakloresci, moleri i razni drugi majstori. Veliki deo kuća bio je na sprat, dole stoka i volovi, gore osobe od veće ili manje važnosti: predradnici, pisari i ostala gospoda iz uprave i oficiri što komanduju vojskom. Ovo je doba dana kada se volovi i mazge izvode iz štala, dok su radnici već ranije izašli. Zemlja se od mokraće i izmeta pretvorila u blato. Baš kao u Lisabonu, za praznik Tela Hristosovog, na sve strane su trčali dečaci jureći se među stokom i narodom, gurajući jedni druge. Jedan od njih se okliznuo, bežeći od drugog, i pao pod jedan par volova, koji ga ipak nisu zgazili. Tu je bio anđeo čuvar da ga pripazi. Dobro je prošao. Izvukao je živu glavu i osim toga što je bio sav zamazan balegom i smrdljiv, ništa mu nije falilo. Svi su se smejali. Smejao se i Baltazar. Izgleda da na gradilištu ima i zabave. Tu je i vojska. Promarširalo je tuda dvadesetak vojnika pešadinaca. Šta bi to moglo biti? Da nisu manevri? Ili možda idu u Eriseiru da preduprede iskrcavanje francuskih gusara. Mnogo, mnogo godina pošto se završi ova kula vavilonska, u Mafri će umarširati general Žuno. U manastiru je tada bilo samo dvadesetak ostarelih fratara, koji su jedva hodali. U prethodnici je išao Delagar, pukovnik ili već kapetan, ko će to znati. Hteo je Delagar da uđe u manastir, ali je naišao na zaključana vrata. Poslao je po fra Feliksa de Santa Maria de Arabida, igumana. Ovaj jadničak nije imao ključeve. Odnela ih je kraljevska porodica koja je pobegla. Podli Delagar, podlim ga je nazvao istoričar, u besu je lupio šamar nesrećnome fratra a ovaj, čovek jevanđelski spokojan, održao mu je božanstvenu lekciju. Ponudio mu je i drugi obraz. Da je Baltazar u bici na Žerešu ponudio i drugu ruku, pošto je izgubio jednu, sada ne bi mogao da gura kolica. Kada već govorimo o ratu, ovde ima i naoružanih konjanika, baš kao i pešadinaca. Eno ih, već su na gradilištu, drže stražu. Nikada se ne radi bolje nego pod oružanim nadzorom.

U onim velikim drvenim barakama spavaju radnici, ne manje od po dvesta u svakoj. Odavde Baltazar ne može da ih sve prebroji, stigao je do pedeset i sedam pa se zabrojao. Izgleda da se posle svih ovih godina još nije popravio u računu. Najlakše bi ih izbrojao sa kofom kreča i četkom, pa da ih tako obeležava jednog po jednog. Tako se valjda ne bi izgubio u brojanju. Tako se zakucavaju krstovi svetog Lazara, od vrata do vrata, protiv šuge i ostalih kožnih bolesti. Ovako isto, u baraci na prostirci, bi spavao Baltazar da nema kuću u Mafri i ženu da sa njome deli postelju. Jadni ovi ljudi, pristigli iz daleka. Kaže se da je čovek od krvi i mesa, a ne od drveta. A opet, kako izdržati one muke kada se neki delovi udrvene. Nema u Mafri dovoljno udovica da zadovolji ovalike potrebe, ali šta će biti biće. Pošto je obišao barake, Baltazar se uputio ka vojnom logoru. Prosto mu je poskočilo srce kada je ugledao tolike šatore. Kao da se vratio u nekakva davna vremena. Izgleda nemoguće, ali demobilisani vojnik, ponekad, čak može da oseti nostalgiju za ratom. Nije prvi put da se to događa Baltazaru. Alvaro Diogo mu je već rekao da u Mafri ima mnogo vojske, jedni da pomognu pri iskupu i barutnim eksplozijama, drugi da nadgledaju radnike i kažnjavaju izgrednike. Sudeći prema broju šatora ima ih na hiljade. Malo je ošamućen Baltazar ovakvom novom Mafrom. Pedeset kuća tamo dole i pet stotina ovde gore, a da se ne govori o ostalim razlikama kao što je, na primer, ovaj dugački red trpezarija. To su barake, gotovo isto toliko velike kao i spavaonice, sa dugačkim drvenim stolovima i klupama pričvršćenim za pod. Za sada ovde nema nikoga, ali već za sat dva naložiće se vatre i pristaviće se kazani. A kada zasvira truba što zove na jelo, počeeće opšta trka i jurnjava ko će pre. Dolaze prljavi sa gradilišta, a galama je da čovek ogluvi. Drug doziva

druga: „Sedi ovde!” „Čuvaj mi mesto!” Tesari sede sa tesarima, zidari sa zidarima, mineri sa minerima a sitne ribe, poslužitelji i pomoćnici, smeštaju se tamo na dnu trpeze. Baš dobro što Baltazar može da jede kod kuće, jer sa kime bi on ovde razgovarao kad o ručnim kolicima još ništa ne zna, a jedini je koji se razume u vazduhoplove.

Alvaro Diogo može da priča šta hoće i da pravda sebe i svoje kolege, ali građenje nije daleko odmaklo. Baltazar to zna jer je prokrstario gradilište s kraja na kraj, detaljno, kao da je došao da ga kupi. Eno ih oni što guraju kolica i drugi što se penju po skelama, jedni tegle kreč i pesak, drugi, dva po dva, uz pomoć štapa i kanapa, nose kamene blokove uz blage rampe. Predradnici šetaju sa batinom u ruci, nadzornici budno prate predanost i kvalitet rada. Zidovi nisu mnogo visoko stigli, ne više nego tri Baltazarove visine, i još nisu započeti po čitavom obodu bazilike, ali su debeli kao zidine tvrđave. Zidovi mavarske tvrđave nisu ni približno toliko debeli, što se i može razumeti, jer druga su tada bila vremena, nije bilo artiljerije. Kada se pogleda koliko je kamena utrošeno na debljinu, jasno je zašto zidovi nisu više izrasli. Eno jednih izvrnutih ručnih kolica. Voleo bi Baltazar da vidi da li će mu biti lako da njima rukuje. Jednostavnije ne može biti. Još ako izdelje polumesečast žljeb sa donje strane leve ručice, nema tog para ruku koji će raditi bolje od njegovih.

Na kraju se spustio istim putem kojim se i popeo. Drveno Ostrvo ostalo je sakriveno za padinom. Da nema stena i zemlje koja se neprekidno обруšavaju niz padinu, reklo bi se da se tu nikakva bazilika, ni manastir, ni palata ne zidaju. Reklo bi se da je tu samo Mafra ista onakva kakva je uvek i bila i vekovima ostala iste veličine. Od Rimljana koji su uveli red i zakon, Mavara koji su došli za njima i zasadili bašte i voćnjake od kojih sada skoro ništa nije ostalo, do nas koji smo postali hrišćani jer nam je tako bilo naređeno. Hristos je bio čovek koji je išao ovim svetom, ali dovde nikada nije stigao. Zašto mu onda sada na brdu Alto da Vela podižu manastir? I tako, razmišljajući pobliže o ovim verskim pitanjima (da li su navedene misli zaista njegove nećemo nikada znati jer ga to ni ne vredi pitati) seti se on oca Bartolomeu Lorenca. Naravno da ovo nije prvi put da je na njega pomislio. Kada je nasamo sa Blimundom teško da o čemu drugome i razgovaraju. Priseća se, a prosto ga boli srce. Kaje se što ga je tako divljački gurnuo, tamo na planini, one strašne noći. Osećao se kao da je udario bolesnog brata. Znam ja da je on sveštenik a ja ni vojnik više nisam, ali istih smo godina i zajedno smo radili. Čim budem našao vremena vratiću se na Beregudo, na Monte Žunto, da vidim da li je još uvek tamo mašina, jer vrlo je moguće da se otac Bartolomeu Lorenzo tamo tajno vratio i sam odleteo u neku drugu zemlju, bolju za pronalazače. Holandija bi, na primer, bila jedno od takvih mesta, jer to je zemlja primer za vazduhoplovne fenomene, kao što će docnije dokazati određeni Hans Pfal koji, pošto ga terete za nekakve beznačajne prekršaje, još uvek živi na mesecu. Baltazar nije ništa znao o ovim događajima, jer oni su za njega bili budućnost. Nije ništa znao ni o onima kojima smo svi svedoci, o dva čoveka koja su hodala po mesecu. Njih dvojica nisu sreli Hansa Pfala, zato što ga nisu dobro tražili. Zamršeni su ljudski putevi.

Ima i jednostavnijih životnih putanja. Od izlaska do zalaska sunca, Baltazar i sa njime još čitavo mnoštvo, šesto, hiljadu, hiljadu i dvesta ljudi, toware kolica zemljom i kamenjem. Baltazar, pridržava držalju lopate kukom, a desnicom, koja je za petnaest godina vežbe trostruko spretnija i snažnija, obavlja veći deo posla. Potom se čitava procesija muškaraca sa kolicima, u redu, jedan po jedan, kreće ka ivici strmine i istovaruje kolica niz stranu. Zemlja i kamen ne pokrivaju samo korov i žbunje, već tu nestaju i neke njive, uključivši i jednu baštu iz vremena Mavara. Gotovo je sa nesrećnom starom baštom. Toliko vekova je davala svež kupus i zelenu salatu meku kao duša, origano, strukove peršuna i nane, sve ne može biti lepše ni bolje, i sada zbogom. Nikada više je baštovan neće zalivati, sad ovu leju, a sad onu što umire od žeđi. Svet se mnogo menja, ali još se više menjaju ljudi u njemu. Pogledajte samo kako stene poskakuju i kotrljaju se a teška zemlja klizi niz padinu. Vidite onoga tamo što sa brda istovaruje kolica. Možda je baš on baštovan što je gajio ovu baštu. Ne. Biće da nije. Da je to on, sigurno bi sada pustio makar jednu suzu.

Prolaze dani i nedelje, a zidine slabo rastu. Eksplozije razbijaju živu stenu koju baš sada napada vojska. Zgodno bi bilo, i isplatio bi se posao, kada bi ovaj kamen mogao da se iskoristi za zidanje. No, ova stena čvrsto se uhvatila za brdo i ne da se skinuti bez ogromne sile. Kada ode u vazduh, odmah se raspadne u sitne komadiće i malo bi joj trebalo da se pretvori u prašinu, da nema ručnih kolica da je odnesu odavde. Ima tu i većih kola koja vuku mazge. Kako je ovih dana padala kiša, pretovarena kola i jadne životinje sa zaglavljaju u blatu i odande izlaze samo isterane bičem. Mlate ih po leđima i po glavi, samo kada Bog ne gleda, ali pošto se čitav ovaj poduhvat obavlja da bi se veličao Gospod, moguće je da on namerno skreće pogled. Radnici što guraju ručna kolica nose manji teret pa se ne zaglibljuju toliko i ne prekidaju sa radom. Od dasaka koje preostanu od građenja skela, grade čvrste mostove preko blata. Problem leži u tome što dasaka nema dovoljno za sve. Zato je neprekidno u toku igra, osmatraj i trči, jer ko prvi stigne njegova je daska. Kad istovremeno stignu dvojica tu počinje igra natezanja, pa ko je jači njegovo je. Od tog trenutka, sa sigurnošću se može računati da će doći do šaketanja i šutiranja, a ako motke počnu da vitlaju po vazduhu u duel uleće vojna patrola. Ovaj manevar je uglavnom dovoljan da se smire uzavreli duhovi, a ako ne, dve batine preko leđa uvek završe posao, baš kao kod mazgi.

Pada kiša, ali ne toliko da bi se stalo sa radom. Ona jedino smeta zidarima kojima kiša kvari malter i stvara bare povrh širokih zidova. Zato se zidari sakupe pod nadstrešnicama i čekaju da stane kiša. Za to vreme, klesari, to je veoma fini zanat, sede pod krovom i klešu mermer kako za građenje, tako za ornamente. Verovatni bi se i oni malo odmorili. Njima se isto hvata; rasli zidovi brzo ili sporo. Imaju crtež sledećeg kamena sa svim brazdama i ukrasima. Čim završe jedan kamen, nosači ga odnesu, pomoću motki i kanapa, pod jednu šupu, gde će čekati da dođe vreme da se ugradi. Tada će doći da ga odnesu na isti način, osim ako je pretežak i mora da se prenosi pomoću klinova i koturača. Klesari imaju privilegiju da im je posao uvek zagarantovan, padala kiša, sijalo sunce, a to znači da uvek imaju i sigurnu nadnicu. Sede tako pod nadstešnicom, beli od prašine, pa liče na plemiće sa perikama. I stalno se čuje čekić i dleto: "tak-tak, tak-tak". Plemenit ručni rad. Ova današnja kiša nije tako jaka, pa je naređeno nadzornicima da poteraju svu radnu snagu, odnosno samo one što guraju kolica. Oni, jadnici, imaju manje sreće nego mravi. Mravi makar, kada nebo preti kišom, ostave započeti posao i sakriju se pod zemlju dok nevereme ne prođe. Nisu oni ljudi da moraju da rade po kiši. Ubrzo potom, ukaza se tamna vodena zavesa negde iznad pučine. Kako se velikom brzinom približavala kopnu, radnici, bez naređenja, ostaviše svoja kolica i potrčaše da nađu zaklon pod nadstrešnicama. Pribijali su se uza zidove, kao da im to nešto vredi. Toliko su već mokri, da mokriji ne mogu biti. Mazge stoje zaglibljene na pljusk. Neprekidni mlaz vode koji teče sa neba, ispira blato od znoja i prašine sa njihove dlake. Ujarmljeni volovi ravnodušno preživaju, samo ponekad klimnu glavom pod jačim udarima kiše. Ko bi mogao da nam kaže šta sada osećaju te životinje? Šta li im se mota po glavi dok dodiruju rogovima jedni druge? Možda samo proveravaju da li su još uvek na broju. Kada stane kiša, vratiće se ljudi i sve će početi iznova; tovari, istovaruj, guraj, vuci, uzbrdo, nizbrdo. Danas, zbog velike vlažnosti, ne puca barut. Odlično za vojsku, koja uživa slobodan dan pod strehama zajedno sa kolegama povučenim sa službe u patroli. Kako je kiša ponovo pala iz tamnoga neba, izgleda da se danas vreme neće poboljšavati. Naređeno je da se otpuste radnici. Jedino klesari i dalje lupaju po kamenu, sedeći duboko pod strehom, gde ne stiže ni ovaj jaki vetar da ih malo očisti od mermerne prašine.

Niz klizavu stazu, Baltazar se spustio do varoši. Jedan čovek što se spuštao ispred njega okliznuo se i pao u blato. Svi su se smejali, a od smeha je pao i drugi. Odlično dođu ovakve zgode. U Mafri nema ni pozorišta, ni glumaca, ni pevača. Opera je u Lisabonu. Da stigne bioskop nedostaje još dvesta godina. Tada će već postojati motorne Pasarole. Kad se čekaju srećni dani vreme sporo teče. Zet i sestrić već su stigli kući, blago njima. Kada se čovek nazimi nema ničeg prijatnije od stajanja kraj ognjišta. Greju se ruke na plamenu, a bosa stopala raskravljuju se kraj žara. Izvlači se studen iz kostiju, polako, polako, kao kada se topi led. Bolje od ovoga je samo ležati sa ženom u krevetu. Ako je u pitanju žena koju volimo, dovoljno bi bilo i da se pojavi tu pred nama. Pojavila se Blimunda. Došla je po hladnoći i pljusk. Prilazi i prebacuje gornju suknju svome čoveku preko glave. Kakav miris. Taj miris žene od kojega izbijaju suze

na oči. „Jesi li umoran”, upita ga ona. Koliko je malo potrebno da svet postane podnošljiv. Jedna suknja pokriva dve glave. Raj nije ništa u poređenju sa ovime. Biće da ovako žive Bog i anđeli.

U Mafri su stigle vesti da je Lisabon pogodio zemljotres, doduše slab. Jedino je po neki dimnjak pao i otvorila se po neka nova pukotina na starim zidovima. Ali svako zlo ima svoje dobro. Voskari su napravili odličan posao na prodaji sveća. Najviše ih je otišlo na oltar svetoga Hristifora, sveca od ogromne važnosti u slučajevima kuge i ostalih epidemija, udara groma, požara, oluja, poplava, putovanja i zemljotresa. Konkurencija su mu bili sveta Barbara i sveti Eustahije, koji takođe nisu nevični ovakvim vrstama zaštite. No svetitelji su kao i ljudi, ovi ovde koji zidaju manastir ili bilo koji drugi.

Sveći se takođe lako umore i visoko cene svoj odmor. Jedino oni znaju koliki je to posao neprekidno obuzdavati prirodne sile. Da su u pitanju Božje sile, ni po jada. Odu do Gospoda pa lepo zamole i gotov posao: „Nemojte molim Vas sada da duvate. Ne tresite. Nemojte da plavite i da palite. Ne dajte bolesti u varoš, ni razbojniku na drum”. Samo u slučaju da je on nekakav Bog zla, on ne bi uslišio ovakve molbe. No, kako su sile prirodne, a sveći se ponekada zaborave i opuste, tek što smo se oporavili od zemljotresa, snašla nas je oluja kakva se ne pamti. I još pride, bez kiše i grada. Da je morao da nosi kišu, možda bi se malo ublažio ovaj vetar, koji se slobodno igra sa usidrenim lađama kao sa orahovim ljuskama. Baca ih na ovamo i na onamo, rasteže i kida konopce i lance, čupa sidra sa dna i odvaja ih od sidrišta. Udaraju lađe jedne o druge i buše bokove, dok talasi nose mornare što preklinju, samo oni znaju koga, a potom ih svom silom razbijaju o obalu. Kej se razrušio svuda uz reku, a vetar stene čupa i baca na kopno pa kao đulad ruše vrata i probijaju prozore. Kakav je to čudan neprijatelj što bombarduje bez gvožđa i ognja. Pretpostavivši da je demon vinovnik ove neprilike, sve žene, dadilje, sluškinje

i robinje kleče u molitvi: „Marijo presveta” i „Blagoslovena presveta Device”. Za to vreme muškarci, smrtno prebledeli, nemoćni bez pravog neprijatelja, Mavarina ili Indijanca da ga probodu mačem, broje brojnice i mole: „Oče naš” i „Zdravo Marijo”.

Kada ovo dvoje toliko prizivamo, biće da nam u stvari nedostaju otac i mati. Još uvek toliko jako udaraju talasi na Boavisti, da voda koju vetar podiže i nosi daleko, pljušti po zidinama manastira Bernandaš i, po još daljem, manastiru Svetog Benta. Da je svet brod i da plovi po velikom moru, ovoga puta bi potonuo na dno, pa bi se spojile sve vode u vaseljenski potop iz kojega se ne bi ni Noe ni golubica spasli. Uz celu rivu, (to vam je nekoliko desetina milja), na obali nije bilo ničega osim krša polomljenih dasaka i tovara sa brodova. Sve je ovo ogroman gubitak za vlasnike uništenoga, a još veći za krunu. Sa nekih brodova odsekli su katarke da se ne bi preturili i opet su se tri broda nasukala na obalu, gde bi bili potpuno izgubljeni da im na vreme nije pružena pomoć. Nebrojani brodići, barke i čamci leže u parčićima na obali. U luci je potonulo preko sto dvadeset lađa, a o mrtvima i da se ne govori. Nikada se neće znati koliko je leševa more odnelo, ni koliko ih leži na dnu. Zna se jedino da je po plažama izbrojano sto šezdeset mrtvih. Više je muškaraca, pa će mnogo više udovica i siročadi zaplakati: „O, moj mili oče”. Žena se malo udavilo, ali biće i muževa koji će zaplakati: „Moja mila žena”, jer posle smrti svi smo mili. Pošto je mrtvih bilo mnogo, sahranili su ih gde su mogli. Za neke se čak nikada nije doznalo ni ko su. To je za one koji nemaju rodbine, ili žive daleko, pa rođaci nisu na vreme stigli da ih prepoznaju. Ipak i za velike probleme nađe se rešenje. Da je zemljotres kojim slučajem bio jači, pa da je mrtvih bilo više, ne bi se imalo izbora nego, sahrani mrtve a gledaj žive. Tako mora biti ako se takve nesreće, ne daj Bože, dogode.

Prošla su nešto više od dva meseca od kada su Baltazar i Blimunda došli da žive u Mafri. Jednoga dana kada se, zbog praznika, nije radilo na gradilištu, otišao je Baltazar do Monte Žunta da obiđe letelicu. Bila je gde su je i ostavili, u istom položaju, izvrnuta u stranu i oslonjena na jedno krilo, sakrivena ispod pokrivača od suvih grana. Gornje jedro, otvoreno i dobro zategnuto, pravilo je senku ćilibarskim kuglama. Pošto je bilo nagnuto, nije sakupljalo kišu, te nije bilo opasnosti da će da istruli. Naokolo, iz kamenitog

tla, izbijalo je novo visoko zelenilo, među kojime čak i kupine, što je bilo za čuđenje jer im nije bilo ni vreme ni mesto. Izgledalo je kao da se sama mašina štiti nekom sopstvenom umetnošću, jer svašta se može očekivati od jedne takve mašine. Za svaki slučaj, Baltazar je obnovio kamuflažu, odsekavši nekoliko grana sa okolnih smrča, kao i prvog puta, ali sada bez velikog napora jer je sa sobom doneo sekiricu. Kada je završio sa poslom, obišao je mašinu da se uveri da li je sve u redu. Potom se popeo u letelicu i na jednoj dasci, vrhom svog šiljka, kojega u poslednje vreme slabo koristi, nacrtao je Sunce i Mesec. To je bila poruka koju je ostavio ocu Bartolomeu Lorencu. Ako se ikada ovde vrati, prepoznaće znakove svojih prijatelja, koji su jasni da ne mogu biti jasniji. Ponovo uzeo Baltazar put pod noge pa natrag u Mafru. Odande je izašao pre izlaska sunca, a kada se vratio već se bilo smrklo. Dobro se bio nahadao. Kažu da se onaj koji trči jer voli, ne umara lako. Baltazar se bogami dobro umorio, iako ga niko nije terao da putuje.

Jednoga dana, sredinom decembra, vraćajući se sa posla, Baltazar ugleda Blimundu kako ga čeka ispred kuće. To se događalo skoro svake večeri, međutim, odmah je primetio da je bila neuobičajeno uzbuđena. Samo onaj koji ne poznaje Blimundu ne zna da ona ide ovim svetom kao da ga već poznaje iz nekih prethodnih života. Približivši joj se upita je: „Šta se dogodilo? Da ocu nije pozlilo”? „Nije,” odgovori mu ona i nastavi šapatom, „gospodin Skerlet nalazi se u kući gospodina viskonta. Zašto li je došao? Šta on ima ovde da traži?” „Je si li ti sigurna da si ga videla?” „Videla sam ga svojim sopstvenim očima.” „Možda je neki drugi čovek koji liči na njega.” „On je. Meni je dovoljno jednom da sretnem čoveka pa da ga upamtim, a njega sam videla toliko puta.” Ušli su u kuću i večerali sa ostalima, a potom je svako otišao na svoju prostirku za spavanje. Svaki par na svoju, a stari Žoao Fransiško sa unukom. Mališan nemirno spava i cele noći se prevrće, Bog ga blagoslovio, ali to dedi ne smeta. Lepo je imati društvo kada muči nesanica. Baš zbog te nesаницe, starac je, u neke sitne sate, kasne za one što rano ležu, začuo nekakvu umilnu muziku koja je prodirala kroz raspukline na vratima i kroz krov. Kako li je samo mirna noć morala biti kada je zvuk običnog čembala uspeo da prodre iz viskontske palate, kroz vrata i prozore zatvorene zbog hladnoće (i da nije bilo hladno bili bi zatvoreni jer tako nalaže osnovna pristojnost) i da ga čuje nagluvi starac u svojoj postelji. Da su ga čuli Baltazar i Blimunda oni bi rekli: „To svira sinjor Skarlet.” Jer istina je da se po malom prstu prepoznaje gigant. Sledećeg dana, rano ujutru, dok se nameštao pred ognjištem, starac reče: „Noćas sam slušao nekakvu muziku”. Na te reči niko nije obratio pažnju; ni Ineš Antonija, ni Alvaro Diogo, ni unuk, jer starci uvek čuju nekakve zvuke. Ali Baltazar i Blimunda rastužiše se od ljubomore. Ko još ima pravo da, tek tako, sluša muziku. To mogu samo oni i niko drugi. On otiđe na posao, a ona provede čitav dan obilazeći viskontsku palatu.

Domeniko Skarlati pitao je kralja za dozvolu da vidi gradilište manastira. Primio ga je viskont u svoju kuću, ne zato što je bio bog zna kakav ljubitelj muzike, nego zato što je Italijan bio maestro kraljevske kapele i učitelj infante Dona Marija Barbare. Znači bio je, takoreći telesno, deo dvora. Nikada se ne zna koliko se milosti, pružanjem jednog ovakvog konaka, može zaraditi. U svakom slučaju, iako viskontova kuća nija baš bila poznata po gostoprимljivosti, vredelo je učiniti jednu ovakvu uslugu. Popodne je sinjor Skarlati svirao na raštimovanom viskontovom čembalu. Slušala ga je viskontesa sa ćerčicom u rukama. Manuela Savijer imala je samo tri godine, a od svih prisutnih u sali najpažljivije je slušala muziku. Udarala je prstićima oponašajući Skarlatiju, a to je jako nerviralo majku pa ju je predala dadilji u ruke. Neće se malena naslušati mnogo muzike u životu. Te noći kada Skarlati bude svirao, ona će već biti u svojoj postelji. Deset godina kasnije, umreće i biće sahranjena u crkvi Svetog Andrije, gde i sada počiva. Ako na onome svetu ima mesta za čuda, možda će pod zemljom slušati muziku, koju voda svira na čembalu na dnu bunara na imanju vojvode od Aveira. Ko zna, možda taj bunar više i ne postoji, jer i bunari ponekad presuše.

Izašao je muzičar da vidi gradilište i usput ugledao Blimundu. Oboje su bili prerušeni. Nema toga stanovnika Mafre koji se ne bi čudom čudio, kada bi video ženu Baltazara Sedam Sunaca, kako na ravnoj nozi razgovara sa muzičarem koji posećuje viskonta. A onda, ko zna šta bi sve zaključili. Šta li on ovde

traži? Došao da vidi gradilište, ma nemoj. Šta on ima da gleda gradilište kada nije ni zidar ni arhitekta, a za organistu tamo još nema instrumenta. Mora biti da je nekakav drugi razlog u pitanju. „Došao sam da kažem tebi i Baltazaru da je otac Bartolomeu de Gužmao umro u Toledu, u Španiji, gde je pobjegao. Kažu da je umro lud. Kako nije bilo vesti o tebi i Baltazaru, odlučio sam da dođem u Mafu da vidim jeste li živi.” Blimunda je sklopila šake, ali ne zbog molitve, već kršeći prste: „Umro je.” „To je vest koja je stigla u Lisabon.” „One noći kada je mašina sletela na planinu, otac Bartolomeu Lorencu je pobjegao od nas da se nikada više ne vrati.” „A mašina?” „Još uvek je tamo. Šta da radimo sa njom?” „Branite je i čuvajte. Možda opet poleti jednoga dana.” „Kada je umro otac Bartolomeu Lorencu?” „Kažu, devetnaestog novembra, onog dana kada je u Lisabonu bila ogromna oluja. Možda je otac Bartolomeu de Gužmao bio svetac, a oluja znak sa neba.” „Šta znači svetac, gospodine Skerlete?” „Šta znači svetac, Blimunda?”

Sutradan je Domeniko Skarlatti krenuo za Lisabon. Na jednoj krivini, van varoši, čekali su ga Blimunda i Baltazar, koji je izgubio četvrt nadnice da dođe da se rastanu. Potrčali su za kočijom kao da prose. Skarlatti je naredio da kola stanu i pružio ruke ka njima: „Zbogom. Zbogom.” Iz daljine se čuje pucanje baruta, kao sa vašara. Italijan ide tužan. Ništa čudno, odlazi sa slavlja. Drugo dvoje takođe su tužni. Zašto li su oni tužni, kad tek idu na vašar?

„Sedi na svome prestolu među sjajnim zvezdama, zagrnut plaštom noći i samoće. Pod nogama mu nova mora i minule epohe. Imperator drži kuglu zemaljsku na dlanu. Takav je bio infant Don Enrik.” Ovim, zvučnim stihovima veličao je osnivača Portugala, pesnik, koji se rodio mnogo kasnije. Svako ima pravo na svoje mišljenje i naklonosti, ali po pitanju zemaljske kugle i imperije, kao i prihoda koje ta imperija daje, Don Enrik izgledao bi kao običan siromašak kada bi kraj njega stao ovaj Don Žoao V. Don Žoao sedi na prestolu od ružinog drveta. Zavaljen je da bi mu bilo što udobnije, dok u savršenom miru sluša izveštaj kraljevskog knjigovođe. A knjigovođa iščitava, po redu, bez preskakanja, kraljevo imanje i bogatstvo. Iz Kine, iz luke Makao, svilene tkanine, porculan, lakiran nameštaj, čaj, biber, bakar, sivi čilibar i zlato. Iz Indije, iz luke Goa, nebrušeni dijamanti, rubini, biseri, cimet, još bibera, pamučne tkanine i šalitru. Iz luke Diu, tepisi, intarzija, tapiserije i vez. Iz Melinde slonovača, iz Mozambika crnci i zlato, iz Angole još crnaca (ali lošijeg kvaliteta), slonovača (ova je najbolja iz zapadne Afrike). Sa ostrva Sao Tome drvo, manioka, banane, slatki krompir, živina, ovce, koze, indigo i šećer. Sa Zelenortskih Ostrva nešto crnaca, vosak, slonovača (valja naglasiti da ne dolazi sva slonovača od slonova), koža. Sa Madere i Azora tkanine, žito, liker, suva vina, rakija, arancin i voće. Iz Brazila šećer, duvan, kopal, indigo, drvo, koža, kakao, dijamanti, smaragdi, srebro i zlato. Godišnje u Portugal stigne zlata u vrednosti od dvanaest do petnaest miliona kruzada, što u prahu, što u kovanicama, pritom ne računajući ostale forme zlata, niti ono što završi na morskome dnu ili u rukama pirata. Ipak, nije sve ovo zlato čist prihod za krunu. Jeste kralj bogat, ali nije baš toliko. Kako bilo da bilo, u kraljevu kasu godišnje se slije preko šesnaest miliona kruzada. Samo na naplaćivanju plovidbe po rekama koje vode u Minas Žeraš, kralj godišnje zaradi trideset hiljada kruzada. Toliko se namučio naš Gospod Bog dok nije otvorio doline da njima teče voda, a sada se nekakav kralj Portugala debelo ovajduje naplaćujući brodarinu.

Meditira Don Žoao V i pita se šta će činiti sa tolikim parama. Razmišlja on o tome danas, a razmišljao je i juče, jer ogromno je bogatstvo u pitanju. Zaključio je da je duša prva koju treba namiriti. Duša na svaki način mora biti spasena. Naravno, ne treba zanemariti ni ovozemaljske potrebe, niti telesne užitke, i to prvenstveno zato što oni, isto tako, služe duši. Mora se dati fratri i opatici koliko im je neophodno, pa i više od toga, jer fratar me prvoga pominje u svojim molitvama, a opatica me prima u svoje čaršave i još na neka mesta. A Rim? Tolike im pare dajemo, a za uzvrat imamo svetu Inkviziciju. Mogli bi baš i manje krvavim dobročinstvima da nam vraćaju za ponude i bogatstvo koje im šaljemo. Pošto se u ovoj sirotoj zemlji nepismenih seljaka i grubijana ne izrađuju prefinjeni proizvodi, niti se mogu očekivati vrhunske usluge, sve što bude bilo potrebno za moj manastir u Mafri naručiće se iz Evrope. Platiću ja sve to zlatom iz mojih rudnika i sa mojih imanja. Od portugalskoga neće se koristiti ništa sem

kamena, opeke, drva za ogrev i radnika za grube poslove. Arhitekta je Namac. Predradnici i glavni majstori, klesari, stolari, duboresci i ostali su Italijani. Snabdevači su Englezi, Francuzi, Holandani i ostali, njima slični. Oni naručuju i prodaju, a mi kupujemo. Kada je sve to tako, naravno da će sve potrebno biti dovezeno iz Venecije i Milana, Đenove i Liježa, Francuske i Holandije. Odande se svakoga dana dopremaju zvona, satovi, lusteri, lampe, svećnjaci, bronzani držači za baklje, obredni predmeti od pozlaćenog srebra, figure kraljevih omiljenih svetaca, ikonostasi, baldahini, sveštenečke odežde, epitrahilji, svileni pojasevi. Stiglo je i tri hiljade orahovih dasaka za oltarske sanduke i sedišta hora, jer Karlo Boromeu vrlo ceni ovo drvo. Iz nordijskih zemalja svakodnevno stižu lađe natovarene daskama za skele, nadstrešnice, barake i užad za dizalice i čekrke. Iz Brazila se dopremaju nebrojene pošiljke najboljeg drveta za vrata i prozore manastira, za pod u ćelijama, trpezariji i ostalim prostorijama. Od tog drveta biće izrađene i rešetke na karantinu, jer brazilsko drvo je odličnog kvaliteta i jako čvrsto. Ova naša borovina dobra je samo za potpalu, da se na njoj kuva čorba i da se od nje prave klupe za mršave siromaške praznih džepova, jer od većeg tereta bi se polomila. Od kada je u Mafri, pre osam godina, položen kamen temeljac bazilike, Evropa redovno misli na nas. A razlozi su mnogi; one pare koje su unapred primili, one koje primaju svakodnevno, kao i one koje će primiti po završetku posla. Ovi ovde su zlatari, ovi kujundžije, ovi livci zvona, ovi vajari za figure i reljefe. Ovo su tkalje, ovo vezilje, ovo sajdzije, ovo slikari, ovo gajtandžije, ovo duboresci, ovo graveri, ovo tokari, ovo srmadžije, ovo kožari, ovo tapetari, ovo brodograditelji. „Kad već ta mirna krava koja dozvoljava svima da je muzu nije naša, odnosno dok još nije dospela u naše ruke, pustite da se i portugalski narod malo o nju ovaj, jer oni su ti koji će uskoro, na veresiju kupovati mleka da nam daju da mi od njega mesimo kolače. Ako me niste slušali, Vaše veličanstvo, recite, ja ću da ponovim”, reče sestra Paula.

Kao kada se mravi skupe kada se prospe med ili šećer, ili kada mana padne sa neba, skupilo se ovih dvadesetak hiljada ljudi. Stoje svi okrenuti na jednu stranu, kao one morske ptice koje se sakupljaju u stotinama, na obali, da obožavaju sunce. Duvao im vetar niz perje, ili ga podizao, one stoje mirno, jer njima je jedino važno da prate kako sunce putuje sve do samog zalaska. Ujutro ćemo se svi vratiti na isto mesto, a ako se ne vratimo mi, doći će naši sinovi. Od dvadeset hiljada duša, skoro svi su muškarci. Nešto malo žena stoji na obodu gomile. To nije samo zato što se žene na misi ne mešaju sa muškarcima, nego i zato što se plaše onoga što bi ih snašlo kada bi ušle u to more muškaraca. Živu glavu bi sigurno izvukle, ali verovatno bi bile silovane, da iskoristimo tu reč koja se danas koristi za te stvari. Ne iskušavaju Gospoda Boga svoga, a ako si izazivala sudbinu, nemoj posle da se žališ da si ostala trudna.

Već je rečeno da je ovo misa. Između gradilišta i Drvenog Ostrva nalazi se širok slobodan prostor, utaban nogama radnika i izbrazdan točkovima koji po njemu vazdan idu tamo-amo. Sreća pa je zemlja sada suva, blagodareći poznom proleću koje već liči na leto, pa će moći da kleknu bez straha za svoje čakšire. Ovi ljudi, iako nisu veliki čistunci, kupaju se svakodnevno, doduše, u sopstvenom znoju. Na jednom uzvišenju, pred njima, podignuta je kapela od dasaka. Misle li prisutni da ima tog čuda, koje bi ih sve zajedno uvelo u tu kapelicu, grdno se varaju. Lako je bilo Isusu da umnožava ribu i hleb. Još je lakše bilo nagurati dve hiljade volja u jednu teglu, jer to i nije nikakvo čudo, već je najobičnija stvar. Najednom se začu škripa čekrka. Uz ovakav, ili sličan zvuk, otvaraju se vrata raja i pakla. Kristalna vrata su Božja, bronzana Satanina, a po odjeku se odmah uoči razlika. Ovde se čuje samo škripa dasaka. Polako se podiže pročelje kapele, sve dok se zid ne pretvori u nadstrešnicu i dok se bočni zidovi skroz ne rašire. Izgleda kao da to neka nevidljiva ruka otvara čivot. Kada se po prvi put kapela ovako otvorila, još uvek nije bilo toliko ljudi ovde na gradilištu. No nedeljnoj misi ovde nikada nije prisustvovalo manje od pet hiljada radnika. Svako vreme donosi nešto čemu se isprva svi čude, a posle se naviknu. Napokon se kapela potpuno otvorila i ukazaše se oltar i sveštenik. Nemoguće da će ovo biti misa kao bilo koja druga. Pa zar su svi ovi ljudi zaboravili da je nedavno ovuda proleteo Sveti Duh? Drugačije su mise koje se drže na bojnopolju pred bitku. Ko zna da li ću ja biti živ ili mrtav kada se posle boja budu sahranjivali poginuli? Zato bolje iskoristiti ovo bogoslužje i pričest, jer možda su mi poslednji, a možda u međuvremenu i napadne neprijatelj. I to se ponekad dešava. Ponekad neprijatelj ide na misu ranije, ili je čak neke druge vere pa i ne drži službu Božju.

Pridikovao je pop iz svoga drvenog kaveza, moru ljudi. Da je reč o moru riba, kakva bi divna propoved mogla ovde da se održi, čista i sveta. Ali, ovo nije more riba već ljudi, pa propoved mora da bude po njihovoj meri. Jedini je problem, što su ga čuli samo oni vernici blizu oltara, a oni dalje šta su čuli, čuli su. Sada kada se ne čuje ni jedna reč, ni eho, znači da se propoved završila, pa može da se ide. Iznenadjuće je da se završilo bogoslužjenje a da na poprištu nije ostala ni jedna žrtva. Ni žarko sunce im nije ništa moglo. Čudno je koliko se razlikuju epohe jedna od druge. Nekada davno, Betsamiti su na svojim poljima žnjeli žito. Slučajno su podigli oči i ugledali kako se približava sveti kovčeg filistinski. To je dilo dovoljno da ih padne pedeset hiljada. Sada je misu posmatralo dvadeset hiljada. Bio si, a niko te nije primetio. Ko bi još pronašao strpljenja i mesta da se svi ispovede i svi pričeste. Ovako će da provedu ostatak dana u razgovoru, svađi, pa čak i u tuči, ili pričepljujući nekakvu žensku iza plasta sena. I tako, sve do sutra, do novog radnog dana.

Baltazar je prešao preko čistine, Tu su ljudi igrali boće, kao i druge igre koje kralj zabranjuje, na primer pismo-glava. Ako ih uhvati nadzornik, dobiće motkom po leđima. Na dogovorenom mestu, na Baltazara čekaju Blimunda i Ineš Antonija, a na isto mesto dolazi, ako već nije stigao, Alvaro Diogo sa sinom. Spustiće se svi zajedno u varoš. Tamo ih, kod kuće, čeka stari Žoao Fransiško. On, pošto jedva hoda, mora da se zadovolji diskretnim bogo-služjenjem u crkvi Svetog Andrije. Tamo, svake nedelje, ide na misu čitava viskontova porodica. Valjda su zbog toga propovedi manje zastrašujuće. Sa druge strane, mana te crkve je da se propoved čuje u celosti. Odmah se primeti ako se neko opusti i ne sluša, što se starcima prirodno, često dešava. Ručali su zajedno. Posle ručka Alvaro Diogo je prilegao, a dečko je otišao da se igra sa svojim vršnjacima. Žene krpe i opravljaaju odeću, ali diskretno.

Nedelja je sveti dan i Bog ne dozvoljava da se radi. Ali ako se ova rupa ne okrpi danas, sutra će se proširiti. Kao što je istina da Bog kažnjava bez motke i kamena, isto tako je istina da krpež i nije nekakav veliki posao; samo konac i igla. Adam i Eva zajedno su odgajani, a kada su isterani iz raja što je znalo jedno, znalo je i drugo. Nigde nije napisano da su od arhanela dobili listu muških i ženskih poslova. Jedino je rečeno: „Rađaćeš u bolu”! A čak ni to neće biti istina jednoga dana. Baltazar je ostavio svoj šiljak i kuku kod kuće. Šeta se po varoši otkrivenog patrljka. Želeo bi da ponovo oseti onaj prijatan bol u šaci i svrabež sa unutrašnje strane palca, pa da se, kao, počese noktom kažiprsta. Ne vredni mu govoriti da se to sve događa u njegovoj glavi, jer on bi zasigurno odgovorio da u glavi nema prstiju. „Ali ti Baltazare nemaš šaku”. „Ne postoji ništa u šta se može bezrezervno verovati”, odgovorio bi on. Ima ljudi sa kojima se ne vredni raspravljati. Spremni su da poreknu sve što kažete.

Baltazar pije, ali se ne opija. Okrenuo se vinu od kada je saznao za tužnu smrt oca Bartolomeu Lorenca. To je bio veliki udarac za njega. Kao nekakav duboki zemljotres od kojega su ispucali temelji ostavivši fasadu netaknutu. Pije, jer se neprekidno priseća Pasarole, kako leži tamo na Baregudu, na padini Monte Žunta. Ko zna, možda su je već pronašli krijumčari ili pastiri. Sama ta pomisao muči ga neizdrživim mukama. Ali, dok pije uvek dođe onaj čas kada oseti da mu se na rame spušta Blimundina ruka. Ništa više od ovoga nije potrebno. Blimunda sedi mirna u kući. Baltazar naliva još jednu čašu vina, misleći da će je popiti kao i sve prethodne. Tada ga njena ruka dodiruje po ramenu i njen glas kaže: „Baltazare”. Čaša se vraća na sto, netaknuta, a svi znaju da Baltazar te noći neće više piti. Sedeće miran i staloženo slušati druge dok mu se glava bistri, a reči koje sluša polako vraćaju smisao. Sedeći tako sluša istu priču, po ko zna koji put. „Zovem se Fransiško Markeš. Rođen sam u mestu Šeleiroš, tu blizu, svega nekoliko milja od Mafre. Imam ženu i troje male dece. Čitav život sam proveo radeći tuđu zemlju i kako nije bilo načina da se iščupam iz bede, odlučio sam da dođem ovde da zidam manastir. Onaj fratar koji je dao obećanje kralju, bio je moj zemljak. Tako sam bar čuo, jer ja se toga ne sećam. U to doba sam bio dečkić, kao tvoj sestrić. Nema mnogo razloga da se žalim. Kuća mi nije daleko. S vremena na vreme uzmem put pod noge (ove dve što idu i onu treću), pa odem do kuće. Eto, zato mi je žena zatrudnela tri puta. Ovo što ovde zaradim, tamo joj ostavim. Ali, siromahu je život težak. Mi moramo sve da kupimo, nama ništa ne stiže besplatno iz Indije i Brazila, niti imamo titule i unosna zaposlenja. Šta se može sa

nadnicom od dvesta reiša. Moram da platim svaku mrvu koju pojedem ovde na gradilištu i svaku čašu vina koju popijem. Onima koji nam prodaju hranu, izgleda da posao ide dobro, a žale se što su ih na silu doveli ovamo iz Lisabona. Ja iz nužde živim i iz nužde ću i umreti”.

„Ja se zovem Žoze Pekenó. Nemam ni oca ni majku ni ženu. Ne znam ni da li mi je ovo pravo ime. Jedino što pouzdano znam je da su me pronašli u jednom selu kod varoši Toreš Vedraš i da mi je pop dao ime Žoze. Pekenó su mi nadenuli kasnije, pošto nisam veliki izrastao, zbog ove grbe što nosim na leđima. Zbog nje ni jedna žena ne želi da se uda za mene, ali koja mi dozvoli da se popnem na nju uvek traži još i još. To mi je jedino zadovoljstvo. Dođi, obavi, idi. Kada ostarim, neću ni za to služiti. U Mafru sam došao pošto volim da radim sa volovima. Volovi su pozajmljeni ovome svetu, baš kao i ja. Mi nismo odavde”.

„Zovem se Žoakim Roša. Rođen sam u okolini Pombala. Tamo mi je i porodica, u stvari samo žena. Imao sam četvoro dece, ali su sva umrla pre svoje desete; dvoje od boginja, a dvoje je jednostavno uvelo i osušilo se. Radio sam unajmljenu njivu, ali dobit nije davala za hleb. Rekao sam svojoj ženi da idem u Mafru. To je zagarantovano zaposlenje za mnogo godina, pa koliko trajalo da traje. Evo, već šest meseci nisam išao kući, a verovatno nikada više i neću. Žena će uvek biti, a ona moja mora da je loša sorta kada joj se tako ne drže deca. Četvoro je rodila, četvoro joj umrlo”.

„Moje ime je Manuel Miljo. Ja sam iz okoline Santarema. Jednog dana prošli su kroz naše selo državni činovnici nudeći dobru nadnicu i dobro sledovanje hrane, na gradilištu manastira u Mafri. Došao sam ovde sa nekoliko zemljaka. Dvojica od njih je poginula u onom velikom odronu koji se dogodio prošle godine. Ne volim ovaj kraj. Nije to zato što su dvojica mojih zemljaka ovde umrla. Znam ja da niko ne bira mesto na kome će da umre, naravno, ako sam sebi ne izabere smrt. Ovde mi nedostaje moj kraj i reka. Vode, naravno, ima ovde dovoljno u moru, ali kažite šta čovek da radi sa ovim beskrajem. Vazdan udaraju talasi po pesku. Reka teče između dve obale kao pokajnička procesija. Reka puze, a mi stojimo pored i posmatramo. Kada hoćemo da vidimo svoje lice, da proverimo koliko smo ostarili, reka je ogledalo koje prolazi. Ona promiče a ostaje, a mi stojimo a prolazimo. Odakle mi je sada ovo palo na pamet? Ne znam. Ne umem da objasnim”.

„Ja sam Žoao Aneš. Rođen sam u Portu i kačar sam. Da bi se sagradio jedan manastir potrebni su i kačari, jer ko bi pravio valove, burad i kofe. Kada zidaru na skeli stigne kofa maltera, on mora da pokvasi i onaj već uzidani kamen i onaj koji će uzidati. Zato mu služi kačica sa vodom. Odakle pije stoka? Iz valova. A ko pravi valove? Mi, kačari. Nije da se hvalim, ali nema zanata kao što je moj. Čak je i Bog kačar. Pogledajte samo ono ogromnu kacu u kojoj je more. Da nije dobro napravljena i da obruči nisu dobro zategnuti, more bi nas već odavno poplavilo. O svome životu nemam mnogo šta da kažem. Porodica mi je ostala u Portu. Životare tamo nekako. Ima već dve godine kako nisam video svoju ženu. Ponekad sanjam kako sam sa njom u postelji, ali kao da nemam lice. Možda to i nisam ja. Sledećeg dana mi uvek slabo ide posao. Voleo bih da se makar jednom ceo vidim u tom snu, a ne to lice bez nosa i obraza, usta i očiju. Koje lice moja žena sada gleda ne znam. Lepo bi bilo da sanja moje.”

„Zovem se Žuliao Mau-Tempo. Rođen sam u Aleintežu, a u Mafru sam došao bežeći od gladi koja hara našim krajem. Teško je razumeti kako ljudi tamo uopšte i preživljavaju. Da se nismo naučili da jedemo travu i žir, svi bismo pocrkali. Samo onaj ko je bio tamo zna kako je to. Toliko prostranstvo, a kao pustinja, prosto da duša zaboli. Malo je zemlje obrađeno i zasejano, a ostatak - sama makija i pustoš. I stalno ratovi. Španci tamo ulaze kao da im je to nekakvo lovište. Sada je već neko vreme mir, a koliko će to potrajati, to niko ne zna. Kraljevi i velikaši kada onuda ne gone nas u smrt, gone divljač. Ako je seljak uhvaćen sa zecom u torbi, sve da ga je našao mrtvog od bolesti i starosti, crno mu se piše. Ako se izvuče sa dvadeset i pet po turu, dobro je prošao. Kada bi mu makar ostavili zeca vredelo bi trpeti batine. To je tek da ga podsete da je Gospod Bog stvarao zečeve za gospodsku zabavu i kazan. Ja sam došao u Mafru jer je jedan pop, tamo kod kuće, pričao da će onaj ko dođe da gradi manastir postati kraljev sluga.

Ne baš sluga, ali kao sluga. Kraljeve sluge ne idu praznog stomaka, ni goli, ni bosi. To je bolje nego u raju. Adam je mogao da jede koliko i kad god je hteo, ali je sa odećom slabo stajao. Na kraju je ispalo da je sve to laž. Ne mislim na raj, to ne znam, nikada tamo nisam bio, nego na gradilište. To što ne umirem od gladi, to je zato što na hranu potrošim sve što zaradim. Odrpan idem kao što sam i išao. Pošto sam kraljev sluga, nadam se da neću umreti a da nisam video gazdino lice. Nisam ni znao kakva je muka ne videti svoje toliko dugo. Čovek koji ima dece, takođe se hrani gledajući ih. Bilo bi dobro kada bi se i oni hranili gledajući u nas, no takva je sudbina. Proći će nam život, a mi ćemo se još uvek ovde gledati i pitati se ko smo i šta radimo. Ko sam ja i šta radim, ja sam se već mnogo puta upitao, ali odgovor nisam našao. Ne. Niko od moje dece nema plave oči, a siguran sam da su sva moja. To sa plavim očima, to je čudno. Pojavi se u familiji s vremena na vreme. Majka moje majke je imala plave oči”.

„Ja se zovem Baltazar Mateuš, a svi me zovu Sedam Sunaca. Žoze Pekenno makar zna kako je dobio ime, a ja ne znam ko i zašto je tako prozvao našu porodicu. Nismo sedam puta stariji od Sunca, jer da jesmo bili bismo kraljevi vasionne. Oprostite ove glupe reči čoveku koji je bio blizu Sunca, a sada je malo popio, pa priča svašta, da li od sunca ili od vina ne znam. Znam da sam rođen ovde pre punih četrdeset godina, ako se nisam zabrojao. Majka mi je umrla. Zvala se Marta Marija. Moj otac jedva da hoda. Ili su mu noge preslabe ili mu srce traži odmor pod zemljom, ne znam. Imali smo parče zemlje, kao i Žoakim Roša, ali mu se od tolikog pomeranja i kopanja već izgubio trag. Čak sam i ja sam preterao poneku grudvu oranice u svojim kolicima. Teško da bi moj deda mogao da zamisli da će njegov unuk skidati iste onu oranicu koju je on kopao i sejao, da bi se na njenom mestu podigla ogromna kula. U životu se događaju ogromni obrti. U mome ih je već bilo mnogo. Kao dečko, kopao sam i sejao za druge. Naša njiva bila je tako mala, da je otac postizao sve sam i još mu je preostajalo vremena da obradi ponešto što bi uzimao u najam. Glad, mislim na pravu glad, nikada nismo osetili, ali da je ikada bilo koliko treba, a još manje viška, ne sećam se. Potom sam otišao u rat za kralja. Tamo sam ostavio levu šaku, a tek potom sam doznao da sam bez nje isti kao i Bog. Pošto sam otpušten iz rata vratio sam se u Mafre, a usput sam proveo nekoliko godina u Lisabonu. To vam je moj život.” „A šta si radio u Lisabonu”, upita ga Žoao Aneš, jedini zanatlija među njima. „Radio sam u klanici na Dvorskom trgu. Prenosio sam meso.” „A kada si to bio blizu Sunca”, upita ga Manuel Miljo, kojega je Sunce zanimalo isto kao i reka. „To je bilo jednom prilikom, kada sam se uspeo na jednu veoma visoku planinu, toliko visoku da je čovek mogao rukom da dohvati Sunce. Ne znam više da li sam ovu ruku ostavio u ratu ili mi ju je spalilo Sunce.” „Koja je to planina bila? Tu oko Mafre nema tako visokih planina, a nema ni u Aleintežu. Ja dobro poznajem taj kraj”, upita ga Žuliao Mau-Tempo. „Može biti da je ta planina mnogo niža sada, nego što je bila tada.” „Ako su, da bi se sravnilo ovo ovde brdo potrebne hiljade buradi baruta, nema toliko baruta na svetu koliko je potrebno da bi se smanjila visoka planina”, reče Fransiško Markeš, onaj što je prvi govorio. A Manuel Miljo je i dalje navaljivao: „Da stigne tako blizu Sunca može samo onaj koji visoko leti. Tamo u mome kraju ponekad se pojave nekakvi orlovi, koji se penju i penju kružeći, sve dok ne nestanu u daljini. Tako odu sve do Sunca. Ali mi ne znamo ni put donde, ni vrata na koja se ulazi. Ti si čovek i nemaš krila.” „Jedino ako si veštac”, reče Žoze Pekenno. „Kao jedna žena iz moga kraja, za koju se verovalo da se ujedinjuje sa nečastivim, pa noću zajaše metlu i leti s jednog mesta na drugo. Tako se makar pričalo. Ja da sam video, nisam.” „Nisam ja veštac. Samo vi tako pričajte, pa će me odvesti Inkvizicija. I još nešto. Ko je čuo da sam ja rekao da sam leteo?” „Bogami, rekao si da si bio blizu Sunca. I još si rekao da si jednak Bogu zato što imaš samo levu ruku. Ako te jeretičke reči stignu do ušiju svete Inkvizicije, tebi spasa nema.” „Kada bismo se izjednačili sa Bogom, svi bismo bili spaseni”, reče Žoao Aneš. „Kada bismo se izjednačili sa Bogom trebalo bi da protiv njega odmah povedemo parnicu, jer nam nije odmah dozvolio da mu budemo jednaki”, reče Manuel Miljo. Baltazar, već mnogo opušteniji, jer se više nije razgovaralo o letenju, objasni: „Da Bog nema levu ruku znamo zato što sa njegove desne strane sede njegovi izabranici, a osuđeni grešnici idu u pakao. Sa leve Božje strane nema nikoga. Dakle, ako tamo nema nikoga, šta će onda Bogu leva ruka? Ako ruka ne služi, ona i ne postoji. U mome slučaju ruka ne služi zato što ne postoji. To je jedina razlika.” „Možda se sa leve strane Boga nalazi nekakav drugi Bog, odnosno Bog sedi sa desne strane nekom drugom Bogu. Možda je Bog samo izabranik nekih drugih Bogova. Možda smo svi mi Bogovi ovako poredani jedan do drugoga. Ne znam odakle mu ovakve stvari padaju na pamet”.

reče Manuel Miljo, a Baltazar dodade: „Ja sam poslednji u redu. Sa moje leve strane ne može niko da sedne. Sa mnom se završava svet.“ Kako sve te stvari padaju na pamet ovim prostim seljacima od kojih niko ne zna ni da čita ni da piše. U stvari, Žoao Aneš zna poneko slovo, ali mi o tome ništa ne znamo.

Zvono sa crkve Svetog Andrije odjeknulo je dolinom. Iznad Drvenog Ostrva, po uličicama i budžacima, po tavernama i spavaonicama, čuje se neprekidni šapat. Kao da udaraju talasi negde u daljini. Da nije to popodnevna molitva iz dvadeset hiljada grla, ili to možda neki pripovedaju jedni drugima svoje životne priče.

Zemlju i kamen, koje su barut i pijuk otkinuli od brda, prenose ljudske ruke i kolica. Dolina se puni onime što se skida sa brega i vadi iz dubokih iskopa za temelje. Za prevoz velikih i teških komada koriste se velika kola, okovana gvoždem. Vuku ih volovi i mazge, bez prestanka, odmarajući se samo tokom utovara i istovara. Radnici se penju po skelama uz drvene rampe, noseći blokove kamena obešene o jaram na ramenima. Blagosloven bio onaj koji je izmislio čekrk. To mora da je bio neko ko se mnogo namučio. Ove poslove je lako nabrojati, jer to su oni za koje je potrebna sirova snaga. Ovde su navedeni da se ne bi zaboravilo da postoje, jer su i oni značajni. Nekada se isto tako, bez poštovanja, gleda na prste koji pišu, jer se smatra da je pisanje jednostavna i obična rabota. Tako jednostavnost rada baci u senku rezultate, koje potom niko i ne primećuje. Mnogo bolje bismo videli sve ovo, kada bismo posmatrali sa visine, na primer, lebdeći na letelici. Sa visine iznad Mafre videli bismo čitavu dolinu, Drveno Ostrvo, potamnelo od proteklih leta i zima i već pomalo natrulo; borovu šumu koja se seče tamo kod Leirije; danonoćni dim koji se vije iz stotina ciglana i krečana podignutih između Mafre i Kaškaiša; brodove koji uplovljavaju u Težo dovozeći još opeke sa juga i severa; kola koja se kotrljaju preko brda i dolina, dovozeći sav taj materijal na gradilište manastira Njegovog Veličanstva, kao i one konvoje kola koji dovoze kamen sa brda Pero Pinjeiro. Nema boljeg mesta da se sve odjednom sagleda od ovoga. Da otac Bartolomeu Lorenzo nije kreirao letelicu, a Blimunda nije sakupila volje, nikada ne bismo mogli da shvatimo koliko je zidanje ovoga manastira jedan veličanstven poduhvat. Tim se poduhvatom bave neke druge volje, vezane tamo dole za zemaljsku kugli gravitacijom i nuždom. Kada bismo mogli izbrojati sva kola koja u službi manastira voze tamo-onamo, brojeći bismo došli do dve i po hiljade. Posmatrano odavde, izgleda nam da kola stoje, ali to nije istina. Ona se kreću, ali polako, zbog velikog tereta. Da bismo videli ljude koji ih gone, moramo da im pridemo bliže.

Mesecima je Baltazar gurao i vukao ručna kolica, sve dok mu jednoga dana nije dojadilo da bude tegleća marva, da tegli ovamo i onamo. Kako se pokazao vrednim i predanim radnikom, njegov trud nije prošao nezapažen u upravi. Tako je dobio da vodi kola i par volova (jedan od mnogih koji je kralj kupio za gradilište). Pri unapređenju mu je pomogao Žoze Pekenio koji je, zbog svoje grbe, bio simpatičan predradniku. Predradnik se često smejaio, govoreći da on jedini ima radnika koji se sa volovima gleda pravo u oči. To skoro da je bila i istina, ali ako mislite da je to ovoga vredalo, varate se. Radeći sa volovima, Žoze Pekenio je po prvi put shvatio koliko je zadovoljstvo gledati pravo u ogromne volujske oči. U tim prostranim i pitomim očima čovek posmatra svoj sopstveni lik. Tek kada vidite da čitav čovek stane u jednu pitomu volujsku zenicu, shvatićete kako je ovaj svet savršeno sazdan. Nije lepa reč Žoze Pekenio bila jedino što je pomoglo Baltazaru da dobije novi posao. Predradnik je zaključio da, kada već jedan invalid tera volove, zašto ne bi mogao i drugi, da prvome pravi društvo. Osim toga ništa nije rizikovao. Ako Baltazar ne bi bio dorastao novom poslu, a to će se videti odmah prvoga dana, vratiće se na rad sa kolicima. No, nema razloga za strepnju, Baltazar se prilično razumeo u tegleću marvu, uprkos tome što sa volovima nije radio toliko godina. Odmah se videlo da njegova kuka nije nikakav nedostatak, a da desnica nije zaboravila ni jednu tajnu teranja zaprege. Posle prvog dana na novom poslu vratio se kući veseo, kao dečak koji je pronašao prvo jaje u gnezdu, ili mladić koji je po prvi put okusio čari žene, ili vojnik koji je prvi put začuo zvuk trube. Te noći je sanjao kako opet ima obe šake i kako tera zapregu, dok na jednom od volova sedi Blimunda. Ko ume da tumači snove, umeće valjda da razume i ovaj.

Nije dugo bio Baltazar na svome novom poslu, kada se pročulo da će se ići na Pero Pinjeiro da se doveze jedan ogroman blok kamena, za balkon iznad portala bazilike. Toliko je bio veliki taj kamen, da je bilo potrebno dve stotine pari volova da bi se prevezao. U kamenolomu biće sagrađena ogromna kola, da bi se na njima dovezla stena. To, u stvari, i nisu kola nego neka vrsta prekookeanske galijske na točkovima. Naravno, ovo poređenje je mogao da napravi samo onaj koji je imao priliku da vidi i galijsku za duge plovidbe i kola

o kojima je reč. Onaj koji misli da je ovo poređenje preterivanje, promenio bi mišljenje kada bi se uverio sopstvenim očima u grandioznost naprave. Mnogo se ljudi probudilo još pre zore. Sa sobom vode četiri stotine volova i još dvadeset kola, koja voze potrepštine za put: ćuskije, kanape, klinove, rezervne točkove (ako se neki uz put polomi), rezervne osovine, čekiće, klješta, motke različitih veličina, gvozdeni lim, kose za travu za stoku, a od hrane za ljudstvo ono što ne može da se kupi na licu mesta. Ova nepregledna masa tako je zakrčila put ka kamenolomu da bi konjaniku, koji bi hteo da se spusti u ovom pravcu, brže bilo da siđe sa konja i nastavi pešice. Put nije dug, desetak milja natamo - desetak naovamo, ali ipak nije lak. No, volovi su ga već mnogo puta prevalili, vukući manje glomazno kamenje. Dovoljno im je bilo da kroče na put pa da odmah osete da su na poznatom terenu. Opet, mukotrpno je peti se, a opasno spuštati se niz njega. Od onih ljudi koje već poznajemo, na put idu Žoze Pekenio i Baltazar, svaki sa svojim parom volova, a od pešaka ide Fransiško Markeš, onaj iz Seileiroša, koji tamo ima ženu i decu. Zatim Manuel Miljo, to je onaj koji ne zna odakle mu dolaze ideje u glavu. Osim njih, u povorci hoda još mnogo ljudi. Toliko ih je da bi se, koje god ime da pozovete, uvek neko odazvao. Neka nam ne zamere svi ovi vredni ljudi koji idu ka kamenolomu, zato što ćemo reći još nekoliko reči samo o jednome od njih. Ime mu je Braš. On je ridokos i slep na jedno oko. Reklo bi se da je ovo nekakva zemlja faličnih; jedan grbav, drugi kljakav, treći ćorav. Naravno, da bismo mi želeli da svi do jednog budu lepi, zgodni, naočiti, zdravi, pravi i čitavi, ali istina je drugačija i moramo je se držati. Istina je istina, i važnije je da je razumemo, nego da njome budemo zadovoljni. Dakle, ide povorka, a u njoj mucavci sa razrokima, ćopavi sa grbavima, zrikavi sa padavičarima, klempavi, kljasti, albin, budale, šugavi, krastavi, ovakvi i onakvi. Sve to ćemo videti u ovoj litiji Lazara i Kvazimoda koja upravo izlazi iz Mafre. Bolje reći, za sada još ne možemo da vidimo, pošto još nije svanulo, a noću su sve mačke crne, a ljudi nisu ljudi nego obrisi. Da je Blimunda ovde da ih isprati na put svojim očima, kakvu bi volju videla u svakome od njih, to je već druga stvar.

Nije ni svanulo kako treba, a već je počela velika vrućina. Nije ni čudo, juli je mesec. Deset milja puta nije ništa za ovaj pešački narod. Povrh toga ljudi usklađuju svoj korak sa korakom volova, a ovi baš nikada ne žure. Idu ujarmljeni i natovareni dva po dva, ali kao da ih muči neka sumnja zbog sreće koja ih je snašla, pa čak i zavist prema braći koji vuku kola natovarena potrepštinama za put. Ovo im liči na gojenje pred klanicu. Ljudi, kao što smo rekli, koračaju polako. Jedni ćute, a drugi razgovaraju, svako sa svojim prijateljem. Jedan od njih se, ubrzo po izlasku iz Mafre, odvojio od kolone i otišao u pravcu Šaleiroša, jureći kao da trči da spase nečiji život. To je bio Fransiško Markeš koji se koristi prilikom da se udene među noge svojoj ženi, sada kada više nije trudna. Možda grešimo dušu, možda ne juri zbog toga. Možda je samo želeo da se poigra sa decom, a do povaljivanja mu i nije bilo, jer sve je moralo da bude na brzinu i valjalo mu je žuriti da pristigne drugove na putu. Zgodno bi bilo stići na kamenolom u isto vreme kad i oni. „Već su prošli pored naše kuće, ali kad sam već ovde hajde da prilegnemo. Mali spava, ništa ne čuje, a ostale ćemo da pošaljemo da provere da li pada kiša. Razumeće deca da se otac uželeo majke. E, šta bi bilo od nas da je kralj naredio da se zida manastir u Algarvu.” A ona upita: „Već ideš”? „Šta mogu. Na povratku ćemo logorovati tu u blizini. Provešću čitavu noć sa tobom.”

Kada je Fransiško Markeš stigao na Pero Pinjeiro, duša mu je bila u nosu od trčanja. Logor je već bio postavljen. Nije tu bilo ni baraka, niti šatora. Ovi vojnici su tu samo da nadgledaju, kao i obično. Sve je ličilo na stočnu pijacu. Više od četiri stotine grla goveda i ljudi koji se probijaju kroz stoku. Volovi su se prvo uznemirili og gužve i podgurivali jedni druge glavama, ali su se ubrzo smirili žvaćući seno

istovareno sa kola. Pošto su se dobro načekali, radnici ručaju s nogu, jer trebalo je prihvatiti se lopate i motike. Još nije došlo ni podne. Sunce je peklo bez milosti po suvom glinenom podu zastrtom komadićima mermera. Na drugom kraju, u dubini kamenoloma, veliki kameni blokovi čekali su da budu odneseni u Mafru. I na njih će doći na red, ali ne danas. Velika grupa radnika se skupila na sredini puta; guraju se posmatrajući nešto jedni drugima preko ramena. Približio im se Fransiško Markeš, koji je zakasnio, ali koji, ipak, radoznalo pita: „Šta to oni tamo gledaju?” Odgovori mu niko drugi, nego već pomenuti riđokosi: „To je kamen.” Drugi dodade: „Ništa slično nisam video u životu”, i zbunjeno odmahnu glavom. Na to se pojaviše vojnici i počеше da rasteruju gužvu drekom i guranjem: „Odbij! Odbij!” Ljudi su radoznali kao svrake. Pojavio se i nadležni službenik iz uprave vičući: „Razdvojte se! Napravite put!” Radnici se razmakoshe gurajući se. Imao je pravo riđokosi ćoravi Braš, to je bila stena.

Ogroman kameni blok izbrazdanog mermera, leži na postelji od borovih balvana. Iz blizine bi se čulo kako stenju balvani pod težinom kamena, ali uzdah iznenađenja, koji se otkinuo sa usana posmatrača, u trenutku kada se ogromna stena pojavila pred njima u svoj svojoj veličini, nadjačao je taj, i sve ostale zvuke. Kamenom bloku je prišao službenik uprave i spustivši ruku na kamen, dao do znanja da se radi o kraljevom vlasništvu. Sva kraljeva sila i moć biće uzaludna, ako ovi ljudi i volovi ne potegnu dobro. Naravno da će zapeti, nemaju izbora. Zbog toga su napustili svoje njive i svoj posao, posao koji je isto tako bio naporan, i zemlju koja je ih je slabo hranila. Službenik može da bude miran. Ovde mu se niko neće suprotstavljati.

Prilaze radnici iz kamenoloma da poprave nasip, ravno odsečen tik uz kameni blok, stvarajući tako uspravan zidić po visini poravnan sa njegovom prednjom ivicom. Sada samo treba da dođe galija. No prethodno, treba da se otvori široka avenija, neka vrsta blage rampe, da se njome spuste kola do kaldrmisanog drumu. Tek posle toga, može da počne putovanje. Naoružani pijucima i lopatama, radnici su prionuli na posao. Nadzornik je na podu iscrtao putanju kojom će se kola spustiti. Manuel Miljo je stajao uz stenu i merio se sa njom iz blizine. „Ovaj kamen je majka!” Nije rekao otac, nego majka, verovatno zato što gromada dolazi iz velike dubine i što je još uvek zamazana blatom iz utrobe zemlje. To je gigantska majka koja bi mogla da zgromi mnogo muškaraca odjednom. Koliko? Koliko god hoćete. Ovaj blok je dugačak trideset i pet pedalja, širok petnaest, a debeo puna četiri pedlja. Da bi ovo bilo jasnije, recimo da će biti oklesan i neznatno smanjen dole u Mafri. Tada će biti trideset i dva pedlja dugačak, četrnaest širok i tri debeo. Kada jednoga dana ne bude više bilo pedalja i stopa i počnu da se koriste metri, neki drugi ljudi proći će ovuda i ponovo će premeriti ovaj ogromni kamen: sedam metara, sa tri metra, sa šezdeset i četiri santimetra. Zamislite samo koliki je to kamen. Kada već govorimo o starim i novim merama, recimo da je stena verande na kući zvanoj Benedikcione teška sto i deset aroba, što vam dođe trideset i jedna hiljada i dvadeset i jedan kilogram. „Zaokruženim brojevima iskazano, preko trideset i jedne tone. Dame i gospodo posetioci, molim vas da pređete u sledeću salu, jer pred nama je još mnogo toga da se obiđe.” U međuvremenu, tokom celog dana radnici su kopali i navlačili zemlju. Pripomogli su im i vozari. Baltazar se ponovo prihvatio ručnih kolica bez i jedne reči žalbe. Dobro je ne zaboraviti kako se obavljaju teški poslovi, jer nikada ne možemo biti sigurni da nam neće ponovo zatrebati. Zamislite kada bi, na primer, odjednom nestalo poluge. Ponovo bismo imali samo ramena i mišice da njima radimo i tako bi bilo sve dok ne vaskrsne Arhimed da kaže: „Dajte mi oslonac, podići ću svet.” Prolaz je do puta, dugačkog čitavih sto koraka, otvoren pred zalazak sunca. Već sledećeg jutra će poslužiti svrsi.

Veče je i izmoreni radnici su otišli da spavaju. Polegali su po tlu, ispod drveća, iza stena i pod obroncima, koji bacaju avetne senke. kada izađe mesec. Noć je bila topla. Gorela je poneka vatra tek da ljudima pravi društvo. Volovi su tiho preživali, dok su im se iz usta cedile bale vraćajući sokove zemlji, tamo gde se na kraju, sve vraća. U zemlju se vraćaju čak i stene koje su sa toliko truda iz nje izvađene, ljudi koji sa nj ima rade, poluge koje ih pomeraju, balvani na kojima leže. Teško je zamisliti koliko je rada ugrađeno u ovaj manastir. Još uvek je noć, a trube već sviraju. Ljudi su ustali, sklopili svoje ogrtače, a vozari su

upregli svoje volove. Upravnik se sa svojim pomoćnicima i nadzornicima spustio iz kuće u kojoj je konačio, do kamenoloma. Izdata su naređenja i sa kola su istovarene poluge, kanapi i motke, a ujarmljeni volovi su raspoređeni uz put u dva reda. Tada se pojavila prekookeanska lađa. To je platforma, nešto veća od kamena koji treba da nosi, napravljena od drveta i nasadena na masivne točkove na krutim osovinama. Galiju su dogurali sami radnici sopstvenim rukama. Od silnog napora, galame i uzbuđenja, jedan od ljudi nije stigao da na vreme izvuče stopalo ispred točka. Začuo se krik nepodnošljivog bola. Putovanje je loše započelo. Baltazar se sa svojim volovima nalazio blizu mesta nesreće. Video je kako lipti krv i najednom mu je kroz glavu prošla slika iz bitke, pre petnaest godina, kada je on izgubio šaku. Vreme leti, a sa njime prolaze i bolovi. Ovaj bol još uvek ne prolazi. Pronose nesrećnika koji neprekidno urla. Ide u Morelenu, gde postoji nekakva bolnica. Izvući će se, verovatno, sa malo skraćenom nogom. Kakvo sranje. U istoj toj Moreleni, prenoćio je jedamput Baltazar sa Blimundom. Svet je takav. Na istom mestu spoje se veliki užitak i veliki bol, divan miris zadovoljenih strasti i truli smradež gangrenozne rane. Da bi čovek upoznao raj i pakao, ne treba mu da gleda dalje od sopstvenog tela. Isčezla je krvava mrlja ostavljena na zemlji. Razneh su je točkovi, stopala i volujski papci. Ostatak je upila zemlja. Samo se na jednom kamenu, odgnutom pored puta, prepoznaje malo crvenila.

Radnici su spustili platformu niz nizbrdicu pridržavajući je, uz ogromne napore natežući konopce, sve dok se nije suočila sa nasipom podignutim specijalno za tu priliku. Sada se vidi šta znači znanje i zanat. Veliki kamenovi podmetnuti su pod točkove kola, da se platforma ne bi udaljila od nasipa, dok na nju budu navlačili kameni blok. Stena će se prvo kotrljati po balvanima, a potom će jednostavno skliznuti površ platforme koja je pokrivena glinom da bi se smanjilo trenje kamena o drvo. Potom su preko kamena prebačena užad. Dva uzduž, po jedno sa svake strane, izvan balvana i jedno koje je opasalo kamen po širini. Šest slobodnih krajeva užadi skupljeno je ispred kola i privezano za snažnu drvenu rudu, pojačanu gvozdanim prstenovima. Od rude su kretala dva, još jača užeta, od kojih su se izdvajali nešto tanji ogranci za koje će biti vezani volovi. Vama sigurno izgleda da je sve ovo bilo lakše napraviti nego objasniti, ali nije tako. Sunce je već dobro izašlo iza brda, a posao još nije završen i poslednji čvorovi tek treba da budu vezani. Morali su ponovo da sipaju vodu po glini, jer se u međuvremenu osušila. Bilo je neophodno ravnomerno rasporediti volove, ujarmljene dva po dva, na podjednakim razdaljinama, i dobro nategnuti kajševe da se ne bi gubila snaga zbog nesloge. Slaba je vajda kada prvo vuče jedan, a posle drugi, pa opet prvi. Toliko je volova bilo, da skoro nije bilo mesta za sve. „Dobro ćemo se ovde namučiti”, reče Žoze Pekenio, koji je bio predvodnik u levom redu. Da li je Baltazar takođe imao mišljenje o tome, ne možemo da čujemo pošto je on dalje od nas. Sa visine majstor naređuje. Prvi uzvik se rodio suv, dok nije pukao kao barutna eksplozija. „Oooooooooorukkkkkk!” Ako jedna strana povuče jače nego druga, teško nama. „Oooooooooorukkkkkk!” Ponovljeni uzvik je bio mnogo bolji i glasniji. Dvesto pari volova zapelo je, zateglo užad i povuklo, pa odmah zatim i stalo. Jedni su se okliznuli, drugi navalili u stranu, na unutra ili na napolje. Ipak je važno kakav je vozač majstor. Bičevi divlje udaraju po sapima, čuju se psovke, uvrede i uzvici. Kao rezultat svega toga kamen se pomerio za dlan, kotrljajući balvane pod sobom. Iz prvog su povukli dobro. Već kod drugog pokušaja napravljena je greška, jer su jedni povukli jače no drugi. Iz trećeg je popravljena greška, jer je sada vukla druga strana. Napokon je stena počela polako da napreduje, doduše još uvek za debljinu balvana iznad platforme. U jednom trenutku je izgubila ravnotežu i naglo se prevalila na kola. Dum! Donja izbrazdana ivica se zabola u drvo platforme kao zubi, i tu se kamen i zaustavio. Tu od gline ne bi bilo vajde da nisu pritrčali radnici sa svojim ćuskijama. Uspeli su se na platformu i na silu podigli još uvek nestabilni kamen, dok su drugi pod njega podboli drvene klinove potkovane gvožđem, da bi stena mogla da sklizne po glini. Sada je već lakše. „Oooooooooorukkkkkk!” „Oooooooooorukkkkkk!” „Oooooooooorukkkkkk!” Svi vuku sa oduševljenjem, i ljudi i volovi. Šteta da Don Žoao V nije tu da na ovaj prizor baci pogled sa obronka, jer nema naroda koji tako dobro vuče kao ovaj. Već su skinuta bočna užad i stena se vuče samo uz pomoć one sajle što obuhvata kamen po širini. Izgleda da je to dovoljno, pošto sada kamen izgleda upola lakši i sa velikom lakoćom klizi niz platformu. Kada je pao zadnji kraj, začuo se snažan tresak i čitava kola su zaškriljale. Da tlo pod kolima nije bilo kamenito, kao nekakva prirodna kaldrma, utonuli bi točkovi u tlo i nikada ih više ne bi odande izvukli. Povađeno je kamenje koje je kočilo točkove, jer više nema opasnosti da kola pobegnu.

Sada na stupaju stolari. Oni sa svojim maljevima, svrdlima i dletima otvaraju niz četvrtastih otvora oko kamenog bloka. U njih će uglaviti velike drvene klinove, a potom će ih učvrstiti tvrdim čivijama. Za ovaj posao potrebno je vremena. Za to vreme, ostatak radnika se odmara u senci, a volovi preživaju i otreseju obade. Vručina je ogromna. Stolari su završili sa poslom i odmah je zasviralo za ručak. Tada je naređeno da se pristupi vezivanju kamena za kola. Ovaj posao pada u zadatak vojnicima. Da li zbog discipline, ili osećaja odgovornosti, ili zato što imaju iskustva sa artiljerijom, soldati su svoju dužnost obavili za nepuna pola sata. Kamen je dobro zavezan i pričvršćen za kola sa kojima sada čini jedinstvenu celinu i nigde više neće ići jedno bez drugog. Odozgo posmatrana kola izgledaju kao nekakva zaglibljena životinja, kao kornjača koja je uvukla glavu i stoji na kratkim nogama, kaljava kao da je baš sada izašla iz utrobe zemlje ili kao da je prirodni nastavak nasipa na koji je naslonjena. Ljudi i volovi ručaju, a posle će se malo odmoriti. Da u životu ne postoje tako divne svari kao što su jelo i odmor ne bi vredelo ni zidati manastire.

Kaže se da zla vremena ne traju večito, ali sudeći po nesrećama koje izazivaju, izgleda kao da traju. Sa druge strane, sigurno je da dobri trenuci ne traju dugo. Leži čovek u blaženom zanosu i sluša cvrčke. Nije se baš mnogo najeo, ali naviknut stomak i u slabom ručku pronađe zadovoljstvo, a pored toga tu je i sunce, koje takođe hrani telo. Baš utom zasvira truba za zbor. Da se sada nalazimo u dolini Josafa podigli bi se mrtvi, ali pošto nema drugih, ustadoše živi. Sakupljaju se alatke, prebrojavaju i slažu na kola, jer se ništa od zaduženog ne sme izgubiti. Proveravaju se čvorovi, užad za vuču i ruda. Tada se ponovo začulo novo: „Oooooooooorukkkkkk!” Volovi svojski potežu. Opiru se papci o neravno tlo, udaraju bičevi po ledima, a kola kao da se izvlače iz utrobe zemlje, jedva da se pomeraju. Parčići mermera se drobe pod tvrdim točkovima. Nikada iz ovoga kamenoloma nije izašla stena, ni nalik ovoj. Majstor i neki od njegovih pomoćnika već uzjahuju mazge, dok će drugi putovati pešice, jer tako priliči njihovom položaju i ugledu. Ipak je posao svih njih, kako onih što jašu tako i onih što hodaju, kako znanje tako i naređivanje. Zanat im je da naređuju, jer znaju zanat. To nije slučaj sa ogromnom gomilom radnika i volova kojima se samo naređuje, kako jednima tako i drugima, a najbolji je onaj koji najbolje vuče. Ipak, vozački posao, osim snage, zahteva i određeno znanje. Valja umeti ne vući u pogrešnom pravcu, sa vremena na vreme podmetnuti kamen pod točak, podviknuti volovima, složiti snagu volovsku sa svojom sopstvenom i tako je što je moguće više uvećati. Sve ovo i nije znanje za bacanje. Već su se popeli na polovinu rampe, nekih pedeset koraka, ako i toliko. Uspon se nastavlja. Kola truckaju i poskakuju po neravnom drumu, jer ne radi se ovde ni o kraljevskoj kočiji ni o kardinalskom fijakeru. Ta prevozna sredstva njišu se blago na oprugama, kako već Bog nalaže. Na ovim kolima osovine su krute, a točkovi tvrdi, ne blješte amovi na volovima, niti livreje na kočijašima. Ovo je vojska koja neće ići na svečane parade niti na procesiju Tela Hristosovog. Njihov jedini zadatak je da prevezu kamen od koga će biti napravljena veranda, sa koje će nas, nekoliko godina kasnije, patrijarh sve blagosiljati. Bolje bi nam bilo da sami sebe blagosiljamo. To bi bilo kao sejati i žnjeti sopstveni hleb.

Biće ovo teško putovanje. Oдавde do Mafre put je pretežak. Ne bi mnogo pomoglo čak i da je kralj naredio da se popravi kaldarma. Drum se neprekidno penje i spušta. Prvo ide uzbrdo, dostigne vrh, a zatim opet zaroni ka dnu. Ko je ovde nabrojao četiri stotine volova i šest stotina ljudi. Ako se zabrojao, izbrojao ih je manje no što ih je zaista bilo. Stanovnici Pero Pinjeira sišli su do drumu da se dive prizoru. Nikada još nisu videli ovoliko volova na istom mestu, niti su ikada čuli ovoliko galamu. Neki od njih, čak, osećaju nostalgiju za ovom stenom koja zauvek odlazi, a stvorena je ovde u njihovom kamenolomu. Daj Bože da makar čitava stigne u Mafru, jer ako se polomi uzalud je i stvorena. Upravnik je išao na čelu, kao general u bici. Njegovi narednici išli su u prethodnici, da ispituju put, izmere okuke, da proračunaju nagib, pronađu zgodno mesto za logorovanje. Potom će se vratiti da provere koliko su kola već prešla, odnosno da li su uopšte izašla iz kamenoloma ili su još uvek tamo. Ovoga, prvog dana, radilo se samo jedno popodne, pa nisu prešli više od petsto metara. Put je uzan, ima malo mesta za manevar, pa se volovi međusobno guraju i spotiču. Komande su se slabo čule, pa se pola snage gubilo zbog nesložne vuče. Najgore od svega je bila ogromna težina stene. Kada su kola morala da budu zaustavljena, zbog toga što je točak upao u rupu na putu, ili zato što volovi nisu mogli da izvuku kola uz čitavu uzbrdicu pa je morala da se napravi pauza, izgledalo je kao da više nikada neće krenuti. Kada bi napokon ipak krenula, sve rude

i osovine bi škripale kao da se oslobađaju od gvozdениh alki i prstenova. Ne treba zaboraviti da je ovo bila najlakša deonica puta.

Te noći, volovi su bili odvezani, ali su ostali na putu da tu prenoće. Mesec je izašao kasnije, kada je većina radnika spavala podmetnuvši pod glavu, umesto jastuka, čizme, naravno, ako su ih imali. Neke od njih kao da je opčinilo ovo avetinjsko svetlo sa neba. Gledali su u zvezdani svod i na njemu videli obris čoveka koji je tamo, jer je jedne nedelje išao da seče pruće, pa ga je Bog zbog toga kaznio, time što je morao doveka na leđima da vuče veliki snop pruća koji je nakupio pre no što ga je snašla kazna. Tako je postao znak Božje pravde i upozorenje grešnicima, večito prisutno na nebeskom svodu. Baltazar je potražio Žoze Pekana, a onda su zajedno pronašli Fransiška Markeša. Sa još nekoliko ljudi seli su oko jedne vatre, jer je zahladnelo. Potom im se pridružio Manuel Miljo, koji im je ispričao jednu priču: „Bila jednom jedna kraljica koja je živela u palati sa svojim mužem kraljem i svojom sitnom decom, infantom i infantkinjom. Kralj je voleo da bude kralj, ali kraljica nije znala da li je volela ili ne da bude kraljica, zato što je nikada nisu učili da bude ništa drugo osim kraljice. Zbog toga nije mogla da uporedi i da izabere, pa da kaže: 'Drago mi je što sam kraljica.' Da je bila kao kralj sve bi bilo drugačije, jer je on voleo da bude kralj, baš zato što je samo to i umeo da bude. No, kraljica je bila drugačija, da je bila ista ove priče ne bi bilo. Živeo je u kraljevstvu jedan pustinjač, koji je tokom života prošao kroz mnoge avanture i posle mnogo godina nevolja povukao se u planinu, u jednu pećinu. Ne znam da li sam vam već rekao, ali on nije bio od onih pustinjača koji se mole i samokažnjavaju. Zvali su ga pustinjačom zato što je živeo sam. Jeo je šta bi pronašao. Ako bi mu ko šta udelio, prihvatio bi, ali nikada nije prosio. Elem, jednoga dana kraljica je krenula na izlet u planinu sa svojom svitom. Tada reče najstarijoj dvorskoj dami, da bi volela da se susretne sa pustinjačom da mu postavi jedno pitanje. Dvorska dama joj na to reče: 'Zna li Vaše veličanstvo da taj pustinjač nije crkveni čovek. On je čovek kao bilo koji drugi, jedino što živi sam u rupi.' To je rekla dvorska dama, a mi smo to već ranije znali. Na to kraljica reče da to što ona želi nema veze sa verom. Hodaše tako kroz planinu, sve dok ne naiđe na otvor pećine. Tada je jedan paž stao pred pećinu i počeo da ga doziva. Pojavio se pustinjač, čovek već u godinama, ali robustan kao golemi hrast. Upita ih ko su, a paž mu odgovori da bi Njeno veličanstvo želelo da razgovara sa njim. Za večeras je priča gotova. Ajde da se spava.” Ostali se pobuniše. Hteli su da saznaju ostatak priče o kraljici i pustinjaču, ali se Manuel Miljo nije dao ubediti: „Sutra je novi dan. Biće vremena za priču.” Svi se učutaše i svako se okrenu na svoju stranu da spava razmišljajući o tome kakav li bi kraj ova čudna priča mogla da ima. Žoze Pekeno je mislio: „Može biti da kralj više i ne prilazi kraljici, pa ova traži sebi zabavu, ali ako je pustinjač star, kako li će se završiti ova priča?” Za Baltazara je ovo bila kao i svaka druga priča o čoveku i ženi. Kraljica je Blimunda, a on sam je pustinjač. Uprkos razlikama, liče. Fransiško Markeš reče: „Znam ja kako će se završiti ova priča, ali ću vam ispričati tek kada stignemo u moje selo.” Eno ga izlazi mesec. Šiblje i nije tako težak teret. Bilo bi gore da je uprtio trnje, ali ružno bi bilo da se Hristos sveti istim onim vencem kojim je on krunisan.

Sledeći dan bio je prepun nesreća. Put je već bio nešto širi, tako da su volovi manje padali i moglo je bolje da se manevriše. Sa druge strane, kola su zbog krutoće osovine i težine tereta, teško ulazila u krivine. Bilo je neophodno zanositi ih u stranu, prvo prednji a potom zadnji kraj. Točkovi su pružali otpor, zapinjući o kamenje na putu, koje je potom moralo da bude smrskano maljem, pre no što bi se nastavio manevr. Čak i u ovakvoj situaciji radnici se nisu žalili. Usponi su se, ukoliko nije bilo krivina, rešavali prostom snagom. Tegle volovi napred, tako da njuškama dodiruju one pred sobom, pa se zamažu balegom i mokraćom. Na svaka dva vola ide po jedan čovek. Vide im se glave, ramena i bičevi kako vire između životinja. Jedino se Žoze Pekenu ne vidi obris, jer on svojim volovima, braći po visini, šapuće na uvo: „Vucite voćici, vucite.” Ova se muka pretvara u agoniju kada put krene nizbrdo. Neprekidno se gubi kontrola nad kolima. Bilo je potrebno podupreti točkove i razvezati skoro sve volove, jer je tri-četiri para sa svake strane bilo dovoljno da se vuku kola. Ljudi su morali da vuku konopce sa zadnje strane kola. Stotine ljudi, kao mravi stopala ukopanih u pod, tela nagnutih unazad, mišića nategnutih do pucanja, drže kola koja prete da će da se survaju u provaliju i da ih povuku sa sobom, ili da ih izbace iz krivine poput udarca biča. Volovi su negde malo iznad ili negde malo ispod njih. Preživaju mirno posmatrajući opšte

uzbuđenje, strku koja tu vlada i narednika kako jaše mulu, zgrčenih usta oblivenih znojem. Oni spokojno čekaju da na njih ponovo dođe red. Toliko su mirni da se bič ne pokreće, već i on miruje na ramenu. Neko je imao ideju da priveže volove na zadnji deo platforme, ali uzalud. Vo ne razume tu aritmetiku snage koju treba primeniti da bi se išlo dva koraka napred, a tri nazad. Vo ili pobedi rampu i izvuče uzbrdo ono što teži nizbrdo, ili ga teret odvuče niz padinu, da stane tek negde gde se sam od sebe zaustavi.

Toga dana, od izlaska do zalaska sunca, prešli su nekih hiljadu i pet stotina koraka, što bi bilo oko dve milje, ili da se izrazimo poređenjem, oko dve stotine dužina kamena. Toliko je sati napora uloženo da bi se prešlo tako malo puta; toliko znoja, toliko straha, a onaj monstrum od kamena klizi kada bi trebalo da stane, a ukopa se kada bi trebalo da se kreće. Proklet bio kamen i onaj koji je naredio da ga izvade iz planine i koji nas je poterao da se vucamo po ovoj pustinji. Radnici su legli na pod i iscrpljeno piljili u nebo koje je postajalo tamnije i tamnije. Prvo je izgledalo kao zora, ali nije svanulo nego je postalo providno, pa se svetlo smanjivalo dok se u jednom trenutku, tamo gde je bio kristal, nije pojavio mračni somot noći. Mesec će noćas, stanjenog srpa, izaći kasno. Tada će svi ovi izmučeni ljudi spavati dubokim snom. Sada se jede uz svetlo vatre. Zemlja pravi konkurenciju nebu; tamo zvezde - ovde vatre. Može biti, da su se i oko tih zvezda u početku, takođe, sakupljali neki nebeski radnici koji su prevozili kamen za građenje nebeskog svoda. Možda su i oni imali ovakva izmučena lica zarasla u bradu i ovakve, grube, žuljevite, prljave ruke i crne nokte. Možda su i oni ovako zaudarali na radnički znoj. Tada Baltazar reče: „Ajde Manuele, pričaj priču. Šta je kraljica pitala pustinjaka kada se on pojavio na vratima pećine?” Žoze Pekenio počeo je da nagađa. „Biće da je poslala paževe i dvorske dame u šetnju.” Ovaj Žoze Pekenio je zaista drzak i bezobrazan. Teške će mu kazne prepisati ispovednik kada čuje šta je sve govorio i šta je sve mislio. Međutim, sumnjam da je on čovek koji se ispoveda iskreno i kako treba. No, sada bi bilo bolje da slušamo priču Manuela Milja:

„Kada se pustinjač pojavio na vratima pećine kraljica mu se približila tri koraka i upitala ga: 'Ako je jedna žena kraljica, a njen čovek kralj, šta oni da rade da bi se osetili kao žena i čovek, a ne samo kao kraljica i kralj?' Pustinjač joj je odgovorio drugim pitanjem: 'Ako je čovek pustinjač, šta treba da učini da bi se osetio kao čovek, a ne samo kao pustinjač?' Kraljica je razmislila o ovome pa je rekla: 'Kraljica treba da prestane da bude kraljica, kralj da bude kralj, a pustinjač treba da se vrati u svet. To bi trebalo da urade. Ali ja sada imam drugo pitanje. Kakva žena i kakav čovek bi bili oni koji nisu više kraljica ni pustinjač, već samo žena i čovek, i šta to znači biti čovek i žena, a ne biti pustinjač niti kraljica? Šta znači ne biti ono što jesi?' Na to joj pustinjač odgovori: 'Nemoguće je ništa ne biti. Žena i čovek ne postoje. Postoji ono što jesu i pobuna protiv toga što jesu.' Kraljica na to reče: 'Ja se bunim protiv toga što jesam. Da li se i ti buniš protiv onoga što si ti?' On odgovori: 'Biti pustinjač je suprotno od biti, tako barem misle oni što žive u svetu. Ali biti pustinjač je ipak biti nešto. Prestani da budeš kraljica, a sve ostalo ćeš saznati kasnije.'

Ona: 'Ako ti hoćeš da budeš čovek, zbog čega si i dalje pustinjač?'

On: 'Više me zastrašuje biti čovek nego biti pustinjač.'

Ona: 'Znaš li ti šta znači biti čovek i žena?'

On: 'To niko ne zna.'

Posle ovoga odgovora povukla se kraljica, vodeći sa sobom svitu koja se došaptavala. Sutra ću vam reći ostatak.”

Dobro da je Manuel Miljo prekinuo sa pričom, pošto su dvojica slušalaca, Žoze Pekenio i Fransiško Markeš, već hrkali zamotani u ogrtače. Vatre su se gasile. Baltazar je posmatrao Manuela Milja. „Ova

priča ne može da se uhvati ni za glavu ni za rep, Ne liči ni na jednu od priča koju sam do sada čuo: onu o princezi što je čuvala pačice, o devojčici sa zvezdom na čelu,

o drvoseči koji je pronašao vilu u šumi, o plavom biku, o zveri sa sedam glava.” Na to mu reče Manuel Miljo: „Kada bi na svetu postojao jedan div toliko veliki da može da dotakne nebo, da li bi mu noge bile na planini, a glava na zvezdi Danici. Mnogo si mi ti sumnjičav i nepoverljiv za čoveka koji je rekao da je leteo i da je jednak Bogu.” Ove reči potpuno učutaše Baltazara. Poželeo je laku noć, okrenuo se leđima vatri i smesta zaspao. Manuel Miljo je još uvek bio budan smišljajući kako će da završi započetu priču; da li će pustinja postati kralj ili će kraljica postati pustinjačinja, pošto sve priče moraju tako nekako da se završe.

Toliko je muka doneo protekli dan da su svi govorili: „Od ovoga nema goreg.” A svi su znali da će biti gore i to hiljadu puta. Sećali su se puta koji se spuštao u pravcu Seleiroša, onih uzanih krivina i provalija tik uz put. „Kako li ćemo tuda proći”, mrmljali su sebi u bradu. To je bio najtopliji dan leta. Zemlja je bila užarena, a sunce je otvaralo rane po leđima. Vodonoše su trčale u dugačkoj povorci noseći testije vode na ramenu. Voda je donošena sa bunara, ako ih je bilo u blizini. Ipak, ponekad je bilo potrebno ići čak u dolinu. Morali su da trče uz brdo, a potom opet u dolinu, pa opet na brdo. Teško da ima goreg posla od ovoga. Negde pred ručak stigli su na brdo odakle se videlo selo Saleiroš. Fransiško Markeš je već računao kako će te noći spavati pored svoje žene; spustili oni danas kamen do sela ili ne, ništa ga u tome ne može sprečiti. Upravnik i njegovi pomoćnici spustili su se do potoka koji je proticao dolinom. Usput je beležio kritične tačke na putu i krivine gde kola valja prikučiti ivici. Na kraju je naredio da se odvežu volovi i da se odvedu na jedno proširenje iza treće krivine, dovoljno daleko da ne smetaju pri manevrima, a dovoljno blizu da bi mogli da se dovedu bez velikog čekanja, ukoliko bi to bilo neophodno. Znači platforma će se spuštati na ruke. Dok su odvođeni volovi, radnici su stajali povrh grebena i posmatrali mirnu dolinu pred sobom; bašte, hladovinu pod drvećem, kuće koje su izgledale nestvarno. Toliko je to bio divan prizor da je zračio spokojem. „Ako ikada budem stigao dole i pogledao nagore, pomisliću da se sve ovo nikada nije ni dogodilo”, mislili su oni.

Kako je zaista tamo bilo, mogu reći samo očevici. Šest stotina ljudi uhvaćenih očajnički za dvanaest sajli, prikačenih za zadnji deo platforme; šest stotina ljudi koji su osećali kako im snaga polako odlazi iz mišića; šest stotina ljudi i šest stotina strahova od postojanja. Ono juče je bila dečija igra. Priča što je pripoveda Manuel Miljo je obična fantazija. Čovek sada nije više ništa drugo nego prosta snaga, a pored toga se plaši da snage nema dovoljno da zadrži monstruma koji bez milosti vuče naniže. Sve to se dešava zbog jednog kamena koji i nije ni morao da bude ovoliko veliki. Sa tri, ili deset manjih, napravila bi se jednako lepa veranda. U tom slučaju jedino ne bismo mogli da se dičimo i da kažemo: „Ovo je jedna jedina stena, Vaše veličanstvo”, ili, „Ovo je jedna jedina stena, dragi posetioči. A sada pređimo u drugu salu.” Zbog ove, i sličnih, blesavih sujeta, to mora biti jedan jedini kamen. Obmana će se širiti kao da je istina, i stići će u istorijske knjige i udžbenike: „Zavetovao se Don Žoao V da će podići manastir u Mafri ako mu se rodi dete.” Zbog toga se ovde zlopati šest stotina ljudi, koji nisu napravili decu nikakvim kraljicama, a krvavo plaćaju ovaj kraljev zavet. Ko njih jebe, da izvinite na izrazu.

Da se put spušta bez krivudanja u dolinu, slučaj bi se pretvorio u igru obrnutu od penjanja. Kamen hoće da se oslobodi, a ljudi ga zadržavaju. Podseća na neki kameni zmaj koji hoće da odleti. Popuštaju uzicu i dozvoljavaju kolima da klize dokle god mogu da kontrolišu ubrzanje. Onda ih zaustave na silu, pre no što se obruše u provaliju i sa sobom povuku sve one koji drže užad. No, krivine pretvaraju ovu igru u moru. Dok je put bio ravan, kola su u krivinama bila zanošena u stranu uz pomoć volova, kako je već opisano, sve dok se ne bi usmerila u željenom pravcu i onda išla pravo, do sledeće krivine. Bilo je potrebno puno strpljenja, ali pošto se to toliko puta ponovilo, postalo je rutina. Većinu posla su obavljali volovi, dok su ljudi, više manje samo vikali. Sada bi vikali iz očaja, suočeni sa đavolskom kombinacijom krivine i nizbrdice, koju će morati da savladaju nebrojeno puta. Dranje bi im sada samo oduzelo ah, a

daha im je i ovako ponestalo. Sada nam valja smisliti šta nam je činiti, a urlanje ostavimo za kraj, kada će nam sigurno biti do uzvika olakšanja. Na svom putu nizbrdo, kola ulaze u krivinu prikočena, što je bliže moguće unutrašnjoj ivici. Potom se zakoči prednji točak, sa te iste, unutrašnje strane kola, i to kamenom koji ne može biti ni preveliki, da ne bi potpuno zaustavio kola, niti premali da ga točak ne bi smrskao. Ako vam se ovo ne čini preterano teškim zadatkom, to je zato što niste vi terali kamen od Pero Pinjeira do Mafre, nego ste samo bili svedok iz svoje stolice, posmatrajući sve sa dalekog mesta i iz dalekog vremena, preko ove stranice. Ovako zakočena kola mogu da postanu đavolski kapriciozna i da se ukopaju u mestu, kao da su im točkovi utonuli u kamenit drum. Tako najčešće i biva. Samo u najređim slučajevima, u kojima se steknu idealne okolnosti, ugao krivine, otpor terena, pogodan nagib, znači, sve kako treba, kola će popustiti i zaneti se kada se gurnu sa zadnjeg boka, a da čudo bude još veće, ponekad će se i sama zavrteti oko svog jedinog oslonca, na prednjem točku. Ipak, po pravilu, događaj teče drugačije. Neophodno je uložiti ogromnu snagu i izvršiti silan pritisak na određeni deo platforme. Potrebno je tačno onoliko vremena, koliko je neophodno da pokret ne bude preširok (i samim tim i fatalan), niti preteran, pa da bude neophodno da se novi, bolni napor učini u suprotnom pravcu. Ako se to i dogodi, prilaze ljudi sa ćuskijama i vrše pritisak na četiri zadnja točka, pokušavajući da pomere kola makar za pola pedlja prema spoljnoj strani krivine. Ljudi koji vuku užad pomažu tegleći u istom pravcu, stvarajući ogromnu gužvu - čitavu šumu poluga i sajli napetih kao struna. Oni koji vuku ponekad ispadnu izvan puta i kotrljaju se, derući kolena o kamenje. Ali, videćemo da to nije najgore što može da se dogodi. Napokon su se kola spustila za neka dva pedlja, a tamo napred, tokom celog manevra, neko je kočio i otkočivao spoljni točak. Tako se sprečavalo da platforma klizne u nepovrat, u sred jednog od pokreta, u onom trenutku između jednog i drugog kočenja, kada nema čvrstog oslonca i kad ljudi nemaju dovoljno snage da je zadrže. Iznad čitave ove gužve lebdi đavo i posmatra, začuđen svojoj sopstvenoj nevinosti i milosrdnosti, pošto se čak ni on nikada nije dosetio ovako strašnih muka, kojima bi mogao da kažnjava one koji dopadnu njegovoga pakla.

Fransiško Markeš bio je jedan od onih koji su radili na kočenju prednjeg točka. Već je dokazao da je spretnan. Prva krivina je bila strašna, druga još gora, zatim treća gora od svih, a četvrta da se od nje izludi. Za svaku od njih potrebno je učiniti dvadeset pokreta. On dobro obavlja posao. Žena mu sad čak i ne pada na pamet, jer svaka stvar ima svoje vreme. Potpuno je usredsređen na točak koji samo, što nije počeo da se pokreće i potrebno ga je odmah zakočiti. Ne prerano, jer bi to poništio napor uložan da se kola pomere, ali ne ni prekasno da kola ne bi uhvatila brzinu i otela se kontroli. Izgleda da se Fransiško Markeš malo zaneo. Biće da je otirao nadlakticom znoj sa čela, ili je pogledao dole na svoje selo i kamen mu je iskliznuo iz ruku, baš u kobnom trenutku kada su kola kliznula. Ne zna se tačno kako se to dogodilo. Pouzdano se zna samo, da su telo našli pod kolima, smrskanoj Točak je prešao preko njega, noseći tešku stenu, kao što se sećamo, čitavih dve hiljade aroba. Kaže se da nesreća nikada ne dolazi sama i to je u principu istina. Ipak, ovoga puta, onome koji komanduje nesrećom, učinilo se da je jedna žrtva za sada dovoljna, pa su se kola, umesto da se survaju u provaliju, zaustavila, sama od sebe. Točak je upao u rupu u kaldrmi i tu se zakočio. Tako je došlo spasenje, doduše za nekoga je to već bilo prekasno.

Izvučen je Fransiško Markeš ispod kola. Točak mu je prešao preko trbuha pretvorivši ga u kašu creva i kostiju. Noge jedva da su se držale uz telo. Reč je o njegovoj desnoj i levoj nozi, pošto od one srednje, zbog koje je toliko puta pešačio od Mafre do kuće, nije ostalo ništa, ni krpica. Doneli su jedan sanduk i položili u njega telo, umotano u ćebe, koje se odmah potpuno natopilo krvlju. Dvojica su se prihvatili sanduka, a još dvojica su krenuli sa njima do sela, da udovici kažu tužnu vest: „Evo, donosimo ti tvog čoveka”, reći će oni ženi koja baš sada posmatra brdo iznad sela i kaže deci: „Večeras će vaš otac da noći kod kuće. ”

Kada je platforma stigla u dolinu, ponovo su upregnuti volovi. Biće da se onaj koji komanduje nesrećama pokajao zbog svoje štedljivosti, pa je učinio da platforma sklizne i udari u brdo pored puta i tako zgnječi dva vola i polomi im noge. Volovi su dokrajčeni smesta, sekirom među rogove. Kada je vest

stigla do sela, seljaci su dojurili na proslavu. Volovi su odrani i raščerečeni, a krv je tekla drumom. Ništa nije vredelo to što su vojnici delili ćuške, sve dok je bilo mesa na kostima, kola se nisu pomerila iz mesta. U međuvremenu se smrklo pa su se tu i ulogorili. Neki su noćili na padini iznad drumu, a neki uz potok. Upravnik i njegovi pomoćnici su prenoćili pod šupom, a ostali već po običaju, pod otvorenim nebom, umotani u ogrtače. Svi su bili iznureni od spuštanja u utrobu zemlje, iznenađeni da su još živi, i svi su se opirali prvom snu, strahujući da to dolazi sama smrt da ih odnese. Najbliži prijatelji su otišli da bdiju uz Fransiška Markeša. Baltazar, Žoze Peken, Manuel Miljo i još nekoliko njih: Braš, Firmino, Isidro, Sebastiao, Tadeo i još jedan, koji do sada nije spomenut, po imenu Damiao. Ušli su u kuću, pogledali pokojnika i kroz glavu im je prošlo pitanje: „Kako je moguće da čovek umre takvom strašnom smrću, a da leži tako blaženog izraza lica, kao da spava najmirnijim snom.” Ona tamo žena je udovica. Ne znamo joj ime, a ne bi ništa doprinelo našoj priči da sada odemo do nje i da je pitamo kako se zove. Ako je ova priča različita od stvarnog događaja, to je promenio Damiao, jer je on sve ovo zapisao, čisto pisanja radi. Sutra pre svitanja, kamen će ponovo poći na svoj put. U Šaleirošu je ostao jedan čovek da bude sahranjen i meso dva vola da se pojede.

Ovi gubici se i ne osećaju. Kola sada puze uz brdo, tako sporo kao što su i došla. Da Bog ima milosti, stvorio bi svet ravan kao dlan. Tako bi kameni blokovi brže putovali. Ovo je već peti dan puta. Kada izbiju na vrh ove uzbrdice, pred njima će se otvoriti bolji put, ali to ne znači kraj nespokoju koji muči dušu, a o kraju muka koje muče telo i da se ne govori. Bole svi mišići, a niko se ne žali. Zato su nam mišići i dati. Volovi se, takođe, niti bune niti ropću, samo zabušavaju. Prave se da vuku, a u stvari ne vuku. Nema izbora, nego ih pustiti da se malko odmire, dati im malo sena i za tren oka će biti kao da su se od prekičue odmarali. Njiše se stado pored puta, milina ih je gledati. Ova će idila trajati sve dok se ne krene u osvajanje neke uzbrdice ili nove nizbrdice. Za to vreme pregrupišu se snage i upregnu se (toliko tamo, toliko onamo) i opet se začuje glas: „Oooooorukkkk!” Svira truba: „Trata-rata-ta!” Ovo je jedno bojno polje na kome ima i mrtvih i ranjenih, no nisu sve žrtve jednake. Najjednostavnije je reći da je četvoro na ovome putu stradalo.

Tog popodneva, pao je kratak pljusak. Bio je dobrodošao. Kiša je ponovo počela da pada tek kada se smrklo, ali ni zbog toga niko nije psovao. Velika je mudrost umeti ne pridavati značaj ni nebu, ni kiši, ni suncu, naravno, ako ne preteraju. A i kada preteraju, nema veze. Velikom potopu nije pošlo za rukom da podavi sve ljude, niti je ikada bilo suše, toliko snažne, da ni jedna vlat trave nije preživela ili makar nada da će biti bolje. Padala je kiša, jedno sat vremena, ako i toliko, a onda su se oblaci razišli. Eto vidite, čak i oblaci odustanu kada na njih niko ne obraća pažnju. Raspaljene su vatre, a neki su se ljudi skinuli skroz goli da bi im se osušila odeća. Rekli bismo da je ovo nekav paganski skup, kada ne bismo znali da nema katoličnijeg dela od prevoženja kamena iz Pero Pinjeira u Mafru. Postoji li i jedno bogougodnije delo od ulaganja ogromnog napora, uz veru, da onaj za koga to činimo to zaslužuje. O ovome bi se moglo diskutovati do sudnjega dana, da Manuel Miljo nije nastavio da pripoveda. Nedostajao je jedan slušalac. Mi smo to primetili, jer smo ga poznavali. Drugi i ne znaju ko je bio Fransiško Markeš.

Neki su ga videli mrtvog, a većina ni to. Niste valjda pomislili da je šest stotina ljudi prošlo pored odra da učini počast palome drugu. To bi bila divna priča, ali te se stvari događaju samo u epopejama. Nego vratimo se Manuelovoj priči.

„Jednoga dana nestala je kraljica iz palate, gde je živela sa svojim mužem - kraljem i svojom decom - infantima, Već se naokolo šušalo da razgovor koji se vodio ispred pećine nije bio od onih razgovora koje se obično vode između pustinjaka i kraljica, nego je više ličio na ljubavni ples paunova. Kralja je obuzeo napad besne ljubomore, pa odjuri do peeine. Već je zamišljao kako mu je okaljano čast, jer su kraljevi takvi ljudi da im je čast veća nego čast drugih ljudi, što se odmah vidi, po kruni. Kada je stigao do pećine tamo nije zatekao ni pustinjaka, ni kraljicu. To ga je još više razbesnelo, pošto je to bio jasan znak da su zajedno utekli. Naredio je da sva vojska krene u potragu za beguncima po celom kraljevstvu. I

dok oni traže, hajde da se spava. Koliko je sati?” Žoze Pekenio se pobunio: „Nikada nisam čuo takvu priču, svu u parčićima.” Manuel Miljo mu je rekao: „Svaki dan pripoveda svoj deo priče i nema tog dana koji može da kaže celu priču.” Baltazar je pomislio: „Ovaj Manuel Miljo bi se sigurno dopao ocu Bartolemeu Lorencu.”

Sutradan je bila nedelja. Služena je misa i držana propoved. Da bi mu se glas čuo što dalje, pop se popeo na kamen da odande propoveda. Kola su široka i visoka kao pridikaonica, ali niko nije ni primetio da je pop počinio najgore svetogrđe, jer je svojim sandalama okaljao svetu stenu zbog koje su žrtvovani nevini životi i po kojoj je prolivena krv nedužnog čoveka iz Saleiroša, koji je imao ženu i decu, i onog nesrećnika koji je ostao bez stopala, još gore na Pero Pinjeiru. Ne bi bilo lepo da se zaboravi na nesrećne volove, koje stanovnici Saleiroša sigurno neće zaboraviti, jer danas u nedelju, jedu bogatiji obrok. Držao je pop propoved i rekao je, ono što svi oni kažu: „Dragi sinovi, sa uzvišenih nebesa nas posmatra Presveta Bogorodica i njeno Blagosloveno čedo. Sa nebesa takođe nas gleda i naš otac sveti Antonije, za čiju ljubav prevozite ovaj kamen u Mafru. Teret je težak, ali mnogo su teži vaši gresi, a još je teža lakoća sa kojom ih nosite na duši, kao da ih nema. Zbog toga, prihvatite ovaj pohod kao priliku da pokajete sagrešenja svoja kao i ponudu ljubavi. Jedinstveno je to pokajanje, a još nesvakidašnji) a ponuda.

Ne plaćaju vas samo novcem. Vaša plata je takođe i milost Božija koju svojim naporom stičete. Sada slušajte veliku istinu koju ću vam reći. Nositi ovaj kaimen u Mafru sveto je delo, podjednoako uzvišeno kao one žrtve koje su podneli krstaši na svojim pohodima u Svetu zemlju da oslobode naša svetilišta. Znajte da svi koji su tamo umrli, danas uživaju večiti život. Tik uz njih, sedi i gleda lice Božje onaj vaš drug što je preključe poginuo. Znam ja da je on umro neispoveden, jer nije bild vremena da mu ispovednik dođe do uzglavlja, jer je već bio mrtav kada ste ga pronašli. Spasena je duša ovoga krstaša, isto kao što je spasena duša svih onih koji su ranije umrli u Mafri po bolnicama ili na gradilištu, izuzevši, naravno, one nepopravljive grešnike koje su odnele sramotne bolesti. Toliko su milosrdna nebesa, da su se vrata raja otvorila čak i onima koji su umrli izbodeni noževima u tučama, u koje se vi stalno uplićete. Nigde na svetu nema tolikih vernika i tolikih izgrednika kao što ste vi, ali sve je u redu dokle god napreduje građenje. Daj Bože, dovoljno strpljenja nama, dovoljno snage, vama, i dovoljno novca kralju, da se ovaj manastir što pre sazida, jer njegova je važnost ogromna za učvršćenje vere Isusove na zemlji. Amin.”

Završila se propoved, sišao je pop na zemlju i kako je bila nedelja, Božji dan, nije bilo više ništa da se radi. Jedni su otišli da se ispovede, drugi da se pričeste, doduše ne svi, jer pop sa sobom nije doneo dovoljno nafora, a čudo umnožavanja hleba nije se dogodilo. Negde predveče, izbila je tuča između pet krstaša, ali ništa više od pesničenja i raskravljenih noseva se nije dogodilo. Ova epizoda nema uticaja na tok naše priče. Da je neko poginuo, otišao bi pravo u raj.

Te noći Manuel Miljo je ispričao kraj priče. Upitao ga je Sedam Sunaca da li su kraljevi vojnici uspeli da uhvate kraljicu i pustinjaka. On je odgovorio: „Nisu. Pretražili su kraljevstvo, s kraja na kraj. U svaku su kuću ušli, ali ih nisu pronašli.” To reče i učuta se. „I to ti je ta priča koju razvlačiš već nedelju dana?” Manuel Miljo je odgovorio: „Pustinjak je prestao da bude pustinjak, kraljica je prestala da bude kraljica, a mi ne znamo da li je on uspeo da postane čovek, a ona da postane žena. Ja mislim da im to nije pošlo za rukom. Kada se nešto tako dogodi, ne prođe nezapaženo i uvek se ukaže nekakav veliki znak. O ovima dvoma nemamo vesti. Osim toga, ovaj se slučaj dogodio jako davno, tako da više nisu živi ni jedno ni drugo, a sa smrću se uvek završi priča.” Baltazar je udario kukom u jedan kamen. Žoze Pekenio je počeo izraslu bradu i upitao: „Šta treba da uradi jedan vozar pa da postane čovek?” „Ne znam”, reče mirno Manuel Miljo. Baltazar zafrljači kamen u vatru i pretpostavi: „Možda da poleti?”

Prenoćili su još jednu noć kraj puta. Put između Pero Pinjeira i Mafre trajao je čitavih osam dana. Kada su stigli pred gradilište, izgledalo je kao da se iz boja vratila poražena vojska; izmrcvarena, prljava,

dronjava i bez plena. Svi su se sakupili da se dive kamenu: „Kako je veliki!” Baltazar je gledajući crkvu promrmljao: „Kako je mala.”

Od dana kada je leteća mašina pristala na Monte Žunto, Baltazar je već šest ili sedam puta išao tamo, da popravi što se popraviti može. Velike je štete načinilo vreme, jer je mašina ležala na otvorenom, na udaru vetra i sunca, bez obzira na zaštitu koju su pružali šuma i žbunje. Kada je primetio da je gvožđe već počelo da rđa, doneo je šerpu masti i pažljivo podmazao sve gvozdene delove, a to bi ponovio pri svakom potonjem dolasku. Takođe se navikao da svaki put sa sobom donese po svežanj pruća koje bi nasekao u jednom šibljiku uz put. Tim prućem je krpio rupe i otvore, koji su se vremenom u sve većem broju pojavljivali na pletu. Neki od njih su se stvarali sami od sebe, a neki i ne, kao, na primer, onda kada je u Pasaroli pronašao leglo sa šest lisičića. Pobio ih je kao zečice, kukom po potiljku. Potom ih je razbacao daleko od Pasarole. Kada otac i majka budu pronašli mrtve lisičiće i namirisali krv, nikada se više neće vratiti na to mesto. Čuo ih je te noći kako zavijaju. Osetio ih je kako se šunjaju naokalo. Kada su otkrili tela, zavijali su tužno, a kako nisu znali da broje, nisu bili sigurni da li su im mrtva baš sva deca, pa su se približili onome za šta su mislili da je njihovo gnezdo, a u stvari je bila nečija tuđa letelica. Hrabro su prišli, uprkos mirisu čoveka, ali su se, naišavši samo na miris krvi, svoje krvi, povukli cvileći podvijenog repa. Nikada se više nisu pojavili. Slučaj je mogao da bude drugačiji, da je priča o lisicama bila priča o vukovima. Od toga dana Baltazar je sa sobom počeo da nosi svoj mač, dobro izgrižen rđom, ali još uvek sposoban da odrubi glavu vuku ili vučici.

Baltazar je na ovo putovanje uvek išao sam. Mislio je da će tako biti i ovoga puta, ali mu Blimunda reče po prvi put u poslednje tri godine: „Idem i ja.” Kada je to čuo, iznenadio se. „Put je dug. Premorićeš se bez potrebe”. „Kako ću da pronađem Pasarolu ako budem morala da idem bez tebe?” Imala je pravo, ali tamo ima vukova. „U svakom slučaju, ti tamo nikada nećeš ići sama. Put je težak, mesto je opasno, šuma je gusta, ima zveri, mogu da te napadnu.” „Ne vredi reći u svakom slučaju, pošto uvek mogu da se dogode stvari o kojima nismo ni sanjali kada smo rekli, u svakom slučaju.” „Dobro, hajde. Kada govoriš tako, zvučiš kao Manuel Miljo.” „Ko je taj Manuel Miljo?” „Jedan što je radio sa mnom na gradilištu, ali je odlučio da se vrati svojoj kući. Kaže da više voli da ga odnese poplava reke Težo, nego da ga zgnječi nekakva stena ovde u Mafri. Nasuprot onome što se govori, nije svaka smrt ista. Isto je biti mrtav. Tako je otišao tamo gde je kamenje sitno, i nema ga mnogo, a voda je slatka.”

Baltazar nije hteo da muči Blimundu dugim pešačenjem, pa je zbog toga iznajmio magarca. Pošto su se oprostili sa ukućanima, otišli su ostavivši bez odgovora mnogobrojna pitanja koja su postavljali Ineš Antonija i njen muž. „Gde li ste to krenuli i zbog čega? Kakvo je to putovanje zbog kojega žrtvuju dve nadnice? A šta ako se nešto dogodi? Gde da vas pronađemo, da vam javimo?” To nešto, o čemu je govorila Ineš Antonija, bila je smrt Žoao Fransiška, koji je bio na izmaku snaga. Smrt kao da se svakodnevno približavala vratima i pretila da uđe, pa opet izlazila zbunjena starčevim ćutanjem. Kako da mu kaže „Hajde sa mnom.” On niti šta pita niti odgovara, samo tupo gleda pogledom od kojega se i sama smrt plaši. Ne znaju ni Ineš Antonija ni Alvaro Diogo, niti njihov sin koji je u tim godinama da samo sam sebe zanima, da je Baltazar već razgovarao sa Žoao Fransiškom i rekao mu gde ide. „Oče moj, idem na planinu Baregudo, na Monte Žunto, da vidim šta se dešava sa mašinom kojom smo doleteli iz Lisabona. Sećaš li se da su govorili da je jednoga dana Sveti Duh preleteo iznad manastira. Nije to bio Sveti Duh, već mi; ja, Blimunda i otac Bartolomeu Lorenzo. Sećaš li ga se? To je onaj pop koji nas je jedared ovde posetio, još kada je majka bila živa. Ona je htela da zakolje pevca „a on joj nije dozvolio. Rekao je da je mnogo bolje slušati ga kako živ peva, nego ga jesti kuanoga, a i velika bi nepravda bila nanesena kokoškama.” Žoao Fransiško je slušao ovo sećanje, pa reče, iako je retko progovarao: „Svega se sećam, sine. Ti samo idi sa mirom. Ja još neću umreti, a kada dođe sudnji čas biću sa tobom gde god da si.” „Oče, veruješ li da sam leteo?” „Kada je čovek star i kada mu je vreme da ode, svašta počne da mu se događa. To je jedan od razloga zbog kojeg starci veruju u sve u šta bi kao mladi sumnjali. Čak i za one

stvari za koje mislimo da se nisu mogle dogoditi, verujemo da će se dogoditi.” „Ali ja sam zaista leteo oče.” „Verujem ti sine, verujem.”

Điha, diha magarence! Žulja te samar, a opet zadovoljno hodaš, jer lak ti je teret danas na leđima. Blimunda je još uvek kao od pene. Šesnaest godina je prošlo od kada smo je videli prvi put, ali ona je sazrela tako da bi joj mnoge devojke pozavidele. Ništa ne čuva mladost kao tajna. Stigli su do šibljika gde Baltazar seče svoje trske. Dok je on sekao, Blimunda je napravila venčić od belog barskog cveća i zadenula ga magarcu za uši. Kako je samo lep ovako zakićen. Nikada nu ništa slično nisu uradili. Sve sada izgleda kao nekakva pastirska idila. Čobanin, bez ruke, pastirica - čuvarica volja i magare, koje se retko pojavljuje u idiličnim pričama, ali sada je tu, iznajmljeno, zato što čobanin nije hteo da se čobanica umara. Ako neko pomisli da je reč o običnom iznajmljivanju, to je zato što ne zna zbog čega se toliko puta zainate magarci pod pogrešnim teretom. Zbog toga im se stvaraju žuljevi po leđima i ukopaju se, pa ni ovamo ni onamo. Sada je teret nešto veći, nosi i snop pruća, ali ko sa užitkom nosi, ne umara se. Na sve to Blimunda je odlučila da sjaše sa magarca i da nastavi pešice. Tako sve troje nastavljaju šetnju. Jedno nosi cveće, a dvoje mu prave društvo. Proleće je i poljana je pokrivena belim radama. Da bi se išlo prečicom, mora se preseći preko cvetnog tepiha. Udaraju teške krunice cvetova u Baltazarova i Blimundina bosa stopala. I jedno i drugo imaju obuću, ali je nose u torbi, da bi se obuli tek kada naidu na kamenit put. Sa tla se uzdiže miris zgaženog cveća, miris prvoga dana, kada Bog još nije stvorio ružu. Divan je dan, savršen da se učini poseta jednoj letelici. Po nebu promiču beli oblaci. Kako bi bilo divno uzleteti Pasarolom samo jedanput, pa kružiti oko belih zamkova, ni na nebu ni na zemlji, slušati ono što ni ptice ne čuju, ući u veličanstveni oblak i tresti se od straha i hladnoće, a potom izaći u plavetnilo ka Suncu. Divno bi bilo gledati zemlju pod sobom i reći: „Zemljo, vidi kako je lepa Blimunda.” Ali sada ne lete, već hodaju ovozemaljskim putem, Blimunda nešto manje lepa, čak je i magarcu kruna od cveća pala sa glave. Žedni su. „Hajde da sednemo i da pojedemo tvrdu krišku hleba nasušnoga. Posle ćemo nastaviti, jer još uvek imamo mnogo da idemo.” Ide Blimunda i pamti put. Onaj breg, ona šuma, četiri stene poredane uz put, šest bregova jedan uz drugoga i sela kroz koja prolaze. Hodajući su se približili Monte Žuntu i Pasaroli.

Lako je bilo u bajkama. Tamo je jedna reč izgovorena pred čudotvornom pećinom stvarala hrastovu šumu, neprohodnu za onoga koji ne zna drugu magičnu reč, koja će stvoriti reku koja teče kroz šumu, a na njoj čamac sa veslima. Na ovom mestu čarobne reči već su izgovorene. „Ako treba da gorim na lomači, neka to makar bude ova”, izgovorio je izludeli otac Bartolomeu Lorenzo. Može biti da bi ovo trnje predstavljalo neprohodnu hrastovu šumu, a ova cvetna livada vesla i reku. A barka bi bila ova ranjena ptica. Koja bi čarobna reč svemu ovome dala smisao. Skinuli su samar sa magarca, sapeli mu prednje noge da ne ode predaleko, i sada valja jesti ono što se ima. Baltazar je otišao da oslobodi put koji je kroz trnje vodio do zaštićene mašine. Taj posao je morao da se obavi pri svakom dolasku, jer ne bi još ni leđa, kako treba, okrenuo, a već bi izdanci krenuli da bujaju i lišće da se zapliće. Teško je ovde održavati prolaz, bolje reći tunel, do mašine i malo čistine oko nje. Bez toga ne bi potrajala trska, otpala bi krila potamnela od vremena, a pala bi i uzdignuta glava, kao i rep. Istina je da smo sada i mi i mašina nasukani na zemlji, ali to je život za koji smo dobro pripremljeni. Dugo je radio Baltazar. Sav se izgrebao o trnje. Tek kada je obavio posao, pozvao je Blimundu da mu se pridruži. I posle svog uloženog truda, ona je morala da otpuzi na kolenima do letelice. Tamo su sve troje, on, ona i vazduhoplov potopljeni u providnoj zelenoj senci. To je mlado sočno lišće i mladi izdanci što prikrivaju crno jedro i propuštaju da prodre blaga svetlost. Pod ovim svodom nalazi se drugi svod tišine, a pod njime kupola od plavičastog svetla. Uz krilo oslonjeno na zemlju popela se na palubu letelice. Tamo su bili sunce i mesec urezani na jednoj dasci. Izgledalo je kao da su sami na ovom svetu. Pod palube bio je, tu i tamo, truo. Sledeći put Baltazar će morati da donese nekoliko dasaka, otpadaka od skela, sa gradilišta manastira. Šta vredi podmazivati gvožđe i krpiti ograde korpe, kada je propao pod. U senci jedra bile su ćilibarske lopte, ugaslog sjaja. Ličile su na nekakve oči koje nisu nikako mogle da se zatvore, niti su se usuđivale da se prepuste snu, da ne bi propustile čas polaska. Svuda se osećao dah zapuštenosti. Mrtvo, potamnelo lišće polako je trunulo u bari na palubi, koju prve prolećne vrućine još nisu uspele da osuše. Da nije bilo Baltazarove upornosti,

ovde bi bila samo jedna jedna ruina oglodane kosti mrtve ptičurine. Samo su sfere, u kojima se krila misterija, bile kao prvoga dana. Metal nije bio blještav, ali je bio svetao. Izgledale su kao nove. Niko ne bi rekao da su ovde već pune četiri godine. Prišla je jednoj od sfera i položila ruku na nju. Nija bila ni vruća ni hladna. Imala je isti osećaj, koji bi imala, kada bi jednom rukom dotakla drugu, nije osetila ni hladnoću, ni vrućinu. Osetila ih je kao da su žive. Tu unutra žive volje. Verovatno da nisu nikuda otišle. Sfere su čitave, metal netaknut. Jadnice su zatvorene unutar kugle. Koja li je njihova sudbina i čemu li se one tamo nadaju. Baltazar koji je bio u poslu, kao da je začuo pitanje, ili mu se to samo pričinilo: „Ako su volje izašle iz sfera, mašina više ničemu ne вреди i bolje bi bilo da odemo i nikada da se ne vratimo.” „Videću sutra kako stoje stvari”, reče Blimunda. Radili su sve do zalaska sunca. Blimunda je od granja napravila metlu i njome očistila lišće sa palube. Potom je pomogla Baltazaru da okrpi trsku i da podmaže gvožđe. Zatim je iglom i koncem okrpila, jer to je ženski posao, jedro koje je počelo da se cepa na dva mesta. Prethodnih puta jedra je krpio Baltazar, jer to je vojnički posao. Sada su premazivali katranom ono što su popravili. U međuvremenu se smrklo. Baltazar je otišao da oslobodi sapeto magare i da ga priveže bliže mašini, da bude na straži ako se pojave zveri. Još ranije je ispitao unutrašnjost Pasarole. Spustio se kroz otvor na palubi u utrobu leteće mašine, ili nazovimo je vazduhoplovom, imenom koje će biti izmišljeno tek u budućnosti, kada se bude pojavila prava potreba da se i za tako nešto izmisli reč. Unutra nije bilo ni znaka života, ni zmija, ni običnih gušterčića za koje u svim vradžbinama ima mesta, nije bilo ni jedne jedine niti paukove mreže, ni jedne jedine bubice. Sve je bilo kao i unutrašnjost jajeta, u potpunoj tišini ljuske. Legli su na postelju od lišća, napravivši od sopstvene odeće pokrivač i jastuk. Pohlepno je ušao on u nju, a ona ga je požudno primila. Posle je došla njena pohlepa i njegova požuda. Uzdasi su dopirali iz dubine tela, kao nekakvi krici koji su se radali, trajali, prekidali se i prerastali u suvi jecaj i neočekivanu suzu. Mašina je podrhtavala i vibrirala. Može biti da i nije više bila na zemlji nego je pokidala zavesu od lišća i granja i vinula se put tamnog nebeskog svoda, među oblake. Baltazar se oslanja na nju, a oboje leže na zemlji. Znači, ipak su tu. Uzleteli su, a potom se prizemljili. Kada su prvi zraci sunca počeli da prodiru do njih Blimunda je, pazeći da pogledom ne okrzne Baltazara, polako ustala, gola kako je i spavala, i popela se na palubu letelice. Naježila se od svežeg jutarnjeg vazduha. Možda se još više naježila kada je ponovo ugledala već zaboravljenu sliku sveta, stvorenog od providnih oblika. Iza ograde mašine, granja, lišća i žbunja, videla je avetinjsku siluetu magarca, a kroz njega šumu i drveće koje kao da je lebdelo, i na kraju siluetu obližnjeg brda. Kada brda ne bi bilo, videla bi ribe u udaljenom moru. Približila se jednoj od sfera. Unutra je polako, u spiralama, kružila tamna senka. Izgledala je kao vihor posmatran iz velike daljine. U drugoj sferi ugledala je isti takav oblak. Otpuzala je kroz senku do svoje torbe i uzela krišku hleba. Baltazareva leva ruka bila je uronjena u postelju od suvog lišća. Izgledao je kao čitav čovek. Blimunda je ponovo zaspala. Kada se probudila već je bio dan. Pre no što je otvorila oči rekla je: „Možeš da dođeš. Već sam pojela hleb.” Baltazar joj je prišao bez straha, jer bez njene dozvole, sigurno joj ne bi izlazio pred oči. Dok su se oblačili, Baltazar ju je upitao: „Išla si da vidiš volje?” „Jesam.” „Jesu li tamo?” „Jesu. Ponekad pomislim da bi bilo bolje da otvorimo sfere i da ih pustimo da odu.” „Kada bismo ih pustili, bilo bi kao da se ništa nije dogodilo. Kao da se nikada nismo rodili ni ti, ni ja, ni otac Bartolomeu Lorenzo. Još uvek izgledaju kao tamni oblaci?” „Da, kao tamni oblaci.”

Negde pred podne završili su sa poslom. Ali, zato što su zajedno radili muškarac i žena (što je bolje nego kada rade dva muškarca), mašina je izgledala kao na dan kada je letela. Žbunjem i trnjem, Baltazar je prikrrio ulaz koji je vodio ka Pasaroli. Ovo je kao u nekoj bajci. Pred pećinom nalazi se hrastova šuma, ili možda više liči na reku bez broda i vesala. Jedino iz vazduha bi bilo moguće videti crni krov letelice. To bi mogla da uoči samo nekakva druga Pasarola koja bi ovuda preletela, ali jedina koja postoji na svetu je ova koja leži ovde nasukana. Obične ptice, koje je Bog stvorio, preletale su, vraćale se, nadletale i gledale, ali ništa nisu razumele. Takođe ni magarac nije bio svestan onoga što je video. Jadno, iznajmljeno živinče ide tamo kuda ga vode, nosi onoliko koliko mu natovare na kičmu, ali kada bi mu sva putovanja bila kao ovo, gde je većinu puta prešao rastovaren i okićen cvećem, njegov bi život bio kao u magarećem raju.

Spustili su se sa planine, iz opreznosti drugim putem, prolazeći kroz druga sela. Neprekidno su se spuštali. Što su više ljudi sretali, to su manje upadali u oči. Krenuli su na jug niz reku Pedruljoš. Da na ovom svetu nema siromaštva i bede, da na sve strane teku bistri potoci i da pevaju ptice, čovek bi mogao da provede život sedeći na travi i igrajući se sa cvetkom, ali ne čupajući mu laticu, jer bi svi odgovori već bili poznati, a oni na koje odgovor ne bi bio poznat, ne bi bili od dovoljne važnosti da bi se zbog njih žrtvovao život jednog cveta. Postoje i jednostavna zadovoljstva kao, na primer, pranje nogu u bistrom potoku, u čemu baš sada uživaju Baltazar i Blimunda. Ona je zadigla suknje, pa joj se vide obline nogu. Bolje bi joj bilo da ih spusti, jer u blizine svake nimfe koja se kupa, postoji po Faun koji je krišom posmatra. Ona beži iz reke smejući se. On je grabi oko struka i padaju jedno na drugo. Ne liče na ljude iz tog veka. Magarac je podigao glavu i striže dugačkim ušima, ali ne vidi ono što mi vidimo. On vidi samo čudnu mešavinu senki i sivog drveća. Svet je onakav kakvog ga naše oči vide. Baltazar uzima

Blimundu u naručje i posađuje je na samar. „Hajde, magare! Hajde!“ Već su zašli u popodne. Nema ni daška vetra. Svaki uzdah se oseća na koži kao dodir druge kože. Nema razlike između Baltazara i sveta, ni između Blimunde i Baltazara. Kada su stigli u Mafru već je bila noć. Gore vatre na brdu. Kada poneki plamen sukne u visinu i osvetli bolje brdo, vide se nepravilni zidovi bazilike, prazne niše, skele i crni otvori prozora. Građevina uvek liči na ruinu. Tako je uvek kada grade ljudske ruke.

Teški su dani, a noći neprospavane. U onim barakama noćivaju radnici, njih preko dvadeset hiljada. Leže na ponjavama na podu. Za mnoge od njih to je bolji krevet, nego onaj što su ga imali u sopstvenim kućama, gde su spavali na golome podu, potpuno obučeni da se zaštite od mraza. Ovde je zimi toplo od tela. Mnogo je gore kada je vrućina. Buve i stenice sišu krv, a grizu vaške u kosi i niže na telu. To su muke Isusove. Noću svrbi ona muška stvar. Teško je suzbiti grešne misli i prosipanje semena u snu. Čovek na susednoj ponjavi teško dahće. Šta da se radi kada nema žena. U stvari, ima žena, ali nema za sve. Najsrećniji su prosti radnici, koji večeraju sa udovicama i napuštenim ženama. Ipak, Mafra je mala varoš. Za tren oka nije ostala ni jedna slobodna žena. Došlo je dotle da muževi, u varoši, moraju da stražare i brane ono što je njihovo, dvorište od uljeza i žene od iskušenja. Već nekoliko puta su se, zbog toga potezali noževi. U slučaju ubistva došao bi policijski inspektor, a sa njime i panduri, čak i vojska ako je neophodno, da odvedu ubicu u zatvor. Tu postoje dva rešenja. Ako je muž ubio, ubrzo će imati naslednika, a ako je ubijen, naslednik će biti pronađen još brže.

A šta rade ostali? Oni kruže ulicama, večito kaljavim od otpadnih voda i izmeta, i povlače se po ćorsokacima gde postoje posebne drvene kuće. Te kuće podigla je uprava, koja zna da ni muške potrebe radnika ne valja zapostavljati. Te kuće date su u najam bordel majstorima. Ko je sagradio zgrade prodao ih je, ko ih je kupio izdao ih je, a ko ih iznajmljuje, sam sebe iznajmljuje. Više sreće je imao magarac kojega su Baltazar i Blimunda iznajmili za put. Njega su okitili cvećem, a ovim ženama što leže iza poluzatvorenih vrata, niko nikada ne donosi cveće. One služe da se nestrpljivo zadovolji potreba, da se uđe u mraku i u mraku izađe. Tako uđe i klica truleži i sifilis. Stenju jadne mušterije, nesrećne isto toliko koliko i ove jadnice sa kojima razmenjuju zarazu, dok niz butine curi gnoj. Obolele od ove bolesti, lekari ne primaju u bolnice. Jedini lek je mazati zaražene delove sokom od kantariona, čudnovate i već pomenute biljke, koja je dobra za sve, a ne leči ništa. Ove devojke, koje su sada ovde, došle su pre četiri godine, a sada su trule od glave do pete. Došle su čiste, a kada budu umrle, sahraniće ih istoga dana, jer im se raspadaju trula tela i širi kužni miris, trujući vazduh. Sledećeg dana na njihovo mesto će doći nova devojka. Obavljaće svoj zanat na istom krevetu, na istim krpama koje u međuvremenu nisu ni oprane. Kuca muškarac na vrata, ne pita ništa. Ona ništa i ne odgovara, cena je poznata. Razveže on gaće, zadigne ona suknje. Stenje on dok svršava, ona se i ne pretvara da uživa, nema potrebe, odrasli smo ljudi. Fratri bolničari prolaze preko trga. Izgledaju napaćeno, ali ih ne treba žaliti. Nema tog bratstva koje tako dobro zna da nadoknadi i naplati sopstveno samoodricanje i samokažnjavanje. Prolaze spuštenih očiju i zveckaju brojanicama kojima broje molitve ispovedenih. Ako i nose pojas od kostreti da im pritiska bubrege, ili, u ekstravagantnijim slučajevima muda, biće da nije jako zategnut, pa ne boli mnogo. Ovo

valja pažljivo pročitati da se ne bi pogrešno razumelo. Ako nisu zauzeti drugim obavezama, oni idu da prisustvuju mukama bolesnika. Prinose čorbu, duvaju da se ohladi i sede uz samrtnike kojih ovde, ponekad umre po dvojica ili trojica na dan. Zašta će njima sveci zaštitinici bolnica? Šta im vrede sveti Kuzman i sveti Damijan lekarske slave. Sveti Antonije koji jednako spretno spaja slomljene kosti, kao i slomljene testije; sveti Franja koji se razume u zarastanje rana; sveti Josif drvodelja koji ume da izdelje štake; sveti Sebastijan što ume da se odupre smrti; sveti Franja Šavijer koji se razume u istočnjačku medicinu. Ovde su važni samo Isus, Marija i Josif, ta sveta porodica, jer kako bi se ako ne po porodici razdelila raja od uglednih ljudi i oficira. Za njih postoji posebna bolnica. Znaju fratri odakle im manastir i kome se valja dodvoriti, pa je ova nejednakost neophodno potrebna i jednima se moraju pružiti bolje usluge no drugima (kako nega tako i poslednja ispovest). Hristosu je Petar bio najdraži, a Jovan najmiliji, a apostola je bilo dvanaest. Jednoga dana otkriće se da je Juda izdao, jer je bio ljubomoran i napušten.

Jedne od tih večeri umro je Žoao Fransiško Sedam Sunaca. Sačekao je da mu se sin vrati sa posla. Prvi je ušao Alvaro Diogo, koji je žurio sa večerom da bi se vratio na skele. Već je nadrobio hleb u supu kada je ušao Baltazar: „Blagoslovi me oče.” Veče je bilo kao i svako drugo. Nedostajao je samo najmlađi član porodice, koji se uvek poslednji pojavljuje. Biće da se zadržao negde na ulici, sa ženama u pomrčini. „Nije mi jasno čime li on plaća ono što je dužan, kada meni predaje nadnicu, do poslednje pare”, pita se sa punim pravom Alvaro Diogo. „Još nije stigao Gabrijel?” Zamislite, toliko dugo poznajemo dečka, a tek sada smo mu čuli ime. Bilo je potrebno da izraste u čoveka da bismo doznali kako mu je ime. „Evo ga. Samo što nije”, odgovori Ineš Antonija, pravdajući sina. To je bilo veče, isto kao i svako drugo. Iste se reči tu razmenjuju, i niko ne primećuje izraz iznenađenja koji se pojavio na licu Žoao Fransiška, koji je sedeo pored ognjišta uprkos velikoj vrućini koja je iz njega izbijala. Čak ni Blimunda nije ništa primetila. Ona je zaokupljena Baltazarom koji je ušao, pozeleo dobro veče i zatražio blagoslov od oca ne obrativši pažnju na to, da li mu ga je ovaj dao ili ne. Posle dugih godina zajedničkog života sinovi postanu pomalo nepažljivi prema roditeljima, pa i ne znaju šta se sa njima događa. U stvari dogodilo se sledeće. „Blagoslovi me oče”, rekao je Baltazar. Otac je podigao ruku za blagoslov, polako, kao da mu je samo za to ostalo snage. To je bio poslednji pokret koji je učinio. Pala mu je ruka do druge, na krilo. Kada se Baltazar napokon okrenuo ka ocu da primi blagoslov, ugledao ga je kako sedi naslonjen na zid, raširenih ruku i glave pale na grudima. „Da nisi bolestan oče”, upita Baltazar, bojeći se najgoreg. Kada bi otac sada progovorio i rekao da nije bolestan, već je umro, ne bi bilo ni avetinjskijeg događaja, ni veče istine. Potekle su iskrene suze. Alvaro Diogo nije otišao na posao, a kada se Gabrijel vratio kući, nije imao izbora nego da se pretvara da je tužan, iako je bio veoma zadovoljan došavši iz raja. Daj bože da jednoga dana ne gori u paklu zbog onoga greha među nogama.

Umro je Žoao Fransiško. Iza njega je ostala stara kuća i okućnica. Imao je njivicu na brdu Alto da Vela koju je dugo godina čistio od kamenja, da bi motika mogla da kopa rastresitu zemlju, ali uzalud. Tamo je opet kamenje. Na kraju se postavlja pitanje zašto čovek uopšte dolazi na ovaj svet.

Tokom poslednjih godina, sveti Petar Rimski nije često izlazio iz svojih sanduka. Nasuprot opštem mišljenju, kraljevi su isti kao i drugi ljudi. I krunisane glave rastu i sazrevaju, a sa godinama im se menjaju sklonosti, mada ih ponekada prikrivaju da bi se dodvorili javnosti, ili se prave drugačijima no što jesu, jer tako nalažu političke potrebe. Bazilika svetog Petra više ne predstavlja nikakvu tajnu za kralja. Mogao bi da je sklopi i rasklopi zatvorenih očiju, sam ili sa pomoćnicima, počevši sa severa ili sa juga, od portala ili od apside, iz pojedinih komadića ili većih celina. Kako god da je sklapao, rezultat je uvek isti; drvena konstrukcija, lego kockice, dečja igračka, obična imitacija u kojoj se nikada neće služiti misa, uprkos tome što je Bog prisutan uvek i na svakome mestu.

Sa druge strane, vredno je truda produžiti svoje sopstveno postojanje, preko svoje dece. Mada nije uvek zgodno videti kako naši potomci ponavljaju naše postupke, pošto ima stvari koje smo činili, a koje su zaista skandalozne (a to bi u nekim slučajevima razveselilo pakosnike i zle komšije): Sa druge strane,

ponekad čoveka učini veoma zadovoljnim to što ga njegova deca u nečemu i oponašaju, ponavljaju poneki roditeljski postupak, poneku odluku ili, čak reći i tako, makar prividno nastavljaju njegovo delo i grade svoj život na temeljima koje je on postavio. Deca se, naravno, tom prilikom pretvaraju da bi udovoljila ocu. Don Žoao V više ne oseća nikakvo zadovoljstvo u sklapanju bazilike svetog Petra. Sa druge strane, ona mu je poslužila da pokaže svoju roditeljsku i kraljevsku ljubav, tako što je pozvao da mu se u sklapanju bazilike pridruže njegova deca, Don Žoze i Dona Marija Barbara, o kojima se već govorilo i o kojima će se još govoriti. Sada će biti dodato samo da je ona jadnica sva unakažena od preležanih boginja. To i nije tako strašno, princeze su jako srećne, pa se čak i ružne i rošave opet udaju. To je jedna od prednosti toga što vam gospodin otac nosi krunu na glavi. Jasno je da se pri sklapanju svetog Petra Rimskog infanti ne zamaraju mnogo. Ako je Don Žoao imao sluge da mu pomognu prilikom nasadivanja Mikelandelove kupole, (usput, sećate li se onog proročanskog treska koji je odzvanjao kada je sklopljeno ovo arhitektonsko remekdelo, one noći kada je kralj išao u kraljičine odaje), još je veća pomoć potrebna ovoj nejakoj deci, jer njoj je šesnaest, a njemu četrnaest godina. Doduše ovde je sam spektakl najvažniji od svega. Pola dvora se skupilo da prisustvuje igri prinčeva. Njihova Veličanstva sede ispod baldahina dok fratri čavrljaju o manastirskim problemima, a plemići stoje neprekidno usredsređeni na izraz svoga lica kojim istovremeno ukazuju dužnu počast prinčevima, razneženost zbog njihove mladosti i bogobojažljivost prema svetosti građevine prisutne u obliku minijature. Sve to valja prikazati jednim jednim izrazom lica, pa nije ni čudo da izgledaju kao da ih muči, situaciji nepriličan, bol u intimnim delovima tela. Kada Dona Marija Barbara svojim rukama postavi jednu od statuica, koje ukrašavaju venac bazilike, dvor aplaudira. Kada svojom rukom Don Žoze nasadi krst na sleme crkve, malo fali da svi zajedno padnu na kolena, jer to je princ, prestolonaslednik. Smeškaju se zadovoljno i Njihova Veličanstva. Potom Don Žoao doziva decu da ih pohvali za trud i spretnost, pa ih blagosilja dok kleče pred njim. U ovome svetu vlada potpuna harmonija i ova dvorana izgleda kao ogledalo u kome se oslikava savršenstvo neba. Svaki, ovde učinjeni pokret je plememt, bolje reći božanstven. Izgovorene reči zvuče kao delovi rečenice za koju nema potrebe ni da se završi ni da se ubrza. Biće da tako zvuče razgovori stanovnika neba dok hodaju dijamantskim ulicama, prilikom posete ocu svemira u njegovoj pozlaćenoj palati, i kada okupljeni na dvoru prisustvuju igri njegove dece koja slažu, rasklapaju i opet sklapaju jedan drveni krst.

Don Žoao je naredio da se ne rasklapa bazilika i da ostane tu da prenoći u svoj svojoj veličini. Svita se razila; povukla se kraljica, otišli infanti, a fratri se mole u dnu sobe, dok kralj ozbiljnim pogledom premerava građevinu. Dežurni plemići oponašaju taj ozbiljni pogled, jer tako je sigurnije. Ne manje od pola sata, kralj i njegovi družbenici stajali su potpuno prepušteni kontemplaciji. O mislima koje su se motale po glavama dvorjana, ne vredi ni razmišljati. Šta mi znamo kakve li se tamo misli roje; možda o utrnutom stopalu, možda o keruši koja treba da se oštene, o novoj isporuci tkanina iz Goe, o slanim karamelama, o nežnoj ruci opatičinoj iza rešetaka manastira, o svrabežu ispod perike. Možda oni razmišljaju o svemu ovome (i ko zna još o čemu), ali sve to zajedno nema onu težinu i ozbiljnost koju ima razmišljanje jednoga kralja. O čemu li kralj sada razmišlja? „Želeo bih da imam jednu crkvu, istu kao što je ova, u mojoj prestonici.” Izgleda da nećemo na nju dugo čekati. Sledećeg dana naredio je Don Žoao da se pozove arhitekta koji je projektovao Mafru, poznati Žoao Frederiko Ludovis, koji je Namac, a ovo mu je portugalsko ime. Naređeno mu je da dođe smesta. Čim je stigao kralj mu je, bez okolišanja, saopštio: „Moja je želja da se na dvoru sagradi jedna crkva ista kao sveti Petar Rimski.” To rekavši, strogo je pogledao umetnika. Kralju se ne kaže ne, a ovaj Ludovis, koji je živio u Italiji, (gde su ga zvali Ludovisi, pa je tako već dva puta menjao svoje pravo ime Ludvig), zna da jedan život da bi bio uspešan mora da bude dobro odmeren, posebno za one koji život provode između oltara i prestola. Izgleda da ovaj kralj ne zna za granice ili ne zna o čemu govori. Ili je budala, ili je poludeo. Šta on misli? Ne rađaju se jedan Bramante, jedan Rafael, jedan Sangalo, jedan Peruci, jedan Fontana, jedan Buonaroti, jedan Delaporta i jedan Maderno tek tako, kad to poželi nekakav kralj. On misli da je dovoljno narediti meni, Ludvigu, alias Ludovisu: „Hoću svetog Petra”! Ja jedino umem da gradim Mafre i ništa drugo. Istina je da sam ja umetnik, kao i da sam sujetan kao i svi ostali umetnici, ali znam za meru. Znam ja šta mogu, a šta ne. Osim toga već dobro poznajem ovu zemlju u kojoj živim vee dvadeset i osam godina. Mnogo ovde ima

nadmenosti, a malo upornosti. A sada još moram da mu odgovorim i da izaberem reči, ni previše, ni premalo laskave. Kakav težak posao. Bože oslobodi me ovoga. „Volja Vašeg Veličanstva dostojna je velikoga kralja, koji je naredio da se podigne Mafra. Ali ne sme Vaše veličanstvo da zaboravi da su životi ljudski kratki. Između dana postavljanja kamena temeljca bazilici svetoga Petra i prve mise služene u njemu, proteklo je punih sto dvadeset godina rada i trošenja neizmernog bogatstva. Vaše veličanstvo, koliko ja znam, nikada tamo nije bilo, pa sudi prema minijaturi koja ovde stoji. Nama ovde, po svoj prilici, ni dve stotine četrdeset godina ne bi bilo dovoljno da saznamo toliku građevinu. To znači, da na dan njenoga posvećenja na ovom svetu ne bi bilo ni Vašeg Veličanstva, ni njegovog sina, ni unuka, ni prauka, ni čukunuka. Sada ja postavljam pitanje, uz puno poštovanje, da li вреди graditi baziliku koja će biti završena tek negde dvehiljadite godine, ako tada još uvek bude bilo sveta. Ipak, odluka je u rukama Vašeg Veličanstva.” „Zar ja da odlučim da li će biti sveta?” „Ne Vaše veličanstvo, nego odluka da li će biti zidan sveti Petar u Lisabonu, mada meni kraj sveta izgleda verovatniji nego da se stvori replika bazilike iz Rima.” „Znači, Vi niste spremni da zadovoljite moju volju?” „Vaše veličanstvo će zauvek živeti u sećanjima svojih podanika, a slava Vašeg Veličanstva živeće zauvek na nebesima, ali sećanje nije dobar teren da se u njega ukopavaju temelji, jer se zidovi sagrađeni na tim temeljima lako ruše. Čitavo nebo je jedna jedina crkva, prema kojoj sveti Petar Rimski ne bi izgledao veći od zrna peska.” „Pa, ako je tako, zbog čega onda mi podižemo manastire i crkve na zemlji?” „To je zato što još nismo shvatili da je zemlja sama po sebi jedna crkva, jedan manastir, jedno svetilište, mesto da se bude zatvoren i da se bude slobodan.” „Ne razumem baš najbolje reči koje čujem.” „Ni ja ne razumem baš najbolje ono što izgovaram, no bolje bi bilo da se vratimo na početak razgovora. Ako Vaše veličanstvo želi da još za života vidi zidove bazilike makar pedalj iznad tla, mora da naredi da se sa građenjem započne još koliko danas, jer u suprotnom neće videti više od temelja i podruma.” „Zar ću tako kratko živeti?” „Građenje je dugo, a život je kratak.”

Mogli bi oni ovako dugo razgovaraju do večere, ali Don Žoao, koji u principu ne trpi neposlušnost i bilo kakvo suprotstavljanje svome sudu, upao je u melanholiju videvši u svojoj mašti sahrane svojih potomaka, sina, unuka, prauka, čukunuka, koji bi svi umrli pre završetka građenja. „Kada je tako, ne вреди ni počinjati.” Za to vreme Žoao Frederiko Ludovis se trudi da prikrije zadovoljstvo. Što se posla tiče, njemu je dovoljna Mafra, katedrala u Evori i gradilište Sao Vinsent de Fora, koje su građevine po portugalskoj meri. Tišina je. Ne progovara kralj, ne progovara arhitekta, kako obično i biva u trenucima kada se u maglu pretvaraju veliki snovi. Mi nikada ne bismo saznali da je Don Žoao želeo da sagrađi kopiju svetog Petra Rimskog u parku Edvarda VII u Lisabonu, da Ludovis to nije rekao svome sinu, a ovaj to, u poverenju, preneo jednoj svojoj prijateljici kaluđerici prilikom tajne posete, što je ona pomenula prilikom ispovesti. Ispovednik je vest preneo biskupu, a ovaj dojavio patrijarhu. Patrijarh je potom otišao da upita kralja da li je to istina. Na to mu je kralj odgovorio da će, usudi li se da povede još jednom razgovor o tom pitanju, on, patrijarh, visiti obešen o svoj epitrahilj. Pošto to tako bi, svi se smiriše i o ovome se više nije govorilo. To što mi o tome sada znamo, rezultat je toga što istina uvek sama putuje svojim putanjama kroz istoriju i ako joj damo vremena, ona će se jednoga dana pojaviti i reći: „Evo me.” Nama tada neće biti druge nego da joj poverujemo, jer ona dolazi gola iz dubine bunara, baš kao i muzika Domenika Skarlatija koji, uzgred budi rečeno, još uvek živi u Lisabonu.

Na kraju kralj se udario po čelu, sjajnoga lica, zanesen u vrtoglavici inspiracije: „A kako bi bilo da proširimo manastir u Mafri? Sa osamdeset na dve stotine kaluđera. Gde je dvesta, tu je i pet stotina, ili recimo hiljadu. To bi bila jedna građevina ne manje veličanstvena nego bazilika, za koju kažete da ne može da se sazida.” Arhitekta je prebledeo: „Hiljadu frataru. To je mnogo ljudi. Crkva koja bi mogla da primi hiljadu kaluđera morala bi da bude velika kao ona u Rimu.” „Dobro, onda koliko?” „Recimo trista, a čak i za toliko će biti tesna. Vrlo ću pažljivo morati da proverim da li je još uvek moguće izmeniti projekat”. „Nek bude trista. Neću više da čujem prigovore. Takva je moja volja.” „Kako je naređeno, tako će i biti.”

Sledećeg dana je kralj pozvao franjevačkog provincijala iz Arabide, svoga rizničara i arhitektu. Ludovis je sa sobom doneo planove, raširio ih po stolu i počeo da objašnjava. „Ovo ovde je crkva. Na sever i na jug se pružaju galerije, a ovi tornjevi su kraljevska palata. Iz nje biće podignute ostale zgrade koje pripadaju manastiru. Da bi se zadovoljila volja Vašega Veličanstva moraće biti sazidano još mnogo toga ovde pozadi. Na žalost, tu se nalazi jedno brdo od žive stene koje ograničava prostor na kome će se zidati. Njega valja miniranjem ukloniti. To me plaši, pošto znam koliko nas je napora koštalo ono malo što smo zagrebali podnožje tog istog brda, ne bismo li izravnali teren za crkvu.” Čuvši kako kralj želi da proširi manastir i da tamo naseli tri stotine fratara, umesto osamdeset, franjevački principal, koji je došao a da ga niko prethodno nije obavestio o novostima, bacio se na pod. Dramatično i neštedimice je celivao kraljeve ruke i na kraju izgovori glasom kojeg su gušile suze: „Gospodin može biti siguran da u ovom istom trenutku Bog naređuje da se pripreme nove i još veličanstvenije dvorane u raju, namenjene onima koji na zemlji veličaju ime Gospodovo, kamenim zdanjima. Budite sigurni da će za svaku ciglu koja bude ugrađena u manastir u Mafri, biti izrečena po molitva za Vaše veličanstvo, i to ne za spasenje duše, jer je spasenje zagarantovano Vašem Veličanstvu blagodareći blagougodnim ovozemaljskim delima, Te će molitve biti cveće koje će krasiti krunu sa kojom će se Vaše veličanstvo pojaviti pred Velikim sudijom. Daće Bog da to ne bude tako skoro, da se ne bi pomutila sreća vaših podanika i ne bi li dao što više vremena crkvi i redu kojem ja služim za iskazivanje zahvalnosti Vašem Veličanstvu.” Don Žoao V ustao je sa svog prestola i poljubio ruku fratrovu, tako potčinjavajući vlast zemaljsku vlasti nebeskoj. Kada je seo, svima se učinilo da mu glavu krase oreol od svetlosti. Ako se ovaj kralj ne zaustavi, nema mu druge, postaće svetac. Rizničar otire suzu milosti iz oka. Ludovis i dalje drži kažiprst desne ruke na onom mestu na planu koje predstavlja breg koji će biti teško ukloniti. Franjevac podiže oči ka tavanici, koja u ovom slučaju predstavlja nebesa, a kralj ih posmatra svu trojicu. Na licu ovoga vladara se čita da je pobožan, odan, plemenit, jer kakav bi drugačiji mogao da bude onaj koji je upravo naredio da se manastir sa osamdeset fratara proširi na trista. Dobro i zlo idu jedno do drugog, kaže narod. Mi smo danas videli samo dobro.

Povukao se Žoao Frederiko Ludovis, klanjajući se. Otišao je da prepravi svoje planove. Otišao je i franjevački provincijal u svoje kancelarije da naredi da se mole molitve zahvalnosti, kakve priliče ovim blaženim vestima. Kralj je ostao tu, jer je bio kod svoje kuće. Sedeo je i čekao da se vrati rizničar koji je otišao po svoje knjige. Kada se ovaj vratio i na sto položio debele knjižurine, kralj ga upita: „Elem, kaži ti meni, kako stojimo. Koliko imamo, a koliko smo dužni?” Rizničar prinosi ruku bradi kao da će da padne u nekakvu duboku meditaciju, otvara jednu od knjiga kao da će čitati konačnu presudu, pa izgovara: „Neka zna Vaše veličanstvo, da imamo - imamo, ali sve manje i manje, a da dugujemo - dugujemo, i to sve više i više.” „Prošlog meseca si mi rekao isto.” „Tako ću reći i sledećeg meseca, a i sledeće godine, pošto kako stoje stvari ubrzo ćemo ugledati dno kese.” „Dno naše kese je negde daleko, u Brazilu i Indiji. Kada nam se kesa bude napokon ispraznila, to ćemo doznati sa tolikim zakašnjenjem pa ćemo moći da kažemo da smo već dugo sirotinja, a da i nismo znali.” „Ako mi Vaše veličanstvo dozvoli tu slobodu, ja bih se usudio da kažem da smo već siromašni, a toga smo isto tako i svesni.” „Ali, hvala Bogu, do sada nije nedostajalo novca.” „Iskustvo koje ja, kao knjigovođa imam, svakodnevno me podseća na to da je najgori siromah onaj kome nikada ne zafale pare. To se događa ovde u Portugalu, koji je jedna kesa bez dna. Ulaze mu pare na usta, a izlaze na dupe, da izvini Vaše veličanstvo.” „Ha, ha, ha”, grohotom se smejao kralj. Ovaj je čovek mnogo duhovit. „Dakle, ti hoćeš da kažeš da su govna pare.” „Ne, Vaše veličanstvo, hoću da kažem da su pare govna. Čovek koji se bavi tuđim parama trebalo bi uvek da čuči.” Neko bi rekao da je ovaj razgovor prevara, laž i kleveta, a takođe i duboko nemoralan jer ne poštuje ni presto, ni oltar. Kralj i rizničar razgovaraju kao dva kočijaša u taverni. Falilo bi samo još da se potuku. To je potpuna izmišljotina. Naravno da jeste. Ovo što ste pročitali je samo jedan prevod starinskog razgovora na moderan jezik. Tad kralj reče: „Od danas ćeš da primaš dvostruku platu, da ti ne bude teško da radiš.” „Ljubim ruke Vaše veličanstvo.”

Još pre nego što je Žoao Frederiko Ludovis napravio nacрте za proširenje manastira, kralj je hitno poslao poruku po čaušu da se smesta počne sa miniranjem brda, istočno od manastira, ne bi li se tako

dobilo na vremenu. Pojavio se čauš pred vratima uprave gradilišta, zajedno sa svojim pratiocem, otresao od prašine, uspeo uz stepenice i ušao u salon. „Doktor Leandro de Melo”, upita on za upravnika. „Taj sam”, odgovori upitani gospodin. „Donosim hitno pismo od Njegovog Veličanstva. Molim Vas gospodine da potpišete da ste primili i ja se odmah vraćam na dvor. Ne mogu se ni na čas zadržavati.” Doktor potpisa, a poštonoša i pratilac odoše trkom. Upravnik je otvorio pismo pošto je prethodno sa dužnim poštovanjem poljubio pečat. Ali, kada je završio sa čitanjem bio je beo kao krpa. Toliko je prebledelo da je njegov zamenik, koji ga je posmatrao, pomislio da u pismu stižu vesti da je upravnik smenjen, što bi za zamenika bila dobra šansa za unapređenje. Ali, uzalud se poradovao. Ustade doktor Leandro de Melo i uzbuđeno reče. „Idemo na gradilište! Idemo na gradilište!” Za tren oka sakupili su se glavni rizničar, predradnik stolara, predradnik zidara, predradnik kamenorezaca, odgovorni za stoku, minerski inženjer, oficir komandant vojske, jednom rečju svi koji su u Mafri naređivali. Obratio im se upravnik: „Gospodo, Njegovo veličanstvo je odlučilo, u svojoj pobožnosti i velikoj mudrosti, da proširi manastir na tri stotine fratarata i da se odmah započne sa miniranjem brda zapadno od manastira, jer će se na tom prostoru graditi dodatni delovi manastira. Pošto su naređenja Njegovog Veličanstva data da bi bila poštovana, idemo svi na gradilište da vidimo šta nam je činiti.“ Na to ustade rizničar i reče da on tu nema šta da traži, pošto njemu nije potrebno da vidi brdo da bi obavljao svoj posao i plaćao dodatne troškove. Potom se podiže i stolarski predradnik i reče da on radi sa drvetom. Zidarski predradnik reče da je njegov posao podizanje zidova i postavljanje pločnika. Ustade i kamenorezački majstor i reče da on, istina, radi sa kamenom, ali samo sa onim već otkinutim od brda, a ne sa onim koje tek treba otkinuti. Ustade nadzornik stočara pa reče da će onoliko volova i magaraca koliko je potrebno, ići na miniranje brda. Ovi odgovori zvuče kao reči nedisciplinovanih ljudi, ali su u stvari reči mudrih ljudi, jer šta bi sada vredelo da svi ti ljudi idu da gledaju brdo, kada svi već dobro znaju koliko će biti krvav i mukotrpan posao srušiti ga. Upravnik je sa razumevanjem prihvatio ponuđena objašnjenja, te je sa sobom poveo samo inženjera zaduženog za miniranje i kapetana čiji će vojnici biti glavna radna snaga.

Sa istočne strane podignutih zidova fratar baštovan je već zasadio voćke

i leje povrća i cveća, kao nekakvo obećanje da će tu jednoga dana biti voćnjak, znak koji najavljuje baštu. Sve će to biti počupano. Radnici su gledali kako prolazi upravnik i miner Španac, a odmah zatim bi okretali poglede ka zastrašujućem brdu. Dakle, već se pročula vest da će manastir biti proširen u onom pravcu. Izgleda neverovatna brzina kojom se ovde šire vesti, koje bi trebalo da budu poverljive, ili makar ne bi trebalo da budu objavljene pre no što se ozvaniče. Izgleda da su radnici doznali o kraljevim namera pre nego upravnik. Malo bi falilo da poverujemo da je pre no što je seo da piše pismo doktoru Leandro de Melu, kralj Don Žoao V poslao noticu Baltazaru ili Žoze Pekenu u kojem je rekao: „Slušajte dobro. Odlučio sam da tamo nastanim trista fratarata umesto osamdeset, kako je ranije bilo pogođeno. To je dobra vest za sve koji rade na gradilištu, jer će imati stalan posao duže vremena. Što se tiče para, reče mi pre neki dan moj knjigovođa, čovek od poverenja, da para ne fali. Znajte da smo mi Portugalci najbogatija nacija u Evropi i da nikome ništa ne dugujemo i sve svoje račune plaćamo. Ne bih vas time više gnjavio. Prenesite moje najtoplije pozdrave mojim dragim Portugalcima koji tamo rade. Njih trideset hiljada zarađuju za život, vredno rade i muče se, ne bi li svome vladaru pružili taj vrhunski užitek da vidi kako je podigao najveći i najlepši verski spomenik u istoriji. Priča se da će bazilika svetog Petra u Rimu, biti obična kapela u poređenju sa Mafrom. Prenesi moje iskrene pozdrave Blimundi. O letećoj mašini i ocu Bartolomeu Lorencu nemam nikakvih vesti. To mi je hvala za svu onu zaštitu što sam mu pružio i za sve one pare što sam mu dao. Svet je pun nezahvalnika. A sada, zbogom.”

Doktor Leandro de Melo stoji očajan kraj brda posmatrajući hridinu, koja je viša nego što će biti zidovi kada budu završeni. Pošto je on samo običan državni činovnik, traži podršku od inženjera za miniranje, koji je iz Andaluzije i govori u hiperbolama pa ga je lako razumeti. „Sve da je Siera Morena ja ću da je srušim sopstvenim rukama i da je bacim u more.” To u prevodu znači: „Ne brinite se vi ništa, to je sada moja briga. Na brzinu ću ja da proširim ovu čistinu i da napravim trg, kakvog nema ni u

Lisabonu.” Tokom svih ovih godina, a prošlo je više od jedanaest, svakodnevno su odzvanjale eksplozije baruta. U poslednje vreme bile su sve ređe i ređe. No, čovek ne zna kada se završio rat. Taman pomisli da je gotov, a ono opet se zaratilo i to na drugi način. Do juče smo se tukli mačevima, danas pršte meci; do juče smo rušili zidine, danas sravnjujemo sa zemljom čitave gradove; koliko juče smo osvajali zemlje, danas uništavamo svetove; koliko juče smrt je bila tragedija, a danas izgleda banalno kad ispari milion duša. Za one koji su navikli da čuju pedesetak, stotinak eksplozija dnevno, ovo što se sada dešava izgleda kao kraj sveta. Neverovatna je treska koju izaziva hiljadu eksplozija od izlaska do zalaska sunca, u serijama od po dvadeset. Takvom snagom leti zemlja i kamenje u vazduh, da radnici moraju da se sakrivaju iza zidova i ispod skela. Uprkos svim predostrožnostima, neki su bili ranjeni (da ne govorimo o onih pet mina koje su slučajno eksplodirale i raznele tri radnika u komade).

Sedam Sunaca još nije odgovorio kralju. Stalno odlaže i nakanjuje se da pita nekoga da mu napiše pismo, ali jednoga dana će pobediti sramotu i ovako će mu otpisati: „Dragi moj kralju, primio sam Vaše pismo i pročitao sve što ste mi napisali. Ovde posla, hvala Bogu, ne fali. Radi se stalno, bez prestanka, osim kada je kiša tolika da se i pačići sklone na suvo, ili kada ponestane kamena, ili kada su cigle loše pa čekamo da stignu bolje. Sada vlada velika zbrka zbog Vaše odluke da se proširi manastir. Dragi moj kralju, Vi ne možete ni da zamislite koliko je to brdo i koliko je ljudi potrebno da tamo radi. Čak su

i klesari i stolari ostavili svoj posao na građenju da bi teglili zemlju. Građenje mnogo kasni. Ja tamo radim svakodnevno, nekada sa volovima, nekada sa kolicima. Jedino mi je bilo žao vočki, limunova i bresaka koje su počupane. Nije lepo saditi voće i cveće da bismo posle bili tako surovi prema njima. Vrlo mi je bilo drago da čujem da mi nikome ništa nismo dužni. Moja pokojna majka je uvek govorila da dug vraćam, da ne gledam kome plaćam. Ona jadnica nikada neće videti najveći i najlepši verski spomenik u istoriji. Blimunda je dobro, hvala na pitanju. Nije onoliko lepa koliko je bila, ali mnoge bi mladice pozelele da budu kao ona. Žoze Pekenio moli da vas upitam kada ćete da ženite sina, jer on bi da pošalje poklon, valjda zato što su njih dvojica, Žoze i infant Don Žoze, imenjaci. Trideset hiljada Portugalaca zahvaljuju se na pozdravima i otpozdarvljaju. Zdravlje im je kako tako. Nedavno se ovde dogodio jedan neviden opšti proliv, pa je Mafra smrdela deset milja u krug. Valjda su jeli nešto pokvareno, da li pasulj sa slaninom ili boraniju sa mesom. Doduše, bilo je smešno videti kako gomila ljudi hladi gužice na vetru koji dolazi sa mora. Čim jedni završe, tu su drugi da ih zamene. Ponekad je nužda bila tolika da se čovek, kada ga pritera, posere gde se našao. Umalo da zaboravim da Vam kažem da ni ja nemam nikakvih vesti o letelici. Možda ju je otac Bartolomeu odneo sa sobom u Španiju. Ko zna, možda je sada ima španski kralj, za kojega sam čuo da će se sa vama oroditi. Ne bih vas više gnjavio. Pozdravite kraljicu. Doviđenja dragi kralju, doviđenja.”

Ovo pismo nije nikada napisano, ali putevi kojima razgovaraju duše su mnogi i misteriozni. Biće da su ove nikada napisane reči Sedam Sunaca nekako stigle do kralja i ujele ga za srce. Pojavile su se isto onako misteriozno kao i ona rečenica upozorenja Baltazaru, koja se pojavila ispisana vatrom na zidu. Nije reč o ovom našem Baltazaru, nego o onom drugome koji je bio kralj Vavilona i koji je, pošto je bio nevernik, na jednoj proslavi oskrnavio svete sudove jerusalimskog hrama, pa je zbog toga bio kažnjen smrću. Kaznu je izvršio Siro, koji je bio rođen da bi izvršio ovu božansku presudu. Don Žoao V nikada nije oskrnavio nikakvo sveto posuđe i jedina njegova krivica bila bi oskrnavljenje pojedinih gospodnjih devica, a pošto se to njima dopada (a Bog se nije razljutio), prošao je nekažnjen. Kraljeve uši najviše je uzbudio onaj deo pisma u kome Baltazar govori o svojoj pokojnoj majci, koja jadnica neće videti najveći i najlepši verski spomenik, Mafru. Istog trenutka, kralj je shvatio da će njegov život biti kratak (jer su kratki svi ostali životi) i da su mnogi već umrli ne dočekavši kraj gradnje manastira, te da će i on sam, možda koliko sutra, zauvek zatvoriti oči. Setio se da je odustao od gradnje svetog Petra Rimskog u Lisabonu, samo zato što ga je Ludovis ubedio da je glavna prepreka ista ta kratkoća života i da je za zidanje onog svetog Petra koji se nalazi u Rimu, bilo potrebno ništa manje nego sto dvadeset godina rada i trošenja bogatstva. Mafra je već progutala jedanaest godina rada, a o bogatstvima i da se ne priča. Ko

može da garantuje da ću ja još uvek biti živ na dan kada se bude posvećivao hram u Mafri. Može biti da me tada niko neće ni spomenuti, iako me sada veličaju. Kad se setim one melanholije koja umalo da me je odnela pre vremena, ne mogu da ne pomislim na slučaj majke Sedam Sunaca, koja je, jadnica, videla početak, ali nije videla kraj. Kako da budem siguran da isto ne može da se dogodi jednom kralju.

Don Žoao sedi u jednoj dvorani okrenutoj ka reci. Naredio je da izađu svi: dvorjani, sekretari, fratri i jedna pevačica koja ih je zabavljala. Nije mu ni do čega i ne želi nikoga da gleda. Na licu mu se čita da se plaši smrti, a to je sramota za jednog tako moćnog monarha. Ovaj strah od smrti nije strah od toga što će mu umreti telo i napustiti ga duša, nego strah da njegove oči neće videti onaj trenutak kada se budu posvećivali tornjevi i kupole Mafre, da njegove uši neće čuti kako zvone manastirska zvona, da neće moći da dotakne svojim sopstvenim rukama bogate tkanine koje će ukrašavati manastir na dan otvaranja i neće moći da pomiriše svojim nosom tamjan iz srebrnih kadionica, nego će biti samo kralj koji je naredio da se zida a nije video kraj poslu. Tamo plovi jedan brod, a niko ne zna da li će stići u luku. Promiče oblak nebom, a ko zna hoćemo li videti kako iz njega pada kiša. Pod onom vodom jato riba pliva ka mreži.” Sujeto sujete”, rekao je Solomon, a Don Žoao ponovio: „Sve je sujeta; želeći je sujeta, imati je sujeta.”

Način da se pobedi sujeta nije skromnost, a još manje od toga skrušenost. Najbolji lek je preteranost u sujeti. Ova meditacija se nije završila time što je kralj odlučio da se samokažnjava, nego tako što je naredio da se vrate dvorjani, sekretari, fratri i pevačica pa je postavio pitanje da li je istina da se crkve posvećuju samo nedeljom. Odgovoriše mu da je istina jer tako nalaže ritual. Tada kralj naredi da se utvrdi kada će njegov rođendan, dvadeset i drugi oktobar, pasti u nedelju. Sekretari, pošto su dobro proverili u kalendaru, rekoše da će to biti za dve godine, hiljadu sedamsto tridesete. „Dobro. Toga dana će biti posvećena bazilika u Mafri. Tako želim, određujem i naređujem.” Kada čuše ovo dvorjani pridoše da poljube ruku svoga gospodara. Recite mi iskreno šta mislite, da li je bolje biti kralj čitavog sveta ili kralj ovim ljudima.

Žoao Frederiko Ludovis i doktor Leandro de Melo, pozvani su da hitno dođu iz Mafre, gde je prvi otišao u nadzor, a drugi stalno boravio. Njih dvojica, čije je sećanje o onome što su videli u Mafri bilo sveže, rekoše da je stanje gradilišta takvo da bi mogla biti zadovoljena kraljeva volja, kako, što se tiče manastira, čiji se zidovi polako zidaju, tako i što se tiče crkve koja je delikatna konstrukcija i ne može se olako saizdati. „Vaše veličanstvo zna, bolje nego bilo ko, jer mu vladarsko iskustvo govori koliko je teško organizovati, graditi i pomirivati suprotnosti.” Namrštilo se čelo kraljevo, pošto mu ovo laskanje baš ništa nije značilo i baš kada je zaustio da izgovori neku grubu reč, on ponovo pozva sekretare i zapita kada će njegov rođendan ponovo pasti u nedelju, posle hiljadu sedamsto tridesete, pošto izgleda da do te godine nema dovoljno vremena da se završi sa poslom. Sekretari su računali i posle nekoliko prover a saopštili da će se sličan slučaj dogoditi deset godina kasnije, hiljadu sedamsto i četrdesete. U dvorani bilo je osam do deset ljudi: kralj, Ludovis, Leandro, sekretari i dvorjani. Svi su smrknuti klimali glavom, kao da im je sam Hejli objasnio kako komete periodično prolaze pored nas. Čudne su stvari ljudi u stanju da otkriju. Tada se Don Žoao ponovo zamislio. Videlo mu se na licu da su te misli crne. Onda počeo da računa nešto u sebi, potom uz pomoć prstiju. „Sedamsto četrdesete imaću pedeset i jednu godinu, ako još uvek budem živ.” Posle nekoliko minuta stravične tišine, kralj progovori kao da se nalazi na Maslinskoj gori, jer ga je uhvatila panika od smrti i pljačke koja bi ga tada snašla, kao i osećaj zavisti pošto je zamišljao svoga sina, kao kralja (sa mladom kraljicom Španjolkom) kako uživaju sve blagodeti i počasti na osvećenju Mafre, dok on truli u grobu pored malog infanta Don Pedra, koji je umro kao odojče bez majčinog mleka. Svi su stajali u krugu i posmatrali kralja; Ludovis sa određenom naučničkom znatiželjom, Leandro de Melo prosto ljut na neumoljivi zakon vremena koji ne poštuje ni krunisane glave, sekretari strepeći da se nisu slučajno prevarili u računu, a dvorjani procenjujući sopstvene šanse za opstanak. Svi su čekali da Don Žoao progovori, a on reče: „Posvećenje hrama u Mafri biće dana dvadeset i drugog oktobra, leta gospodnjeg hiljadu sedamsto tridesetog, imalo vremena ili nemalo, neka grmi i neka seva, neka padaju sekire i neka se prevrne svet, ali ima da bude tako.” Ako se izuzmu slikoviti izrazi, ista ova naredba već je

bila ranije data, tako da sada zvuči više kao izjava data da takva bude zapisana u istoriji. Ličila je na onu, svima poznatu: „Oče u tvoje ruke predajem svoj duh. Uzmi ga.” Vidi, vidi, pa Bog nije kljast. Izgleda da stvarno nije. Otac Bartolomeu Lorenzo ne samo da se bavio kućnom jeresi, nego je i zavodio Baltazara na stranputicu, odvođeci ga sa pravog puta vere. Ove reči potpuno razjašnjavaju da Bog ima više od jedne ruke, jer Sin to sigurno dobro zna. No, vratimo se kralju i njegovoj odluci. „Naređujem da svi guverneri u kraljevstvu sakupe i pošalju u Mafu koliko god radnika ima u njihovim okruzima. Bilo da su stolari, klesari ili prosta radna snaga, pokupite ih, ako treba i na silu, i dovedite ih u Mafu. Ako neće da idu, odvedite ih. Ni jedan izgovor nije dovoljno dobar, ni porodica ni druge obaveze, jer nema ništa važnije od kraljevske volje, osim volje Božje, a volju Božju niko ne može da zove u pomoć jer je baš zbog Boga izdato ovo naređenje. Tako naređujem ja, kralj.” Ludovis je klimao glavom kao da je posmatrao nekakvu hemijsku reakciju. Sekretari su zapisivali kraljeve reči velikom brzinom. Dvorjani su se međusobno pogledavali smeškajući se, a doktor Leandro de Melo, koji je takođe bio guverner okruga u kojem je Mafra, bio je izuzet od ovog naređenja, pošto u njegovom okrugu nije bilo nikoga koje je mogao da radi za manastir, a da nije već bio zaposlen direktno ili indirektno.

Naređeno - izvršeno. Odvođeni su ljudi na gradilište; neki od njih slobodnom voljom, jedni namamljeni pričama o dobroj plati, drugi zbog avanturističkog duha, treći što su odlučili da slepo slušaju kralja, ali velika je većina dovedena na silu. Izašao bi dobošar na trg da zove dobrovoljce. Ako se ne bi pojavio dovoljan broj ljudi, panduri bi provaljivali kroz kapije u okućnice, ulazili u kuće, odlazili u njive i hvatali sakrivene muškarce. Na kraju dana prikupili bi po deset, dvadeset, trideset ljudi, a kada bi ih bilo više od toga, vezivali bi ih užadima kao robove, oko struka, oko članaka, oko vrata. U svim mestima, širom kraljevstva ponavljala se ova scena: „Po naređenju Njegovog Veličanstva, radićeš na zidanju manastira u Mafri.” Ako je pandurski narednik bio marljiv, odvodio bi kako zrele ljude i mladiće, tako starce i tek izrasle dečaciće. Bilo je onih što su molili da ne idu, pokušavali da pobegnu, koji su se pravdali ženom pred porođajem, starom majkom, gomilom dece, nezavršenom kućom, neobrađenim poljem, ali ni jedno opravdanje nije bilo uvažavano. Ako bi im dozvolili da svako kaže šta ima, nikada ne bi obavili posao. Onoga koji se mnogo bunio, uhvatili bi panduri i izbubekali. Mnogo je radnika na put krenulo okrvavljenih lica. Jurile su žene za njima, plakale i preklinjale. Deca su se sakupljala naokolo. Izgledalo je kao da su hvatali vojnike da ih vode u Indiju. Ista scena ponavljala se na trgu u Seloriku, u Tomaru, u Leiriji, u Vila Poki, u Vila Muiti, po selima čija imena znaju samo oni koji tamo žive, po planinama, uz granicu, uz obalu, u

Samtaremu, u Beži, u Faru, u Portimau, u Montemoru, u Setubalu, po brdima i u ravnicama, u Vizeu, u Guardi, u Bragansi, u Vila Realu, u Mirandi, u Šavešu, u Amarantu, u Viani, u Povoju, jednom rečju svuda gde stiže pravda Njegovog Veličanstva. Svuda su vezivani ljudi kao stoka, ostavljajući im tek toliko užeta da se ne spotiču. Jurili su za njima deca i žene preklinjući pandure i pokušavajući da ih podmite jajetom ili kokoškom. Kakva glupost. Kakve su to jadne stvari, koje ničemu ne služe. Kraljevo bogatstvo se ne meri živinom i jajima, nego zlatom, smaragdima i dijamantima, cimetom, biberom, slonovačom, duvanom i šećerom. A tamo gde se to bogatstvo carini, tu ne teku suze. Ako bi imao vremena, narednik bi se našalio sa ženama zatvorenika, koje su na sve bile spremne samo da ne izgube muževe. Očajne su vrištale kada bi posle svega videle kako im čovek odlazi, dok su se oni što su se o njih okoristili smejali grohotom. „Da Bog da ti se seme zatre i proklet bio ti i sve tvoje do petoga kolena; da Bog da ti guba telo izjede, majka kurva ti bila i žena i ćerka, da Bog da te na kolac nabiju od guzice do usta, prokletniče, prokletniče prokleti.” Evo, ide jedna grupa ljudi iz Arganila. Prate nesrećnike njihove majke i žene. Koja vrišti, koja kosu čupa. „Ooo, dragi, oooo, voljeni mužu moj.” „Ooo moj sine, jedini oslonče koji imam u mojoj starosti.” Žalopojkama nije bilo kraja. Okolna brda su odjekivala, jer su i njih dotakle ove suze i jaci. Na kraju su se zarobljenici udaljili i hodaju očiju punih suza, spotičući se i posrćući. Uto se začu jedan glas. To je jedan od zarobljenih, koji je već toliko mator da mu tu baš i nije bilo mesto jer takav nikome nije bio potreban. On viče i urla kao nekakav seljački propovednik: „O, silo prokleta, o isprazna gramzivosti, o nezasiti kralju, o otadžbino bez pravde!” Dok je on tako vikao, prišao mu je pandur i jednim udarcem kundaka ga ubio.

Šta sve može jedan kralj. Sedi na svome prestolu i odatle rešava svoje probleme. Ako tako zahtevaju državni interesi, ili njegovi kraljevski interesi, što je ista stvar, on naredi da se iz ovog ili onog grada dovedu snažni, ili manje snažni muškarci, da zidaju manastir (koji franjevci traže još od hiljadu šesto dvadeset i četvrte). Molba im je napokon uslišena, pošto je kraljica rodila kćerku koja čak ni kraljica Portugala neće biti, nego Španije (jer tako zahtevaju dinastijski i drugi interesi). To su ljudi koji nikada nisu videli kralja i koje on isto tako niti je video, niti je pozeleo da ih vidi. Hodaju oni pod oružanom pratnjom. Ako su miroljubivi ili su se već predali, hodaju razvezani. Ako se bune ili su se zlonamerno pravili mirni, a posle pokušali bekstvo, idu vezani. Ipak neki tu i uspeju da pobegnu. Idu oni tako od sela do sela kraljevskim drumovima (tamo gde ih ima), ponekad putevima koji su ostavili Rimljani, a najviše po zemljanim putićima, po suncu, kiši, hladnoći i mrazu. Za to vreme Njegovo veličanstvo, u prestonici, čeka da svako obavi svoj zadatak.

S vremena na vreme, susreću se na drumovima grupe zarobljenika. Jedni hodaju sa istoka, drugi sa severa, prvi iz Panele, drugi iz Proense, i sretnu se negde na putu. Niko od njih ne zna kuda ih put vodi niti zna kakav je Portugal na mapi, da li je četvrtast, okrugao ili na čoškove. Ne znaju da li da jauču ili da se sklanjaju dok ih tuku, jer trećega nema. Gonički posao ima svoje tajne, a jedna od njih je vezivati dvojicu po dvojicu neznаница, jednog iz Panele, drugog iz Proense. Tako se otežava subverzija, a korisno je i zato što tako Portugalci bolje upoznaju Portugal. „Odakle si ti? Kako je tamo?” Dok tako razgovaraju, ne misle na druge stvari. Poneko i umre na putu. Poneko padne bacajući penu na usta, ili čak ni to, nego samo padne kao sveća i poruši čitav red ispred i iza sebe. Onaj ispred i onaj iza njega odjednom se nađu u panici, vezani za mrtvaca. Poneko oboli usput i odnese ga boleština, tako što mu prvo iscrpe snagu iz ruku i nogu, a posle ga umori negde usput. Sahrane ga pored drumu, sa drvenim krstom pobodenim iznad glave. Koji ima sreće, umre u naseljenom mestu, pa se pred smrt pričesti, dok drugi čekaju odmarajući se na podu. *Hoc est enim corpus meum*. Ovo telo izmučeno je od silnih prepešačenih milja, odrano od udaraca biča, ispošćeno glađu još većom od one na koju je naviknuto. Noće u senu, u kapijama manastira, ili ako Bog da lepo vreme, pod otvorenim nebom. Tako se spaja sloboda vazduha i ropstvo ljudi. To su dve različite filozofije koje bi se i upustile raspravu, kad bi za to bilo vremena. Mnogo pre no što izađe sunce, a dobro da je tako jer to su svežiji sati, ustaju radnici Njegovog Veličanstva i nastavljaju put. Izmučene i izgladnele, oslobađaju ih užadi, pošto danas ulaze u Mafru, a bilo bi ružno da u varoš uđe procesija dronjavaca vezanih kao robovi iz Brazila ili kao volovi pred klanje. Kada iz daljine ugledaju bele zidine manastira oni ne uzvikuju, „Jerusalim! Jerusalem!”, pošto je to laž. Lagao je onaj pop, koji je držao propoved kada je dovožena stena sa Pero Pinjeira, kada je rekao da su svi ti ljudi krstaši jednog novog krstaškog pohoda. To je laž. Kakvi su to krstaši kada ništa ne znaju o pohodu u koji su krenuli. Panduri naređuju da se stane, pošto se sa ove visine pruža širok pogled na kraj u kome će od sada živeti. „Na desnoj strani vidi se more, kojime plove naše lađe, gospodari okeana. Napred, na južnoj strani je predivna planina Sintra, ponos naše nacije na kome nam zavide stranci, mesto na kome bi mogao da se napravi divan raj, ukoliko bi Bog pozeleo da pokuša još jednom. I dole na dnu je varoš Mafra. To je ime koje danas ne znači ništa drugo nego Mafra, ali kada se sa vremenom stvari razjasne, ta reč će postati sinonim za smrt, muku i patnju. Ovo nisu moje reči, jer ja sam samo prost pandur koji ovde zavodi red i ovakve učene reči nikada mi ne bi pale na pamet. To su reči jednog benediktinskog opata koji zbog toga neće prisustvovati posvećivanju hrama. No, ne trčimo pred rudu. Pre posvećenja, ovde će biti još mnogo posla da se obavi, zbog čega ste i vi dovedeni ovde. Sada ste videli šta vas čeka. Vi ostajete ovde, a mi ćemo, pošto vas isporučimo, da odemo da dovedemo još.”

Da bi stigli do gradilišta, novodovedeni su morali da prođu kroz varoš, kroz senku Viskontske palate i pored praga kuće Sedam Sunaca. Oni ne znaju ništa ni o jednoj ni o drugoj porodici, ni o viskontu ni o Sedam Sunaca. Ne bi doznali ništa više o tim ljudima sve kada bismo im i rekli njihova imena, zanimanja i titule. Tomaš da Silva Teleš, viskont od Vila Nova de Seruire i Baltazar Mateuš, proizvođač aviona. Sa vremenom ćemo videti, koja će od ove dve vrste ljudi pobediti rat. Prozori palate ne otvaraju se da bi videli kako prolazi povorka jadnika. Samo od smrada koji oni šire pozlilo bi gospođi viskontesi. Otvorio se prozor na kući Sedam Sunaca i izašla je Blimuda da vidi. Nije ovo nikakva novost, jer već ih je mnogo

ovuda prošlo, no kako je stalno u kući, Blimunda uvek izađe da baci pogled. To je jedan od načina da se poželi dobrodošlica novopridošlima. Kada se uveče Baltazar vrati sa posla, reći će mu: „Danas ih je još stotinu prošlo ovuda.” Oprostimo nepreciznost ovoj ženi, koja nikada nije učila da broji. Brojevi koji ona koristi znače, „Bilo ih je puno”, ili „Bilo ih je malo”, kao kad se broje godine, „Već sam prošla tridesetu.” „Ja sam čuo da ih je bilo petsto.” „Toliko”, čudi se Blimunda, a ni jedno ni drugo ne znaju koliko je pet stotina, jer od svih stvari na svetu brojevi su najneopipljivija stvar. Kaže se petsto cigala i petsto ljudi, a razlika između petsto ljudi i petsto cigala je kao razlika između petsto i petsto. Ko ovo ne shvati iz prve, ne vredi mu ponovo ni objašnjavati.

Stigla je današnja isporuka ljudi. Prve noći spavaju gde nađu mesto i kako se snađu. Sutra će ih probrati, kao cigle. One što ne vrede, što se tiče cigala, ostanu tu i iskoriste se za manje fine poslove. Od cigle se uvek nađe korist. Ako su u pitanju ljudi, pošalju ih natrag kući: „Ne možeš ti ovde da poslužiš, nego se vrati u svoje selo.” Oni odlaze, tumarajući putevima koje ne poznaju. Poneki se izgubi, neki postane luralica, poneki pljačka, poneki ubija, a poneki i stigne kući.

Još uvek postoje srećne porodice. Španska kraljevska porodica je jedna, a portugalska druga. Sinovi jednih, žene se ćerkama drugih. Sa one strane dolazi Marija Vitorija, sa naše strane ide Marija Barbara. Mladoženje su Žoze ovde i Fernando tamo. Nisu ovo na brzinu sklopljeni poslovi. Ovi su brakovi dogovoreni još od hiljadu sedamsto dvadeset i pete. Mnogi su se razgovori i pregovori tu vodili, mnogo je tu bilo ambasadora, mnogo cenjkanja, mnogo puta su kraljevski opunomoćenici išli tamo i ovamo. Rapravljalo se o klauzulama bračnog ugovora, ispunjavanju uslova, o devojačkom mirazu. Ovi brakovi nisu mogli olako da se dogovore pred vratima kasapnice, kao nekakvo prostačko provodadžisanje. Ova epizoda se danas, kada se govori o blistavoj prošlosti, naziva razmenom princeza, tebi ova - meni ta.

Marija Barbara ima šesnaest godina. Lice joj je kao pun mesec i kako smo već rekli, rošava je, ali je dobra devojka. Muzikalna je, onoliko koliko može biti muzikalna jedna princeza, bolje reći, časovi čembala koje joj je davao maestro Domeniko Skarlati nisu bili uzalud. Maestro će sa njom otići u Madrid i odande se neće vratiti. Tamo je čeka mladoženja, već pomenuti Fernando, koji je dve godine mlađi. On će biti šesti Fernando u Španiji, a što se tiče kraljevanja, slabo da će imati nešto više nego titulu. Ovo je informacija saopštena u prolazu, jer ne bi bilo dobro da se posle kaže da se uplićemo u unutrašnja pitanja susedne zemlje, sa kojom će ovoga puta biti napravljena izvrsna istorijska veza. Iz iste te susedne zemlje dolazi Marijana Vitorija, devojčurak od osamnaest godina. Ona je, iako mlada, već imala nesrećno iskustvo u životu. Dovoljno je reći da je trebalo da se uda za Luja XV, francuskog. Kao verenica otišla je na njegov dvor, a posle je odande oterana. Ova reč zvuči grubo i nediplomatski, ali koju drugu reč koristiti, kada se jedna nežna devojčica, stara samo četiri godine dovede na francuski dvor da bi se tamo pripremala za dogovoreni brak, a dve godine kasnije je pošalju kući jer je odjednom prekršen dogovor, pošto su interesi onoga koji naređuje drugačiji. Odjednom se na francuskom dvoru javila neodložna potreba za naslednikom krune kojega ona, iz čisto fizioloških razloga, nije mogla da pruži u sledećih osam godina. Jadnica, nežna i krhka, jede kao ptičica, što je iskorišćeno kao izgovor da je pošalju da poseti roditelje. Tako je i ostala u Madridu, gde su sada gledali da joj pronađu mladoženju kojem se manje žuri. Ispalo je da je to naš Žoze, koji sada treba da napuni petnaest godina. O zadovoljstvima Marijane Vitorije nema mnogo šta da se kaže. Voli lutke, obožava svilene bombone. Nije ni čudo, jer tako je mlasa. Talentovana je u lovu i ceni muziku i čitanje. Ima i onih koji su više vladali, a manje znali.

Što se tiče venčanja, uvek ima mnogo onih koji nisu pozvani i koji ostanu pred vratima. Žoao Elvaš, kao što pretpostavljate, nije bio pozvan na venčanje. Sećate li se Elvaša, koji je bio prijatelj Baltazarev u doba kada je ovaj živio u Lisabonu, pre no što je upoznao Blimundu i sa njome počeo da živi. On je Baltazaru, u nekoliko navrata, pružio utočište u baraci gde je živio sa ostalim poluskitnicama, u blizini manastira Esperanca. Ni u to doba on nije bio mlad, a sada je već starac. Šezdeset mu je godina i odjednom ga je spopala želja da se vrati u svoj rodni kraj, koji je davno napustio i čije je ime usvojio. To

su one želje koje se redovno javljaju kod staraca, kada više ne mogu ništa bolje da požele. Do sada se nije usudio da krene na put, ne zato što su mu noge slabe, jer on se još dobro drži, nego zato što na putevima kroz široka polja Aleinteža, niko nije siguran od zlih susreta. Već ste videli šta se dogodilo Baltazaru Sedam Sunaca u borovim šumama kod Pegoiša. Naravno, taj je slučaj bio različit, jer je u zlom susretu razbojnik zlo prošao, ostavši mrtav u šumi na milost i nemilost lešinarima, ukoliko se njegov kompanjon nije vratio da ga sahrani. Čovek nikada ne zna od čega da se čuva i sa koje ga strane zlo čeka. Šta bi pomislio Žoao Elvaš, nekada davno kada je bio vojnik, a potom skitnica, kada bi mu kazali da će on jednoga dana da se priključi pratnji kralja Portugala dok odvodi jednu princezu, i ide po drugu. Kome bi tako nešto palo na pamet? To jedino zna sudbina koja iz daljine bira, vezuje i poteže svoje konce; diplomatsko - dinastičke između dva dvora i nostalgične koji su odjednom obuhvatile ostarelog vojnika. Ako ikada uspemo da dešifrujemo ove upletene sudbine, uspećemo da upredemo konac života, postaćemo vlasnici najuzvišenije mudrosti, ukoliko tako nešto uopšte postoji. Naravno, Žoao Elvaš ne ide kočijama. Već je spomenuto da ima dobre noge, pa se sada njima i služi. Ali, ispred ili iza, tokom celog puta, Don Žoao V će mu praviti društvo; kao što će mu društvo praviti i kraljica, infanti, princ, princeza i sva ovozemaljska sila i moć koja se slegla na put ka reci Kaja i španskoj granici. Nikada ova velika gospoda ne bi pomislila da oni, u stvari, prate jednog probisveta, štiteći mu život i imanje, koji na putu često zlo prođu. Takođe bi bilo pametno, u cilju očuvanja sopstvenog života, više nego imanja, da se Žoao Elvaš ne upliće u samu povorku. Sreća je da on dobro zna da vojnici, Bog ih blagoslovio, nemaju laku ruku, a mogu biti posebno opasni ako im se učini da je sigurnost Njegovog Veličanstva dovedena u pitanje.

Razmišljajući ovako obazrivo, Žoao Elvaš je otišao iz Lisabona, jednog od prvih dana meseca januara hiljadu sedamsto dvadeset i devete. Stigao je u Aldegalegu, baš kada je iskrcavan veliki broj kola i kočija. Čisto iz radoznalosti, nameravao je da se promuva i da se raspita čije je sve to, odakle dolazi i kuda ide. Onda mu se učinilo da bi to bilo suviše indiskretno. Zna on da bi njemu, starini vrednoj poštovanja, uprkos tome što je prljav, svaki sluga odgovorio na pitanja, a ako bi se potrudio, čak bi i od nadzornika dobio odgovor. Potrebno je bilo samo izgledati uprebodobljeno, kao neki Božji čovek. On nije baš bio vičan molitvi, ali za pretvaranje i uprepodobljavanje nema boljeg majstora od njega. Ali, ovoga puta nije išlo kako se nadao. Umesto pristojnog odgovora, dobio je ćušku i psovku, pa je po tome već zaključio ono što mu nije rečeno. Dakle, kada je Don Žoao V, toga osmoga januara prešao reku (tako započevši svoje veličanstveno putovanje), na drugoj obali, u Aldegalegi, čekalo ga je preko dve stotine vozila. Tu je bilo svakojakih luksuznih kočija i karuca; nekih dopremljenih iz Pariza, a nekih napravljenih za tu priliku u Lisabonu. Kruna svega bile su kraljevske kočije živopisane zlatom, presvučene bogatom kadifom i okićene prebogatom zavesama i resama. Samo je mula u povorci bilo dve hiljade, ne računavši konje koje je jahala kraljeva garda i regimenta koja je pratila povorku. Aldegalega, koja je nezaobilazna na putu za Aleintežo, videla je svašta, ali nikada ništa slično ovome. Dovoljno je samo spomenuti koliko je slugu krenulo na taj put. Samo kuvara je bilo dve stotine dvadeset i dva, koplonoša stotinu, paževa sedamdeset, konobara sto tri, štalskih slugu preko hiljadu, kao i nepregledno more ostalih slugu i robova u raznim nijansama crnog. Aldegalega izgleda kao okean ljudi koji bi bio još veći da su tu bili oni plemići i ostala gospoda, koji su krenuli ranije u pravcu Elvaša i Madrida. Moralo je tako biti, jer da su svi zajedno putovali, prinčevsko venčanje bi već bilo u toku, a poslednji u koloni bi još uvek bio negde na pola puta.

Pristala je kraljevska barka. Kralj je na put krenuo tek pošto je pohodio ikonu Presvete Majke Božje. Sa njime su princ Don Žoze, infant Don Antonio i njihove slugе: gospodin vojvoda od Kadavala, gospodin markiz od Marialve, gospodin markiz od Alegreta, jedan družbenik gospodina infanta i još nekoliko plemića. Ne treba se čuditi što ove aristokrate zovu slugama kraljevim, jer je služiti kraljevskoj porodici ogromna počast. Žoao Elvaš stajao je posred gomile koja je uzvikivala „Kralj, kralj!” Da nisu uzvikivali ove reči, bila bi to samo ona graja kod koje se samo po tonu oseća da li izražava oduševljenje ili negodovanje. Doživeće veliko razočaranje kada bude otkrio koliko tu ima prosjaka i ostalih skitnica koje prate kraljevsku svitu, vrebajući otpatke i milostinju. Šta se tu može. Šta oni budu jeli ješće i on, put mora da se nastavi.

U pola šest, još pre no što se razdanilo, krenuo je kralj prema Vendaš Novašu. Još pre njega, na put je krenuo Žoao Elvaš, pošto je želeo da svojim sopstvenim očima vidi kako prolazi kraljevska povorka u svoj svojoj veličini. Nije hteo da gleda kako kreće karavan, kako se nameštaju vozila za polazak, kako ceremonijal majstori izdaju naređenja i kako viču i psuju kočijaši koji ne paze mnogo na to šta i kada govore. Žoao nije znao da će kralj pre polaska još ići na bogoslužjenje. Već je uveliko stiglo jutro, a povorka nikako da se pojavi. Žoao je usporio korak, a na kraju i stao. „Gde su se, do moga, metnuli”, pitao se naglas. Seo je u jarak uz put i sklonio se od hladnog jutarnjeg vetra iza jednog žbuna. Nebo je bilo sivo, a niski oblaci su obećavali kišu. Mraz je ujedao. Žoao Elvaš se bolje umotao u svoj ogrtač, spustio obod šešira na uši i seo da čeka. Prošao je još jedan sat, možda i više, a putem skoro da niko nije prolazio. Sve izgleda kao da je danas najobičniji dan. Ali, nije baš tako. Iz daljine se čuje kako sviraju trube i udaraju doboši. Ubrzala se krv u žilama isluženog vojnika Žoao Elvaša. Odjednom su navrla sećanja, za koja je mislio da su zaboravljena. To je kao kada ispred čoveka, koji jedva da se seća mirisa žene, promakne lepotica. Zbog jednog osmeha, jednog pokreta suknje, zbog jednog zamaha kosom, istope se staračke kosti: „Vodi me sa sobom. Radi od mene šta god hoćeš.” Isto tako zove i rat. Evo, ide pobedonosna procesija. Žoao Elvaš vidi samo konje, konjanike, kola i kočije. Nas, opet, ništa ne košta da zamislimo da kraj njega sedi nekakav plemić mekoga srca, osoba spremna na dobročinstvo, jer postoje i takvi ljudi. Taj plemić je dobro upućen u događanja na dvoru, ko je tamo ko, i ko šta radi. Slušajmo ga sada pažljivo. „Gledaj Žoao, iza narednika, čete trubača i dobošara koji su već prošli (a ti si ih prepoznao jer su to tvoje kolege vojnici), ide upravnik dvora sa svojim službenicima. On je odgovoran za kraljevu udobnost. Ona šestorica, koja jašu brze konje, su kraljevi čauši. Oni donose i odnose vesti i naređenja. Sada ide kočija sa kraljevim, prinčevim i infantovim ispovednicima. Ne možeš ni da zamisliš koliko greha putuje na tim točkovima, a koliko tu malo ima okajanja. Eno ih, idu kočije sa sobarima koji brinu o kraljevoj odeći. Šta se ti čudiš? Nije Njegovo veličanstvo siromah kao ti, koji imaš samo to što nosiš na sebi. To što ti imaš samo tu košulju, to je čudno. Nemoj da mi se iščudavaš zbog ovo dvoje kola punih jezuita. Malo bratstva Isusovog, malo bratstva Žoaovog. Na kraju krajeva, obojica su kraljevi. Zatim, idu kola koja voze nadzornika dvorskih kočija, a za njima troje kola u kojima putuju plemići kraljevskog domaćinstva, a zatim kočije sa infantovim dvorjanima. Obrati pažnju na ovo što sada ide. Troje kočija, koje putuju prazne, služe da najave Njihova Veličanstva i da im ukažu dužno poštovanje. Za njima jaše nadzornik kraljevskih štala. Sada klekni. Prolazi kralj, princ Don Žoze i infant Don Antonio. Žoao, to prolazi tvoj kralj. Kako je to veličanstveno osećanje! To je prizor koji se ni sa čim ne da uporediti. Koliko je on graciozan, a istovremeno strog. Takav mora da je i Bog na nebu. E, moj Žoao, još puno ćeš godina živeti, a nikada nećeš zaboraviti ovaj trenutak sreće, kada si video kralja kako prolazi u kočijama, dok si klečao pored jarka. Dobro pamti ovo što si video, jer to je privilegija. Već su prošli, sada možeš da ustaneš. Ovi što sada prolaze, su šest kraljevih konjušara, po četvoro kola sa kraljevim prtljagom, zatim kola koja voze kraljevog hirurga, jer kad ih putuje toliko da se brinu o duši, neko mora da se brine i o telu. Odavde do kraja kolone nema baš mnogo da se vidi. Tu je šest rezervnih kočija i rezervnih sedam konja, konjanici gardisti sa svojim kapetanom i još dvadeset i pet vozila u kojima se voze berberi, poslužitelji, lekari, sobari, arhitekti, kapelani, sekretari, krojači, pralje, glavni kuvar, njegov pomoćnik i mnogi drugi. Tu je i troje kola, koja voze kraljevu, prinčevu i infantovu odeću. Na kraju ide dvadeset i šest konja, za svaki slučaj. Da li si ikada video ovakvu povorku, Žoao? Sada se pridruži ovome stadu prosjaka, jer tu ti je mesto i nemoj da mi se zahvaljuješ na tome što sam ti sve lepo objasnio. Nije meni teško, svi smo mi sinovi istoga Boga.”

Elvaš se pridružio četi probisveta, koji su pratili karavan. Iako je veliki poznavalac dvorskih prilika i događanja, nisu ga baš lepo primili. Milostinja podeljena između sto ljudi, nije ista onoj koju deli sto i jedan. Ne mari. Batina koju Žoao nosi na ramenu kao koplje i njegovo vojničko držanje, primirili su negostoljubive prosjake. Posle nekoliko pređenih milja, svi su bili braća. Kada su oni stigli u Pegoiš, kralj je već bio završio sa ručkom. To i nije bio pravi ručak, već lak obrok s nogu; prepelice punjene dunjama i kroketi od koštane srži. Sitnica, tek da se napuni šupalj zub. U međuvremenu su promenjeni konji. Gomila prosjaka se ulogorila pred vrata kuhinje, prvo moleći „Oče naš” i „Zdravo Marija”, a na kraju ližući kazan. Neki su, zadovoljni ručkom, odlučili da ne nastave put. Drugi, iako su se dobro najeli, znaju

da hleb od danas ne toli jučerašnju, a još manje sutrašnju glad, pa su nastavili da tabanaju za kraljem. Žoao Elvaš je krenuo za njima, iz njemu poznatih razloga.

Oko četiri sata po podne, kralj je stigao do varoši Vendaš Novaš. Oko pet, stigao je i Žoao Elvaš. Uskoro će se smračiti. Nebo se namršilo i izgleda da je dovoljno ispružiti ruku pa dohvatiti oblake. Čini mi se da smo ovo poređenje već nekada ranije čuli, a kada, ne mogu da se setim. Kada je došlo vreme večeri, raspodeljena je hrana. Stari vojnik je potrpao nešto hleba u torbu i otišao da jede na miru, sam ispod neke strehe ili u neakvoj štali, ako je ikako moguće što dalje od one gomile brbljivih dronjavaca. To što nebo preti pljuskom nema nikakve veze sa starčevom željom da se povuče u osamu. To nije čudno ponašanje za određeni tip ljudi, koji su čitav život proveli sami i koji vole tu svoju samoću, koja im postane još draža dok skriveni od kiše glođu tvrdu koru hleba. Nešto kasnije, Žoao je kroz polusan čuo kako šušti seno i video priliku kako se približava noseći fenjer. Po boji čarapa i nogavica, po materijalu kabanice i lakovanoj cipeli, Elvaš je shvatio da to dolazi nekakav plemić, a ubrzo je i shvatio da je to onaj isti koji mu je ranije dao onako dobra objašnjenja o kraljevskoj porodici. Seo je i nezadovoljno se požalio: „Premorio sam se tražeći te. Prepešačio sam čitavu varoš. Na sve strane sam pitao za tebe, a niko nije znao da mi odgovori. Zašto vi siromasi nikada jedni drugima ne kažete kako se zovete. Napokon sam te pronašao. Došao sam da ti ispričam kakvu je palatu kralj ovde podigao da mu posluži na ovome putu. Pazi, građenje je trajalo deset meseci, danju i noću. Samo za noćni posao je potrošeno deset hiljada baklji, a radilo je ovde dve hiljade ljudi, molera, gvoždara, slikara, zidara, stolara, pomoćnika, vojnika pešaka i konjanika. Kamen koji je ovde ugrađen je dovožen iz kamenoloma udaljenog petnaest milja, pa je preko pet stotina kola radilo na prevozu kamena. Tako je stiglo i sve ostalo; kreč, daske, grede, mermer, cigla, crep, okov. Dvesta grla tegleće marve je ovde bilo zaposleno. Od ovoga je veće samo gradilište manastira u Mafri. Ne znam da li si čuo za taj manastir. Ipak palata je vredna truda i para. U poverenju rečeno, a ti pazi da ne ispričaš ovo što ćeš sada čuti, na ovu palatu i na kuću koju si video u Pegoišu, potrošeno je više od milion kruzada. E moj Žoao, ti i ne možeš da zamisliš šta je to milion kruzada. Nemoj da si zavidan, ti ne bi znao ni šta bi sa tolikim parama. Za razliku od tebe, kralj zna kako da ih potroši, jer je od malena na to naučen. Siromasi ne znaju da troše, a moćni, bogami znaju. Da znaš samo kakvih tamo ima slika i kako su divni kitnjasti okovi i kreveti sa baldahinom. Osim kardinalovih i patrijarhovitih odaja, kabineta i odaja za princa, te istih takvih za princezu, palata ima dva krila, jedno za kraljicu, drugo za kralja. Tako mogu fino da se opuste i ne moraju da se guraju dok spavaju. U svakom slučaju, krevet širok kao tvoj ne vidi se tako često. Izgleda kao da ti je čitava zemaljska kugla krevet. Blagosloven bio dok hrčeš kao svinja, ležeći na slami raširenih ruku i nogu, pokriven kaputom. Još povrh toga smrdiš. Neka, nema veze. Sledeći put ću ti doneti flašicu mađarske vodice, jednog novog parfema koji odlično prikriva smrad. Još nešto, kralj kreće u pravcu Montemora u zoru, oko tri sata. Ako hoćeš i ti sa njim, nemoj da se uspavaš.”

Zaspao je Žoao Elvaš, a kada se probudio već je prošlo pet sati i padala je kiša. Ako je kralj izašao kad je trebalo, već je daleko odmakao. Okrenuo se na drugu stranu, zamotao se u ogrtač, zgrčio noge kao čedo u mačinoj utrobi i nastavio da kunja u toplom senu, opijen onim mirisom koje seno širi kada ga zagreje ljudsko telo. Ima ljudi plemića kao i nekih manje plemenite krvi, koji ne podnose takve mirise. Čak se sopstvenih mirisa gade i prikrivaju ih parfemima; a doći će vreme kada će se lažni miris ruže, spojiti sa lažnim ružama pa će se narod čuditi: „Što lepo mirišu.” Ne znam zbog čega mi ovakve ideje padaju na pamet, a Žoao Elvaš još manje zna o poreklu onoga što se muva po njegovoj glavi, čak ne zna ni da li spava ili je budan. Kada je napokon otvorio oči i ustao, kiša je padala svom silinom. Jdna Njihova Veličanstva kada moraju da putuju po ovakvom vremenu. Deca nikada ne mogu da se oduže roditeljima za žrtve koje ovi za njih čine. Don Žoao V ide putem ka Montemoru, hrabro se boreći protiv svih teškoća i nedaća, pljuska, blatišta, nabujalih potoka. Kada nam se srce kada pomislimo kroz kakvu golgotu moraju da prođu gospoda dvorjani, popovi i aristokrate. Najbolje bi im bilo da ne duvaju u trube da se ne bi udavili. Dobošari ne moraju da udaraju palicama, jer toliko pljušti da kapi kiše glasno lupaju po dobošima. A šta li se događa sa kraljicom? Ona je već krenula iz Aldegalege i putuje sa princezom Dona Marija Barbarom i infantom Don Pedrom, infantom koji ima isto ime kao onaj prvi, pokojni. Krhke

žene i nejakio dete putuju po lošem vremenu koje se pogoršava, a posle kažu da je nebo na strani moćnih. Nije istina. Kiša jednako pada za svakoga, za bogataša i siromaha.

Žoao Elvaš je proveo čitav dan u toplini taverne, zalivajući vinom tvrde korice hleba koje nosi u torbi, blagodareći kraljevom dobročinstvu. Većina prosjaka ostala je u varoši, čekajući da kiša stane, pa da požure da stignu kraljevu svitu. No, kiša nikako da stane. Već je pala noć kada su prva vozila iz povorke Dona Marija Ane počela da ulaze u varoš. Više su ličili na poraženu vojsku, nego na kraljevsku svitu. Izmrčvareni konji i mule jedva su se vukli. Neki su padali i umirali na mestu, još uvek upregnuti. Sluge i konjušari nosili su upaljene baklje. Vika je zaglušivala uši. Gužva je bila tolika da je izgledalo neverovatno da će kraljica ikada moći da nastavi put. Mnogi su ostali uz put, a mnogi su morali da se vrate u Pegoiš da tamo prenoće, u ko zna kakvom jadnom stanju. Ta noć je bila čista propast. Sledećeg dana, kada su se sveli računi, utvrđeno je da su crkle desetine mazgi i konja, ne računajući one što su ostali uz put slomljenih nogu i rebara. Gospode je mučila glavobolja i padale su u nesvest, dok su gospoda prikrivala svoje neraspoloženje mašući šeširom seljacima. Kiša je i dalje plavila. Izgleda da se Bog naljutio na ljudski rod, pa je odlučio, ne obavestivši o tome nikoga, da ponovi veliki potop, ali ovoga puta bez izuzetaka. Dona Marija Ana je želela da nastavi put već sledećeg jutra, ali joj je objašnjeno da bi to bio preopasan poduhvat. Ne samo da bi kočije išle polako, nego bi i dostojanstvenost kraljevske povorke bila dovedena u pitanje. „Putevi su u takvom stanju, Vaše veličanstvo, da je njima nemoguće ići. U vreme kada je kralj tuda prošao, putovanje je bilo opasno, a sada, posle dva dana i dve noći neprekidne kiše, to je nemoguće. No, bez brige. Već je izdato naređenje sudiji iz Montemora da prikupi iz okolnih sela radnike i da se počne sa popravkom drumu, da se isuše lokve i okrpe rupe. Za to vreme neka se Vaše veličanstvo odmori ovde u varoši, u veličanstvenoj palati, koju je kralj saziđao specijalno za ovo putovanje. Tek je jedanaesti januar. Vaše veličanstvo ovde ima svu udobnost.” Poslušalo je Njeno veličanstvo i iskoristilo ovo vreme da princezi da poslednje majčinske savete. „Slušaj me, kćeri moja. Muškarci su prve noći pravi divljaci. Nisu bolji ni ostalih noći, ali prva je najgora. Obećaju da će dobro da paze i da neće ništa da boli, a posle se zaborave, pa počnu da stenju i da ropću kao kerovi, Bog ih blagoslovio. Nama jadnicama nema druge nego da trpimo, sve dok oni ne postignu ono što su namerili. Neki put im baš i ne pođe za rukom, znaš, te se stvari događaju, ali ne smeš se tome smežati, pošto to muškarce strašno vređa. Najbolje je praviti se da nismo ništa primetile, jer ako ne bude prve noći, biće druge ili treće, jer od te muke nama nema spasa. A sada ću da naredim da dođe sinjor Skarlati da nas malo razveseli, i da zaboravimo na strahove koje nas hvataju od života. Muzika je velika uteha kćeri moja, baš kao i molitva. Ja mislim da je sve muzika, ako nije molitva.”

Dok su davani ovi saveti i dok se sviralo na čembalu, Žoao Elvašu se dogodila jedna neprilika. Uхватili su ga i odveli na prinudni rad, da opravlja drum ka Montemoru. Ne može se baš uvek izbeći baksuz. Pretrčava čovek ulicu po kiši, kad začuje glas: „Stoj!” Po tonu je već jasno da to više pandur. Toliko je na prepad uhvaćen Žoao Elvaš, da nije imao vremena ni prilike da se transformiše u iznemoglog starčića. Seda kosa je malo zbunila pandura, čak je na tren razmislio da li je ovaj čovek dovoljno snažan za rad ili ne, ali je na kraju ipak odlučio da bi trebalo da ide, pošto ga noge, po svoj prilici dobro služe. Ko tako brzo trči, može dobro da radi lopatom i motikom. Kada je Žoao sa ostalim radnicima stigao na mesto gde je put nestao u kaljuzi, tamo je već radilo mnogo radnika. Tovarili su zemlju i kamenje i prenosili je u kofama i koritancima. Posao je bio jednostavan, uzmi odavde i baci tamo. Ponekada bi otvorili kanal da se sa puta ocedi voda. Svi su ljudi izgledali kao glinene avetinje i strašila. Ubrzo je i Žoao Elvaš počeo da liči na sve ostale. Bolje bi mu bilo da je ostao u Lisabonu, ali vreme je nemoguće vratiti, koliko god se trudili. Čitavog dana su kulučili. Tek kada se kiša pomalo stišala, postalo je malo lakše, pošto je blato postalo manje žitko i rezultati truda su počeli da se primećuju. Daj Bože da preko noći ne padne novi pljusak i razvali sve. Dona Marija Ana je te noći odlično spavala, ušuškana ispod svoje perine koju nosi svuda sa sobom. Nju je uspavalo rominjanje kiše, jer nemaju stvari na svakoga jednako dejstvo. Sve zavisi od osobe, od prilike i od briga koje se ponesu sa sobom u krevet. To se dogodilo princezi, Dona Marija Barbari. Čitave noći se prevrtala po krevetu slušajući eho gromova koji su tutnjali u daljini, ili su to odjekivale one majčine reči koje su je toliko uznemirile. Isti su put prevalile majka i ćerka, ali jedna je

duboko spavala, dok drugoj san nikako nije hteo na oči. Biće da se jedna više umorila od druge, pošto se na udobnost ni jedna ni druga ne mogu požaliti, jer kralj nije štedeo na platama i na hrani kada se gradila ova palata.

Sledećeg jutra, napokon su krenuli iz Vendaš Novaša. Čitava je svita putovala ka Montemoru, a u međuvremenu su im se pridružila i vozila zaostala uz put, doduše ne baš sva, jer neka su bila zauvek izgubljena. Kretao se karavan i sve je to izgledalo jako jadno. Cedila se kiša iz skupocenih tkanina, zagasle su boje a zlato je izgubilo sjaj. Ako ne bude sunca, biće ovo najtužnije venčanje ikada viđeno. Više ne pada kiša, ali je hladno i svi su promrzli bez obzira na mufove i ogrtače. Naravno, reč je o damama, koje su bile toliko nazeble i slinave da je tužno gledati ih. Ispred povorka se na volujskim kolima voze radnici sa alatom. Kada karavan naiđe na kaljugu ili nanos, oni hitro skaču sa kola i idu da oprave drum. Za to vreme čitava svita čeka zaustavljena na putu. Iz okolnih sela je dovedeno mnogo volova, desetine njih, da prate povorku i pomognu ako se kočije zaglibe. Rešavanje takvih neprilika ume da potraje. Prvo raspregni konje, upregni volove pa vuci dok se ne iščupa, a onda raspregni volove, pa upregni konje, a sve to uz ogromnu viku i bičevanje. Kada su se kraljičine kočije zaglibile do pola točkova, bilo je potrebno tuce volova da bi se izvukle iz kaljuge. Jedan čovek, doveden iz svog sela po naređenju sudijinom, reče, sam za sebe: „Ovo je kao da teglimo onaj kamen iz Mafre.” Žoao Elvaš koji je stajao blizu, čuo ga je, a pošto je bilo vreme da se naprežu volovi, pa su se ljudi odmarali, imao je vremena da ga upita: „O kakvom ti to kamenu pričaš, čoveče?” Neznamac mu odgovori: „To je bio jedan kameni blok, veliki kao kuća, koji su dovukli iz kamenoloma iz Pero Pinjeira na gradilište u Mafri. Ja sam ga video tek kada je stigao na gradilište i pripomogao sam pri istovaru. To je bilo u vreme kada sam radio tamo na gradilištu. Kolika je to bila stena! Majka svih kamenova, rekao je jedan moj drugar što je učestvovao u prevoženju. On se posle vratio u svoje selo, a ubrzo za njim sam otišao i ja. Nisam više mogao da izdržim.” Volovi zaglibljeni do stomaka, vukli su vidno se naprežući, kao da su ubeđivali blato da ih pusti da obave svoj posao. Kada su točkovi uhvatili čvrst oslonac, kočije su iščupane iz blata. Dok su svi aplaudirali i kraljica se smeškala, princeza je pućila usta a infant Don Pedro prikrivao je nezadovoljstvo što ne može da ide da se igra u blatu.

Tako je tekao put sve do Montemora. Za dvanaestak milja je bilo potrebno osam sati neprekidnog naprezanja ljudi i stoke, a svako je radio kako je najbolje znao i umeo. Dona Marija Barbara je želela da spava, ne bi li se odmorila od one strašne nesanice, ali nije uspevala da zaspi zbog truckanja kočija, vike radnika i njiske konja. Bože moj kako je to grozno. Koliko je muke potrebno da bi se udala jedna devojka. Valjda to tako mora da bude kada se udaju princeze. Kraljica je uz put neprekidno mrmljala molitve, ne toliko da bi odagnala zlu sreću, nego više da bi prekratila vreme. Tokom svih ovih godina, koliko hoda ovim svetom i moli se, navikla je da između jedne i druge molitve klizne u san, a posle se trgne i počne iz početka, kao da se ništa nije dogodilo. O infantu Don Pedru za sada nema šta da se kaže.

Razgovor između Žoao Elvaša i čoveka koji je radio u Mafri nastavio se ovako. Reče starac: „Iz Mafre je bio jedan moj prijatelj, od pre mnogo godina, a o njemu dugo vremena nemam nikakve vesti. Živeo je u Lisabonu, a potom sam ga izgubio iz vida. Možda se vratio u svoje mesto.” „Ako se vratio, možda sam ga i sreo. Kako mu je bilo ime?” „Baltazar, Sedam Sunaca. Bio je invalid. Levu ruku je izgubio u ratu.” „Sedam Sunaca, Baltazar. Radili smo zajedno i bili smo prijatelji.” „E, baš mi je drago. Što je mali ovaj svet. Što ti je sudbina. Doterali su nas da radimo ovde na drumu, a mi imamo zajedničkog prijatelja.” „Sedam Sunaca je bio dobar čovek.” „Da nije umro?” „Ne znam. Mislim da nije. Ko ima onakvu ženu, kao što je bila njegova Blimunda, taj se uhvati za život i ne ispušta ga lako, čak i kad ima samo jednu ruku. Ta žena je imala oči, čudo jedno. Nisi nekada mogao da pogodiš koje su boje.” „Nju nisam poznavao.” „Sedam Sunaca je ponekada imao čudne ideje. Jednom nam je čak pričao da je bio u blizini Sunca.” „Da nije bio pijan?” „Pa, ne znam. Te večeri smo svi pili vina, ali nismo bili pijani, a možda i jesmo, toga se baš ne sećam, ali se tačno sećam da nam je rekao da je leteo.” „Baltazar? Ko bi rekao.” Prešli su njih dvojica preko nabujalog potoka, razgovarajući. Sa druge strane vode sakupio se

narod iz Montemora, čekajući kraljicu da joj ukaže dobrodošlicu pred kapijama grada. Uz puno napora ljudi i životinja, i uz pomoć buradi koja je pomogla da kočije ne potonu, prešli su preko nabujale vode. Sat vremena kasnije već su večerali u gradu, gospoda na mestima dostojnim njihovog položaja, a narod gde se ko našao. Jedni su jeli ćutke, a drugi su razgovarali, kao na primer Žoao Elvaš koji je odjednom nastavljao dva razgovora, jedan sa samim sobom a drugi sa predašnjim sagovornikom: „Sećam se da je Sedam Sunaca, kada je živeo u Lisabonu, imao dobrog prijatelja po imenu Letač. Ja sam mu prvi ispričao priču o tom Letaču, jednom kada smo ga sreli na trgu. Sećam se kao da je bilo juče.” „Ko je taj Letač?” „To je bio jedan sveštenik, otac Bartolomeu Lorencu, koji je posle prebegao u Španiju. Umro je tamo, ima tome jedno četiri godine. O tome se puno pričalo po Lisabonu. Čak je i Inkvizicija tu uplela svoje prste. Ko zna da nije i Baltazar bio uvučen u tu letačku rabotu.” „Je li taj Letač zaista leteo?” „Neki kažu da jeste, neki kažu da nije, pa ti sad vidi. Doznaće se istina jednoga dana.” „Jedna stvar je sigurna, Sedam Sunaca je jasno i glasno rekao da je dospeo u blizinu Sunca. To sam ja čuo ovim ušima.” „Ima tu neka tajna.” „Biće da ima.” Ovaj odgovor, što je istovremeno i pitanje, značio je kraj razgovoru. Sagovornici su završili večeru u tišini.

Oblaci su se podigli i kiša više nije pretila. Ljudi koji su dovedeni iz mesta između Vendaš Novaš i Montemora, neće nastaviti sa povorkom. Svima je plaćena dvostruka nadnica, jer je tako želelo Njeno veličanstvo, ta dobra i milosrdna kraljica. Na kraju, uvek je zgodno i unosno nositi moćnike na leđima. Žoao Elvaš je nastavio svoj put komfornije. Zahvaljujući poznavanju sa kočijašima, dozvolili su mu da sedne na ivicu jednih kola. Tako su mu, dok je putovao, obe noge mlatarale iznad blata i balege. Čovek koji je pričao o kamenu iz Mafre ostao je pored puta. Posmatrao je svojim plavim očima konvoj kako odlazi i starca što je sedeo na ivici kola. Nikada se više neće videti, pretpostavljamo mi, mada o budućnosti ni sam Bog ništa ne zna. Dok su kola kretala starac reče: „Ako ikada sretneš Sedam Sunaca, reci mu da si upoznao Žoao Elvaša. Prenesi mu moje pozdrave. On me se sigurno seća.” „Reći ću mu ja, ali teško da ću ga ikada više videti.” „A kako je tebi ime?” „Ja se zovem Žuliao Mau-Tempo.” „Onda zbogom ostaj, Žuliao Mau-Tempo.” „Zbogom, Žoao Elvaš.”

Od Montemora do Evore put je bio jednako težak. Opet je počela kiša. Opet su se stvorile kaljuge i blatišta. Opet su se lomile osovine i kršili paoci točkova. Rano se smračilo i princeza Dona Marija Barbara, napokon je uspela da zaspi, zahvaljujući smirujućem osećaju koji je izazivao stomak pun karamela i nekih pet stotina metara dobrog puta. No, ubrzo se trgla iz sna, sva naježena, kao da ju je nekakav ledeni prst dodirnuo po čelu. Pogledala je kroz prozor na blatnjavu polja, i ugledala kolonu ljudi kako hoda uz put, vezanih oko pojasa i jedan za drugoga. Bilo ih je petnaestak. Princeza se prvo uverila da ne sanja, da to nije nekakav delirijum ili noćna mora. Uzbudio je infantu ovaj tako tužan prizor, koji je videla kroz prozor kočije uoči svoje svadbe, kada bi sve trebalo da bude veselo i raspoloženo. Nije bilo dovoljno ovo odvratno vreme koje ih je pratilo, kiša i hladnoća. Bolje bi bilo da je venčanje bilo zakazano za proleće. Uz princezinu kočiju je jahao jedan oficir, kome je Dona Marija Barbara naredila da se raspita ko su oni ljudi, koja su zlodela počinili i kuda ih vode, u zatvor ili u prognanstvo u Afriku. Oficir je otišao da se raspita, i to lično, verovatno zato što mu je infanta bila neverovatno draga, iako je bila ružna i rošava. Već sutra će biti odvedena u Španiju, daleko od njegove čiste i očajničke ljubavi. Jadan plebejac je zavoleo jednu princezu. Kakvo ludilo. Kada se vratio, reče joj: „Neka zna Vaše veličanstvo da su oni zarobljenici radnici koje vode na gradilište kraljevskog manastira u Mafri. Oni su zidari i iz Evore su.” „A zbog čega idu vezani?” „Zato što ne idu svojevolski i ako bi ih razvezali pobegli bi.” „Dakle tako”, reče princeza i vrati se u svoje meke jastuke. Za to vreme, oficir je u sebi ponavljao slatke reči koje je razmenio sa infantom i koje su se zauvek urezale u njegovo srce. Kada bude bio star, iznemogao i penzionisan, sa setom će se sećati ovog kratkog razgovora koji kao da se dogodio pre pet minuta, a prošle su tolike godine. Princeza više ne razmišlja o ljudima koje je videla kako hodaju uz put. Sada se setila da ona nikada nije bila u Mafri. Kako je to čudno. Sagradi se manastir zato što se rodila Marija Barbara, ispuni se zavet zbog rođenja Marije Barbare, a Marija Barbara nikada nije otišla da ga vidi. Niti zna kako izgleda, niti je prstićem dotakla kamen temeljac, niti je svojom rukom prinela malter zidarima, niti je vidala bolove koje je Baltazar osećao u patrljku kada skine kuku, niti je obrisala suzu sa lica ženi čijega su

muža smrvila kola kojima se vozio teški kamen. I sada, ista ta Marija Barbara ide u Španiju, manastir za nju ostaje jedan nesanjani san, nedodirljivi oblak. Čak ne može ni da ga zamisli, kada već nikada nije imala prilike da ga vidi i zapamti. O, jadna Marija Barbara, šta si ti zgrešila da se sva zla počine samo zato što si se ti rodila. Ne treba ići mnogo daleko, dovoljno je samo pogledati onih petnaest ljudi što prolaze pored povorke. A u povorci, kočije sa popovima, plemićima, garderobom, dvorskim damama, sanducima sa draguljima i ostalim mirazom, izvezenim cipelicama, flašicama parfema, zlanim brojanica, pozlaćenim i posrebranim escajgom, čipkanim košuljama, nakitom. O kakve su strašne grešnice žene; kako lepotice, tako i one ružne i rošave kao, na primer, ova infanta čije putovanje pratimo. Dovoljno je samo što ovako zavodljivo melanholčno gleda, pa da je tu već dosta greha. „Gospodo majko i kraljice moja, evo mene na putu za Španiju odakle se više neću vraćati, a znam da se u Mafri gradi manastir čiji sam ja deo. Tamo me nikada niko nije vodio. Stvarno mi je teško da shvatim zbog čega je to tako”. „Kćeri moja i buduća kraljice, ne gubi u razmišljanju vreme koje bi trebalo da posvetiš molitvi. Takva je kraljevska volja tvoga oca, a on je naš gospodar. On je pozeleo da se podigne manastir, a njegova je kraljevska volja da ti ideš u Španiju, iako manastir nisi videla. Važna je jedino kraljeva volja, a sve ostalo nije ništa.” „Znači ja, infanta, ja sam ništa, i ništa su oni ljudi što hodaju po kiši, i kočije koje nas voze. Ništa je ovaj oficir koji jaše po kiši i neprestano me posmatra. Sve to je ništa.” „Tako je, moja kćeri i što duže budeš živela, sve će ti jasnije biti da je život kao jedna tamna senka koja prolazi kroz naše srce. Zbog toga svet postaje prazan, a srce teško izdržava.” „O, moja majko, šta znači roditi se?” „Roditi se - znači umreti, Marija Barbara.”

Najlepše stvari koje se događaju na dugim putovanjima su ovakve filozofske rasprave. Infant Don Pedro spava sa glavom naslonjenom na majčino rame. Kakva je to divna porodična slika. Vidi molim te, ovo detence je, isto kao i bilo koje drugo dete. Spava, a pala mu brada i cure mu bale na izvezeni jastučić. Princeza briše suzu. Uz povorku se pale baklje. Izgledaju kao brojanice od zvezda koje su ispale iz Bogorodičinih ruku, i slučajno, ako već ne iz nekog posebnog razloga, pale na zemlju portugalsku. Konvoj će ući u Evoru po potpunom mraku.

Tamo ih čeka kralj, prestolonaslednik, infant Don Fransiško i infant Don Antonio. Pozdravlja narod Evore Njihova Veličanstva, izvikuje reči dobrodošlice. Odjekuje: „Živeli! Živeli!” Od svetlosti baklji vidi se kao usred bela dana. Ispaljuju se salve dobrodošlice, a dok princeza i kraljica prelaze u kočije svoga muža i oca, oduševljenje prerasta u delirijum. Nikada nije viđeno toliko srećnih ljudi na jednom mestu. Žoao Elvaš već je sišao sa kola na kojima se vozio. Bolele su ga noge od klaćenja. Obećao je sam sebi da nikada više neće tako putovati. Čovek treba da koristi noge za ono za šta su stvorene. Nema ništa bolje nego hodati sopstvenim nogama. Tokom noći prijatelj plemić ga nije posećivao. Čak i da ga je posetio, doneo bi vesti o onome što se događa na banketu i ispod baldahina, o posetama manastirima, raspodelama titula, milostinje i rukoljuba. Od svega ovoga Žoao Elvašu bi dobrodošla samo jedna mala milostinja, ništa drugo, ali za to uvek ima vremena. Mislio se Žoao Elvaš sledećeg jutra, da li da prati kraljev ili kraljičin konvoj. Na kraju se odlučio za Njegovo veličanstvo, a dobro je i uradio, pošto je povorka Dona Marija Ane, koja je krenula nešto kasnije, zapala u vejavicu. Činilo joj se da se vratila u svoju rodnu Austriju, a u stvari se približavala Vila Visozi, gradu koji je leti najtopliji u zemlji. Dana šesnaestog januara, rano ujutru, osam dana pošto je kralj izašao iz Lisabona, krenula je iz varoši Vila Visoza u Elvaš celokupna povorka, a u povorci, kralj, kapetan, soldat i lopov. Tu nikada nije viđena takva veličanstvena svita. Samo je kraljevskih kočija bilo sto sedamdeset, a na to dodajte sve one plemiće koji su došli sopstvenim kočijama, a zatim i sve one koji se se sjatili iz Evore i okoline, pa onda kočije onih koji nisu hteli da propuste priliku da prisustvuju ovakvom istorijskom događaju. „Tvoj čukundeda je pratio kraljevsku porodicu u Elvaš, na razmenu princeza. Nikada nemoj to da zaboraviš. Jesi li čuo?”

Uz drum, kojim su prilazili gradu, izašao je narod iz okolnih mesta i na kolenima molio kraljevsku milost. Mislili su bednici da će kralj baš njihove noge oprati u kofi punoj bakrenjaka, iz koje vadi šakom i kapom i baca na levo i na desno, širokim pokretima sejača. To je izazivalo ogromno. oduševljenje

građanstva i uzvike zahvalnosti. Divljački su se ljudi bacali na tlo da prikupe razbacane novčiće. Trebalo je samo videti kako i mlado i staro puzi po blatu i odande iščeprka po bakrenjak, i kako slepci ispipavaju dno barice u koju je potonuo novčić. Za to vreme je prolazila kraljevska porodica. Oni su ozbiljni, veličanstveni, strogi, bez jednog jedinog osmeha na licu. Tako valjda i Bog izgleda. Ni on se nikada ne smeši. On sigurno zna zašto mu nije do radovanja. Sigurno ga je sramota od sveta koji je stvorio. Žoao Elvaš, takođe, stoji pored druma. Kada je skinuo šešir da ukaže počast kralju, kao svome komandantu, u kapu mu je upalo nekoliko novčića. Kakav srećan čovek je ovaj starac. On čak ne mora ni da krivi leđa, a pare mu same dolaze u ruku.

Negde oko pet po podne, kada je povorka stigla u Elvaš, začule su se topovske salve. Kao da je tako dogovoreno, gotovo istovremeno su se sa one strane granice začule topovske salve. Znači stigli su kraljevi. Kralj Španije stigao je u Badažoz, a kralj Portugala u Elvaš. Da se neko neobavešten našao tu, pomislio bi da je počela nekakva velika bitka. Ruku na srce, bila bi to neobična bitka jer u nju, protivno običaju, uz vojnika i kapetana idu i kralj i lopov. Ovo su pucnji mira. Ovo je nekakva drugačija vatra, slična onoj koja će te noći osvetliti nebo veličanstvenim vatrometom. Sada su kralj i kraljica sišli iz kočija. Kralj je pozeleo da pešice pređe put od gradske kapije do katedrale, ali hladnoća je takva da mrznu prsti i lice. Odustaje Don Žoao V od svojega hodočašća i put nastavlja kočijama. Kasnije će prigovoriti kraljici, jer se ona požalila na hladnoću uprkos tome što bi njemu pravo zadovoljstvo bilo da prepešači ulicama Elvaša i da isprati uzdignuti krst sa kojim su ga dočekali na ulasku u varoš. Ovako, krst je poljubio, ali ga nije pratio.

Potvrđeno je da Bog mnogo voli one koje je stvorio. Posle toliko milja pređenih po kiši i toliko dana nepodnošljive hladnoće, kako je već ranije detaljno opisano, Gospod je odlučio da ne iskušava više svoje kreature već da ih nagradi za pokazanu istrajnost i veru. Kako Bogu nije ništa nemoguće, bilo je dovoljno da samo malo podigne atmosferski pritisak, te da se odmah razidu oblaci i promoli sunce. To se dogodilo onih dana dok su se ambasadori dogovarali kako će se kraljevi sresti i kako će se jedan drugom obratiti. Trnoviti su to pregovori. Tri dana je trebalo da se sve utanači. Na kraju je sve bilo tačno utvrđeno, korak po korak, reč po reč, minut po minut, da se ni gestom, ni rečju, ne potceni jedna kruna u poređenju sa komšijskom. Dana devetnaestog januara izašao je kralj iz Elvaša u pravcu reka Kaja. Sa sobom je poveo kraljicu, prinčeve i sve infante. Dan nije mogao biti lepši, miran, sunčan i prijatan. Možete zamisliti čega je sve bilo u toj ogromnoj povorci. Najbolji frizijski konji, upletenih griva, vuku kočije. Zvekeću zlatni i srebrni praporci. Sviraju fanfare, udaraju doboši kao da se takmiče, sjaji se kadifa. Tu su paževi, gardisti, krstače, drago kamenje. Mi smo sve to već videli, ali pod pljuskom. Sada sa sigurnošću možemo reći da ništa kao sunce ne može da razveseli život ljudi i ulepša ceremoniju.

Narod iz Elvaša i okoline naređao se uz put da pozdravi kralja, a kad ovaj prođe trče preko polja da uhvate dobro mesto kraj reke Kaja. Sa druge strane reke drugo more ljudi. Portugalci ovde, Španci tamo. Nikada čovek ne bi rekao da smo se toliko vekova ubijali. Možda je najbolji način da se prestane sa ratovima oroditi ove s ove strane, sa onima s one. Ako ubuduće ratova i bude, biće kućni, a te ratove je stvarno nemoguće izbeći. Žoao Elvaš već tri dana logoruje ovde, uz reku. Sebi je našao odlično mesto, takoreći ložu. Zainatio se da neće ući u svoj rodni grad, gde ga je vukla nostalgija, pre no što se sve ovo završi. Otići će tamo kada svi budu otišli i kada bude mogao sam da hoda onim ulicama, kojima je hodao kao mladić. Hoće da on bude jedini slavljenik i da bude sam sa svojim veseljem, ako veselja uopšte bude bilo, jer neretko se, kod staraca koji ponavljaju korake iz svoje mladosti, pojavi nekakva čudna gorčina. Zahvaljujući tome što je boravio tu blizu, pri ruci, pomogao je prošle noći da se prenesu nekakve stvari u kuću gde će se sastati kraljevi i prinčevi, podignutu na kamenom mostu preko reke Kaja. Ta kuća ima tri prostorije; po jedna za vladare dvaju zemalja i srednja za primopredaju: „Na ti Barbara, daj ovamo Marijanu.” Kako te prostorije sada izgledaju ne zna, pošto je on tamo bio pre no što su ukrašene. No evo ga, prilazi prijatelj, plemić koji prati Žoao Elvaša na ovom putovanju. „Da vidiš samo kako je to lepo ispalo. Ne bi prepoznao one prazne sobe u kojima si bio. Sa naše strane sve je okićeno tapisirijama i

zavesama od grimiznog damaska sa zlatnim resama i brokatom. Isto tako je doterana i naša polovina srednje sobe. Na kastiljanskoj strani draperije su od brokata na bele i zelene pruge, sa bogatim zlatnim granama. U sredini sale za susrete nalazi se veliki sto sa sedam stolica sa portugalske, i šest sa španske strane, naše presvučene zlatom, njihove srebrom. To je sve što mogu da ti kažem. A sada odoh ja. Nemoj da mi zavidiš, ni ja ne mogu tamo da uđem, a još manje ti. Baš bi bilo lepo kada bih mogao. Jednog dana kada se ponovo sretnemo, ispričaću ti kako je unutra bilo, ako meni neko ranije ispriča, pa ćemo tako svi sve znati, Tako mora biti i zato treba jedni drugima da prepričamo šta smo videli.”

Bilo je veoma dirljivo. Plakale su majke i ćerke i mrštili se očevi, ne bi li prikrili stvarna osećanja. Mladenci su se gledali ispod oka, a da li se jedno drugome dopadaju, to samo oni znaju, a mi nikada nećemo doznati. Narod, okupljen na obali reke nije ništa video, ali su pustili mašti na volju, oslanjajući se na sopstvena iskustva i sećanja sa svadbi na kojima su bili. Zamišljali su kako se grle prijatelji, kako jecaju prije, kako se mladoženje nevaljalo smeškaju, kako se mlade proračunato crvene i uspijaju. Ne kaže uzalud narod: „I za kralja i za čobanina, najslađa je prva jebačina.” Šta na ovo reći nego da je ovo jedan prostački narod.

Ceremonija je potrajala. Odjednom se, kao nekim čudom, ućutala masa. Jedva da su se vijorile zastave na jarbolima, a svi su gledali u pravcu kuće i mosta. Odjednom se začula nežna, umilna muzika, kao da zveckaju staklena zvonca ili srebrni praporc. Ponekad bi se začuo promukao zvuk, kao da se harmoniji steže grlo. „Šta je sad pa ovo”, upitala je jedna žena Žoao Elvaša. „Ne znam. Izgleda da neko tamo svira da rasonodi Veličanstva. Da je tu moj prijatelj plemić, upitao bih ga, jer on se razume u te kraljevske rabote.” Utihnula je muzika i svi su se vratili svojim kućama. Tiho teče reka Kaja. Ne vijori više ni jedna zastava. Ne udara više ni jedan doboš. Žoao Elvaš nikada neće saznati da je čuo maestra Domenika Skarlatija kako svira u svoj čembalo.

Na čelu idu sveti Vićentije i sveti Sebastijan; zato što su najveći, pa im prirodno i pripada komanda. Obojica su velikomučenici a ipak, na prvome od mučeništva nema drugoga znaka osim simboličnog ispruženog prosjačkog dlana. Vidi se samo svečeva odora i njegov amblem, crni gavran. Drugačije putuje sveti Sebastijan. On je go, kao i obično, privezan za drvo. Zjape strašne rupe na telu iz kojih su iz predostrožnosti izvađene strele, da se usput ne bi polomile. Odmah za njime idu tri dame, tri dragocene gracije. Prva je najlepša od svih, sveta Izabela, mađarska kraljica koja je umrla mlada, sa svega dvadeset i četiri godine. Za njome idu sveta Klara i sveta Tereza, žene koje gore večitim plamenom sopstvene strasti. To bar mi zaključujemo, po njihovim delima i rečima, a kada bismo znali od čega je satkana svetačka duša, mnogo toga bismo još mogli zaključiti. Zatim putuju sveti Franja i sveta Klara, jedno uz drugoga. Nije ni čudo da su tako bliski, jer se poznaju još iz Asizija, a slučaj je hteo da se sretnu na putu u Pinteuš. Ako je ovo mesto u povorci ono koje najbolje priliči svetom Franji, koji je od svih svetaca onaj čije su vrline najženstvenije, jer on je čovek miloga srca i veseloga raspoloženja, onda su sveti Domingos i sveti Ignacije takođe tamo gde treba da budu, njemu za stopama. Obojica si mračni, gotovo demonski tipovi. Ovo bi mogla da bude uvreda za demone, jer demoni nisu u stanju da izmisle stvari koje su izmislila ova dva sveca; prvi inkviziciju, a drugi oblikovanje duše. Onima koji znaju o kakvim je policajcima ovde reč, potpuno je jasno da je sveti Franja osumnjičen.

Što se svetaca tiče, ima ih za svačiji ukus. Želite sveca predanog baštovanstvu i pisanju, tu je sveti Bento. Poželite li samotnjaka, mudraca i mučenika, tu je sveti Bruno. Ukoliko biste želeli nekoga da se moli za stare krstaše i da sakuplja nove, nema boljeg od svetog Bernarda. Idu tako, njih trojica jedan uz drugoga, možda zato što su likom slični, ili zato što bi se od vrlina sve trojice skrpio jedan čestit čovek. Možda su se združili zato što im imena počinju na isto slovo, što i nije jedinstven slučaj. Možda su se baš iz tog razloga sakupili neki od naših poznanika, na primer Baltazar i Blimunda. Kada smo već kod Baltazara, pomenimo da je i on prisutan u povorci i da tera kola u kojima se vozi sveti Jovan Božji. On je

jedini Portugalac u ovome bratstvu, koje je došlo iz Italije do luke Santo Antonio do Tožal, a sada putuje, kao i sve ostalo pomenuto u ovoj priči, u pravcu Mafre.

Kuću svetog Jovana Božjeg posetio je Don Žoao V, pre više od godinu i po dana, kada je vodio ćerku na granicu. O ovoj poseti se nije pričalo kada je tome bilo vreme, što samo pokazuje koliko malo značaja pridajemo nacionalnim veličinama. Daj Bože da nam svetac oprostí zaboravnost i uvredu koju smo time počinili. Iza svetog Jovana Božjeg, ide još nekoliko svetaca, manje glamuroznih i slabije poznatih po atributima i vrlinama koji ih krasi. Ovo nas uči da je nemoguće postati zvezda posle smrti onima, koji se ne proslave dovoljno na ovome svetu. Evo imena tih svetaca, koji su zbog svoga manjeg značaja ovde samo nabrojani po imenima: Jovan Šumski, Franja Paulski, Kaetano, Feliks Valoaški, Petar Nolasko, Filipe Neri. Ovo izgleda kao lista imena nekih običnih smrtnika, ali nije baš tako. Objektivno posmatrano oni nemaju na šta da se požale, putuju svako u svojim kolima, ležeci ušuškani u mekanj postelji od kudelje, vune i tkanina, baš kao i njihove luksuznije kolege. Ovako im se neće ništa dogoditi, Predostrožnost izgleda prevelika, pošto je reč o tvrdomermeru, ali nije sve tvrdo kao što na prvi pogled izgleda. Za tren oka je Venera izgubila obe ruke. A mi, kao da smo izgubili sećanje. Malo pre smo pomenuli Bruna, Bernarda, Benta, Baltazara i Blimundu, a nismo se setili Bartolomea po prezimenu Lorenzo, ili de Gužmao. Možete ga zvati kako vam se dopada, ali ga morate poštovati. Jadán je onaj koji umre, ali je dvostruko jadniji onaj za kojega se ne nađe svetost, prava ili lažna, da ga spase.

Prošli smo kroz Pinteuš i idemo ka Fanjoišu. Putuje osamnaest statua u osamnaest kola. Tome valja dodati još potreban broj volova i ljudi koji vuku uzde. Nemoguće je uporediti ovu povorku sa onom neizmernom svitom koja je pratila benedikcione, jer to je bio pohod koji se događa jednom u životu. Ukoliko se ne pronade način da teške stvari postanu lake, bolje bi nam bilo da ostavimo svet onakvim kakav je prvobitno bio. Seljaci se sakupljaju uz drum da pozdrave povorku. Jedino ih čudi što sveci leže u kolima, a to i jeste čudno. Mnogo bi lepša povorka bila, kada bi svete figure putovale stojeći, jer čak i one najmanje od njih, koje jedva da su tri metra visoke (mereno današnjim merama), videle bi se iz velike daljine. Zamislite samo svetog Vićentija i svetog Sebastijana, visoke skoro pet metara, te svete gigante, hrišćanske herkulése, prvake vere, kako vire iznad plotova i krošnji maslina. Ne znam da li su ova poređenja dobro napravljena, kada znamo da ova religija nema nikakve veze sa starim Grcima i Rimljanima. Povorka je stala u Fanjoišu, pošto je stanovništvo žarko želelo da zna poimenice, koji su ti sveci koji prolaze kroz njihovo selo. Još nikada kroz njihovo selo nije prošla grupa svetaca, telesno i duhovno toliko velikih. Jedna stvar je kada putem ide građevinski materijal, što se ovde događa svakodnevno, a druga je kada kroz selo prođe povorka zvona, njih više od sto, koja će zvoniti na tornjevima u Mafri, što se dogodilo pre nekoliko nedelja. Ipak je poseban događaj kada ovuda prođe Panteon svetaca, što se sada po prvi put događa. Seoski paroh je pozvan da rastumači o kojim je svecima reč, ali očito da nije baš bio vičan zanatu prepoznavanja, jer kod mnogih statua nije mogao da pronade gde je urezano svećevo ime. Jedna stvar je prepoznati svetog Sebastijana, a druga izdeklamovati kao iz topa: „Voljena deco, ovaj svetac koji je sada pred nama, je sveti Feliks Valoaški, učenik svetog Bernarda. On je zajedno sa svetim Jovanom Šumskim, koji ide tamo pozadi, osnovao trinitarski red, čiji je zadatak bio da oslobađa robove iz ruku nevernika”. „Ha, ha, ha”, smeju se seljaci, „a gde je red koji će da oslobodi roblje iz ruku hrišćanskih, gospodine pope?”

Pošto je zapao u probleme, pop je otišao do komandira ovog transporta i zamolio ga da mu pozajmi dokumenta koja su sa skulpturama stigla iz Italije. Tako je spretno uspeo da povрати poljuljano poverenje svoje pastve. Sada su seljaci iz Fanjoiša pred sobom imali svog neukog popa, koji se uzverao na zid crkvene porte i čitao blagoslovena imena svetaca, po redu kako prolaze, od prvog do poslednjeg. Uzgred budi rečeno, poslednji u redu je bio sveti Kaetano, koga je vozio Žoze Pekenó. Jednako se smešio Žoze aplauzima, kao što se smejaó onima koji su aplaudirali. Stvarno je zla kreatura taj Žoze; zato ga je Bog (ili đavo) kaznio onom grbom koju nosi na leđima. Biće ipak da ga je Bog kaznio, jer On vlada našim životima i telima. Tako je prošla parada i nastavila putem ka Mafri. Srećan put.

Manje je srećan put koji putuju iskušenci manastira Svetog Josifa iz Ribamara, (to vam je tamo između Alžeša i Karnašida), koji tabanaju putem prema Mafri. Putuju oni bosonogi, da bi zadovoljili ponos i iskupili grehe svojega provincijala. Slučaj je sledeći. Pošto se približavao dan posvećenja manastira, počelo je spremanje sanduka sa potrepštinama i kulturnim predmetima, koje je iz Lisabona valjalo prebaciti u Mafru. To su, u stvari, bili predmeti neophodni da bi se vršila služba Božja i ostale usluge, koje su dopale u zadatak već spomenutom manastiru. Sve je obavljano prema naređenjima dotičnog provincijala, koji je osim toga naredio da se njegovi iskušenci upute pešice u Mafru. Kada je kralj za ovo doznao, razmekšalo se srce tog milosrdnog gospodina, pa je ponudio iskušenicima svoje brodove da ih prebace do luke Santo Antonio do Tožal, a da tek odande nastave pešice, te se tako poštede muke i truda. Usud je, međutim, hteo da more tih dana bude toliko nemirno, da bi ploviti bilo pravo ludilo, ravno samoubistvu. Zbog toga je kralj ponudio iskušenicima da se prevezu njegovim kočijama, na šta mu je provincijal odgovorio jasnim rečima: „Šta to treba da znači, gospodaru moj? Nećemo valjda da nudimo svilene košulje onima koji treba da nose kostret i da se sekiramo oko udobnosti onih koji treba da su na straži? Ne mislite valjda da treba da podmećemo meke jastuke onima koji bi trebalo na trnju da sede? Bogami, gospodaru, dok sam ja provincijal, toga neće biti. Ići će oni bosi, radi čeličenja sopstvene vere i primera narodu. Da nisu slučajno oni bolji od Isusa Hristosa koji je uvek peške hodao, osim ono jednom, kada je jahao magarca?” Pred ovakvim argumentima, kralj je morao da popusti. Povukao je svoju ponudu, isto kao što je prethodno povukao ponudu za brodove. Iskušenci su, noseći sa sobom sanduke sa knjigama, krenuli na mukotrpan put. Sa prvom zorom, krenuli su iz svoga manastira. U povorci je bilo tridesetak jadnih dečaćića i njihov učitelj, fra Manuel da Kruš i drugi stražar, fra Žoze da Santa Tereza. Idu jadni momčići kao jadne, goluzdrave ptičice. Nije im dosta to što su učitelji, po nepogrešivom pravilu, najgrđi tirani i što ih kinje svakodnevnim disciplinskim merama, dajući im po sedam, osam, deset batina dok im se leđa ne pretvore u živo meso. Nije dovoljno što moraju da na istim tim leđima, još nezaraslim, vuku sanduke, već moraju još da hodaju bosonogi po brdima i dolinama, po kamenu i blatu. Putevi su tako loši da je u poređenju sa njima, meka bila ona zemlja po kojoj je magare Bogorodičino hodalo u pravcu Egipta, a o svetom Josifu da se i ne govori, pošto je on simbol strpljenja. Ni nekoliko milja nisu prešli, po oštrom kamenju i trnju, a već su krvarila stopala onih najslabijih. Ostavljali su trag od crvenog cveća vere. Kakva bi to divna katolička slika bila, da nije toliko hladno, pa da jadničci nisu toliko promrzli, slinavi i suzni. Skupo se plaća propusnica za raj. Hodaju i mole se, što je prepisani anestetik za sve bolove duše, ali u ovom slučaju, pošto je reč o telesnim bolovima, bolji lek bi bio par sandala. „O moj Gospode, kada Ti je već toliko značajno da ne padnem u iskušenje, što ne budeš dobar, pa ne skloniš ovaj kamen sa puta? Ne zaboravi da si Ti otac i kamenju i fratrima, a ne njihov otac, a moj očuh.” Nema težeg života od iskušeničkog (osim šegrtskog, kojega u vreme koje opisujemo još nije bilo). Iskušenic je Božji šegrt, rekao bi fratar Fra Žoao da Nosa Senjora, koji bi trebalo da drži propoved u Mafri, na treći dan posvećenja manastira, ali neće stići da propoveda pošto će mu u međuvremenu biti pronađena zamena. Ko bi još rekao da je dotični fra Žoao, zvani Okrugli, (zbog toga što se strašno ugojio od ugodnog manastirskog života), u vreme kada je bio žgoljavi iskušenic prepešačio čitav Algarv proseći jaganjce za manastir. Tri meseca je trajala ta muka. Hodao je pocepan, bosonog i izgledneo, moljakajući od sela do sela da mu daju životinje, terajući stado pred sobom na pašu, stalno kukumavčući: „Za ime Božje podajte još jedno jagnješće, preklinjem vas Bogom na nebesima.” Dok je obavljao sve te religiozne radnje, neprekidno je čuo kako mu krči stomak, jer živio je na hlebu i vodi, a pred očima mu je blejalo stado, dovodeći ga u iskušenje da jedno od jaganjaca baci na ražanj. Mučenički životi, iskušenički, šegrtski i regrutski, jednaki su.

Putevi sudbine nisu jednaki, ali se često ukrštaju i spajaju. Krenuvši iz svoga manastira, iskušenci su preko Keluža, Belaša i Sabuga stigli do Morelene, gde su stali da se odmore. Tamo su, u bolnici, zalečili koliko su mogli ranjena stopala, pa su nastavili put. Dvostruko ih je bolelo dok se nisu ponovo navikli na muke. Išli su tako do Pera Pinjeira, gde je put postao gori nego ikada, jer je bio prekriven oštrim komadićima mermera. Na nizbrdici, koja se spuštala ka Šeleirošu, pored puta su ugledali jedan drveni krst. To je znak da je tu neko umro, a još češće da se tu dogodilo ubistvo. Da li je nesrećnik ubijen ili nije, ne znaju, ali ih i ne zanima, jer nije njima teško da izmole jedan „Oče naš” za tu nesrećnu dušu.

Klekli su fratri i iskušenići, pa u horu rekoše molitvu. Teško je zamisliti milosrđe veće od ovoga. Na kolenima se mole za neznanca, a dok kleče vide im se tabani, izmrcvareni, krvavi, bolni i prljavi. Dok čovek kleči, tabani su dirljiv prizor, izložen nebu po kome nikada neće hodati. Završen je „Oče naš”, te su se spustili u dolinu. Prešli su preko mosta i tu se opet pomolili. Nisu videli ženu, koja je stajala na kućnom pragu i nisu je čuli dok je govorila: „Prokleti bili fratri.”

Tako je hteo slučaj, odnosno onaj koji diriguje dobrim i zlim susretima, da se na drumu susretnu statue i iskušenići. To se dogodilo na rakersnici, na izlasku iz Šeleiroša. Eto prilike da se radoste naši fratri, zbog ovog srećnog predskazanja. Izašli su fratri pred konvoj kola, kao nekakvi proroci ili isterivači đavola, pojavući milozvučne ode. Nisu mahali krstom samo zato što ga nisu sa sobom doneli, a da jesu predstava bi bila savršena. Ušla je tako pobedonosna povorka u Mafu, gde je trijumfalno dočekana. Svi su sa oduševljenjem posmatrali tu sliku žive vere pred ljudskim očima, ili je možda bila reč o slici gladi, pošto su iskušenići još od polaska na put samo glodali tvrdu krišku hleba raskvašenu vodom sa česme. Sada će se valjda bolje brinuti

o njima, u bolnici gde su, za sada, smešteni. Jedva da hodaju. To je kao lomača; prođe žarki plamen i ostane pepeo, prođe oduševljenje i ostane depresija. Nisu čak ni istovaru statua prisustvovali. Umesto njih, tamo su bili inženjeri i radnici snažnih mišica sa svojim ćuskijama, čekrcima, užadima, jastucima, dizalicama, klinovima, motkama i svim ostalim nesrećnim instrumentima, koji za tren oka iskliznu iz ruke. Baš zbog toga je ona žena u Seleirošu rekla: „Prokleti bili fratri.” Uz mnogo znoja i škripanja zuba, skulpture su istovarene sa kola. Sada stoje uspravljene u svoj svojoj visini, naređane u krug i okrenute na unutra, kao da su se skupile na nekakvoj skupštini ili kao da su se sveci uhvatili u kolo. Između svetog Vićentija i svetog Sebastijana stoje tri svetice: Izabela, Klara i Tereza. Pored tih giganata izgledaju malećne. Ali, žene se ne mere pedljima, pa isto važi i za svetice. Na putu kući, Baltazar se spušta u dolinu. Još se nije smrklo, ali pošto se dobro namučio od dugog putovanja od Santo Antonia do Mafre, ima pravo da sa posla izađe malo ranije, čim razveže i namiri volove. Ponekad izgleda kao da vreme ne prolazi. Vreme liči na lastu koja je svila gnezdo pod strehom. Uđe izađe, dođe i ode. Mislimo i mi i ona da ćemo tako zajedno živeti čitavu večnost, ili recimo pola večnosti, jer ni to ne bi bilo loše, a odjedared lastavica ode. „Maločas sam je video. Kuda li se sad denula?” A kada uzmemo u ruke ogledalo, iz usta nam se otme: „Mili Bože kako je vreme brzo proletelo, a kako sam ja tek ostario. Koliko juče sam bio najlepši cvet na šoru, a sada nit sam na šoru, nit sam cvet.” Baltazar nema ogledalo osim naših očiju koje ga posmatraju kako silazi blatnjavim puteljkom ka Mafri. „Baltazare, brada ti je puna sedih. Baltazare, puno ti je čelo bora. Baltazare, već ti se zbrčkao vrat. Baltazare, pala su ti ramena. Baltazare, više ne ličiš na sebe. Baltazare, to mora biti varka naših očiju, jer eno je ide ka tebi žena i tamo gde mi vidimo starca, ona vidi mladića, onoga kojega je jednoga davnog dana upitala kako se zove. Možda i ne vidi nikakvog mladića, nego jednostavno muškarca koji se spušta niz brdo, takav kakav je. Nadimak mu je Sedam Sunaca, a za nju je on sunce. Sunce koje, doduše, ne sija neprekidno, ali je uvek tu negde, sakriveno iza oblaka i prikriveno pomračenjima. Sunce koje je živo. Siri ona ruke, širi on. Grle se. Sačuvaj Bože toga skandala u gradu Mafri. Stiskaju se tako na javnom mestu, a više nisu mladi. Možda je to tako, zato što nikada nisu imali decu, pa možda zbog toga misle da su mlađi nego što jesu. Jadni slepci. Ipak, možda i nisu slepi, već su jedina ljudska bića koja vide na taj način. A to je način kojim je teže gledati. I zato, dok stoje tu zagrljeni pred našim očima, možemo da shvatimo zašto su jedno drugome tako lepi.

Za večerom, Alvaro Diogo je pričao o novostima sa gradilišta. Statue su ostavljene tamo gde su istovarene, jer nije bilo vremena da se podignu i postave u njihove niše. Posvećenje je iduće nedelje. Sve se čini da se bazilika dotera tako, da izgleda kao završena građevina. Sakristija je sagrađena, ali kupola nije omalterisana, pa je naređeno da se belom tkaninom prikrije nedostatak. Na isti način je doterana i crkva, kojoj je nedostajao oltar. Alvaro Diogo se dobro razume u te rabote. Od običnog zidara postao je klesar, a posle je unapređen za majstora. Predradnici ga cene; on je tačan, radan i vredan, ima spretnu ruku i vešt je u govoru. Jednom rečju, uopšte ne podseća na ovu masu radnika uličara, koji su zamazani

balegom i smrde. On izgleda kao da je po koži i bradi, napuderisan belim mermernim prahom koji se zavuče u sve pore na telu i odeći, za čitav život. Takav će biti Alvaro Diogo baš čitavog života, pošto će mu život biti kratak. Uskoro će pasti sa visokog zida, na koji se popeo a da to niko nije zahtevao, Popeće se svojevolumno da dotera jedan kamen za koji nije verovao da je loše oklesan, jer ga je sopstvenom rukom obradio. Pao je sa skoro trideset metara i umro. Ista ova Ineš Antonija, koja se sada tako ponosi svojim čovekom, postaće jedna tužna, nesrećna udovica. Biće zabrinuta za sudbinu svoga sina i više neće videti put kojim bi izašla iz bede i sirotinje. Alvaro Diogo je usput pomenuo da će iskušenici morati da se usele u jednu od dve, nedavno završene zgrade, još pre posvećenja hrama, „Malter je tamo još uvek mokar. Poboleće fratri od zime i vlage”, reče Baltazar. „Znam”, reče Alvaro Diogo. „Neprekidno gore vatre u tim ćelijama, danju i noću, ali se vlaga i dalje cedi niz zidove. Nego, reci mi Baltazare je li bilo teško doterati statue.” „Nije. Teže je bilo istovariti ih posle. Uz malo naše spretnosti i volujske snage i upornosti, doterali smo ih nekako.” Tiho je pucketala vatra u ognjištu, tiho je vođen razgovor. Alvaro Diogo i Ineš Antonija povukli su se na spavanje a Gabrijel je zaspao još dok je žvakao poslednji zalogaj. Tada Baltazar upita: „Hoćeš li da vidiš statue Blimunda? Noćas je nebo vedro, a mesec samo što nije izašao.” Noć je bila hladna i bistra. Dok su se peli uz brdo, izašao je ogroman crveni mesec. Na mesečini su se prvo oslikali zvonici i nepravilne siluete najviših zidova i ostataka brda, koje ni onoliki barut nije uspeo potpuno da sravni. Baltazar reče: „Idem sutra na Monte Žunto da vidim kako je mašina. Prošlo je već šest meseci od kada sam poslednji put bio tamo.” „Idem i ja sa tobom.” „Nema potrebe. Krenuću rano izjutra i, ako ne bude puno posla, eto me natrag već uveče. Bolje je da odem sada, jer će posle doći proslava posvećenja, a onda će početi kiše i razlokaće se drumovi.” „Idi Baltazare, ali pažljivo.” „Sedi s mirom ženo. Ne mogu meni ništa ni lopovi ni vukovi.” „Ne govorim ja o tebi, ni o lopovima, ni o vukovima.” „Pa o čemu onda govoriš?” „Govorim ti o Pasaroli.” „Opet me upozoravaš da budem pažljiv, a ja pažljivo idem i pažljivo se vraćam. Pažljiviji ne mogu biti.” „Svi smo mi pažljivi, pa opet.” „Smiri se ženo. Moj dan još nije došao.” „Ne mogu da sedim mirno, jer svačiji dan dođe.”

Stigli su na veliki trg, pred crkvu koja je stremila ka nebu, odvojena od ostatka građevine. Od kraljevske palate nije bilo ni traga. Na njenom mestu bila je samo utabana zemlja. Na njoj su bile podignute drvene građevine, koje će poslužiti prilikom ceremonije posvećenja manastira. Da li je moguće da je posle toliko godina posla, čitavih trinaest, urađeno tako malo: jedna nezavršena crkva, manastir čija su dva krila podignuta samo do drugog sprata, a ostatak jedva da je stigao do prvog. Jednom rečju četrdeset ćelija je završeno, umesto trista koliko je predviđeno. Izgleda malo, a u stvari je mnogo, ako ne i previše. Izađe mrav na gumno i uzme jednu slamku. Odatle do mravinjaka ima deset metara, ni čitavih dvadeset ljudskih koraka, ali neće čovek preći taj put sa teretom na leđima, nego mrav. Dakle, zlo kod građenja

Mafre je bilo to, što su se posla prihvatili ljudi a ne džinovi. Isti taj problem pojavio se sa mnogim drugim delima u prošlosti i budućnosti, kad god je čovek želeo da obavi posao koji više priliči gigantima. Jedini način da se to obavi je raditi isto onoliko dugo koliko treba mravima da obave svoj posao. Sve stvari valja shvatiti u srazmeri; kako mravinjake - tako i manastire, kako slamku - tako i blok mermera.

Blimunda i Baltazar su ušli u kolo statua. Mesečina je obasjavala lica svetoga Sebastijana, svetoga Vićentija i tri svetice koje su se nalazile među njima. Na lica i tela onih koji su stajali sa strane, navlačila se senka, sve više i više, sve do svetog Domingosa i svetog Ignacija, čija je lica pokrivalo potpuno crnilo. Između ta dva sveca, u mraku je stajao i sveti Fransiško Asiški, nepravedno osuđen, pošto je njemu mesto tamo gde sija mesečina, pored njegove svete Klare. Nemojte misliti da je ovo bilo kakva insinucija na nekakve telesne veze između njih dvoje. Opet, sve i da jeste, šta tu ne bi bilo u redu? Zbog tih stvari ljudi ne prestaju da budu sveci, a to je siguran način za sveca da postane čovek. Blimunda šeta i posmatra. Pokušava da pogodi koja statua predstavlja kojega sveca. Poneku odmah prepozna, oko druge se dobro potrudi dok ne pogodi ko je, kod treće pretpostavi, ali nije sigurna, a kod nekih baš nema pojma. Jasno joj je da slova, urezana u bazu na kojoj stoje sveci, kazuju, onima koji znaju da čitaju, o kojem je svecu reč.

Prstom prati krive i prave linije, kao slepac koji još uvek nije naučio da dešifruje reljefnu azbuku. Jasno joj je da ne može da upita skulpturu: „Ko si ti?” Isto kao što slepac ne može da upita papir: „Šta ti hoćeš da kažeš?” Jedini koji je umeo da odgovori, rekao je: „Baltazar Mateuš, zvani Sedam Sunaca.“ To je bilo, kada ga je jednom davno, Blimunda upitala: „Kako se Vi zovete?” Na kraju krajeva uvek dobijemo odgovor, jedini je problem što dugo vremena treba da se postavi pitanje. Jedan usamljen oblak došao je sa mora. Sam je putovao po vedrom nebom, dok na nekoliko minuta nije sakrio mesec. Statue su se pretvorile u bele siluete bez jasnog oblika, izgubile su oblik, crte lica i sada su samo blokovi mermera, kao da ih nikada nije dotaklo skulptorovo dleto. Prestali su da budu sveci i svetice i postali primitivna prisustva bez glasa, toliko jednostavna da bi ih bilo nemoguće nacrtati. Toliko je to jedna raspršena masa, da liče na čoveka i ženu koji stoje posred njih, stopljeni sa mrakom. Njih dvoje nisu od mermera, već obična živa materija, a kao što znamo, ništa ne liči više na senku na podu od ljudskog mesa. Dok je oblak prolaznik prikrivao mesec, bolje se video sjaj vatri koje su pravile društvo vojnicima na straži. Drveno Ostrvo je ležalo kao bezoblična masa ili kao nekakav ogroman zmaj koji diše na četrdeset hiljada pari pluća. Tamo je spavalo četrdeset hiljada radnika i puna bolnica jadnika. U bolnici nema ni jednog slobodnog ležaja, osim onih sa kojih bolničari upravo skidaju leševe. Ovaj se raspao iznutra, ovaj je imao nekakav tumor, ovome je potekla krv na usta, ovoga je melanholija raznela, a zatim i ubila. Otišao je oblak tamo iza nedogleda. Da li je potonuo u zemlju, tamo negde iza polja, to ne znamo, jer kako mi možemo da znamo šta se sa njime dogodilo kada ga više ne vidimo. Možda je zaista propao u zemlju. Ko će da pogodi kakvi su čudni putevi gospodnji. „Hajdemo kući Blimunda.”

Izašli su iz kruga statua i pre no što su počeli da se spuštaju niz padinu, Blimunda se okrenula i pogledala unazad. Statue su blistale kao da su od soli. Sa one strane kao da se čuo nekakav tihi razgovor, ili prigušena svađa, ili rasprava. Možda sada prvi put razgovaraju po mesečini od kada su krenule iz Italije. Dole u potpalublju, u vlazi, među pacovima, gde su bile divljački vezani konopcima, nije im sigurno bilo do priče. Možda im je ovo i poslednji put da mogu da porazgovaraju, jer uskoro će biti postavljene u svoje niše. Većina ih se nikada više neće pogledati oči u oči, a drugi će moći da se vide, ali sa boka, dok će trećima jedini prizor pred očima biti nebo. Ovo zvuči kao kazna Božja. Na to reče Blimunda: „Koliko li su samo nesrećni ovi sveci? Ovakve su ih napravili, takvi će doveka ostati. Ako je to svetost, kakva li je kazna?” „To su samo statue.” „Ja bih volela da ih vidim kako silaze sa onih stena i postaju ljudi kao mi. Ne može se razgovarati sa statuama.” „Ko zna, možda oni i razgovaraju među sobom kada su sami.” „To ne znamo, ali ako razgovaraju samo jedni sa drugima, i to bez svedoka, šta će nam onda oni, pitam se ja.” „Od detinjstva su nas učili da bez svetaca ne bi bilo našega spasenja.” „Oni ne umeju ni sami sebe da spasu.” „Ko ti je to rekao?” „To ja sama osećam, duboko u sebi.” „Šta ti to osećaš u sebi?” „Da se niko nikada nije spasio, niti je ko bio kažnjen. Ne postoji ni spasenje, ni propast.” „Greh je misliti tako, Blimunda.” „Greh ne postoji. Postoje samo smrt i život.” „Posle života postoji samo smrt?” „Varaš se Baltazare. Smrt je pre života. Umre ono što smo bili, a rodi se ono što jesmo. Zbog toga ne umiremo odjednom.” „A kada odemo pod zemlju? Recimo kada Fransiška Markeša smrskaju kola i stena na njima, nije li to smrt bez povratka?” „Dok mi govorimo o tom Fransišku, rađa se drugi Fransiško.” „Ali on to ne zna?” „Ne znamo ni mi, ni ko smo ni šta smo, a živi smo.” „Je li, Blimunda, gde si ti naučila te stvari?” „Ja sam u majčinom stomaku držala otvorene oči i sve sam tamo videla.”

Ušli su u dvorište. Mesec je bio boje mleka. Senke koje je bacala mesečina bile su jasnije, crnje i dublje, od senki po sunčanom danu. Postojala je u dvorištu jedna baraka pokrivena natrulom slamom. U njoj je, u bolja vremena, obitavala jedna magarica. Tu se noću odmarala od dnevnoga kuluka. Porodica je tu baraku još uvek zvala magaričina štala, iako je njena vlasnica umrla tako davno da je se čak ni Baltazar ne seća. Da li ju je jahao ili ne, on ne zna. Ne zna više ni da li se seća ili su mu sve pričali. I posle toliko godina opet se kaže: „Idi ostavi ove vile tarno kod magarice.” Kada se tako govori, liči kao da se vreme vratilo, pa se ponavlja davna scena. Magarica bi se pojavila natovarena, a iz kuhinje bi se začuo majčin glas: „Idi pomози ocu da namiri magare.” Nije to bila pomoć vredna pomena, toliko je mali tada bio, ali od malih nogu se valja navikavati na težak posao. Potom bi ga otac posadio na magaričina vlažna leđa i prošetao ga tako kroz dvorište. Sada je tamo poveo Blimundu. Nije im ovo bio prvi put da tamo idu u

sitnim noćnim satima. Nekad to poželi jedno, drugi put drugo, prosto rečeno, išli su tamo kad god bi ih želja suviše obuzela. Kada nisu bili sigurni da mogu da priguše ječanje, stenjanje i krike, što bi skandalizovalo diskretnog Alvara Dioga i Ineš Antoniju, a nepodnošljivo uzbudilo nećaka Gabrijela i nateralo da se grešnim putem ratosilja toga uzbuđenja. Stare široke jaslje, koje su u doba kada su služile svrsi bile podignute na stubiće, sada su ležale na tlu polurazvaljene ali udobne kao kraljevska postelja, napunjene mekim senom pokrivenim sa dva stara ćebeta. Alvaro Diogo i Ineš Antonija su, naravno, znali za šta te stvari služe, ali su se pravili da ne primećuju. Nikada im nije palo na pamet da i oni isprobaju ovu pogodnost, jer oni su ljudi mirnog duha i još mirnije krvi. Gabrijel će početi da navraća ovde noću, tek kada im se životi promene iz korena, a to će biti uskoro, toliko skoro da niko i ne može da pretpostavi. Ne znam ko je noćas poveo u štalu. Obično je Blimunda ta koja prva kreće. Žena je uvek bila ta koja je uvek činila prvi korak, izgovarala prvu reč, davala prvi znak. Ali, večeras je posebna noć. Nekakvom nezadrživom snagom ona grli Baltazara, dok joj se grlo stiska i nezasito ga ljubi. Usne su im izgubile svežinu mladosti, ispao je po neki zub, slomio se drugi, ali ljubav i dalje postoji. Protiv običaja, prenoćili su u štali.

Kada su se probudili, Baltazar reče: „Idem na Monte Žunto.” Ona je ustala i otišla do kuće, gde je u polumraku kuhinje potražila nešto da pojede. Ukućani su još uvek spavali. Izašla je pritvorivši vrata i noseći sa sobom Baltazarovu torbu. U nju je stavila nešto hrane i alat, a nije zaboravila ni gvozdeni šiljak, jer niko ne zna šta sve može da te zadesi na putu. Izašli su zajedno. Žena je ispratila svoga čoveka do prvih polja izvan Mafre, tamo odakle su se u daljini videli tornjevi crkve kako se bele nasuprot oblačnom nebu. Niko nije očekivao ovakvo sivo jutro, posle onako vedre noći. Zagrlili su se u senci jednog drveta niske krošnje. Grlili su se tako, posred pozlaćenog lišća jeseni, gazeći mrtvo lišće koje je hranilo zemlju da bi na proleće zazelenelo novo. Nije ovde reč o Oriani, koja se u svojoj bogatoj odori rastaje od Amadisa, niti o Juliji koja se sagla da preko ograde poljubi usne Romea koji odlazi. Reč je o Baltazaru, koji odlazi na Monte Žunto da popravi ono što je vreme pokvarilo, i o Blimundi koja pokušava nemoguće, da zaustavi vreme. U svojoj tamnoj odeći, stoje zagrljene dve nespokojne senke; odvoje se jedna od druge, a onda se ponovo spoje. Sve ovo na nešto sluti, a na šta, ne znamo. Daj Bože, da je sve samo delo naše mašte, plod trenutka i mračnoga mesta. Svi mi znamo da dobro ne traje dugo, niti ga primetimo kada je došlo, niti znamo da je sa nama, a osetimo da ga više nema tek kada ode. „Ne zadržavaj se tamo, molim te, Baltazare”. „Ti noćas spavaj u štali. Ako sve bude kako treba, vratiću se kasno noćas, a ako bude bilo puno posla, tek sutra. Zbogom ostaj Blimunda”. „Zbogom Baltazare.”

Ne vredi po drugi put prepričavati jedno te isto putovanje, ako je prvi put bilo detaljno opisano. Koliko se putnik promenio, to smo već objasnili, a da bismo objasnili koliko su se promenila mesta kroz koja prolazi, dovoljno je reći da je tuda u međuvremenu prošlo mnogo ljudi i godišnjih doba. Tako se, malo po malo, menja sve: kuća, zid, palata, most, krov, manastir, živica, kaldrma, drum, mlin. Jedino se godišnja doba dramatično menjaju; proleće, leto, jesen koja je sada i zima koja samo što nije. Baltazar poznaje ove drumove kao dlan svoje desne ruke. Seo je da se odmori na obali reke

Pedruljoš, gde se jednom odmarao sa Blimundom, u doba kada su po livadama cvetale bele rade, po njivama bulke, a po čestaru žuto cveće. Idući tako drumom on susreće putnike koji putuju ka Mafri. Grupe ljudi i žena udaraju u doboše i daire, duvaju u gajde, a predvodi ih pop ili fratar, a ponekad i figura sveca. Biće da je već zakazano nekakvo čudo da se dogodi na dan posvećenja, ili ljudi ne znaju kada će Bog odlučiti da leči bolesti i vida rane. Zbog toga bi slepci i bogalji trebalo neprekidno da hodočaste, jer nikad se ne zna hoće li se, ih ne, danas pojaviti Gospod Bog. Ko zna, možda se džabe nadaju. Možda danas odu u Mafru, a Bogu nije do posla, pa pošalje nekog sveca da ga zameni. Mi ne možemo da dokučimo kako su oni između sebe podelili zadatke i dužnosti. U svakom slučaju vera će nas spasiti. „Spasiti od čega”, pitala bi Blimunda.

Baltazar je stigao do prvih obronaka planine Baregudo, tek negde iza podneva. Pred njim je stajao Monte Žunto, obasjan suncem koje se napokon probilo kroz oblake. Po planini su lutale senke oblaka, kao neke velike zveri. Sunce je obasjavalo drveće i pod njegovim zracima su se blistale livade. Vetar duva prema mirnim jedrima vetrenjače i zviždi kroz užad. Ove sitnice primećuje samo onaj koji putuje rasterećen teških misli. Onaj koji hoda i misli: o oblaku na nebu, o suncu koje se već polako spušta, o vetru koji se rađa na jednoj strani a umire na drugoj, o žutom lišću koje samo što nije palo. Možda ovakva razmišljanja nikada i ne padnu na pamet jednom starom, nemilosrdnom vojniku koji na duši nosi jedno ubistvo. Ali ne mari, taj je zločin već zaboravljen zbog mnogih drugih stvari koje su mu se dogodile u životu, jer njegovo je srce razapeto na krvavi krst. Video je koliko je zemlja velika i koliko je sve na njoj malo, razgovarao je sa svojim volovima kao sa ljudima.

Penje se Baltazar uz obronke Monte Žunta. Traži gotovo nevidljivi put koji, kroz čestar, vodi do Pasarole. Stiska mu se srce od straha da je u međuvremenu otkrivena, možda uništena, a možda i ukradena, a posle se, kao i svaki put, iznenadi kada je nađe tamo gde je i ostavio, u njenom gnezdu od žbunja i puzavica. Nije ukradena, niti je uništena. Tu je na istom mestu, oslonjena na jedno krilo. Dugačak vrat se upleo u grane, tamna glava kao gnezdo u krošnji. Prišao je Pasaroli, spustio torbu na pod i seo malo da se odmori, pre no što prione na posao. Pojeo je nekoliko prženih sardina, na parčetu hleba, koristeći se nožem spretno kao vajar minijatura od slonovače. Kada je jeo, obrisao je sečivo o travu, ruku o čašire i uputio se ka mašini. Sunce je snažno sijalo i vazduh je bio vruć. Hodajući pažljivo po krilu, da ne bi polomio trsku, ušao je u Pasarolu. Neke od dasaka palube su istrulile. Trebalo bi ih promeniti. Doneće potreban materijal i zadržati se ovde nekoliko dana. Tad mu je na pamet pala jedna ideja. Zašto ne razmontirati Pasarolu, pa je preneti, deo po deo u Mafru, i sakriti je pod plast sena ili neku od manastirskih katakombi. To bi mogao da organizuje sa nekoliko prijatelja, ako bi im poverio pola tajne. Prosto je bio iznenađen time što mu nikada ranije ništa slično nije palo na pamet. Hodajući tako, odlutale su mu misli i nije primetio da je stao na dve trule daske. Pukle su i propale pod njegovom težinom. U letu je, pokušavajući da ne padne, zakačio kukom alku kojom su se razmicala jedra i okačio se o nju svom težinom. Gledao je kako se nad njim platno povlači u stranu, Svetlost je preplavila Pasarolu. Zablistale su čilibarske kugle i metalne sfere. Mašina je nekoliko puta cupnula, a potom je raskomadala žbunje i granje u koje je bila umotana i vinula se ka nebu. Nije bilo ni oblaka.

Te noći Blimunda nije ni oka sklopila. Očekivala je Baltazara još od prvog sumraka. Čak mu je krenula u susret, izašavši iz varoši i prevalivši nekoliko milja u pravcu Bareguda. Potom je dugo, sve dok noć potpuno nije pala, sedela u jarku kraj puta posmatrajući kako prolaze putnici, u pravcu Mafre. To je bilo pravo hodočašće. Valjalo je stići i ne propustiti proslavu, jer na slavama uvek ima hrane i milostinje za svakoga. Na hodočašće tera duša koja traži svoju hranu, ali ni telo svoju ne odbija. Videvši ženu kako sedi u jarku, nekakve vucibatine pristigle iz daleka, pomislile su da je to način na koji Mafra dočekuje muške posetice. Dobacivali bi bezobrazluke u pravcu Blimunde, ali bi se smirili kada bi ka njima poletela kamenica. Jedan koji se drznuo da joj se previše približi, pobjegao je prestravljen kad mu je Blimunda dubokim glasom rekla: „Ti na srcu imaš žabu. Pljunuću ti na nju, na tebe i na sve tvoje.” Kada se potpuno smrklo i nikoga više nije bilo na drumu, Blimunda pomisli: „Kada do sada nije prošao, možda večeras neće ni prolaziti. Ili se možda zadržao na putu. Ako stigne kasno noćas, dočekaću ga u postelji. Možda je imao i suviše posla, pa će se vratiti tek sutra.” Vratila se Blimunda kući i večerala sa zaovom, zetom i sestrićem. „Dakle, Baltazar se noćas neće vraćati”, primeti Ineš Antonija. „Nikada mi neće biti jasno kuda se vi to smucate”, reče Alvaro Diogo. Gabrijel nije rekao ni reč. Još uvek je suviše mlad da bi govorio kada ga niko ništa ne pita. Ali ima on svoje mišljenje. Odrasli nemaju šta da se petljaju u život jedni drugima. Izgleda da je sudbina, da pola sveta gura nos u život druge polovine, a ovi im to vraćaju istom merom. Vidi ti njega. Tako mlad a šta sve zna. Završila se večera. Blimunda je sačekala da svi odu u postelju, pa je izašla u baštu. Noć je bila mirna i bistra a vazduh svež. Možda baš sada Baltazar hoda duž reke Pedruljo noseći na ruci šiljak umesto kuke, jer narod kaže, a više puta je i potvrđeno, da niko nije zaštićen od zlih susreta. Izašao je mesec. Sada će makar bolje moći da vidi put pred sobom. Za koji čas će se začuti koraci kroz tišinu noći. Otvoriće kapiju, a ovde će ga dočekati Blimunda. Šta će se zatim

dogoditi, mi nećemo videti, jer tako nalaže pristojnost. Jedino ćemo reći da veliki nemir obuzima ovu ženu.

Cele noći nije ni oka sklopila. Ležala je u jaslama na senu, zamotana u svoj ogrtač. Mirisale su ovce. Blimunda je gledala prema prozorima kroz koje je prodirala mesečina. Mesec je zašao pred samu zoru. Noć nije imala vremena ni da se smrači, a već se razdanilo. Sa prvim zracima sunca Blimunda je otišla u kuhinju da nešto pojede. Što si toliko zabrinuta, ženska glavo. Baltazar je rekao da će možda noćiti na planini. Videćeš ga još pre ručka. Lepo ti je rekao pre odlaska, da će biti puno posla na mašini. Mora da su je kiša i vetar dobro oštetili. Ali Blimunda nas ne čuje. Izašla je iz kuće i zaputila mu se u susret. Jedan je put kojim se dolazi sa Bareguda. Ne mogu se mimoći. Ali, sa kraljem se neće sresti. Kralj će tog istog dana ući u Mafri, ali sa druge strane. Sa kraljem će doći i princ Don Žoze i gospodin infant Don Antonio, kao i celokupna dvorska posluga. Izgledaće kao da se sve najveličanstvenije što postoji u kraljevstvu sleglo na drum, pa sva ta svita odjednom ulazi u varoš. Nikada ranije tako nešto nije viđeno u Mafri; sve te prebogatе kočije, najbolji konji, sve je nagizdano i doterano. Ipak naša je dužnost da pratimo ženu koja hoda putem i koga god sretne pita da li je video čoveka, takvog i takvog: „Naočitog, najlepšeg na svetu.” Dakle, vara se onaj koji kaže da je nemoguće rečima iskazati osećanja, jer ko bi po ovom opisu prepoznao mrkog, u bradu zaraslog i kljastog Baltazara. „Ne ženo, nismo ga videli.” Blimunda nastavlja putem. Već je sišla sa glavnog puta i hoda prečicom, kojom su nekada zajedno prošli. Onaj breg, ona šuma, četiri stene poredane uz put, šest bregova jedan uz drugoga. Već se približilo podne, a od Baltazara ni traga ni glasa. Nije sela ni da jede, već je žvakala putem. Izmučena je od noći koju je probdela i briga koje joj proždiru snagu. Zalogaj joj neće niz grlo. Monte Žunto, koje se vidi još iz daleka, kao da se udaljava. Nije to nikakva misterija, već to sporo napreduje izmučena žena. Hoda i brine se: „Ovako nikada neću stići.” Nekih mesta uz put, Blimunda se seća dok druga ne prepoznaje. Po mostu, po izvoru, po potopljenoj livadi zna da je ovuda već prošla. Da, seća se baš onih vrata na kojima i danas sedi ista starica i krpi istu suknju. Sve je isto kao i ranije, jedino što sada ide sama.

Ovde negde su sreli pastira koji im je rekao da su na planini Baregudo. Odavde Monte Žunto izgleda kao bilo koja druga čuka, ali to nije slika koja joj je ostala u sećanju. Brdo joj se ranije činilo zaobljeno, kao minijatura polovine sveta, kao jedan od onih bregova zbog kojih verujemo da je zemlja okrugla. Zaustavila se na tren. Tu nije bilo čobanina, ni stada, samo duboka tišina, duboka samoća svuda unaokolo. Kada bi ispružila ruku dohvatila bi Monte Žunto, kao žena koja kleči i pruža ruke da dohvati svojega čoveka. Ne, nije moguće da su se ovakve poetične misli rodile u Blimundinoj glavi. Doduše, ko zna. Mi ne možemo da uđemo u druge ljude. Otkud mi znamo šta oni misle. Mi samo svoje sopstvene misli pripisujemo drugima i posle kažemo da tako misli Blimunda ili Baltazar, a u stvari smo im nakalemili svoja osećanja i sopstvena maštarenja. Zastala je da se odmori, pošto su joj drhtale noge izmučene od dugog hoda. Odjednom je obuzela misao da će gore na brdu naći Baltazara kako radi i znoji se, kako verovatno vezuje poslednje čvorove ili čak već nabacuje torbu na rame spremajući se da side sa brda. Možda je već krenuo. Zbog toga je iznenada zavikala: „Baltazare!”

Nije bilo odgovora. Nije ga je moglo biti. Jedan uzvik nije ništa. Jedva da stigne do onog tamo grebena, pa se vrati oslabio i izmenjen, pa više i ne liči na naš glas. Blimunda je pojurila uz brdo što je brže mogla. Odjednom joj se vratila snaga. Trči uz padinu, pada i podiže se. Pred sobom prepoznaje skoro nevidljivi put koji je kroz žbunje prokrio Baltazarev mač. Ovuda se stiže do Pasarole. Opet zavika: „Baltazare!” Sada još glasnije. Mora je čuti. Nema onih brda da joj zaustave glas. Kada bi se zaustavila sigurno bi začula njegov odgovor. Blimunda je toliko sigurna da ga je začula kako odgovara da se nasmešila. Nadlanicom briše znoj ili suze, ili možda namešta kosu, ili briše prljavo lice. Ovaj bi se gest mogao protumačiti na različite načine. Mesto na kome se nalazila Pasarola izgleda kao gnezdo velike ptice koja je odatle već odletela. Blimundin krik, treći po redu, zvučao je kao prigušena eksplozija, kao da joj je neko zavezao creva u čvor. „Baltazare!” Izvikujući njegovo ime, shvatila je da je još od samog početka osećala da će ovo mesto naći prazno i napušteno. Suze su joj se odmah osušile, kao da je zaduavao

vruć vetar. Posrćući, približila se počupanom žbunju i udubljenju koju je mašina napravila svojom težinom. Nekoliko koraka dalje, ležala je Baltazarova torba. Nije bilo drugih znakova koji bi joj rekli šta se ovde dogodilo. Blimunda je pogledala naviše. Nebo nije više bilo potpuno vedro. Tu i tamo video se po neki oblak. Po prvi put je osetila prazninu svemira shvativši da se dogodilo baš ono u šta nije želela da veruje. U kojoj li se tački vasiona sada nalazi Baltazar. Kuda li sada leti, boreći se jedrima, pokušavajući da spusti Pasarolu. Spustivši pogled ugledala je ponovo torbu. Podigla ju je sa tla i osetila težinu gvozdene šiljke u njoj. Odjednom joj je postalo jasno; ako je mašina uzletela prethodnog dana, tokom noći je sigurno pala. Znači da Baltazar nije na nebu, već negde na zemlji. Negde, ne znamo gde. Možda je mrtav, a možda živ. Možda je povređen. Još uvek se sećala smrtnih opasnosti kroz koju su prošli prilikom prvog pada, doduše kada je teret bio veći.

Uprtila je torbu na rame, jer ovde nije imala šta više da traži. Počela je da pretražuje okolinu, penjući se i spuštajući se niz padine zarasle u žbunje, uspinjući se uz čuke. Želela je da ima prodorne oči i da bolje vidi, ne ono što bi ona videla da je postila, nego ono što vide soko ili ris. Tim očima videla bi sve što se nalazi oko nje i ništa joj ne bi promaklo. Od hodanja po trnju stopala su joj bila krvava, a suknja iscepana u rite. Obišla je brdo sa severne strane, vratila se na početnu tačku, potražila uzbrdo, potom nizbrdo a onda je shvatila da se na sam vrh Monte Žunta nikada nisu peli, ni ona, ni Baltazar. Valjalo bi joj da se tamo popne pre mraka. Odande bi imala bolji pogled. Sigurno je da bi sa udaljenosti mašina bila sitna i nevidljiva, ali ponekada slučaj rešava stvari. Svašta je moguće. Možda bi odozgo ugledala Baltazara kako joj maše rukom iz daljine, zovući je na česmu da se oboje napiju vode.

Počela je da se penje, ljuta sama na sebe jer se toga nije ranije setila. Pa ovoga je trebalo da se seti na samom početku, a ne sada kada je dan već dobro odmakao. Gotovo nesvesna okoline pratila je put koji se krivudajući peo uz brdo. Nešto više, putić se ulio u široki put kojime bi i kola mogla da prođu. Iznenadila se. Šta li to postoji gore na brdu kada je probijen ovako širok put? Ovo je stari put a vidi se da se njime prolazi. Ko zna možda ga je i Baltazar primetio. Zašavši za krivinu Blimunda zastade. Pred njome je hodao jedan fratar, dominikanac. Uznemirena Blimunda se nije usudila da potrči i pozove ga. Fratar kao da je osetio njeno prisustvo. Zaustavio se, osvrnuo na jednu, na drugu stranu, pa onda iza sebe. Videvši je prekrstio se i sačeka je da pride. „Bog te blagoslovio ženo. Šta ti ovde radiš”, upita fratar. Ona ne imavši izbora, odgovori: „Tražim svoga čoveka.” I nije znala kako da nastavi. Fratar bi zasigurno pomislio da je luda ako bi mu pričala o Pasaroli, o tamnim oblacima, o letenju. Uzmakla je nekoliko koraka. „Mi smo iz Mafre. Moj čovek je došao ovde na Monte Žunto da pronade jednu veliku pticu za koju smo čuli da ovde živi. Strah me je da ga je ona i odnela.” „O tome ništa ne znam, ni ja niti bilo ko od braće.” „Na ovom brdu postoji manastir?” „Postoji.” „Nisam znala.” „Fratar joj se približio, kao nenamerno. Sunce se već dobro spustilo, oblaci su se sakupili sa strane mora, a sumrak se već sivio.

„Da niste slučajno videli jednog čoveka koji nema levu šaku i umesto nje ima kuku.” „To je tvoj čovek?” „Jeste.” „Nisam. Nisam video nikoga.” „A da niste videli jednu ogromnu pticu kako leti tamo sa one strane, juče ili danas?” „Bogami nisam.” „Onda ništa, odoh ja. Blagoslovite me, molim Vas, oče.” „Uskoro će pasti mrak. Izgubićeš se ako sada kreneš. Možda te i vukovi napadnu, jer ovde ih ima mnogo.” „Ako krenem sada stići ću u dolinu još za dana.” „Duži je to put nego što izgleda odavde. Nego, poslušaj ti mene. Pored manastira ima jedna ruina. U stvari to je jedan drugi manastir koji nikada nije završen. Možeš tamo da prenočiš a ujutru ćeš nastaviti da tražiš svoga čoveka.” „Ne. Ipak ja idem.” „Dobro, radi kako hoćeš, samo nemoj posle da se žališ kako te nisam na vreme upozorio na opasnosti”, rekavši to, fratar nastavi da se penje vijugavim putem.

Blimunda je ostala na tom mestu kao okamenjena. Bila je neodlučna. Još uvek je bio dan, ali je dolina već bila u senci. Oblaci su pokrili čitavo nebo i počeo je da duva vlažan vetar sa mora. Pašće kiša. Osetila je umor. Toliki umor da joj se činilo da će pasti mrtva od iznurenosti. Više nije mnogo ni razmišljala o Baltazaru. Verovala je da će ga sresti sledećeg dana. Zbog toga nema razloga da ga danas

još traži. Sela je na kamen uz ivicu puta, gurnula ruku u torbu i tamo našla ostatke Baltazarove užine, jednu sardinu i okamenjenu krišku hleba. Da je neko tada prošao kraj nje, sigurno bi se na smrt uplašio. Žena sedi na kamenu, u šumi, ne plaši se noći. Sigurno je veštica koja čeka na putnika namernika da mu se napije krvi ili iščekuje svoje prijateljice da sa njima pravi čuda i pokore. Ali, to nije nikakva veštica, nego samo jedna nesrećna žena koja je izgubila svojega čoveka kojega su odnela krila i vetrovi i koja bi bila spremna da se bavi kakvim bilo vradžbinama da ga vrati. No, ona ne zna ni jednu vradžbinu. Šta joj sada vredi što vidi ono što drugi ne mogu da vide. Šta joj je vredelo što je sakupljala volje, kada su joj baš te volje odnele čoveka.

Pala je noć. Blimunda je ustala sa kamena. Vetar je zavijao jači i hladniji. Osećalo se nešto čudno u toj planini. Zbog toga se i rasplakala. Već je bilo vreme da u suzama potraži utehu. Mrak se ispunio stravičnim zvucima, kricima sove, šuštanjem žbunja, a ako me ne varaju uši, ono je zavijanje vuka. Blimunda bi još imala hrabrosti da se spusti pešice do doline, ali to bi po ovome mraku bilo kao spuštanje u tamu dubokog bunara. Još malo pa će izaći mesec. Mesečina će joj, ako se u međuvremenu razvedri nebo, pokazati put. Šta joj vredi da vidi put kada po ovoj šumi gamižu raznorazne zveri. Ako je sami vukovi toliko plaše, od susreta će joj se slediti krv u žilama. Začula je kako nešto krupno, tu u blizini, puze kroz žbunje. Nije izdržala više. Počela je da juri uz put kao da su joj za petama bili svi đavoli pakla i sva čudovišta zemlje, stvarna i izmišljena. Kada je izbila iz poslednje, ugledala je manastir; nisku, kamenu građevinu. Kroz prozore crkve prodiralo je blede svetlo. Tišina pod zvezdanim nebom bila je potpuna. Oblaci koji su promicali tu i tamo, izgledali su toliko blizu, kao da je Monte Žunto najviša planina na svetu. Blimunda je prišla manastiru. Činilo joj se da čuje neprekidno mrmljanje molitve. Kada je prišla još bliže, melodija mrmljana čula se je snažnije. Vazduh je bio prepun glasova koji su se molili nebesima. Tako su se predano molili da je Blimunda zaplakala. Može biti da ovi fratri, ne znajući, svojim molitvama spuštaju Baltazara iz visina ili ga izvođe iz divljine u koju je pao. Možda magične latinske reči leče rane kojih je sigurno dopao. Zbog toga se Blimunda približila zidu crkve ponavljajući one molitve koje je znala i kojima je obično molila za oprost, za gubitak i nesreću. Neko će već gore na nebu razdvojiti jednu molitvu od druge.

Na padini, iza manastira nalazile su se ruine. Zidine su bile visoke, a unutrašnjost zasvođena. Izgleda da je tu trebalo da budu ćelije. Pružale su dobar zaklon od hladnoće i zveri. Blimunda je plašljivo ušla u dubinu ruševina, pod svodove, ispipavajući put rukama i nogama, u strahu da ne upadne u nekakav otvor u podu. Malo po malo, oči su se navikle na tamu a zidovi su počeli da se ocrtavaju prema nebu i difuznom svetlu svemira. Pod je bio čist, zarastao u travu. Postojao je tu nekakav gornji sprat, koji je bio nedostupan, odnosno, sada u mraku se nije nazirao pristup. Blimunda je rasprostrla ogrtač u jednom uglu, postavila torbu kao jastuk i legla. Suze su ponovo počele da joj teku niz lice. Tako je plačući i zaspala. Iz bdenja je utonula u san, između dve suze, a nastavila je da plače i u snu, sanjajući kako plače. Nije dugo spavala. Rasteravši oblake pojavio se mesec, a mesečina je prodrila u ruševine kao avet. Pomislila je da ju je probudila mesečina, dodirujući joj lice i otkrivenu ruku. Tada je začula nekakav zvuk, isti onaj koji ju je trgao iz sna. Čulo se šuškanje, sad bliže sad dalje, kao neko ko traži, a ne pronalazi, ali ipak ne odustaje i ponovo pokušava. Kao da je nekakva zverka ušla među zidine i ne ume da pronađe izlaz. Nalaktila se da bi bolje čula. To se čulo oprezno koraćanje, gotovo nečujno, ali veoma blizu. Obrisi je promakao ispred jednog prozora, a mesečina je bacila senku na grubi, kameni zid. Prepoznala je onog istog fratra kojega je sreća na putu. Rekao joj gde može da nađe utočište, a sada proverava da li ga je poslušala. Nije to hrišćanska samilost. Blimunda je legla na leđa i primirila se. Možda je i ne pronađe u mraku. Možda joj priđe i kaže: „Odmori se jadna dušo namučena.” No, ako se ovako dogodi, to će biti pravo čudo. Ipak, izgleda da je istina drugačija. Fratar je došao da se omrsi o žensko meso. Ne može mu se ni prigovoriti. Ovde u ovoj pustinji, na vrhu sveta, život je težak i čamotan. Obrisi je potpuno sakrio svetlo koje je prodiralo kroz prozor. Čovek je visok i snažan. Čuje se disanje. Blimunda je otvorila torbu i hitro izvukla šiljak iz nje, u trenutku kada je muškarac klekao pred njom. Svi već znamo šta će se dogoditi. To je zapisano još onda kada je u Evori majstor iskovao šiljak i kuku. Šiljak je kao bodež, sada u Blimundinoj ruci, a za kuku niko ne zna gde se nalazi. Fratar je napipao Blimundina stopala i polako joj raširio noge.

Strašno ga uzbuđuje ova nepokretnost ženskog tela. Možda je budna i željna muškarca. Već su zadignute suknje i povučen habit, a ruka ide napred tražeći put. Zadrhtala je žena ne napravivši ni jedan drugi pokret. Fratar nasrće na otvor nevidljiv u mraku. Pobjednički oseća kako mu se ženine ruke sklapaju iza leđa. Zaista postoje čarobni momenti u životu jednog dominikanca. Tada mu je Blimunda zabola šiljak među rebra, snažno, obema rukama, pravo u srce. Već dvadeset godina ovo gvožđe iska još jednu smrt. Krik koji je počeo da se stvara u fratrovom grlu pretvorio se u krkljanje. Blimunda ga je izvrnula u stranu, prestravljena ne smrću, nego ogromnom težinom tela koje se stropoštalo na nju i koje bi moglo da je zgnječi. Laktovima ga je snažno odguravala i napokon se iščupala ispod njega. Na mesečini se videla krv na belom habitu, crna mrlja koja se polako širila. Ustala je osluškujući. Oko nje je vladala potpuna tišina. Jedino se čulo udaranje njenog srca. Uzela je torbu, naglo iščupala ogrtač zapleten među fratrovim nogama i odnela ih na mesto osvetljeno mesečinom. Potom se vratila do mrtvog fratra. Uхватила se za bodež, povukla jednom, dva puta, ali bez uspeha. Izgleda da se gvožđe zaglavilo između rebara kada se telo izvrnulo. U agoniji je jednom nogom stala na fratrova leđa i naglim pokretom iščupala šiljak. Crna mrlja se proširila kao poplava. Blimunda je obrisala gvožđe o mantiju i stavila ga u torbu, koju je prebacila preko leđa zajedno sa ogrtačem. Dok je izlazila primetila je da fratar na nogama ima sandale. Vratila se da ih uzme. Pokojnik ide bosonog tamo kamo ga put vodi, u raj ili pakao. U senci ruševina zastala je da izabere put. Nije se usuđivala da prođe ispred manastira, jer bi tamo mogao da bude neko, na primer, neki drugi fratar koji zna za tajnu i čeka da se vrati prvi koji se, sudeći po tome koliko se zadržao, dobro zabavlja. „Prokleti bili fratri”, prošaputala je Blimunda. Sada mora da zaboravi na sve svoje strahove, na vukove, ako ih tu zaista ima, na sve one zvuke koje je ranije čula. Morala je da zaboravi i da krene šumom i da potraži zaobilazni put tako da ne mogu da je vide. Skinula je svoje upropaštene klompice i obula pokojnikove sandale, velike i iznošene, ali solidne. Dobro je privezala kajiševе oko članaka pa je uzela put pod noge, gledajući da joj ruševine i manastir uvek budu iza leđa, sve dok ih nije sakrila šuma. Okruživali su je zvuci divljine. Svetlela je blistava mesečina sve dok se oblaci nisu ponovo navukli i vratila se pomrčina. Ubrzo je shvatila da se ničega ne plaši i da se spušta kroz šumu bez ikakvog straha u srcu. Mogli su da se pojave i vukodlaci i grešničke duše i vampiri, dok je ona imala svoj bodež niko joj nije mogao ništa. Bodež je ubojito oružje protiv svih zala i prokletstava i kao sveća je osvetljavao put pred njom. Hodala je čitave noći. Gledala je da je zora zatekne što dalje od Monte Žunta. U zoru će se manastirska bratija sakupiti za jutrenje. Primetiće da nema fratra, tražiće ga u ćeliji, trpezariji, biblioteci, bašti. Iguman će odmah pomisliti da je odbegao, a po ćoškovima će se već pričati svakojake priče. Ako neko od braće zna za tajnu, crno joj se piše. Možda je taj brat koji zna za tajnu, zavidan zbog sreće koja je snašla izgubljenog. „Mora da je dobra ta suknja koja ga je ovako zaludela.” Misliće se on. Onda će početi potraga van manastirskih zidina. Verovatno će ga naći tek negde oko podne. „Vidi čega sam se spasao”, misliće se brat, sada već bez zavisti. „Hvala ti Bože milostivi”.

Pred podne Blimunda je stigla na reku Pedruljoš. Odlučila je da se tamo odmori od napornog hoda. Izula je sandale i bacila ih u reku u strahu da je to klopka koju joj je đavo postavio. Potopila je noge u hladnu vodu i onda se setila da proveri da nema krvavih mrlja na iscepanoj suknji. Može biti da bi je ova mrlja mogla odati. Otkinula je krvavo parče sa svoje suknje u dronjcima i bacila krpu u reku. Gledajući kako teče reka, pomislila je: „Šta sada?” Oprala je i krvavi bodež, osećajući se kao da pere ruku koju je Baltazar izgubio pre no što se izgubio i on sam. Izašla je iz vode i opet se zapitala: „Šta sada?” U tom je pomislila: „Da Baltazar sada nije u Mafri i čeka na nju. Možda su se mimoišli na putu. Možda je Pasarola odletela sama. Možda je ogrtač i torbu zaboravio slučajno. Možda ih je ostavio bežeći u strahu. I muškarci imaju pravo da se plaše”, ubeđivala je sama sebe. Sada ne zna šta da radi, da li da čeka ili da ide. Potpuno je sišla s uma ta Blimunda. Vraćala se istim putem ka Mafri jureći kao bez duše. Sva u dronjcima, premorena posle dve neprospavane noći, rastrzana iznutra posle dve noći borbe, Blimunda ide brže od svih ovih hodočasnika koji su se uputili na posvećenje manastira. Nema u Mafri mesta za toliko naroda. Iz daljine se vide uzdignute ripide, zastave, vašar i ljudi kako jedu. Ove nedelje niko neće raditi. Samo će se jesti i piti. Spustila se Blimunda prema kući. Pred Viskontskom palatom stoje vojnici kraljeve garde, a kočije su naređane duž puta. Biće da tu odseda kralj. Gurnula je kapiju dvorišta i uzviknula: „Baltazare!” Ostala je bez odgovora. Sela je na kameni prag a ruke su joj nemoćno pale niz telo. Prepustila se očajanju.

Odjednom se setila da nikome neće moći da objasni kako je došla do Baltazarove torbe i ogrtača. Moraće da im kaže da je išla da ga traži, a nije ga pronašla. Teško se držeći na nogama oteturala je do štale i sakrila stvari pod seno. Više nije imala snage da se vrati. Pala je i smesta zaspala tu u jaslama. Telo više nije moglo da izdrži. Prespavala je doček patrijarha koji je došao iz Lisabona u svojim prebogatim kočijama i u pratnji još četvoro kočija u kojima je išla pratnja. Ispred je išao krstonoša na konju, sa uzdignutim patrijaršijskim krstom. Sa partijarhom su u grad ušli i opštinski službenici koji su izašli daleko van varoši da ga dočekaju na putu. Retko se viđa ovako veličanstvena povorka. Narod uz drum, uživa gotovo u transu. Ineš Anoniji samo što oči nisu iskočile. Alvaro Diogo je bio najdublje impresioniran, kako već i priliči čoveku koji radi sa kamenom. Onaj mangup, Gabrijel, smucio se naokolo. Prespavala je i trenutak kada su stugli franjevci. Došlo ih je tri stotine sa svih strana (naravno ne pešice), da uveličaju proslavu posvećenja. Da su umesto njih došli dominikanci, jedan bi nedostajao. Propustila je tu paradu pobedničke vojske monaha kako maršira u stroju po četvoro. Došli su da se uvere da im je gotova kasarna. To su vojnici koji osvajaju dušu, a čija su municija nafore. Naoružani su svetim sakramentima a pred sobom nose navedehi barjak: *In hoc signo incēs*. Ako ovaj znak nije dovoljan za pobedu, oni pribegavaju nasilnim metodima. Za sve to vreme Blimunda je spavala kao zaklana. Ako je niko ne šutne nogom, u prolazu, zarašće u travu. Negde po podne, okončala se proslava, a Alvaro Diogo i njegova žena vratili su se kući. Ušli su kroz dvorište, pa nisu odmah primetili Blimundu. Kada je Ineš otišla da zatvori živinu, pronašla je snaju kako spava u štali, divlje mašući rukama u snu. Biće da to ona, dok spava, ubija dominikanca, ali to Ineš Antonija ne može nikako da nasluti. Prodrmla je Blimundu za rame, nije je gurnula nogom jer Blimunda ipak nije kamen. Ova je otvorila oči sva prestravljena, ne znajući gde se nalazi. U snu je bio mrak, a ovde je još uvek dan. Ovo nije fratar nego nekakva žena. Ko je ona? A, Baltazareva sestra. „A gde je Baltazar”, pita Ineš Antonija. Čudan je život. Isto to pitanje Blimunda je postavljala sama sebi, no sebi nije morala da odgovori. Ustala je sa mukom, dok ju je čitavo telo bolelo. Sto puta je ubila brata, a ovaj je sto puta vaskrsao. „Baltazar još uvek ne može da se vrati.” Reći ovo je isto kao i ne reći ništa. Pitanje i nije da li može ili ne može da dođe, nego zašto. „Uvrteo je sebi u glavu da treba da pronađe posao na Tursifalu, kao čobanin.” Svaki odgovor je dobar ako prođe bez potpitanja. U ovakvim situacijama indiferentnost pomaže, što je slučaj sa Ineš Antonijom, koju nije baš mnogo briga za brata. Radi se više o pukoj radoznalosti.

Dok su večerali, pošto se i on načudio tome što Baltazara još uvek ni posle tri dana nema, Alvaro Diogo je detaljno objasnio ko je već došao a ko će tek da dođe. Kraljica i princeza Dona Marijana Vitoria, ostali su u Belašu zato što za njih nije bilo prigodnog smeštaja u Mafri. Iz istog razloga Don Fransiško je odseo u Eriseiri. Alvaro Diogo je bio posebno ponosan, što je i priznavao, na to što kralj, princ Don Žoze i infant Don Antonio odsedaju u susednom dvorištu, baš tu, preko puta, u viskotskoj palati. „Dok večeramo mi večeraju i oni, svako sa svoje strane ulice. Ej, komšinice, daj mi malo peršuna na zajam!” Takođe su već stigli karinal Kunja i kardinal Mota, a sa njima biskupi iz Lejrie, Portalegra, Para i Nankima. Svi su ovde. Čitav se dvor preselio u Mafru. Plemića je došlo, broj im se ne zna. „Daj Bože da se Baltazar vrati do nedelje da vidi glavnu proslavu”, reče Ineš Antonija, reda radi. „Vratiće se on”, promrsila je Blimunda. Tu noć je prespavala u kući. Zaboravila je da pojede hleb kada se probudila, te kada je ujutru ušla u kuhinju, ugledala je dve utvare, providne kože, kojima se videlo kako teče krv kroz vene i kako im se bele kosti. Smučilo joj se od strave. Naglo se ispovala. Odmah se okrenula ka zidu i počela da žvače krišku hleba. Ineš Antoniji se na licu pojavio osmeh: „Biće da si posle svih ovih godina napokon zatrudnela.” To su naivne reči od kojih se udvostručuje Blimundin bol. „Sada ne mogu da zatrudnim sve i kad bih htela”, mislila je ona vrišteći u sebi. Tog dana su blagosiljane krstače, ikonostasi, slike u kapeli i ostali kulturni predmeti, a potom i manastir i zgrade uz njega. Narod je ostao napolju. Blimunda nije izašla iz kuće. Zadovoljila se time što je videla kralja kako se penje u kočije sa princem i infantom. Išli su da se sretnu sa kraljicom i kardinalima, ako je verovati objašnjenju koje je dao Alvaro Diogo.

Napokon, došao je i najveličanstveniji od svih dana, nezaboravni dvadeset i drugi oktobar, leta gospodnjeg hiljadu sedamsto tridesetog, kada je Njegovo veličanstvo, kralj Don Žoao V, napunio

četrdeset i prvu godinu i kada je došao da poseti posvećenje najgrandioznijeg spomenika koji je u Portugalu ikada podignut. On je, istina, još nezavršen, ali već je potpuno jasno kako će izgledati kada bude bio dovršen. Nema reči koje bi objasnile sva čudesa koja su se toga dana dogodila. Alvaro Diogo nije uspeo sve da vidi a njegovoj ženi se sve što je videla pomešalo. Blimunda je otišla sa njima, ružno bi bilo da nije, ali ni sama ne zna da li je budna ili spava. Probudili su se u četiri sata ujutru ne bi li uhvatili dobro mesto gore na brdu. U pet sati se postrojila vojska. Na sve strane su gorele baklje, sve do svitanja. Dan je bio divan. Vrlo lepo Bog vodi računa o svome imanju. Već se vidi predivni patrijarhov presto sa leve strane portala bazilike, natkriven baldahinom od grimizne kadife, na zlatnim štapovima. Pod je zastrt tepisima, kako dolikuje a postavljen je i obredni stočić sa škropionicom i ostalim potrebnim instrumentima. Bogougodna procesija samo što nije krenula da obiđe oko crkve. Ide kralj, za njime infanti i vlastela, po redu i značaju. Ipak, glavni junak ove proslave biće patrijarh. On blagosilja vodu i so, škropi svetom vodicom vrata i zidove. No, ovo izgleda da je loše obavio, pošto da je sve urađeno kako treba, ne bi Alvaro Diogo, nekoliko meseci docnije, pao sa jednog od tih zidova i poginuo. Potom je tri puta udario svojim skiptarom u zatvorene manastirske dveri. Tri puta Bog pomaže. Otvorila se kapija da propusti procesiju, ali ne i narod. Alvaro Diogo, Ineš Antonija i Blimunda, nažalost neće videti ceremoniju koja se odigrava unutra, ali šta se tu može. Obredi su bili raznorazni, dirljivi, uzvišeni, neki čine da telo ničice padne, a neka da se uzdigne duh. Na primer, kardinal je svojim skiptarom, ispisivao grčka i latinska slova na pepelu razastrtom po podu crkve. Ruku na srce, sve to više liči na vradžbine i veštičju rabotu nego na verski ritual. Isto se može reći i za sva ostala bajanja koja se ovde nalaze: zlatni prah, tamjan, još pepela, so, belo vino u srebrnoj boci, kreč i mermerni prah na poslužavniku, srebrna kašika i pozlaćena kutlača i ko zna šta još sve ne. Ima tu i na pretek hijeroglifa, zapisa, pokreta i lozinki, na ovamo, na onamo, posvećenih jelja, blagoslova, relikvija dvanestorice apostola. Kada smo već kod broja dvanaest, prošlo je i podne i polako se približava večer. Bilo je pet sati kada je patrijarh počeo da služi misu. To naravno, ume da potraje, i to bogami, podosta. Na kraju došlo je i vreme da se popne na tribinu za posvećenje i da se blagosilja narod koji stoji tamo napolju, nekih sedamdeset - osamdeset hiljada duša. U trenutku kada su svi klekli na zemlju, začuo se nekakav ogroman uzdah. Kakav nezaboravan momenat. Don Tomaš de Almeida recitovao je odozgo reči blagoslova. Ko ima dobar vid, vidi kako patrijarh krsti širokim pokretima ruku, ali njegove reči ne dopiru do ušiju. Da se to sve događa danas, na sve strane bi kroz električne trube odjekivalo: „*Orbi, urbi et orbi,*” pravi glas Jehovin koji je morao da čeka milenijumima da bi se najzad začuo na zemlji. Prava je mudrost ljudska, zadovoljiti se onime što se u trenutku ima, dok se ne izmisli bolje. Zbog toga velika je radost u varoši Mafra, za sve koji stoje tamo da bi videli široke pokrete patrijarhovitih ruku, odozgo nadole, sa leva na desno. Blistavi prsten, zlato, sjajne kadife, čipkani peškiri, skiptar što udara u kamen. To je, sećate se, onaj isti kamen što je došao sa Pera Pinjeira. Iz kamena teče krv. Čudo, čudo, čudo. To je bilo poslednje što se dogodilo pre no što se pastir povukao sa svojom svitom. Ovce su već ustale, a proslava se nastavlja. Osam dana će trajati svečanosti posvećenja, a ovo je tek prvi.

Blimunda reče zaovi: „Odmah se vraćam.” Spustila se niz padinu u napuštenu varoš. U silnoj žurbi neke su kuće ostavljene širom otvorenih vrata i kapija. Ognjišta su svuda bila ugašena. Blimunda je otišla do štale da uzme plašt i torbu, zatim u kuću gde je uzela nešto hrane; veknu hleba, kašiku, nešto svoje odeće i nešto Baltazarove. Sve je to potrpala u torbu i otišla. Već se smrkavalo. Nema te noći koje se ona sada plaši. Ni jedna noć nije tako crna poređena sa crnilom koje ona nosi u sebi.

Devet dugih godina Blimunda je tražila Baltazara. Upoznala je sve prašnjave staze i kaljave bogaze, zemljane puteve i kaldrmisane drumove. Mnogo je već puta promrzla, a u dva navrata je upala u mećavu iz koje se izvukla živa, samo zato što joj još nije bilo do umiranja. Spaljena suncem izgleda kao grana izvađena iz vatre pre nego što se pretvorila u pepeo. Lice joj je zbrčkano poput suve šljive. Već devet godina ona tumara kao strašilo po njivama, prikazuje se kao utvara po selima, prestravljuje ljubavne parove po skrovitim mestima. Gde god da stigne, raspituje se da nisu slučajno videli muškarca koji ovako i ovako izgleda: „Nema levu šaku. Visok je kao kraljev gardista. Zarastao je u bradu, a ako se u međuvremenu obrijao, lice mu se teško zaboravlja. Makar ga ja nisam zaboravila. Može biti da hoda

kraljevskim drumom ili stazom preko polja. Možda čak siđe sa neba u jednoj velikoj ptici od gvožđa i upletene trske, sa jednim crnim jedrom, kuglama od žutoga ćilibara i dvema loptama od tamnoga metala, koje sadrže najveću tajnu vasiona. Ako ste igde videli, makar telo takvoga čoveka i komade ptice, odvedite me tamo. Da mi je samo da im se približim i da na njih položim ruku, prepoznala bi ih. Nema potrebe ni da ih gledam, opet bi ih prepoznala.” Ljudi bi isprva mislili da je luda, a ako bi se zadržala u jednom mestu duže, videli bi da je pametna u svemu ostalom, u rečima i delima, pa bi počeli da sumnjaju u svoj prvi sud. Vremenom je postala poznata, od mesta do mesta, a pred njom je išao njen novi nadimak, Letačica, Tako su je nazvali zbog čudne priče koju je pripovedala. Sela bi na prag da porazgovara sa ženama, da sasluša njihove žalopojke, kuknjavu, a ponekad i radost, doduše retko, jer ili je radosti malo ili se takva osećanja čuvaju za sebe.

Gde god da je prolazila, ostavljala je klicu nemira za sobom. Muževi više nisu prepoznavali sopstvene žene, a one su ih posmatrale nekako, tužne, što i oni nisu nestali, pa da i one mogu da idu u potragu. Muževi bi, sa nekakvom neobjašnjivom tugom u srcu, pitali: „Je li već otišla?” Ako bi odgovor bio da je još uvek tu negde, izašli bi iz kuće u nadi da će je negde sresti; u onom šumarku na polju, kako pere noge u reci, kako se svlači iza plasta. Na njoj bi napajali oči i ništa više. Između ruke i ukusnog ploda, stajao je gvozdeni šiljak. Srećom, nikoga više nije morala da ubije. Nikada nije ulazila u crkve, ako je u njima bilo ljudi. Kada bi ušla, to bi bilo da se samo na tren odmori, sedeći na podu ili oslonjena na stub. „Neću dugo da se zadržavam. Nije ovo moja kuća.” Popovi koji su čuli priče o njoj, slali su joj poruke da dođe, da se ispovedi. Mučila ih je radoznalost. Želeli su da saznaju kakva to misterija okružuje tu hodočasnica i kakve se tajne skrivaju iza tog smirenog lica, u tim mirnim očima, iza kapaka koji su retko treptali. Njene oči su, pri određenom svetlu i u određeno doba dana, izgledale kao dva jezera u čijoj dubini plutaju duboke senke oblaka. Popovima bi poručila da obećava da će se ispovediti čim se bude osetila grešnom, ali pre toga ne. Nema odgovora koji bi više zaprepastio i razljutio sveštenika: „Svi smo mi grešnici”, rekli bi oni. O ovome je neretko razgovarala sa drugim ženama. Gotovo uvek bi ih ovaj razgovor naterao na razmišljanje: „Na kraju krajeva, šta pa nama fali? Meni i tebi? Mi žene smo jagnje koje će odneti greh sa ovoga sveta. Kada svi to budu shvatili, sve će morati da se započne iznova.” Nije njeno putovanje uvek išlo glatko. Ponekad bi se sprdali sa njom i gađali je kamenjem. U jednome selu, gde su je tako zlostavljali, ona je učinila jedno takvo čudo, da umalo da je proglase za sveticu. U tome selu vladala je velika suša, jer su česme i bunari usahli. Blimunda je, pošto su je odande proterali, dobro pretražila okolinu sela, koristeći se postom i svojim vidom. Sledeće noći, dok su svi spavali, ušla je u selo, stala na sred trga i zavikala iz sveg glasa da na tom i tom mestu, na toj i toj dubini, teče bistra voda i da ju je ona svojim očima videla. Zbog toga su toj vodi dali ime „vodene oči”, po očima koje su se prve u njoj okupale. Takođe je sretala i oči iz kojih je tekla voda (koliko je samo tih suznih očiju sreća). Kada bi rekla da je iz Mafre, obično bi je pitali da li je tamo videla čoveka, tog i tog imena, takvog i takvog izgleda. „To je bio moj muž, moj otac, moj brat, moj sin, moj verenik. Odveli su ga na silu u Mafru, po kraljevom naređenju. Nikada ga više nisam videla. Nikada se nije vratio. Mora biti da je umro ili se izgubio negde uz put. Ko bi znao šta se dogodilo. Nikakvih vesti o njemu nema. Porodica ostala bez oslonca, a zemlja bez pluga.” A čule su se i drugačije reči: „Kada ga nema, neka ga đavo nosi. Ja već imam drugog čoveka. Toga makar nikada ne fali, ako si spremna da ga primiš u svoj brlog. Razumeš, sestro, šta ti pričam.” Prošla je kroz Mafru i od Ineš Antonije doznala da je umro Alvaro Diogo. O Baltazaru, nema vesti ni da je umro.

Devet godina je lutala i tražila Blimunda. S početka je brojala leta i zime, a posle se zabrojala, jer je sve počelo da gubi smisao. S početka je brojala pređene milje, danas više, sutra manje, a posle su joj se pomešali brojevi. Vreme i prostor izgubili su značaj. Za sve postoje nove mere: jutro, podneva, večeri, noći, kiša, sunce, grad, magla, oblaci, carski drum, stranputica, uzbrdica, nizbrdica, ravnica, planina, obala mora, obala reke, lica. Sretala je hiljade lica. Toliko lica da im se ni broj ne zna. Nikada se toliko lica nije okupilo na gradilištu u Mafri. Žene treba upitati da li su ga videle, a muška lica valja proveriti, da to nije on. Ne gleda ona sve ljude. Ne zanimaju je ni suviše mladi, ni suviše stari. On je imao četrdeset i pet godina kada je otišao na Monte Žunto i kada je odleteo. Koliko bi sada imao godina i kako bi

izgledao? Treba samo dodati protekle godine, jednu po jednu, a za svaki mesec po nekoliko bora, za svaki dan po nekoliko sedih vlasi. Koliko je puta Blimunda zamišljala kako prosi na nekakvom trgu, kako joj se približava nekakav čovek i na dlan joj umesto milostinje spušta gvozdenu kuku. Ona iz torbe vadi šiljak, rad istog majstora, simbol svoje upornosti i odbrane.

„Nadoh te Blimunda.”

„Nadoh te Baltazare.”

„Gde si bila svih ovih godina? Kakve su te nesreće i jadi pratili?”

„Reci prvo ti meni, gde si se ti bio izgubio?” A potom bi razgovarali do sudnjega dana.

Hiljade milja je prepešaćila Blimunda, skoro uvek bosonoga. Tabani su joj odebljali i očvrsli kao pluta. Čitav Portugal je prošao ispod tih stopala. Nekoliko puta je nehotice prešla u Španiju, jer nikakva linija nije delila ovu od one zemlje. Tek kada bi čula drugi jezik vratila bi se natrag. Godinama je tumarala između okeana i granica tragajući za novim putevima, stazama i bogazima. Idući tako i tražeći, otkrila je koliko je mala ova njena rodna zemlja. „Ovde sam već bila. Ovuda sam već prošla.” Prepoznavala je lica. „Ne sećate me se? Zovu me Letačica.” „A, dobro se sećam. Pa, da li ste našli onoga kojega ste tražili?” „Mojega čoveka?” „Da, njega.” „Nisam ga pronašla.” „Jadnice moja.” „Ovuda nije prolazio?” „Nisam ga videla, niti sam bilo šta o njemu čula.” „Doviđenja onda, odoh ja.” „Srećan put.” „Valjda ću ga naći.”

I našla ga je. Šest puta je već prošla kroz Lisabon. Ovo je bio sedmi. Dolazila je sa juga. Prešla je reku, u sumrak, poslednjom barkom. Nije jela skoro dvadeset i četiri sata. Imala je nešto hrane u torbi, ali kad god bi htela da prinese hleb usnama kao da bi je nekakva nevidljiva sila sprečila. Kao da joj je nekakav glas govorio da je čas blizu. U dubini reke, videla je jata kristalnih

i srebrnih riba. U gradu, svetlost je izbijala iz kuća, cedeći se kroz zidove i pukotine, kao fenjer kroz maglu. Uputila se istim onim ulicama kojima je već išla pre punih dvadeset i osam godina, u pravcu Trga Rosio. Probijala se kroz utvare i duhove. Kroz gusti smrad grada i izmeta, večernji povetarac nosio je miris spaljenog mesa. Na trgu je bila velika gužva; puno ljudi, baklje, crni dim lomače. Probila se do prvih redova i upitala ženu do sebe, koja je u naručju nosila detence: „Ko su?” „Ja znam samo za troje. Ono dvoje su otac i kćer, optuženi da su Jevreji. Onaj tamo, na kraju, je nekakav komedijant koji se sprdao sa fratrima, a ime mu je Žoao da Silva. O ostalima ne znam ništa“, Jedanaestoro je spaljeno. Već su dobro izgoreli i teško ih je prepoznati. Tamo gori čovek koji nema levu šaku. Izgleda mlad, ali je to zbog brade koja je crna od čađi. Podmladila ga je lomača svojom kozmetikom. U sredini tela lebdi mu tamni oblak. „Idi”, reče Blimunda. Odvojila se volja od tela Baltazara Sedam Sunaca, ali se nije vaznela ka zvezdama. Ona pripada zemlji i Blimundi.